

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**0-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARA YÖNELİK DİJİTAL İHMALİN VE İSTİSMARIN
EBEVEYN GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

ÖZLEM GARİP

DANIŞMAN: PROF. DR. MUSA ŞAHİN

**YALOVA
HAZİRAN 2025**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

0-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARA YÖNELİK DİJİTAL İHMALİN VE İSTİSMARIN
EBEVEYN GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ / PROJE

ÖZLEM GARİP
197303001

DANIŞMAN: PROF. DR. MUSA ŞAHİN

YALOVA
HAZİRAN 2025

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım “0-6 Yaş Grubu Çocuklara Yönelik Dijital İhmalin ve İstismarın Ebeveyn Görüşlerine Göre İncelenmesi” başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalıştırmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum araştırmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Özlem GARİP

ÖNSÖZ

Bu tezin tamamlanma sürecinde beni destekleyen danışmanım Prof. Dr. Musa Şahin'e, süreç boyunca değerli katkıları için tez izleme komite üyelerim Prof. Dr. Ali Rıza Abay ve Prof. Dr. Recep Yıldız'a teşekkür ederim. Savunma jürimde bulunan Prof.Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN'a ve tüm süreç boyunca değerli destekleri için Doç. Dr. Fatma KAHRAMAN GÜLOĞLU'na teşekkür ederim.

Araştırmama katılmayı kabul eden, sorulara içtenlikle cevap veren ebeveynlere teşekkür ederim.

Hayatım boyunca her konuda beni destekleyen annem ve gururlandırmak için çıktığım bu yolculuk sırasında dünyasını değiştiren babama ve kız kardeşlerime destekleri için çok teşekkür ederim.

Dijital ihmal ve istismar konusunu dert edinmemdeki en büyük neden olan yeğenlerime motivasyon kaynağım oldukları için çok teşekkür ederim.

Haziran-2025

Özlem GARİP

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu.....	1
1.2. Araştırmanın Temel Problemi ve Alt Problemler.....	3
1.3. Araştırmanın Amacı.....	4
1.4. Araştırmanın Önemi ve Özgünlüğü.....	4
1. 5. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri.....	5
1. 6. Literatür Taraması.....	6
1. 7. Araştırmanın İçeriği.....	7
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2. 1. Kavramsal Zemin.....	9
2. 1. 1. Dijital çağda ebeveyn çocuk ilişkisi	9
2. 1. 1. 1. Değişen ebeveynlik rolleri.....	10
2. 1. 1. 2. Dijital ebeveynlik	11
2. 1. 1. 3. Sosyal medya ebeveynliği.....	13
2. 1. 2. Dijital çağ ve çocuk	14
2. 1. 2. 1. Ekolojik yaklaşım açısından 0-6 yaş çocukluğu.....	14
2. 1. 2. 2. Çocuklarda bilgisayar ve internet kullanımı.....	16
2. 1. 2. 3. Dijital teknolojiler ve eğitim.....	18
2. 1. 3. Dijital çağda çocuk hakları.....	20
2. 1. 3. 1. Velayet hakkı.....	20
2. 1. 3. 2. Çocuğun kişilik hakkı.....	20
2. 1. 3. 3. Çocuğun kimlik ve dijital kimlik hakkı.....	20
2. 1. 3. 4. Çocuğun yön ve yol tayin hakkı.....	21
2. 1. 3. 5. Çocuğun vücut dokunulmazlığı hakkı	21
2. 1. 3. 6. Çocuğun ontolojik hakkı.....	21

2. 1. 3. 7. Çocuğun yüksek yararı.....	22
2. 1. 3. 8. Çocuğun haber alma hakkı.....	22
2. 1. 3. 9. Ebeveynlerin sosyal medya kullanımının çocuğun kişilik hakkını ihlal etmesi.....	22
2. 1. 4. Kişisel verilerin korunması ve unutulma hakkı.....	25
2. 2. Kuramsal Arka Plan.....	27
2. 2. 1. İhmal ve istismar konusundaki yaklaşımlar.....	27
2. 2. 1. 1. Psikolojik yaklaşımlar.....	27
2. 2. 1. 2. Sosyolojik yaklaşımlar.....	28
2. 2. 1. 3. Ekolojik yaklaşım.....	28
2. 2. 2. Çocuk İhmal ve İstismarı.....	30
2. 2. 2. 1. İhmal.....	30
2. 2. 2. 2. Fiziksel istismar.....	31
2. 2. 2. 3. Cinsel istismar.....	31
2. 2. 2. 4. Duygusal istismar.....	32
2. 2. 2. 5. Ekonomik istismar.....	32
2. 2. 2. 6. İhlal.....	33
2. 2. 3. İhmal ve istismarda risk faktörleri.....	32
2. 2. 4. Dijital ihmal ve istismar.....	33
2. 2. 4. 1. Paylaşan anababalık ve riskleri.....	36
2. 2. 4. 2. Dijital çağ ve mahremiyet	39
2. 2. 4. 3. Siber zorbalık	40
2. 2. 5. Dijital medya ve diğer riskleri.....	41
2. 2. 5. 1. Dijital kaçırılma.....	42
2. 2. 5. 2. Pedofili.....	43
2. 2. 5. 3. Çocuk pornografisi.....	44
2. 2. 5. 4. Dijital bağımlılık.....	44
2. 3. Dijital İhmal ve İstismarın Önlenmesi ile İlgili Sosyal Hizmet Müdahaleleri.....	49
2. 3. 1. Dijital ihmal ve istismar konusunda toplumsal farkındalık oluşturulması.....	49
2. 3. 2. Dijital ihmal ve istismar konusunda önleyici müdahale.....	50
2. 3. 3. İnternet ve sosyal medya denetimi.....	51

3. 0-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARA YÖNELİK DİJİTAL İHMALİN VE İSTİSMARIN EBEVEYN GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİNE DAİR SAHA ARAŞTIRMASI.....	55
3. 1. Araştırma Modeli.....	55
3. 2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	56
3. 3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	57
3. 4. Veri Toplama Tekniği.....	57
3. 5. Veri Analizi Tekniği.....	58
3. 6. Veri Analiz Süreci.....	58
3. 7. Geçerlik ve Güvenirlik.....	62
3. 8. Bulgular.....	63
3. 8. 1. Kişisel bilgiler.....	65
3. 8. 1. 1. Ebeveyne ait kişisel bilgiler.....	67
3. 8. 1. 2. Çocuğa ait kişisel bilgiler.....	69
3. 8. 1. 3. İletişim durumu.....	70
3. 8. 2. Dijital teknoloji kullanımı.....	71
3. 8. 2. 1. Ebeveynin dijital teknoloji kullanımı.....	72
3. 8. 2. 2. Çocuğun dijital teknoloji kullanımı.....	73
3. 8. 3. Bilinçli internet kullanımı.....	79
3. 8. 3. 1. Dijital okuryazarlık.....	80
3. 8. 3. 2. Dijital oyunlar.....	81
3. 8. 4. Dijital ihmal ve istismar.....	83
3. 8. 4. 1. İnternet/sosyal medya risk ve fırsatlar	84
3. 8. 4. 2. İnternet/sosyal medya kullanım riskleri.....	92
3. 9. Tartışma.....	100
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	125
4. 1. Sonuç.....	125
4. 2. Öneriler.....	133
KAYNAKLAR.....	138
EKLER.....	156
EK 1. Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Kararı	156
EK 2. Katılımcı Onay Formu	157
EK 3. Görüşme Formu	159
ÖZGEÇMİŞ.....	162

KISALTMALAR LİSTESİ

ASHB:	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BM:	Birleşmiş Milletler
ÇHS:	Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
BTK:	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
ÇKK:	Çocuk Koruma Kanunu
DSÖ:	Dünya Sağlık Örgütü
HSGM:	Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü
KVKK:	Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
STK:	Sivil Toplum Kuruluşları
TCK:	Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
TMK:	Türk Medeni Kanunu
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 3. 1. Ebeveynlere Ait Sosyo-Demografik Bilgileri-1	66
Tablo 3. 2. Ebeveynlere Ait Sosyo-Demografik Bilgileri-2.....	67
Tablo 3. 3. Katılımcı Ebeveynlerin Kişisel Bilgileri Hakkındaki İfadelerinin Belge Temelli Frekans Tablosu.....	68
Tablo 3. 4. Çocuklara Ait Sosyo-Demografik Bilgileri.....	69
Tablo 3. 5. Katılımcıların Çocuklarına Ait Kişisel Bilgiler Hakkındaki İfadelerinin Belge Temelli Frekans Tablosu.....	70
Tablo 3. 6. Katılımcıların Ebeveyn-Çocuk İletişim Durumu Hakkındaki İfadelerinin Belge Temelli Frekans Tablosu.....	71
Tablo 3. 7. Katılımcı Ebeveynlerin Dijital Teknoloji Kullanımı Hakkındaki İfadelerinin Belge Temelli Frekans Tablosu.....	72
Tablo 3. 8. Katılımcıların Çocuklarının Dijital Teknoloji Kullanımı Hakkındaki İfadelerinin Belge Temelli Frekans Tablosu.....	73
Tablo 3. 9. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Hakkındaki İfadelerinin Belge Temelli Frekans Tablosu.....	80
Tablo 3. 10. Katılımcıların Dijital Oyunlar Hakkındaki İfadelerinin Belge Temelli Frekans Tablosu.....	82
Tablo 3. 11. Katılımcıların İnternet/Sosyal Medya Risk ve Fırsatları Hakkındaki İfadelerinin Belge Temelli Frekans Tablosu.....	84
Tablo 3. 12. Katılımcıların İnternet/Sosyal Medya Riskleri Hakkındaki İfadelerinin Belge Temelli Frekans Tablosu.....	90

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3. 1. İçerik Analizinin Aşamaları.....	59
Şekil 3. 2. Nitel Araştırmalarda Veri Analizi.....	60
Şekil 3. 3. Kelime Bulutu.....	64
Şekil 3. 4. Kod Bulutu.....	65
Şekil 3. 5. Kişisel Bilgilere Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli.....	66
Şekil 3. 6. Dijital Teknoloji Kullanımına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli.....	71
Şekil 3. 7. Bilinçli İnternet Kullanımına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli.....	80
Şekil 3. 8. Dijital İhmal ve İstismara Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli.....	83

0-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARA YÖNELİK DİJİTAL İHMALİN VE İSTİSMARIN EBEVEYN GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

ÖZET

Çocuk refahı alanında önemli bir sorun alanı olan ihmal ve istismar konusunda bilimsel araştırmalar oldukça fazla olmakla birlikte dijital ihmal ve istismar konusu yeni bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu araştırma, dijital ihmal ve istismar kapsamında, ebeveynlerin çocuklarını hangi nedenlerle dijital teknoloji kullanımına yönlendirdiğini, ebeveynin gözünden dijital teknoloji kullanımının çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerine olan etkisini ortaya koymak, çocuklara ait içeriklerin ve kişisel bilgilerin ebeveynlerin sosyal medya hesaplarından ya da çocuklara özel oluşturulan sosyal medya hesaplarından paylaşılması ile çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak yaşayabilecekleri tehlikeler konusundaki ebeveyn görüşlerinin değerlendirilmesi ve olası tehlikelerden korunmak için yapılabilecekler konusuna dikkat çekmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaca yönelik olarak bu araştırma nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik yöntemle yürütülmüştür. Bu kapsamda veri toplama araçları olarak; derinlemesine görüşme, gözlem ve doküman incelemesi yöntemleri kullanılmıştır.

Araştırmanın evrenini 0-6 yaş aralığında çocuğa sahip ve sosyal medya hesabı kullanan ebeveynler oluştururken amaçlı ölçüt örnekleme tekniğinin kullanıldığı araştırmanın örneklemini İstanbul ili Anadolu yakasında Ümraniye ve Kadıköy ilçelerinde yaşayan 0-6 yaş arası çocuğa sahip ve sosyal medya kullanan 16 ebeveyn oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu” ve yarı yapılandırılmış “Yüzyüze Görüşme Formu” kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesi Maxqda 24 Nitel Veri Analiz Programı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sorularından yola çıkılarak oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme soruları ve katılımcıların verdiği cevaplar kapsamında; dört tema ve temalara dair kategoriler ile bu kategorilere ait kodlar belirlenmiştir. Belirlenen dört tema; Kişisel Bilgiler, Dijital Teknoloji Kullanımı, Bilinçli İnternet Kullanımı ve Dijital İhmal ve İstismar şeklindedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara; ebeveynin ekran süresi ile çocuğun ekran süresi arasında paralellik olduğu, ebeveynin kimi zaman dijital teknolojileri çocuk bakıcısı olarak kullanabildiği, ebeveynlerin dijital teknolojiler ve sosyal medyanın risk ve fırsatlarının farkındalığı ile çocuklarını fırsatlarından faydalandırırken risklerinden korumak amacıyla da birtakım önlemler aldıkları ve çocuğun üstün yararını korumak konusunda hassasiyetlerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal hizmet, Dijital çağ, Dijital ebeveynlik, Dijital ihmal ve istismar, Sosyal medya

EXAMINATION OF DIGITAL NEGLECT AND ABUSE OF 0-6 YEAR-OLD CHILDREN ACCORDING TO PARENTAL VIEWS

ABSTRACT

Although there are numerous scientific studies on neglect and abuse, which are important issues in the field of child welfare, digital neglect and abuse are emerging as a new area of study.

This study aims to reveal the reasons why parents encourage their children to use digital technology, the effects of digital technology use on children's physical, psychological, and social development from the parents' perspective, It also aims to evaluate parents' views on the physical, psychological, and social dangers children may face when content and personal information about them is shared on their parents' social media accounts or on social media accounts created specifically for children, and to draw attention to what can be done to protect children from potential dangers. To this end, a qualitative research method was used, and content analysis was employed. In this context, the data collection tools used were in-depth interviews, observation, and document review.

The universe of the study consisted of parents with children aged 0-6 who use social media accounts, while the sample consisted of 16 parents with children aged 0-6 who live in the Ümraniye and Kadıköy districts of Istanbul and use social media, selected using purposive sampling. The data collection tools used were the “Personal Information Form” and the semi-structured “Face-to-Face Interview Form” created by the researcher. Data analysis was performed using the Maxqda 24 Qualitative Data Analysis Program. Based on the research questions, semi-structured interview questions were developed, and the participants' responses were analyzed to identify four themes, categories related to these themes, and codes associated with these categories. The four identified themes are: Personal Information, Digital Technology Use, Conscious Internet Use, and Digital Neglect and Abuse.

The findings from the research reveal that: there is a parallel between the screen time of parents and that of children, parents can sometimes use digital technologies as a babysitter, parents are aware of the risks and opportunities of digital technologies and social media and take certain measures to protect their children from risks while benefiting from opportunities, and they are sensitive to protecting the best interests of their children.

Keywords: Social work, Digital age, Digital parenting, Digital neglect and abuse, Social media

1. GİRİŞ

Çocuğun ihmal ve istismarı çocuk refahı alanında önemli bir sorun alanı olarak geçmişten bugüne varlığını devam ettirmekte olup Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal olmak üzere dört tip kötü muamele tanımlanmaktadır.

Çocuğun istismar ve ihmali; fiziksel istismar, yetersiz beslenme, giyim, barınma ilgi gibi konulardaki yetersizlikler, gereken tıbbi bakımdan mahrum etme ya da ihmal etme, okul devamlılığının sağlanamaması, çocukların çalıştırılması, cinsel istismar ve duygusal anlamdaki istismar ve ihmali kapsamaktadır. Çocuğun istismarı dar kapsamda ciddi yararlanmalar şeklinde tanımlanırken geniş tanımlarda yaralama girişimleri ve sözlü şiddet de istismar tanımına dâhil edilmiştir. İhmal ise istismardaki gibi bir eylem içermemekle birlikte çocuğun ihtiyaçlarına yönelik eylemin gerçekleştirilmemesi durumunu ifade etmektedir ki çocuğun terk edilmesi, eğitiminin ihmal edilmesi ya da sağlık durumunun ihmali şeklinde ailenin üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmediği durumları ifade eder (Zastrow, 2015, ss. 274-278).

Gelişen teknoloji ile birlikte dijital teknolojiler ve cihazlar günlük yaşamın vazgeçilmezi konumuna gelmiştir. Dijital cihazların ve sosyal medyanın yaygın olarak kullanımı getirdiği yararların yanı sıra bir takım riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu risk alanları; çocuğun dijital aletleri kontrolsüz kullanımı ile zararlı içeriklere maruz kalmaları ve dijital bağımlı haline gelmelerinin yanı sıra çocukların sosyal medya aracılığı ile paylaşılan görselleri ile istismara açık hale gelmeleri şeklindedir.

1.1. Araştırmanın Konusu

İhmal ve istismar kapsamında dijital ihmal ve istismar önemli bir sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijital ihmal ve istismar fiziksel, psikolojik ve cinsel istismarın nedeni de olabilmektedir.

Bu anlamda dijital cihazların kullanımının çocuğa fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak zarar verici boyutlarda olması ile ebeveynin bu konuda çocuğa rehber olmaması dijital ihmal olarak değerlendirilirken, bu cihazların ve sosyal medyanın yetişkinler tarafından kullanılırken çocuğun istismarına neden olması ise dijital istismar olarak nitelendirilmektedir. Çocuğun kontrolsüz bir biçimde dijital cihazları kullanmaları, ebeveynlerin çocuğu susturmak, yemek yedirmek vb nedenlerle dijital cihaz kullanmaya yönlendirmesi, çocuğa ait içeriklerin sosyal

medya aracılığı ile paylaşılması vb davranışlar bu kapsamda yer almaktadır (Karaman ve Ayhan, 2021, ss. 48-49).

Ebeveyn çocuğun biyolojik, duyuşsal, sosyal ve eğitimsel gelişiminden sorumlu olan anne, baba ya da aile büyüğünü tanımlamakla birlikte çocuğu tehlikelerden koruyan bir kimliği de ifade etmektedir. Dijital çağ ise getirdiği olanaklarla ebeveynlik rollerine yenilerini eklemektedir. Bu roller çocuk için dijital dünyada yapılacak rehberliği ve çocuğun korunmasını içermektedir. Dijital ebeveynler çocuklarını dijital çağa uygun olarak eğitir, çocuğa rehberlik eder, çocuklarının dijital teknoloji ve sosyal medya kullanımlarını denetlerler (Kabakçı Yurdakul diğ, 2013, ss. 888-889).

Dijital teknolojilerin ve sosyal medya ağlarının yaygın kullanımı ile sanal ortamlarda paylaşılan içerikler kötü niyetli kişilerce kullanılabilmekte olup bu kapsamda gündeme paylaşılan anababalık (sharenting) kavramı gelmektedir.

Ebeveynlerin çocuklarına dair içerikleri kendi sosyal medya hesaplarından ya da çocukları adına açtıkları sosyal medya hesaplarından paylaşımları literatürde “sharenting” kavramı ile ifade edilmektedir. Kavram share (paylaşım) ile parenting (ebeveynlik) kelimelerinin birleştirilmesinden oluşmuş olup Türkçe karşılığı “paylaş-anababalık” olarak yer almaktadır (Erişir ve Erişir, 2018, ss. 53). Sharenting, çocuğun güvenliği ve esenliği için uygun şekilde davranmak konusunda ahlaki bir yükümlülüğü içermektedir (Steinberg, 2017, ss. 882-883).

Teknoloji bir yandan eğitim gibi önemli bir alanda çocuklara katkı sağlarken bir yandan da “dijital bağımlılık” riski içermektedir. Dijital bağımlılık ise, internet bağımlılığı, oyun bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı olarak sınıflandırılmaktadır. Dijital bağımlılık özellikle çocuklarda bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor olumsuzluklara neden olabilmektedir (Ünal, 2022, ss. 64).

Konu dijital ihmal ve istismar kapsamında değerlendirildiğinde dijital teknolojilerin çocuklar tarafından kontrolsüz kullanılması ile gelişimlerine zarar verici içeriklere maruz kalmaları söz konusu olmaktadır. Ayrıca çocuklara ait içeriklerin paylaşılan anababalık kapsamında paylaşılması ise çocuğun mahremiyet hakkını ihlal etmekte, çocuklar için istekleri dışında ebeveynleri tarafından dijital bir kimlik oluşturulması söz konusu olmaktadır. Bu paylaşımlar ise çocukların yetişkin olduklarında “unutulma hakkı”nı gündeme getirmektedir.

Bilgi iletişim teknolojilerinin yaygın kullanıldığı günümüzün dijital dünyasında, çocuğa karşı ihmal ve istismar konusundaki risk faktörleri arasında dijital teknolojilerin kontrolsüz kullanımı ve sosyal medyada çocuğa ait içeriklerin paylaşımlarının da yer alması söz konusudur.

Çocuğun akıllı telefon, tablet ve bilgisayarları kontrolsüz kullanımı, internet ve oyun bağımlılığı gibi riskleri beraberinde getirirken sosyal medya hesaplarından paylaşılan çocuklara ait içerikler çocukları tehlikelere açık hale getirmektedir.

Çocuğa ait içeriklerin ebeveynleri tarafından sosyal medya aracılığı ile izinsiz paylaşılması çocuğun kişilik haklarını ihlal etmektedir. Bu bağlamda çocuğun kişilik haklarının ihlali durumunda ilgili kanun kapsamında çocuğun velayetinin alınması ya da cezai müeyyidelerin uygulanması söz konusu olabilmektedir (Serin, 2019, ss. 15, 16). Ebeveyn tarafından paylaşılan çocuğa ait içerikler çocuğun kişisel değerlerini, şeref ve haysiyetini, özel ve gizli alanını ihlal edebilmekte, çocuğun kişisel gelişimini olumsuz etkileyebilmekte, bu paylaşımlar çocuğun sosyal ortamlarda, arkadaşları tarafından küçük düşürülmesine neden olabilmekte aynı zamanda içeriklerin üçüncü kişilerin erişimine açık olacak şekilde paylaşılması ise pornografik sitelerde görsellerin yayılması gibi kötü amaçlı kullanımlar ile istismar gibi riskleri de beraberinde getirmektedir (Akdi, 2016, ss. 129-132).

Gerek bilgi iletişim araçlarını kontrolsüz kullanan çocukların özellikle oynadıkları dijital oyunların yol açtığı dijital bağımlılık gibi tehlikelerle fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerinin olumsuz olarak etkilenmesi gerekse sosyal medyada paylaşılan çocuğa ait içeriklerin neden olabileceği çeşitli riskler, dijital ihmal ve istismar kapsamında değerlendirilmektedir.

0-6 yaş arası çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının dijital teknolojileri (telefon, tablet, bilgisayar) kullanımları konusundaki eğilimlerinin ve sosyal medya kullanımları konusundaki görüşlerinin dijital ihmal ve istismar bağlamında değerlendirilmesi ve ilgili konuda önerilerin sunulması tezin konusunu oluşturmaktadır.

Günümüzde dijital cihazlar yaygın olarak kullanılmakta olup günlük yaşamda birçok kolaylık getirmektedir. Bu anlamda bu cihazların ve internetin kullanımı önemli ve gereklidir. Araştırmada amaçlanan dijital cihazların ya da internetin kullanılmasının engellenmesi olmayıp kontrolsüz kullanım ile fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak sorun yaşanmasına neden olabileceğini ortaya koymak, dijital ihmal ve istismar konusunun önemini vurgulayarak bu konuda yapılabilecekler konusuna dikkat çekmektir.

1. 2. Araştırmanın Temel Problemi ve Alt Problemler

0-6 yaş arası çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarını dijital teknoloji (telefon, tablet, bilgisayar) kullanımına hangi nedenlerle yönlendirdiği ve ebeveynin gözünden dijital teknoloji kullanımının çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerini etkileyip etkilemediğini,

ebeveynlerin kendi sosyal medya hesaplarından ya da çocuk adına oluşturulan sosyal medya hesaplarından çocuklarına ait kişisel bilgi paylaşımı ya da içerik paylaşımı yapıp yapmadıkları ve yapılan paylaşımlar ile çocukların dijital istismara açık hale gelip gelmedikleri araştırmanın temel problemidir. Bu temel problem kapsamında cevabı aranan araştırmanın alt problemleri ise şu şekildedir:

1. Ebeveynler çocuklarını hangi durumlarda (yemek yedirme, susturma vb) ve nasıl dijital teknoloji (cep telefonu, tablet, bilgisayar) kullanımına yönlendirmektedir?
2. Ebeveynlerin dijital teknoloji kullanımı sonrası çocuklarda yaşanan (fiziksel, psikolojik ve sosyal) sorunlar konusundaki görüşleri nedir?
3. Ebeveynler çocuklarına ait görsel ve video paylaşımı yapmaktadırlar ve bu paylaşımların neden olacağı tehlikeler konusundaki görüşleri nelerdir?
4. Ebeveynler dijital teknoloji ya da sosyal medyanın kullanımında çocukların zarar görebilecekleri konusunda bilinçli midir?
5. Ebeveynlerin çocuklara ait görsel ve videoların paylaşılmasının çocukların kişisel haklarını ve mahremiyetini ihlal edebileceği ve bu ihlalin de çocuklar yetişkin olduğunda unutulma hakkını gündeme getireceği konusundaki görüşleri nedir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Tezin genel amacı, dijital ihmal ve istismar kapsamında, ebeveynlerin çocuklarını hangi nedenlerle dijital teknoloji kullanımına yönlendirdiğini, ebeveynin gözünden dijital teknoloji kullanımının çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerine olan etkisini ortaya koymak, çocuklara ait içeriklerin ve kişisel bilgilerin ebeveynlerin sosyal medya hesaplarından ya da çocuklara özel oluşturulan sosyal medya hesaplarından paylaşılması ile çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak yaşayabilecekleri tehlikeler konusundaki ebeveyn görüşlerinin değerlendirilmesi ve olası tehlikelerden korunmak için yapılabilecekler konusuna dikkat çekmektir.

1. 4. Araştırmanın Önemi ve Özgünlüğü

Dijital ihmal ve istismar çocuk alanında önemli bir sorun alanı olan ihmal ve istismar konusu içinde önemli bir başlık olarak var olmaktadır. İhmal ve istismar konusunda bilimsel araştırmalar oldukça fazla olmakla birlikte dijital ihmal ve istismar konusu yeni bir araştırma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

İhmal ve istismar konusunda yapılan araştırmalara bakıldığında Ulusal Tez merkezinde konu başlığı “ihmal ve istismar” olan tüm tez başlıklarına bakıldığında toplamda 69 tez olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan 6 tanesinin doktora (ikisi eğitim öğretim, diğerleri; din, çocuk sağlığı ve hastalıkları, hemşirelik ve geriatri alanında), 7’sinin tıpta uzmanlık tezi olduğu geri kalan tezlerin ise yüksek lisans tezi olduğu görülmüştür. Yüksek lisans tezlerinden 8’i sosyal hizmet alanında diğerleri ise eğitim öğretim, halk sağlığı, hukuk, psikoloji, sosyoloji ve sağlık kurumları yönetimi alanlarındadır.

İhmal ve istismar başlığında hazırlanan ilk tezin 2000 yılında Eğitim ve Öğretim alanında yapıldığı (Zihin engelli çocukların aileleri tarafından fiziksel ihmal ve istismarı ile buna bağlı olarak ortaya çıkan davranış sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Bolu ili örneği), Eratay 2000), ilk yüksek lisans tezinin ise 2002 yılında (Kronik hastalık tanısı konmuş hastanede yatan 6 yaş üstü çocuklarda duygusal ihmal ve istismarın incelenmesi, Sertler, 2002) yayınlandığı görülmüştür. Dijital ihmal ve istismar konusunda ise herhangi bir tez başlığına rastlanmamıştır.

Literatürde yer alan makalelerde “dijital ihmal ve istismar” başlığı ile herhangi bir araştırma bulunmamakla birlikte; teknolojik ihmal ve istismar, dijital ebeveynlik, teknoloji bağımlılığı, internet ve ekran bağımlılığı ve dijital oyun bağımlılığı, sharenting (paylaşan anne baba), siber zorbalık ve siber istismar başlıklarını içeren araştırmalar bulunmaktadır.

Tezin, dijital teknolojilerin (telefon, tablet, bilgisayar) çocuklar tarafından kontrolsüzce kullanılmasının ya da sosyal medya hesaplarından çocuklara ait içerik paylaşımlarının neden olabileceği tehlikelere dikkat çekeceği ve dijital ihmal ve istismar konusunda farkındalık oluşturacağı düşünülmektedir.

Bu bağlamda bu araştırma, sosyal hizmet perspektifi kapsamında dijital ihmal ve istismarın konu edineceği özgün bir/ ilk araştırma olmasının yanı sıra dijital ihmal ve istismarı; bağımlılık, mahremiyet ve unutulma hakkı bağlamında bütüncül bir bakış açısı ile ele alarak, literatüre katkı sağlayacaktır.

1. 5. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Bu araştırmada dijital ihmal ve istismar konusu ebeveyn görüşlerine göre incelenmesi amaçlanmış ve nitel yöntem kullanılmıştır. Araştırmada katılımcıların konu hakkında görüşlerini incelenmesi hedeflenmiş ve nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik yöntemle yürütülmüştür. Yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinin kullanıldığı araştırmada, İstanbul ilinde 0-6 yaş arası çocuğa sahip ve sosyal medya hesabı kullanan ebeveynlerin dijital teknolojileri ve sosyal medya hesaplarını kullanmaları konusundaki bilgilere ulaşmak amacıyla araştırmacı

tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme tekniği ile toplanan veriler nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan Maxqda 24 Nitel Veri Analiz Programı ile analiz edilmiş olup analiz yöntemi olarak içerik analizi kullanılmıştır.

1. 6. Literatür Taraması

Araştırmanın bu bölümünde literatürde yer alan konu hakkındaki araştırmalara yer verilmiştir.

Dünyada ve Türkiye’de dijital teknolojiler giderek artan oranda kullanılmaktadır. Eğitim, iş, eğlence, oyun vb amaçlarla kullanılan dijital teknolojiler (telefon, tablet, bilgisayar) bugün gerek yetişkinler açısından gerekse çocuklar açısından hayatın vazgeçilmezi konumundadır. Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması 2023 yılı verilerine göre hanelerin %95,5’evden internete erişim imkânına sahip olduğu tespit edilmiş olup bu oran 2022 yılında , %94,1 olarak gerçekleşmiştir. Araştırmanın 2024 verilerine göre ise 16-74 yaş grubundaki bireylerin internet kullanım oranları ise 2022 yılında %85,0, 2023 yılında %87,1 olurken bu oran 2024 yılında %88,8 olmuştur. İnternetin kullanım alanlarına bakıldığında ise internet üzerinden mal veya hizmet satın alma ya da sipariş verme oranı 2023 yılında %49,5 iken 2024 yılında bu oran %51,7 olmuştur. İnternet üzerinden son 3 ayda eğitim, mesleki ya da özel amaçlar için öğrenme faaliyeti gerçekleştiren bireylerin oranı 2024 yılında bir önceki yıla göre %4,9 puan azalarak %13,9 olmuştur (TUİK, 2024).

Literatürde, ebeveynin çeşitli nedenlerle çocuklarını akıllı cihaz kullanımına yönlendirerek bir nevi bebek bakıcısı gibi kullanabildiklerine yönelik araştırmalar bulunmaktadır (Aksoy, 2020; Parijkova, 2019)

Çocukların dijital teknolojileri kullanma süreleri ile ebeveynin dijital teknoloji kullanma süreleri arasında paralellik bulunmaktadır ki yapılan araştırmalar bunu destekler niteliktedir (Vittrup diğ., 2016; Hu ve diğ., 2018; Dy ve diğ., 2023; Jago ve diğ., 2012).

Aile içi iletişimin ele alındığı araştırmalarda, ebeveyn çocuk arasındaki iletişim düzeyi ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasında pozitif ilişki (Özbey, 2019; Şentürk Yasin, 2024), çocukların dijital oyun bağımlılık eğilimi ile ebeveyn - çocuk arasında negatif yönde ilişki olduğu belirlenmiştir (Emiroğlu İlvan ve Ceylan, 2023; Tuncay ve diğ., 2023).

Dijital oyunlar kapsamındaki araştırmalarda; dijital oyunlara aşırı maruz kalmanın çocukların genel psikolojik durumlarına zarar verebileceği (Oğraş, 2024; Twenge ve Campbell, 2028; Tamana ve diğ., 2019; Anitha ve diğ., 2021), dijital oyunların dil gelişiminde gecikmelere neden olabileceği vurgulanmış (Keskindemirci ve Gökçay, 2020; Kardaş ve Kardaş, 2024; McArthur ve diğ., 2022), siber zorbalığın ise psikolojik ve davranışsal sorunlar ile akademik

başarı düşüklüğüne neden olabileceği sonuçlarına ulaşılmıştır (Dinç, 2020; Tan ve Şenkal, 2025).

Ebeveynlerin sosyal medya paylaşımlarının incelendiği araştırmalarda ise bu paylaşımlar ile çocuklarının gizliliklerinin ihlal edilebildiği yorumu yapılırken (Manotipya ve Ghazinour, 2020; Ferrara ve diğ., 2024) bazı ebeveynlerin ise yaptıkları paylaşımlarda aldıkları önlemler ile çocuklarının gizliliğini korumaya çalıştıkları (Walrave ve diğ., 2023; Bağdaş, 2025) sonuçlarına ulaşılmıştır.

Dijital teknoloji ve internet kullanımının kolay, erişilebilir ve yaygın olması ile kullanım yaşı bebeklik dönemine kadar düşmektedir. Bu bağlamda ebeveynlerin, yemek yedirmek, susturmak vb amaçlarla çocukları dijital teknolojiyi kontrolsüz kullanmaya yönlendirmesi, çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal tehlikelere açık hale getirmektedir. Ayrıca ebeveynlerin sosyal medya hesaplarından ya da çocuk adına açılan sosyal medya hesaplarından, ticari gelir elde etmek (reklam alarak), dikkat çekmek, ideal ebeveyn kimliği oluşturmak vb nedenlerle çocuğa ait içeriklerin paylaşılması fiziksel, psikolojik ve sosyal sorunlara neden olabilmekle birlikte çocuğu istismara açık hale getirebilmektedir.

1. 7. Araştırmanın İçeriği

Bu araştırma üç bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölüm, araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Bu bölümde, dijital çağda değişen ebeveyn rolleri ile birlikte çocukların dijital teknoloji kullanımları çocuk hakları bağlamında ele alınmıştır. Çocuğa yönelik ihmal ve istismar konusunda yeni bir alan olan dijital ihmal ve istismar konusu mahremiyet ihlali, bağımlılık, siber zorbalık, pornografi vb riskler açısından ele alındıktan sonra konu hakkındaki sosyal hizmet müdahalelerinden bahsedilmiştir.

İkinci bölüm, araştırmanın metodolojisini oluşturmakta olup bu bölümde araştırmanın modeli, yöntemi, veri toplama süreci, evren ve örnekleme, veri toplama tekniği, veri analiz süreci ve araştırmanın sınırlılıkları ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise saha araştırmasından elde edilen bulguların değerlendirilmesi ile ulaşılan sonuçlara dayanılarak yapılan önerilere yer verilmiştir.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2. 1. Kavramsal Zemin

Araştırmanın bu bölümünde; dijital çağda ebeveyn ve değişen ebeveynlik rolleri ile gündeme gelen dijital ebeveynlik kavramından, dijital çağda çocuğun bilgisayar ve internet kullanımından ve çocuğun dijital dünyadaki haklarından bahsedilecektir.

2. 1. 1. Dijital Çağda Ebeveyn Çocuk İlişkisi

Elektronik araçları veya süreçleri ifade eden “dijital” sayısal anlamına gelmekte ve bilginin sayısal yolla işlenmesini ifade etmektedir (Bozkurt ve diğ.. 2021, ss. 36). Dijital çağ olarak adlandırılan 21. Yüzyılda dijitalleşme yaşamın her yönünü etkileyen bir teknoloji devrimidir (Parlak, 2017, ss. 1743). Bilgisayarların, internetin ve dijital teknolojilerin yaygın kullanımı ile toplumsal değişim kaçınılmaz olmaktadır.

Dijital dönüşüm araçlarından biri internet diğeri de cep telefonu olmakta olup bu iki araç ile kurduğumuz küresel bağlantı ile toplum yeniden tasarlanmaktadır. Nerede olunursa olunsun herkesin herkesle iletişim kurabildiği bir çağda, evrensel bağlantılar ile kişiler birbirine aynı zamanda bilgisayar vb makinelerle bağlı durumda bulunmaktadır (Jones, 2010, ss. 27).

Dijital teknolojileri kullanarak sosyal yapıları daha verimli hale getirme olarak tanımlanabilen dijital dönüşümde amaç eski sistemin yenilenmesi, güncelle ayak uydurmasıdır (Bozkurt ve diğ., 2021, ss.40).

2024 yılı itibariyle dünyada 8.08 milyar insan yaşamakta ve 5,61 milyar insan akıllı telefon, 5,35 milyar insan ise internet kullanmaktadır. Sosyal medya kullanıcıları ise bir önceki yıla göre 5,6 oranında artarak 5 milyar insana ulaşmıştır. Dünya’da %66 olan internet kullanma oranı Türkiye’de %88,8 olduğu tespit edilmiştir. Sosyal medya kullanım oranlarına bakıldığında ise Dünya’da %62,3 olan sosyal medya kullanma oranı Türkiye’de %66,8 oranındadır. Sosyal medya platformları kullanımının Türkiye’deki dağılımı ise 2024 yılında %86,2 ile WhatsApp, %71,3 ile YouTube ve %65,4 oranı ile Instagram olmuştur (We Are Social, 2024; TÜİK, 2024).

Teknolojinin gündelik hayatın içinde yaygın kullanımı, insanlar arası iletişim, alışveriş, eğitim, eğlence vb günlük ihtiyaçlar için internetin kullanımı, dijitalleşmeyi beraberinde getirmekte, farklı toplumlar arasındaki sınırları kaldırarak kültürlerarası etkileşimi arttırmaktadır. Dijitalleşmeyle birlikte insanın insanla iletişiminin yerini insanın makineyle iletişimi

almaktadır (Güngör, 2019, ss. 148). Yüz yüze iletişimin yerini alan sanal iletişim ve sanal sohbetler, görüntülü görüşmeler, alışveriş sürecinin sanal ortama taşınması, eğitimin ve çalışma hayatının çevirim içi platformlarda gerçekleştirilmesi ile toplumsal hayat dönüşmekte ve bireyler ağlar yoluyla küresel etkileşim dünyasına katılmaktadır (Sili Kalem, 2022, ss. 97-98).

Dijital toplumda kişilere ait her türlü bilgi ve veriler erişilebilir konumda olmaktadır. Telefon, tablet, bilgisayarlar aracılığı ile kullanılan internet herkes için dijital ayak izi oluşturmakta ve bireyler artık dijital verinin konusu olmaktadır (Filiz, 2020, ss. 201-202).

Bu değişim ve dönüşüm aile yapısını ve aile içi iletişimi de değiştirmektedir. İnternetin ve sosyal medya platformlarının yaygın kullanımı ile aile içi iletişim olumsuz etkilenmektedir. Televizyon nedeniyle aile içi iletişimin azaldığı söylenirken bugün dijital teknoloji araçlarının (telefon, tablet, bilgisayar vb) yaygın kullanımı ile fiziksel olarak bir arada olan fakat farklı ekranlara bakan aile fertleri arasında mesafe giderek açılmaktadır (Güngör, 2019, ss. 148-149). Sosyal medya platformlarından paylaşılan kişisel bilgi, görsel ve videolar mahremiyet ihlallerine neden olmakla birlikte bu paylaşımlar aile içinde sorunlar yaşanmasına, eşler arasında güven problemlerine ve hatta boşanmalara neden olabilmektedir (Erol, 2022, ss. 1135-1136).

2. 1. 1. 1. Değişen Ebeveynlik Roller

Anne-çocuk ilişkisinde kurulan güven duygusu çocuğun gelecekteki ilişkilerinin temelini oluşturmaktadır. Bebek için dünyanın tamamını ifade eden annenin bebeğinin davranışlarına duyarlı olması ile güven ilişkisi kurulur. Baba ise çocuğu anne bağımlılığından kurtararak dış dünyaya açılmasını sağlayan, sosyal gelişiminde ve özgüveninin sağlanmasında etkili olan kişidir (Yavuzer, 2010, ss. 128-130).

Gelişen teknoloji ile dönüşen kişiler arası ilişkiler aile içi iletişimi de dönüştürmüştür. İnternet ve sosyal medyanın yaygın kullanımı ile aile bireyleri zamanlarının çoğunu sanal platformlarda geçirmeye başlamıştır. Yüz yüze iletişimin yerini alan sanal iletişimin aileye yansması ile aile içi iletişimde kopukluk oluşmakta, bu kopukluk ilk iletişim becerisini aile içinde kazanan çocuğa olumsuz yansımaktadır (Güleç, 2018, ss. 106-107).

Anne ve baba anlamına gelen ebeveyn bir çocuğa bakmakla yükümlü olan biyolojik ya da evlat edinen anne ve babayı temsil etmektedir (TDK, t.y.).

Çocuğun bakım ve sorumluluğunun üstlenildiği ebeveynlik rollerine teknolojinin gelişmesiyle birlikte bir yenisi eklenmiştir. Klasik ebeveynlik anlayışında çocuğun fiziksel, psikolojik, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını gidermek anlamında sorumluluk alan ebeveyn dijital teknolojilerin yaygın kullanımı ile çocuk ile teknoloji kullanımında aracı rol üstlenmekte, çocuğa örnek olmakta ve bilinçli teknoloji kullanımı için çocuğa rehber olmak durumundadır. Bu süreçle birlikte Ebeveynlik rollerinin dijital platformlarda sürdürülmesi dijital ebeveynliği gündeme getirmektedir.

2. 1. 1. 2. Dijital ebeveynlik

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle artan teknoloji kullanımı risk ve fırsatları birlikte getirirken olası riskli durumlardan en çok etkilenecek olanlar çocuklar olmaktadır. Çocukları dijital çağın risklerinden koruma görevi ise öncelikle ebeveynlere düşmekte olup bu durum geleneksel ebeveynlik rollerinin yanı sıra dijital ebeveynlik rolünü gerektirmektedir.

Günümüz dijital çağın gereklerinin farkında olan ve buna göre hareket eden, dijital teknolojileri temel düzeyde kullanabilen, dijital dünyanın risk ve fırsatlarının bilincinde olan ve bu farkındalığı ile çocuğuna rehber olan ebeveynler olarak tanımlanan dijital ebeveynler, dijital okuryazarlık yani dijital metinlerin doğruluğunun kontrolü becerisine sahip olan ebeveynleri tanımlamaktadır. Aynı zamanda dijital ebeveynlik, çevrimiçi risklerin farkında olan ve bu risklerin farkındalığı ile güvenli internet kullanımı konusunda kontrol sağlayabilen, dijital dünyanın fikri mülkiyete, özel hayata saygı gibi etik ilkelerini benimseyen ve aynı zamanda dijital dünyanın yeniliklerini takip eden, dijital dünyanın olumlu ve olumsuz yönlerinin farkında olan ve yeniliklere açık olan ebeveynleri tanımlamaktadır (Kabakçı Yurdakul ve diğ., 2013, ss. 887-893). Dijital ebeveynlik rolü olumlu rol model olma rolünü de kapsamaktadır (Manap ve Durmuş 2020, ss. 982).

Dijital ebeveynler dijital dünyanın risklerinin yanı sıra fırsatlarının farkında olan ve bu fırsatları okuyabilme becerisine yani dijital okuryazarlığa sahip olan ebeveynlerdir.

Dijital okuryazarlık teknoloji kullanımı ile teknolojik cihazlardan elde edilen veriyi analiz etmeyi, teknolojinin getirdiği risk ve fırsatların farkındalığını içermektedir. Dijital okuryazarlık becerisine sahip olmak, dijital dünyanın risklerinin önceden farkına vararak olası risklere karşı önlem almayı ve aynı zamanda dijital teknolojilerin güvenli kullanımında çocuklara rehberlik edebilmeyi içermektedir (Alp ve diğ.. 2020, ss. 28-30).

Bostancı (2019) tarafından dijital ebeveynlerin sosyal medyada mahremiyet algısı konusunda yapılan araştırma, sosyal medyayı aktif olarak kullanan ve dijital ebeveynlik rolleri sergileyen

ebeveynlerin katılımında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada araştırmaya katılan dijital ebeveynlerin sosyal medyanın mahremiyeti olumsuz etkilediğini düşündüğünü ayrıca dijital ebeveynlerin çocuklarını sosyal medyanın riskleri konusunda uyardıkları ve çocuklarının sosyal medya davranışlarını denetlemeye çalışarak olası risklere karşı onları korudukları sonucuna ulaşılmıştır.

Coşkunalp ve Kuşcu (2025) tarafından 7-10 yaş arası çocuk sahibi ebeveynlerin katılımında yapılan araştırmada dijital ebeveynlik öz yeterliği ile çocukların problemlili medya kullanımı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) (2022) tarafından yapılan araştırmada, ebeveynlerin, çocuklarına yönelik interneti kullanırken yanında bulunma, internette birlikte etkinlik yapma gibi yakın desteklerinin yaş ilerledikçe azaldığı görülürken, ebeveynlerin çocuklara en çok interneti güvenli bir şekilde kullanmaya ve internette bir şeyler keşfetmeye ve öğrenmeye yönelik önerilerde bulundukları görülmüştür. Araştırmada her dört ebeveyninden üçünün internetin çok zaman alıcı olduğunu ifade ederken, internette mahremiyetten endişe duyduğunu ifade eden ebeveyn oranı %73.2 olarak bulgulanmıştır. Ebeveynlerin yüksek oranda (%88,1) internette hangi bilgileri paylaşmaları ve hangi bilgileri paylaşmamaları gerektiğini bildikleri ve internet geçmişini silebilme becerisinin de %57,4 oranında olduğu bulgulanmıştır. Ebeveynlerin çocuklarına okul işi için internet kullanımına genelde izin verdikleri görülmektedir. Çocukların fotoğraf ya da video paylaşımına izin verme oranında; gözetimsiz izin verme oranı %14, gözetimli izin oranının %31,5 olduğu ve web ya da telefon kamerası kullanımına ise ebeveyn gözetiminde %66,2 oranında izin verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kadın ebeveynlerin erkeklere oranla çocuklarının internetteki faaliyetlerini daha fazla kontrol etmekle birlikte kız çocuklarının internet faaliyetlerinin ebeveynleri tarafından daha fazla kontrol edildiği tespit edilmiştir. Ebeveynlere göre çocukların internette karşılaştıkları içeriklerden korku ve şiddet içeren görüntüler ilk sırada yer alırken (18,5), çocukların %6,8'i kendilerine fiziksel olarak zarar vermenin yolları, %5'i ise belirli gruplara veya kişilere saldırgan nefret mesajları ile karşılaşmıştır. Ebeveynler çocukların internette oyun oynarken uygulama içi satın alma taleplerinde bulunduklarını ifade etmişlerdir. Ebeveynlere göre çocukların %0,6'sı internette dolandırılarak para kaybetmiştir, çocukların %10,4'ü internette müstehcen içeriklere maruz kalmış, %4,7'si müstehcen içerikli mesajlar almıştır.

Barnes ve Potter (2021) tarafından 0-13 yaş arası çocukları olan Avustralyalı ebeveynlerin katılımında yapılan araştırmada katılımcıların üçte birinin çocukların mahremiyetini korumak için telefonda konum verisinin kapatılması, kimliğin gizlenmesi gibi önlemler hakkında bilgi

sahibi olmadığı ya da dikkate almadığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların çoğunun paylaşımları riskli bulmasına rağmen paylaşımın yaygın olarak yapıldığı tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin, paylaşım davranışlarının risk taşıdığını algılasalar da çocukların mahremiyetini korumak için gerekli olan dijital okuryazarlık becerilerinin yeterli olmadığı belirtilmiştir.

2. 1. 1. 3. Sosyal medya ebeveynliği

Sosyal medya, kullanıcıların haber, metin, fotoğraf, video vb içerik paylaşımını sağlayan Facebook, Instagram, Twitter, LinkedIn, YouTube, Pinterest, Tiktok vb sosyal ağları ifade etmektedir. Sosyal medya ücretsiz internet bağlantısı ile herkes tarafından erişilebilir bir platform sağlamakta olup dünyanın her yerinden farklı ülkeler arasında küresel bir iletişim ağı oluşturmaktadır (Kırık, 2013, ss. 74-78). Sosyal ağ platformları; açılan hesaplardan görsel, video vb içeriklerin paylaşıldığı, bu paylaşımların takip edenler tarafından görülebildiği ve yorumlanabildiği mecraları ifade etmekte olup aynı zamanda oluşturulan sosyal medya hesaplarından reklam alınarak ticari kazanç sağlanabilmektedir.

Sosyal medyada hesap açan ebeveynler deneyimlerini, düşüncelerini paylaşabilmekte, çocuk yetiştirme konusunda bilgi alışverişinde bulunabilmekte, tavsiyede bulunabilimekte ve bilgi paylaşımı yapabilmektedir (Uram ve diğ., 2020, ss. 156).

Sosyal medya ebeveynliği, takipçi sayısı arttırmak amacıyla çocuklarına ait video, görsel vb içeriklerin çocuklarını teşhir edecek şekilde sosyal medya hesaplarından paylaşan ebeveynleri tanımlamaktadır. Bu paylaşımlar, çocuğa ait dijital bir günlük oluşturmak, paylaşımlar aracılığı ile görünür ve bilinir olmak, psikolojik tatmin sağlamak, paylaşımlar aracılığı ile aile, arkadaş ve sosyal çevresi ile iletişime geçmek, paylaşımlar aracılığı ile ticari kazanç elde etmek amaçlarıyla yapılabilmekte olup ilgili süreç doğum öncesinden bebeğe ait ultrason görüntülerinin paylaşılması ile başlayabilmektedir (Yavuz, 2020, ss. 17-19).

Sosyal medya ebeveynleri çeşitli sosyal medya platformlarında açtıkları hesaplarında, “güncel anne”, oyun terapisi anne”, “oyuncu anne”, “prensesin annesi”, “erkek anneleri”, “uçan baba” “pediatrist baba” vb gibi adlar kullanarak, sosyal medyada, annelik ve babalık üzerinden bir kimlik oluşturmaktadır.

Yapılan araştırmalarda ana babaların çocuklarına ait içerikleri sosyal medya hesaplarından paylaşma nedenleri incelendiğinde, kişinin kendini göstermek istediği şekilde benlik sunumu, ana babaların çocuklarıyla iletişim kurmak için sosyal medya kullanmayı tercih etmeleri, özgüven kazanmak, sosyal destek sağlamak ve ana babalık deneyimi amacıyla paylaşım

yapıldığı ve dijital arşiv oluşturmak için paylaşımda bulunduğu görülmektedir (Özgül ve diğ., 2022, ss. 241-243). Ayrıca kendini gerçekleştirme, sosyal onay ihtiyacı gibi nedenlerle birlikte doğumun neden olduğu sosyal izolasyon nedeniyle de paylaşımların yapılması söz konusudur (Brosch, 2016, ss. 233).

Holiday ve diğ. (2022) tarafından Instagram uygulamasında “keşfet” alanında yer alan ebeveynlerin çocuklarını içeren sosyal medya paylaşımı ve yorumlarının incelendiği araştırmada çocuklara ait gönderilerin ebeveynin neler başardığını göstermek için yapıldığı ve ebeveynin iletişim kurması için aracı gibi görüldüğü, paylaşımların merkezinin ebeveynlerin kendini sunma güdülerini olduğu, çocuğu nesne haline getirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

2. 1. 2. Dijital çağ ve çocuk

Dijital dünyaya doğan çocuk için dijital dünya ve sosyal medya aile ve okul dışında bilgi kaynağı ve eğitim aracı olarak kullanılmaktadır. Günümüz dünyasının merkezinde yer alan internet ve sosyal medya yetişkinler için olduğu kadar çocuklar için de vazgeçilmez konumdadır (Dursun, 2019, ss. 197).

2. 1. 2. 1. Ekolojik yaklaşım açısından 0-6 yaş çocukluğu

Çevresi içinde birey anlayışından yola çıkan Ekolojik model kapsamında Bronfenbrenner (1997) ekolojik çevre için iç içe geçmiş dört sistemden bahseder. Bunlar, mikro sistem, mezo sistem, ekzosistem ve makro sistemdir. Mikro sistem ev, okul, işyeri vb kişinin etkileşimde bulunduğu yakın çevreyi, mezo sistem mikrosistemdeki sistemler arasındaki ilişkiyi; aile, okul, akran grubu, komşular arasındaki ilişkiyi, ekzosistem kişiye dolaylı olarak etki eden mahalle, iş gibi sosyal yapıları, makro sistem ise politik sistemleri, inanç ve değerleri, yasaları, sosyo-kültürel yapıları ifade etmektedir.

Bireyi biyo-psiko-sosyal bir varlık olarak ele alan ve çevresi içinde bireye odaklanan Ekolojik sistem kuramı çocukların potansiyellerini keşfetmelerini önemsemekte ve bu anlamda güçlendirme temelli bir yaklaşım olmakla birlikte, çocuk ve çevre uyumunu engelleyen baskı ve ayrımcılığı azaltmayı amaçlamasıyla baskı karşıtı bir kuramdır (Özkan, 2022, ss. 228).

Bireyi aile içinde ele alan, aile sistemindeki değişikliğin bireye etkisine odaklanan sistem kuramı bakış açısı ile çocuğun içinde bulunduğu sistemlerin güçlendirilmesi, ailenin güçlendirmesini içermektedir (Langer ve Lietz, 2021, ss. 47-50).

Sorunları bütüncül bir şekilde ve çoklu bakış açısı ile inceleme olanağı sağlayan sistem ve ekolojik sistem kuramları perspektifi ile çocuklar içinde bulundukları toplumdan (sistemden)

etkilendikleri gibi etkileşimde bulundukları sistemleri de etkilerler. Çevresi içinde birey bakış açısı ekolojik kuramın temelidir ki bu çevre bireyin içinde bulunduğu sosyal ortamdan, fiziksel yapılara iletişim kurduğu insan ve insan gruplarından politikalara kadar geniş bir çerçeveyi tanımlar (Langer ve Lietz, 2021, ss. 50-51).

Kuramlar açısından 0-6 yaş çocuğun gelişim dönemine bakıldığında Sigmund Freud çocuk gelişiminin duygusal yanlarına odaklanarak cinselliğe vurgu yaparken Jean Piaget bilişsel gelişimi, Erik Erikson ise insanın çevresi ile iletişimde bulunan sosyal bir varlık olduğundan yola çıkarak psiko-sosyal gelişimi vurgulamaktadır.

Kişiliğin temel yönlerinin yaşamın çok erken dönemlerinde anne ile etkileşimin sonucu ortaya çıktığını savunan Freud çocuğun anne babasıyla sürekli birlikte olmayı bıraktığı ve daha geniş bir toplumsal dünyanın içine girdikleri 4-5 yaş dönemini önemsemektedir. Bu dönemde çocuk kendisini özellikle anneye olan bağımlılıktan kurtararak özerk benlik gelişimi için önemli bir aşamaya geçmiştir (Giddens, 2000, ss. 32-38)

Bilişsel gelişime odaklanan Piaget bebeğin 2 yaşına kadar olan dönemini duyuşsal motor dönem olarak tanımlar. Bu dönemde bebek çevresini fiziksel olarak keşfederek, duyuşlarını kullanarak öğrenir ve insan ve nesneyi yavaş yavaş ayırt etmeye başlar. 2-6 yaş arası dönem ise işlem öncesi dönem olup dil gelişiminin yaşandığı bu dönemde çocukta benmerkezci düşünce hâkimdir (Karip, 2017, ss. 122; Giddens, 2000, ss. 35.).

Erikson’a göre “insiyatifin” ele alınması olarak tanımlanan 0-6 yaş çocukluk dönemi yetişkin davranışlarının taklit edildiği dönemdir. Okul öncesi dönem olarak ifade edilen bu dönemde arkadaş ilişkileri ve sosyal beceriler önem kazanmış olmakla birlikte çocuğun hala dikkat merkezi ailesi özellikle de anne-babasıdır. Bu dönemin belirgin özelliği benmerkezci düşünce olup çocuk gerçek ile hayal arasındaki farkı açık şekilde bilememektedir. Rüveyı gerçekten ayırt edemediği bu dönemde çocuk için “öcü” gibi varlıklar gerçek olarak değerlendirilir. Çocuk bu dönemde haz ilkesine bağılı düşüncelerin hâkim olmasıyla istediğine hemen sahip olmak ister ve engellenmeye dayanma gücü yetersizdir (Yavuzer, 2010, ss. 60-61.)

Öğrenmeye kuramlar açısından bakacak olursak, insan davranışlarının gözlemlenebilir ve ölçülebilir hale getirilmesini önemseyen davranışçılar öğrenmede çevrenin etkisi üzerinde durmaktadır. Uyarıcı tepki arasındaki bağlantıya dayanan öğrenme davranışta bir değışiklik meydana getirmektedir. Sosyal öğrenme kuramı ise davranışçılarının üzerinde durduğu gözlenebilir davranışların yanı sıra zihinsel süreçlere de önem verir. Taklidin ve gözleyerek öğrenmenin vurgulandığı Sosyal öğrenme kuramında modelin davranışlarına dikkat edilir,

modelin davranışları hatırlanarak tekrar edilir, pratik uygulama yapılır ve bu süreçte pekiştirme ile davranışın kalıcılığı sağlanır. Bilişsel yaklaşım, uyarıcı tepki bağlantısını uyarıcı-organizma-tepki olarak modeller. Davranışçıların göz ardı ettiği düşünme, hayal gibi zihinsel süreçler bilişselciler açısından önemlidir ve öğrenme bilişselcilere göre mekanik değil insani bir süreçtir (Karip, 2017, ss. 131-139).

Çevresi içinde birey yaklaşımını odağına alan ekolojik yaklaşım açısından 0-6 yaş arası ilk çocukluk dönemi bebeğin ilk temas kurduğu anne-baba ya da bakım veren ile ilişkisiyle şekillenmekte, çocuk çevresini gözlemleyerek, dikkat ve taklit ederek öğrenmektedir. Bu anlamda ebeveynin ya da bakımverenin teknoloji kullanma alışkanlığının çocuklar tarafından örnek alınması söz konusu olabilmektedir.

2. 1. 2. 2. Çocuklarda bilgisayar ve internet kullanımı

Erken çocukluk çağında bilgisayar ve internet ile vakit geçiren çocuklar için iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan biri teknoloji kullanımlarının çocuklar için fırsat oluşturduğunu savunan görüş olurken karşıt görüş teknoloji kullanımlarının çocuk gelişimini olumsuz etkilediğini savunmaktadır.

Gelişim dönemlerine uygun ve sınırlı kullanım ile çocuğun eğitim ve gelişimine olumlu katkılar sunan bilgisayar merak ve rekabet duygusuyla cesaret vermekte, çocuğun bilişsel gelişimine katkıda bulunmakta, özgür bir öğretmen işlevi görmektedir (Yavuzer, 2010, ss. 78).

İnternetin, gelişim dönemlerine uygun uygulamalar ile çocukların gelişimlerinin desteklenmesi, eğitim amaçlı kullanımı, çocukları eğlendirirken bilgilendirmesi, toplumsal yaşama uyum sağlama, kişisel gelişime katkısı ve sosyal iletişim geliştirme açısından fırsatlar sunmaktadır (Özbay, 2021, ss. 444) Karşı taraftan ise, telefon, tablet ve bilgisayar başında geçirilen vakit ile çocukların gerçek oyun kültüründen uzaklaştırıldığı, çocukların edilgen ve hareketsiz kaldığı ve bu açıdan bilişsel, fiziksel ve psikososyal gelişimlerinin olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır (Arslan ve diğ., 2014, ss.196-198).

Aral ve Doğan Keskin (2018) tarafından yapılan ve 0-6 yaş döneminde teknolojik alet kullanımının ebeveyn bakış açısıyla incelendiği araştırmada çocukların %44,8'inin cep telefonu %43,1'inin tablet ve %2'si bilgisayar kullandığı ve %70,2'sinin televizyon izlediği belirtilirken çocukların %62'sinin bilgisayar, tablet, cep telefonu ile dijital oyun oynadığı tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre çocukların televizyonla 12 aylıkken, cep telefonu ile 12-23 aylar arası ve bilgisayar ve tabletle 24-35 aylar arası tanıştığı görülmekte olup bu sonuç çocukların dijital teknolojileri oldukça erken yaşta kullanmaya başladığını göstermektedir. Ebeveynlerin

%71,8'inin teknolojik alet kullanımına sınır getirdiğini belirtmiş olup %50'si çocuklarının herhangi bir teknolojik alete bağımlı olmadığını düşündüğünü ifade etmiştir. Araştırmada ayrıca çocukların dijital teknolojileri kullanma amaçları en çok “çizgi film izleme” ve “dijital oyun oynama” olarak tespit edilmiştir.

BTK (2022) tarafından Türkiye'deki Ebeveyn ve Çocukların İnternet Kullanım Alışkanlıklarının Araştırılması konulu araştırma 8-16 yaş öğrencilerin ve öğrencilerin velilerinin katılımında gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan çocukların en çok kendi akıllı telefonlarını (40,8) kullandıkları, interneti en çok öğrenme, ödev yapma amaçlı video izleme ya da okul ödevlerini araştırmak için kullanıldığı tespit edilmiş olup her dört erkek çocuktan üçünün internette çevirim içi oyun oynadığı görülmüştür, kızlardaki oyun oynama oranı ise %48,3 olarak tespit edilmiştir. Çocukların sosyal/gizlilik beceri durumlarına bakıldığında katılımcılar, internette hangi bilgileri paylaşmaları gerektiği hangi bilgileri ise paylaşmamaları gerektiğini (%83,9-%71,6) büyük oranda bildiklerini belirtmişlerdir. Çocukların neredeyse yarısı sosyal ağ profiline sahip değilken erkeklerin (%15,8) daha fazla oranda profillerini herkese açık olduğu görülmüştür. Yaş düzeyi yükseldikçe sosyal ağ kullanımı artmakla birlikte gizlilik araçlarını kullanma oranlarının da arttığı belirlenmiştir. 15-16 yaş grubundaki çocukların yarısından fazlası (%56,6) internette geçirdikleri zaman yüzünden derslerindeki başarılarının düştüğünü belirtmiştir. 15-16 yaş grubundaki çocukların %45,1 oranında internette yeni arkadaşlar ve kişiler aradığı ve çocukların internette yüz yüze tanışmadığı kişileri ekleme oranının %19 olduğu tespit edilmiştir. 15-16 yaş grubundaki çocukların %23'ünün genel ahlaka aykırı mesajlar aldığını ifade etmesi araştırmanın önemli sonuçlardan biridir. Çocukların %19'unun kullandıkları cihazlara virüs bulaştığını belirtirken %7,3'ü şifrelerini kullanarak bilgilerine erişmek isteyenlerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca araştırmada, çocukların internette rahatsız edici durumlar yaşadığında genellikle aile içinden biriyle paylaşmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2024) tarafından 6-15 yaş grubundaki çocuklarla yapılan “Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması” sonuçlarına göre çocuklarda internet kullanımı 2021 yılında %82,7 iken 2024 yılında %91,3 olmuştur. İnternet kullanımının cinsiyet dağılımında, erkek çocukların %92,2'sinin kız çocuklarının ise %90,3'ünün internet kullandığı görülmüştür, bu oranların 2021 yılı verileri, erkek çocukların %83,9'u iken kız çocukların %81,5'inin internet kullandığıdır. İnternet kullanan çocukların %97,4'ünün düzenli internet kullandığı beyan edilirken bu oran 2021 yılında %98,6 oranındadır. Düzenli internet kullanan

çocukların %42,9'unun hafta içi, %53,6'sının ise hafta sonu günde yaklaşık iki saat ve daha fazla süre internet kullandığı gözlenmiştir.

Garitaonandia ve diğ. (2020) tarafından 9-17 yaş arası çocuk ve gençlerin katıldığı ve internet kullanımı ve risklerinin incelendiği araştırmada, katılımcıların en çok temas kurduğu potansiyel zararlı içeriğin, belirli insan gruplarına (ırk, din, milliyet ya da cins) yönelik açıkça şiddet içeren görüntüler ve nefret mesajları olduğu ve en çok virüs ve casus yazılımlar riskleri ile karşılaşıldığı sonucu elde edilmiştir. Katılımcıların %17'si, ebeveynleri ya da bakıcıları tarafından kendilerine sormadan kendilerine ait mesaj, resim ya da video yayınladıklarını belirtmiş olup %4'ü ise bu türden içeriklere olumsuz ya da incitici yorumlar aldıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların %40'ı internette olmadığı zamanlarda rahatsız hissettiklerini belirtirken %7'si ise neredeyse her hafta böyle hissettiklerini belirtmiştir.

2. 1. 2. 3. Dijital teknolojiler ve eğitim

Eğitim yaşam boyu devam eden bir süreci ifade etmektedir. Okul ortamında gerçekleşen formal eğitimin yanı sıra teknolojinin olanaklarını kullanarak gerçekleştirilen uzaktan eğitim gibi informal eğitim biçimi de yaygın olarak kullanılmaktadır.

Dijital teknolojiler birçok fırsat ve kolaylığı getirmekte günlük yaşamı dönüştürmektedir, bu dönüşüm eğitim sisteminde de kendini göstermekte, bilgi iletişim teknolojilerinin eğitim sisteminde kullanılmasıyla kara tahtanın yerini akıllı tahtalar alırken öğrenciler için de bilgisayar, tablet gibi teknolojik araçlar aktif olarak kullanılmaktadır. Dijital dönüşüm aynı zamanda dijital eğitimi de kaçınılmaz kılmaktadır. Çevirim içi uzaktan eğitimi ifade eden dijital eğitimde yapılandırılmış ortamlarda gerçekleştirilen yüz yüze eğitimin yerini dijital cihazlar aracılığı ile teknolojiye dayalı ve mekan sınırlaması olmayan uzaktan eğitim almaktadır (Bozkurt ve diğ., 2021, ss. 45, 46).

Dijital eğitim, okul öncesi dönemden yükseköğretime kadar kolay ve erişilebilir bir eğitim fırsatı sunarak dijital teknolojilerin olumlu kullanımını ifade etmektedir. Dünyanın her yerine dijital teknolojiler aracılığı ve internet bağlantısı ile ulaşılabilir. Dijital eğitimde, eğitim verenlerin dijital yetkinliği önemli olmakla birlikte ülkeler arasında, ülkelerin sosyo-ekonomik özelliklerine göre dijital eğitimin yaygınlığı farklılaşmaktadır (Parlak, 2017, ss. 1754, 1755).

2019 yılı sonlarında başlayan ve 2020 yılı ile tüm dünyaya yayılan Koronavirüs pandemisi kapsamında alınan önlemler ile uygulanan uzaktan araştırma ve uzaktan eğitim gibi uygulamalar dijital teknolojilerin hayatımızda çok daha fazla yer almasına neden olmuştur.

Gerek çocuklar açısından gerekse yetişkinler açısından uzaktan eğitim uygulamaları yaygınlaşırken, dijital okuryazarlığın önemi de artmıştır.

Birleşmiş Milletler (BM)'in 24 Mart 2021'de yayınladığı Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS)'nin 25. Genel Yorumu'nda dijital teknolojilerin ulaşım açısından ya da fiziki şartlar açısından dezavantajlı bölgelerde yaşayan çocuklar için çevirim içi uzaktan eğitimin avantaj olacağı ifade edilirken bu anlamda “Sözleşmeye Taraf Devletlerin de uzaktan eğitim için gerekli olan temel araç ve gereçleri ve tüm çocukların bu araçlara erişimlerini sağlamalıdır” ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca metinde dijital okuryazarlığın da temel eğitim olarak sağlanması gerektiğinden bahsedilmiştir (Yavuz, 2021, ss. 44).

2. 1. 3. Dijital çağda çocuk hakları

Çocuk hakları konusunda yapılan yasal düzenlemelere bakıldığında uluslararası alanda ilk bildirge 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi”dir. 1959 tarihli “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi” ve 1989 tarihli ÇHS ilgili konuda diğer yasal düzenlemelerdir.

Ulusal mevzuata bakıldığında ise 2001 tarihli Türk Medeni Kanunu (TMK) ve 2005 tarihli Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) yanı sıra 2016 tarih ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) ilgili konuda, çocuğun yüksek yararını göz önünde bulundurarak çocukların ihmal ve istismardan korunmasına yönelik, maddeler içeren yasal düzenlemelerdir.

2. 1. 3. 1. Velayet hakkı

TMK 335. Maddesinde, ergin olmayan çocuğun ana ve babasının velayeti altında bulunduğu ve yasal sebepler olmaksızın velayet hakkının alınamayacağı belirtilirken 339. Maddesinde velayetin kapsamına dair, “Ana ve baba çocuğun bakım ve eğitimi konusunda çocuğun menfaatini göz önünde tutarak gerekli kararları alır ve uygular” ifadelerine yer verilmiştir. Velayet hakkı ana babaya çocuğun bakım ve eğitimi konusunda çocuk menfaatini gözeterek, sorumluluk yüklemekte ve TMK'nın 340. Maddesinde ana babanın çocuğu olanaklarına göre eğiterek, çocuğun bedensel, ruhsal, ahlaki ve toplumsal gelişimini sağlayıp koruduğu belirtilmektedir. Ebeveyne verilen bu hak ve sorumluluk çocuğun üstün yararını öngörmektedir (TMK, 2001).

2. 1. 3. 2. Çocuğun kişilik hakkı

TMK madde 8’de herkesin hak ehliyetinin olduğu madde 28’de kişiliğin doğumla başladığı ve ölümle sona erdiği belirtilirken çocuk hak ehliyetinin ana rahmine düştüğü andan itibaren başladığı ifade edilmektedir. Aynı zamanda madde 23’te kimsenin hak ve ehliyetinden vazgeçemeyeceği belirtilirken madde 24’te kişilik hakkına saldırılması durumunda kişinin korunma isteyebileceği ifade edilmektedir (TMK, 2001). Bu anlamda ilgili madde çocuğun 3. kişilere karşı ve ana babasına karşı korunmasını ifade etmektedir. İlgili Kanunun 346. Maddesinde ise “Çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düşmesi takdirde, ana baba duruma çare bulamaz veya buna güçleri yetmezse hâkim, çocuğun korunması için uygun önlemleri alır” ifadeleri ile çocuğun mahkeme kararı ile korunacağı belirtilmiştir (İmamoğlu, 2005, ss. 216).

2. 1. 3. 3. Çocuğun kimlik ve dijital kimlik hakkı

Toplumsal bir varlık olan insanın nitelik ve özellikler bütünü olarak tanımlanan kimlik kişiye ait özellikler ve karakteristik davranışları ifade etmektedir (TDK, t.y; Blockchain Türkiye, 2019, ss.10)

ÇHS Madde 7 ve 8’de; her çocuğun doğumdan hemen sonra nüfus kütüğüne kaydedilerek bir isim ve vatandaşlık hakkı kazanacağı, çocuğun mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacağı vurgulanmakta, bir çocuğun kimliğinin bazı veya tüm unsurlarından hukuka aykırı olarak yoksun bırakılması halinde çocuğun kimliğinin yeniden kurulacağı ifade edilmektedir (ÇHS, 1995).

Dijital kimlik, kişinin; sosyal medya hesapları, dijital imzalar vb çevirim içi dünyadaki varlığını temsil etmektedir. Kişinin internet ortamında tanınmasını sağlayan verileri ifade eden Dijital kimlik, KVKK kapsamında korunmakla birlikte Kanun kişisel verilerin işlenmesi ve saklanması konularında kişilere hukuki güvence sağlamaktadır (Bayar, 2024)

Dijital kimlik kişinin çevirim içi dünyada paylaştığı her türlü veriyi ifade etmekte olup çocuğun dijital kimliğinin ilk temelleri, ebeveynin çocukları adına sosyal medya platformlarından yaptıkları paylaşımlarla oluşmaktadır. Özellikle, 0-6 yaş gurubu için ebeveynin paylaşımları ile temelleri atılan çocuğun dijital kimliği çocuğun kendi adına açtığı sosyal medya hesaplarından yaptığı paylaşımlar, eğitim platformlarına yapılan üyelikler vb çevirim içi uygulamalar ile şekillenmektedir.

2. 1. 3. 4. Çocuğun yön ve yol tayin hakkı

20. yy'ın son yarısında yoğunlaşan, çocukların ebeveynin ya da devletin malı olmadığı ve yetişkinlerle aynı haklara sahip olduğu iddiasına dayanan kendi kaderini tayin etme hakkı en açık şekilde ÇHS'de görülmektedir (Peterson vd, 2004, ss. 160).

ÇHS madde 12'de; her çocuğun görüşlerini serbestçe ifade etme ve kendisini ilgilendiren her konuda görüşlerinin dikkate alınmasını isteme hakkına sahip olduğu ifade edilmektedir (ÇHS, 1995).

Çocuğun yön ve yol tayin hakkı, çocuğun kendi kaderini tayin hakkı ile ilişkili olup bu hak 0-6 yaş grubu çocuk için ebeveynin yönlendirmesiyle şekillenmektedir. Ebeveynin çocuk adına yaptığı paylaşımlar ile çocuğa ait bir dijital kimlik oluşmakta, oluşan dijital ayak izi ile çocuğun gizlilik, mahremiyet, unutulma hakkı, yön ve yol tayin hakkı ve kendi kaderini tayin hakkı ihlal edilebilmektedir.

2. 1. 3. 5. Çocuğun vücut dokunulmazlığı hakkı

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 17'de, herkesin maddi manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğu belirtildikten sonra tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında kimsenin vücut bütünlüğüne dokunulamayacağı ve rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneye tabi tutulamayacağı ve kimseye işkence ve eziyet yapılamayacağı belirtilmektedir (TCK, 1982).

Konu, 1924 tarihli “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi 4. maddede “Çocuk hayatını kazanabilecek hale getirilmelidir ve her türlü istismara karşı korunmalıdır” şeklinde ifade edilirken 1959 tarihli “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi 9. Maddede çocuğun her türlü ihmal, zulüm ve sömürüye karşı korunacağı ve hiçbir şekilde alım-satım konusu olamayacağı ifade edilmiştir. 1989 tarihli ÇHS'de yer alan Koruma hakkı maddesinde yine çocukların ihmal, istismar ve sömürüden korunmaları gerektiği ifade edilmiştir (Dirican, 2018, ss. 45, 46).

2. 1. 3. 6. Çocuğun ontolojik hakkı

Çocuk ontolojik inanç ve değerlerini doğuştan getirmektedir. Bu inanç ve değerlerini koruma hakkına sahip olan çocuk için dijital teknolojiler aracılığı ile maruz kaldığı enformasyon, çocuğun saflığına, masumiyetine zarar verebilmektedir. Çocuk yaş dönemlerine özgü gelişim özellikleri göstermektedir ve bu anlamda bu süreci doğal sürecinde sürdürme hakkına sahiptir. Çocukların dijital teknolojiler aracılığı ile internete erişebilmesi ve sosyal medya

platformlarında varoluşları; çocuğun bilişsel, psikolojik, sosyal ve bedensel gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Albayrak, 2021, ss. 176-180).

2. 1. 3. 7. Çocuğun yüksek yararı

Çocuğun yüksek yararı anlayışı çocuğu nesne durumundan çıkararak özne durumuna dönüşmesini sağlamaktadır. 1059 Çocuk Hakları Beyannamesinde çocuğun yüksek yararı kavramının yer almasına rağmen bu metnin hukuki bağlayıcılığı bulunmamaktadır, fakat 1989 Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde çocuğun yararının çocukları ilgilendiren tüm faaliyetlerde temel düşünce olacağının ifade edilmesiyle çocuğun yüksek yararı kavramının hukuki bağlayıcılığı söz konusu olmaktadır. Bu bağlayıcılık çocuğun özne olarak yararına hareket etmeyi zorunlu kılmaktadır (Şirin, 2017, ss. 52).

Çocuğun yüksek yararı anlayışı TMK madde 339’da ebeveynin çocuğun bakım ve eğitimi konusunda çocuğun menfaatini göz önünde tutarak karar alacağı şeklinde ifade edilirken ÇKK 4. Maddede ise “Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetileceği” ifadelerine yer verilmiştir (ÇKK, 2005).

2. 1. 3. 8. Çocuğun haber alma hakkı

Anayasa’nın 28. Maddesinde Devletin basın ve haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirleri alacağı ifade edilerek kamunun haber alma ve verme hakkı ve haberlere ulaşma hakkı güvence altına alınmaktadır. Haber alma ve verme hakkı basın özgürlüğü kapsamında ele alınmakta olup bu özgürlük devletin koruması altındadır (Doğan 2014, ss. 478-479).

ÇHS’nin 25. Genel Yorumu’na göre çocukların bilgiye erişim hakkı kapsamında anlaşmaya taraf olan devletlerin çocukların dijital ortamdaki bilgiye erişimini, ayrıca kaliteli çevirim içi bilginin kolayca bulunabilmesini ve çocukların bunlardan haberdar olmasını sağlayacağı ifade edilerek, çocuğun haber alma hakkı güvence altına alınmıştır (Yavuz, 2021, ss. 36).

2. 1. 3. 9. Ebeveynlerin sosyal medya kullanımının çocuğun kişilik hakkını ihlal etmesi

Dijital teknolojilerin günlük hayatın önemli bir parçası olmasıyla artan sosyal medya kullanımı ve eksik kalan denetimler ile kişilik haklarının dijital mecralarda ihlal edildiği yeni bir alan açılmaktadır. Bu ihlallerde özellikle ana-babanın sosyal medya vasıtasıyla kendi çocuğunun kişilik hakkını ihlali söz konusu olabilmektedir. Anayasa ile güvence altına alınan özel hayatın gizliliği sosyal medya paylaşımları ile ihlal edilebilmekte olup bir yandan dijital platformlarda kişilik hakkı ihlalinin engellenmesi oldukça zor bir konu iken bunu ebeveynlerin velayeti

altındaki çocukları için yapıyor oluşu kontrolü daha da zorlaştırmaktadır (Gültekin, 2018, ss. 124-126).

2016 tarih ve 6698 sayılı KVKK kapsamında kişisel veri olarak kabul edilen bilgilerin ebeveynler tarafından sosyal medya hesapları ile paylaşılması çocuğun kişilik hakkını ihlal edebilmektedir. Ebeveynlerin çocuklarının isim bilgisi ile sosyal medya hesabı açmaları, çocuklarına ait fotoğraf, video, ses vb içeriklerin, çocuğun sağlık durumunun, özel bilgilerinin paylaşılıyor oluşu kişilik hakkı ihlaline neden olmaktadır (Ertuğrul, 2021, ss. 523-530).

Ebeveynlerin sosyal medya hesaplarından çocuklarına ait içerikleri paylaşıyor oluşu çocuğu sosyal medyanın nesnesi haline getirerek hak ihlaline neden olduğu gibi bu paylaşımların ticari kaygılar ile yapıyor oluşu yapılan paylaşımlar ile hesap sahibi ebeveynin reklam alması ve bu yolla ticari kazanç elde ediyor oluşu ile çocuk metalaştırılmakta ve kazanç kaynağı haline getirilmektedir ki bu durum “zorla çalıştırılma yasağı”nın da ihlal edilmesi anlamına gelmektedir (Gültekin, 2018, ss. 122-123).

İfade özgürlüğü çerçevesinde ele alınan sosyal medya paylaşımları özellikle çocuklar açısından çocukları tehlikelere açık hale getirerek kişilik hakkı ihlali sebebi olabilmektedir, Anayasa ile güvence altına alınmış olan ifade özgürlüğü karşısında çocuğun üstün yararı bu özgürlüğü çocuk adına sınırlandırmaktadır. Ebeveynler arasında dayanışma sağlamak ya da doktor, psikolog, akademisyen vb meslek sahibi ebeveynlerin kendi çocuklarını, örnek oluşturması amacıyla sosyal medya hesabından paylaşması gibi durumlarda da konuya çocuğun üstün yararı bakış açısından bakılması gerekmektedir (Zorluoğlu Yılmaz, 2021, ss. 3398).

Ebeveyn tarafından yapılan paylaşımların çocuğa zarar vermesi ya da çocuğun olası risklere açık hale getirmesi halinde hukuk tarafından, bu paylaşımların kaldırılmasına, daha sonrasında paylaşım yapma yasağına karar verilebilmektedir, ilgili paylaşımlar ticari kazanç konusu olması durumunda kazancın iadesi de söz konusu olabilmektedir (Gültekin, 2018, ss. 127).

TMK madde 346’da çocuğun menfaatinin ve gelişmesinin tehlikeye düşmesi durumunda hâkimin çocuğun korunması için uygun önlemleri alacağı ve alınacak önlemlerin sonuçsuz ya da yetersiz kalması durumunda ise çocuğun velayetinin kaldırılmasına (madde 348) karar verilebileceği ifade edilmiştir. Madde 347’de ise “Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunur veya çocuk manen terk edilmiş hâlde kalırsa hâkim, çocuğu ana ve babadan alarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirebilir” ifadeleri ile çocuğun korunacağı ifade edilmektedir (TMK, 2001). Bahse konu kanun maddeleri ile çocukların ihmal ve istismardan

korunması amaçlanmış olup oluşacak bu gibi durumlarda koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının alınabileceği de yine ÇKK'da belirtilmiştir.

Alınacak koruyucu ve destekleyici tedbirler ÇKK madde 5'de danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbiri olarak ifade edilmektedir (ÇKK, 2005). Bu tedbir kararları kapsamında konuya sosyal medya paylaşımı açısından bakıldığında ise danışmanlık, bakım ve sağlık tedbirlerinin alınması söz konusu olabilmektedir. İlgili konuda ilgili ebeveyne danışmanlık edilmesi, bunun yetersiz kalması durumunda ise bakım tedbir kararı kapsamında çocuğun kurum bakımı ya da koruyucu aile yanına verilmesi söz konusu olabilmekte olup ayrıca sürecin çocuğun fiziksel ve ruhsal açıdan zarar görmesi durumunda ise tıbbi bakım ve rehabilitasyon tedbir kararının uygulanması da mümkün olabilmektedir (Gültekin, 2018, ss. 134-135).

ÇKK madde 6'da, çocuğun kişilik hakkının ihlali durumunda adli ve idari merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) korunma ihtiyacı olan çocuğu ilgili kuruma bildirmekle yükümlü olduğu ifade edilirken, çocuk ve çocuğun bakımından sorumlu kişilerin de çocuğun korunma altına alınması için başvuruda bulunabileceği belirtilmiştir (ÇKK, 2015).

Kişilik hakkı ihlali karşısında açılacak davalar ayırt etme gücüne sahip olan çocuk tarafından açılabilirken ayırt etme gücü* olmayan çocuklar için ise yasal temsilci tarafından açılabilir (Ertuğrul, 2021, ss. 545).

Sadece ebeveynler değil öğretmenlerin ya da sağlık çalışanlarının da çocuklara ait içerikleri paylaşması çocuğun kişilik haklarının ihlaline neden olabilmekte olup bu bağlamda 2017 yılında Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yayınlanan "Okullarda Sosyal Medyanın Kullanılması" konulu genelgede yer alan ifadelerle göre okul veya kurumlarında görev yapan tüm personelin öğrencilere ait her türlü ses, yazı, görüntü ve video kayıtlarının internette ya da dijital ya da basılı ortamlarda hukuka aykırı şekilde paylaşılmasının suç olduğu ifade edilmiştir (Okullarda Sosyal Medyanın Kullanılması, 2017).

*TMK Madde 13'e göre ayırt etme gücü "yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes" olarak tanımlanmaktadır (TMK, 2001).

2. 1. 4. Kişisel verilerin korunması ve unutulma hakkı

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu 3. Maddede kişisel veri, “Kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ait her türlü bilgi”yi ifade etmekte olup bir bilginin, kişisel bilgi olarak kabul edilmesinde iki kriter söz konusudur; verinin kişinin kimliğini belirleyebilecek nitelikte ve gerçek kişiye ait olması. KVKK Madde 6’da ise

Kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili verileri ile biyometrik ve genetik verileri özel nitelikli kişisel veridir,

ifadesi ile kişisel veri kapsamı belirtilmiştir (KVKK, 2016).

Temel hak ve özgürlükler kapsamında ele alınan kişisel verilerin korunması hakkı Anayasa 20. Maddede;

Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir,

ifadesi ile talep edilmesi halinde kişisel verilerin silinebileceği ve kişisel verilerin ancak kanunda öngörülen hallerde ya da açık rıza ile işlenebileceği belirtilmiştir (TCK, 1982).

Konuya çocuklar açısından bakıldığında ise çocuklara ait kişisel verilerin paylaşılması konusunda üçüncü kişilerce yapılacak paylaşımlarda ebeveyn rızası şartı aranırken ebeveyn tarafından yapılan paylaşımlarda rızanın var olduğu kabul edilmektedir (Erdoğan, 2019, ss. 2464).

Yine KVKK Madde 7’de;

Bu Kanun ve ilgili diğer kanun hükümlerine uygun olarak işlenmiş olmasına rağmen, işlenmesini gerektiren sebeplerin ortadan kalkması hâlinde kişisel veriler resen veya ilgili kişinin talebi üzerine veri sorumlusu tarafından silinir, yok edilir veya anonim hâle getirilir,

ifadeleri ile kişisel verilerin silinebileceği ifade edilmiştir.

Anayasa ile ve ilgili kanun maddesi ile güvence altına alınan, kişisel verilerin silinmesini talep edebilme hakkı unutulma hakkını gündeme getirmekte olup dijital ortamlarda paylaşılan ve dünyanın her yerine kolayca yayılan kişisel verilerin kişinin rızası dışında 3. kişilerce kullanılması durumunda ya da verilerin eksik, yanlış ya da hukuka aykırı olması durumunda kişi unutulma hakkını kullanabilmektedir (Elmalıcı, 2016, ss. 1611).

Kişisel verilerin korunması hakkı kapsamında ele alınan unutulma hakkı, kişinin geçmişine ilişkin bilgiye ulaşıyor olmasının önüne geçmesidir. Bu hak kapsamında kişi dijital medyada kendisine dair yer alan kişisel verilerin mahkeme kararı ile ulaşılır olmasını engelleyebilmekte, verilerin silinmesini ve yayılmasının önlenmesini isteyebilmektedir (KVKK, 2016).

Unutulma hakkı kapsamında, Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın Mayıs 2014 tarihli kararı ile veri sağlayıcısına (Google vb) doğrudan başvuru yapılabilmektedir (Yavuz, 2020: 38). 28 Mayıs 2014 tarihinden 23 Mayıs 2025 tarihine kadar Google veri tabanından toplam 7 milyon 14 bin 171 URL (tarayıcıda bulunan, site adresinin belirtildiği çubukta yer alan bilgi)'nin listeden kaldırılması talep edilmiş olup taleplerin %51,6 sı listeden kaldırılmıştır (Google Şeffaflık Raporu, t.y.).

Türkiye'de ise KVKK kapsamında arama motorları veri sorumlusu olarak kabul edilmekte olup Unutulma hakkı talebi öncelikle veri sorumlusuna iletilmelidir. Veri sorumlusundan cevap alınmaması durumunda Kişisel Verileri Koruma Kurulu'na başvurulması gerekmekte olup mahkeme aracılığı ile dava açılması yolu ile ilgili hakkın kullanılabilmesi mümkün olabilmektedir (Tuğ Levent, 2022, ss. 27).

Anayasa Mahkemesi'ne 2013 yılında N.B.B. tarafından yapılan bireysel başvuruda başvuru, ulusal bir gazetenin internet arşivinde kendisi hakkında yayınlanan üç haberin yayından kaldırılmasını talep etmiş olup ilgili süreç sonucunda verilen mahkeme kararında başvuru hakkında yapılan haberlerin unutulma hakkı kapsamında değerlendirilmesi gereken haberler olduğu ifade edilerek, başvurunun şeref ve itibarının korunması için anılan habere erişimin engellenmesi gerektiği belirtilmiştir (Unutulma Hakkına İlişkin N.B.B. Kararı, 2016).

Uygulama alanı internet içeriği olan ve özel hayatın gizliliği kapsamında ele alınmakta olan unutulma hakkının, haber alma hakkı, haberleşme özgürlüğü, ifade özgürlüğü gibi haklar ile çatışması durumunda ilgili konuda hangi hakkın korunacağını seçimi denge gözetilerek yapılmaktadır, başvuru öznesinin çocuk olması durumunda ise çocuğun yüksek yararının gözetilmesi söz konusu olmaktadır (Çırak, 2018).

Mahremiyet ve özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi durumunda çocuğun unutulma hakkı kapsamında ebeveyn tarafından sosyal medya hesaplarından yapılan paylaşımların mahkeme kararı ile silinmesi ve engellenebilmesi mümkün olabilmektedir (Gültekin, 2018, ss. 124).

Ebeveynlerin sosyal medya paylaşımlarının çocuğun üstün yararı ilkesine aykırı nitelikte olması durumunda mahkeme yolu ile ebeveynlerin paylaşımlarına kısıtlama getirilebilmektedir. 200 bine yakın takipçisi olan ve iki çocuğunun fotoğraflarını neredeyse her gün paylaşan bir blogger anneye eşi tarafından açılan boşanma davasında baba, eşinin sosyal medya hesabından çocuklarına ait fotoğraf ve videoları paylaşan annenin istismara davetiye çıkardığını ifade ederek çocukların velayetlerinin kendisine verilmesini istemiştir. İlgili boşanma davası sürerken mahkemenin aldığı ara kararla çocukların velayeti dava sonuçlanana

kadar babaya bırakılmış, anneye de sosyal medyada çocuklarının fotoğraflarını paylaşma yasağı getirilmiştir (Vatan, 2017).

İtalya’da 16 yaşlarında bir çocuk rızası olmadan fotoğraflarını sosyal medyada paylaşan annesine karşı dava açmış ve haklı bulunmuştur. Dava sonucuna göre anneye şikâyet konusu olan paylaşımları silmesi gerektiğine ve eğer bu karara uymazsa ve paylaşım yapmaya devam ederse çocuğa, 10 bin euro tazminat ödemesine karar verilmiştir (HaberTürk, 2018).

Avusturya’da ise 18 yaşındaki genç kadın, 11 yaşından beri ebeveynleri tarafından sosyal medya hesaplarından paylaşılan içeriklerin, utandırıcı ve özel görüntülerle hayatını mahvettiğini iddia ederek, içinde bebekken lazımlıkta ve bezi değiştirirken çekilmiş fotoğraflarının da bulunduğu 500 fotoğrafın kaldırılması için dava açmıştır (Milliyet, 2016).

Unutulma hakkı kapsamında açılan davalar bulunmakla birlikte, ebeveynler tarafından çocuğa ait kişisel verilerin, görsel ve videoların internet ve sosyal medya hesaplarından paylaşılması ve yayılması kolayken unutulması zor ve maliyetli olabilmektedir (Donovan, 2020, ss. 44).

2. 2. Kuramsal Arka Plan

Araştırmanın bu bölümünde; ihmal ve istismar konusu yaklaşımlar bağlamında ele alındıktan sonra dijital ihmal ve istismar kapsamında dijital dünyanın riskleri ve konu hakkındaki sosyal hizmet müdahalelerinden bahsedilecektir.

2. 2. 1. İhmal ve istismar konusundaki yaklaşımlar

Çocuğa yönelik ihmal ve istismar konusundaki yaklaşımlara bakıldığında psikolojik yaklaşımları, sosyolojik yaklaşımları ve daha genel bir perspektif sunan Ekolojik yaklaşımı görmekteyiz.

2. 2. 1. 1. Psikolojik yaklaşımlar

1960’lı yıllardan 1970’li yılların başına kadar çocuğa yönelik ihmal ve istismarı açıklamada psikolojik kuramlardan yararlanılmıştır. Psikolojik kuramlar çocuk ihmal ve istismarında ebeveyn özelliklerine odaklanmakta, ebeveynin psikolojik özelliklerini çocuk istismarının birincil belirleyicisi olarak kabul etmektedir. Ebeveyn özelliklerine odaklanan kuramlara göre çocuk istismarı failleri klinik bir tanı almalıdır ve bu durum bir hastalıktır. Çocuk istismarı faillerinin aynı zamanda çocukluklarında istismar mağduru oldukları sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde savunulan görüşler arasında olmakla birlikte kendi çocukluklarında ihmal ve istismar mağduru olan ebeveynlerin yetişkinliklerinde ihmal ve istismar davranışı

sergilemeyebildikleri de savunulmaktadır (Öztürk Can ve Irmak Yılmaz, 2017, ss. 533; Newberger & Newberger 1982, ss. 445).

Yapılan araştırmalarda, çocuk istismarı faili ebeveynlerin %10 oranında ruhsal problemler yaşadığı tespit edilirken istismarcı ebeveynlerin çoğunluğunun zekâ düzeylerinin normal olmakla birlikte benmerkezcilik eğiliminde oldukları, güven duygusu eksikliği yaşadıkları, yetersizlik duygularına sahip oldukları ve saldırgan özellikler gösterdikleri saptanmıştır, belirli psikiyatrik tanı istismarı öngörmemektedir (Pişi, 2013, ss. 13; Newberger & Newberger 1982, ss. 446).

2. 2. 1. 2. Sosyolojik yaklaşımlar

1970'lerin ortalarında ise psikolojik kuramların çocuk ihmal ve istismarını açıklamada yetersiz kaldığı görülerek sosyolojik kuramlar gündeme gelmiştir. Sosyolojik kuramlar istismar nedenini toplumsal olaylarda arar. Sosyolojik yaklaşımda çocuk ihmal ve istismarında odak nokta kişinin toplumla ilişkisindeki strestir. Yaşanan sosyal değişimler, ekonomik faktörler, aile ve bireyi etkilemekte bu etki ise çocuk ihmal ve istismarının nedenleri olabilmektedir. Kurama göre stresin azaltılmasına yönelik sosyal destek sistemleri çocuk ihmal ve istismarını azaltmak için önemlidir (Öztürk Can ve Irmak Yılmaz 2017, ss. 534).

Sosyolojik kuramlar çocuk ihmal ve istismarında toplumsal değerlerin, kültürler arası çatışmaların, ailenin sosyo-ekonomik özelliklerinin, düşük gelir düzeyinin, çocuk yetiştirme yöntemlerinin önemini vurgulamaktadır fakat bu teorinin yeterince kapsamlı olmadığı ve yoksul ve stresli ailelerin çocuklarına kötü muamelede bulunmayacağı da savunulan görüşlerdendir. Sosyo-ekonomik özellikler kişide strese neden olsa da bu stres kendi başına istismarın nedeni değildir (Pişi, 2013, ss. 14; Newberger & Newberger 1982, ss. 447).

2. 2. 1. 3. Ekolojik yaklaşım

1980'lerde çocuk ihmal ve istismarı konusunda psikolojik ve sosyolojik kuramların eksik kaldığı düşünülerek bütüncül bir bakış açısı sunan Ekolojik kuram gündeme gelmiştir.

Ekolojik perspektif çocuk ihmal ve istismarını en kapsamlı şekilde açıklayarak konuyu çok yönlü anlayabilme imkânı sunmaktadır. Bronfenbrenner (1997) tarafından tanımlanan ekolojik perspektif iç içe geçmiş dört sistemden bahsetmektedir; Mikrosistem (çocuğun yakın çevresi), mezzosistem (çocuk ve yakın çevresi arasındaki ilişkiler), ekzosistem (ailenin içinde bulunduğu sosyal sistem) ve makrosistem (kültürel inanç ve değerler) şeklinde tanımlanan dört sistem

birbirini etkilemektedir. Bu dört sistem içiçe geçmiştir, her bir sistem diğerini etkilemekte ve aynı zamanda diğer sistemden etkilenmektedir.

Belsky (1980) Ekolojik sistem modelinden yola çıkarak çocuğa karşı ihmal ve istismarı bireyin (ontolojik gelişim) ve ailenin (mikrosistem) yanı sıra hem bireyin hem de ailenin içinde yer aldığı toplum (ekzosistem) ve kültürde (makrosistem) konuyu çok yönlü ele alan sosyo-psikolojik bir olgu olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu kavramsallaştırma ihmal ve istismar konusunu; ebeveynlerdeki psikolojik problemlerin, aile içi iletişim sorunlarının, strese neden olan sosyal olayların ve kültürel değerlerin vurgulandığı, farklı bakış açılarını bütünleştiren bir sistem önermektedir.

Bireysel (Ontolojik) gelişim; ihmal ve istismar faili ebeveynin nasıl büyüdüğünü sorgulayan ontolojik bakış açısı ile bireysel düzeyde bağlanma düzeyleri, baş etme becerileri vb özellikler incelenmektedir. Düşük benlik saygısı, güvensiz bağlanma çocuğa yönelik ihmal ve istismarda risk faktörleridir. Ontolojik düzey ihmal ve istismar faili ebeveynin aile ortamına yani kendi çocukluklarındaki ihmal ve istismar geçmişine ve ebeveynlik rolüne odaklanmaktadır (Öztürk Can ve Irmak Yılmaz 2017, ss. 536).

Mikrosistem; aileyi tanımlamakla birlikte aile dinamikleri ve ebeveynlik tarzları ile birlikte ebeveynin kişilik özellikleri, psikolojik durumunu içermektedir. Çocuğun özellikleri de yine mikrosistem bağlamında ele alınır ki engellilik, pramatüre (erken) doğum gibi özellikler ihmal ve istismarda önemli risk faktörleri arasındadır (Öztürk Can ve Irmak Yılmaz 2017, s. 535; Cicchetti ve Lynch, ss. 1993)

Ekzosistem; sosyal yapıları ifade eder ve bu kapsamında işsizlik, düşük sosyo-ekonomik düzeyin ve sosyal destek sistemlerinin yetersizliği risk faktörleri olarak değerlendirirken olası risk faktörleri aile üzerindeki stresi arttırarak çocuğa karşı ihmal ve istismarın nedeni olabilmektedir (Öztürk Can ve Irmak Yılmaz 2017, ss. 535).

Makrosistem; kültürel değerler ve inanç sistemini içerirken şiddetin yaygın olduğu ve fiziksel cezanın çocuk terbiyesi yöntemi olarak kabul edildiği toplumlarda çocuğa yönelik ihmal ve istismarın kabul edilme-tolere edilme oranı artmaktadır (Öztürk Can ve Irmak Yılmaz 2017, ss. 534-535).

Çocuğa karşı ihmal ve istismar psikolojik ya da sosyolojik tek bir nedenle açıklanamayacak derecede karmaşıktır. Farklı bakış açılarını bütünleştiren bakış açısı ise Ekolojik perspektiftir. Ekolojik model çocuğa karşı ihmal ve istismarı tek bir nedenle açıklanamayacak kadar çok yönlü olduğunu; çocuğa karşı ihmal ve istismarda risk faktörlerinin bireysel, ailesel, toplumsal

ve kültürel olarak iç içe geçmiş olduğunu ve sistemlerin karşılıklı olarak birbirini etkilediğini vurgulamaktadır.

2. 2. 2. Çocuk İhmal ve İstismarı

Çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmaması, sağlıklı gelişim alanından mahrum kalması ihmal olarak tanımlanırken istismar; çocuğa, temel bakımından, yetiştirilmesinden, eğitiminden sorumlu ebeveyn, vasi vb kişilerin ya da diğer yetişkinlerin, çocuğun bedensel, psikolojik, cinsel ve bilişsel gelişimini engelleyecek ya da zarar verecek düzeyde kötü niyetli ve toplumca onaylanmayacak davranışları olarak tanımlanmakta olup istismar çocuğa yönelik şiddet olarak tanımlanmaktadır (Üstündağ, 2020, ss. 128). Çocuk ihmal ve istismarı, çocuğa yönelik kötü muameleyi, çocuğun sağlıklı gelişimini engelleyen davranışları ifade etmektedir ki çocuğun gelişimini engelleyen her türlü eylem ya da eylemsizlik bu kapsamdadır (Taner ve Gökler, 2004, ss. 82).

Dünya genelinde 5 yaş altı her 10 çocuktan altısı düzenli olarak ebeveyn ya da bakım verenler tarafından fiziksel ceyaza ya da psikolojik şiddete maruz kalmakta olup çocuklara yönelik kötü muamele çocukların fiziksel ve zihinsel sağlıklarını bozmaktadır (UNICEF, 2024).

Kalyon (2020) tarafından, üniversite öğrencilerinin çocukluk çağı ruhsal travma yaşantılarının yaşam doyumunu yordamadaki rolünün incelendiği ve 439 üniversite öğrencisinin katıldığı araştırmada çocukluk çağı ihmal ve istismar oranlarına bakıldığında katılımcıların %18.9'u cinsel istismar, %16.6'sı fiziksel istismar, %24.1'i fiziksel ihmal, %30.1'i duygusal istismar, %18.7'si duygusal ihmal öyküsüne sahip olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada çocukluk dönemi ihmal/istismar yaşantısı olan katılımcıların yaşam doyum puanının bu tür yaşantısı olmayan katılımcılardan düşük olduğu bulgulanmış olup ayrıca çocukluk dönemi ihmal ve istismara uğrayan katılımcıların psikolojik destek alma, ruhsal rahatsızlığa sahip olma ve psikiyatrik ilaç kullanma oranlarının daha yüksek olduğu görülmüştür, araştırmada çocukluk dönemi ihmal/istismar geçmişinin yaşam doyumu ve ruh sağlığını olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

DSÖ tarafından dört tip istismar tanımlanmaktadır, fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal. Ekonomik istismar da bir istismar türü olarak literatürde yer almaktadır.

2. 2. 2. 1. İhmal

Gereken ilgiyi göstermeme, boşlama, savsaklama, önem vermeme (TDK, t.y.) anlamlarına gelen ihmal, çocuğa bakmakla yükümlü kimsenin çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamaması

olarak tanımlanırken aynı zamanda çocuğun bilişsel, fiziksel, psiko-sosyal gelişimi için uygun ve sağlıklı ortamdaki yoksun bırakılmasını ve gelişiminin engellenmesini, çocuğa bakmakla yükümlü kimsenin yükümlülüklerini yerine getirmemesini ifade etmektedir (Selçuk, 2022, ss. 341-342). Her ihmal davranışı istismar içermemekle birlikte her istismar davranışı aynı zamanda ihmal davranışını da içermektedir, bu anlamda ihmal bir istismar çeşididir.

2. 2. 2. 2. Fiziksel istismar

18 yaşından küçük çocuk ya da gencin ebeveyni ya da bakımından sorumlu kişi tarafından fiziksel olarak zarar verici davranışlara (elle ya da başka bir cisimle vurmak, tekmelenmek, sarsılmak, yakılmak vb) maruz kalması olarak tanımlanan fiziksel istismar (Kaplan vd, 1999, ss. 1214-1215) kaza dışı yaralanmaları ifade etmektedir (Polat, 2017, ss. 20).

Karasu ve Bilgen (2017) tarafından yapılan araştırmada annelerin %89,7'sinin çocuklarına en az bir kez fiziksel istismar/ihmal davranışında bulundukları, duygusal istismar/ihmal oranının ise %79,5 olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırmada 35 yaş ve altı annelerin, bakmakla yükümlü olunan çocuk sayısının artması ya da ailenin ekonomik durumunun düşük olması durumlarının daha fazla fiziksel istismar/ihmal davranışına neden olduğu saptanırken, annelerin öğrenim durumu arttıkça fiziksel ihmal/istismar davranışlarında azalma olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca eşi tarafından şiddet gören ve eşi alkol kullanan annelerin çocuklarına duygusal istismar/ihmal davranışında bulundukları da araştırma sonuçlarında tespit edilmiştir.

2. 2. 2. 3. Cinsel istismar

Cinsel istismar, çocuğun yetişkin tarafından cinsel amaçlar için kullanılması olarak tanımlanırken (Polat, 2017, ss. 20) istismarın aile içinde gerçekleşmesi durumu ensest olarak tanımlanmaktadır.

Yektaş ve diğ. (2018) tarafından adli mercilerce bir çocuk ve ergen ruh sağlığı kliniğine yönlendirilen istismar mağduru çocukların katılımında yapılan araştırma bulgularında; istismar mağdurlarının %78,3'ünün kız olduğu, istismara uğrayan çocukların büyük bölümünün alt sosyo-ekonomik düzey aileden geldiği, cinsel istismar mağduru çocukların aynı zamanda ev içi ihmal ve istismar oranlarının da yüksek olduğu, çocukların %22,6'sının örgün eğitime devam etmediği tespit edilmiştir. Araştırmada aynı zamanda cinsel istismarın %96,3'ünün çocuğun tanıdığı kişilerce yapıldığı bulgulanmış olup ensest oranının %10.4 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. 2. 2. 4. Duygusal istismar

Fiziksel olmayan kötü muameleyi içeren (Kaplan ve diğ, 1999, ss. 1215) duygusal istismarda çocuk ve gençlerin psikolojik olarak hasara uğramaları söz konusudur. Sözlü şiddeti ve çocuğun duygusal ihtiyaçlarını karşılamamayı ifade eden duygusal istismar diğer istismar türlerine göre tanımlanması en zor fakat en yaygın olan istismar türüdür (Polat, 2017, ss. 20).

Psikolojik istismar bakım verenin psikolojik olarak taciz edici davranışlarını, reddetmeyi, alay etme veya aşağılamayı, sosyal etkileşimlerini kısıtlamayı, yasa dışı faaliyetlerde sömürmeyi, duygusal tepki vermeyi reddetmeyi içermektedir. Bakım verenin davranışı çocuğa zarar veriyorsa ya da çocuğun zarar görme riskine neden oluyorsa psikolojik istismar söz konusu olup psikolojik kötü muamele hem psikolojik istismarı hem de psikolojik ihmali içermektedir. Çocuklukta ya da ergenlikte psikolojik istismara uğramış bireylerin depresyon, kaygı ve travma sonrası stres bozukluğu, yeme bozuklukları sorunlarına sahip olma olasılıkları yüksektir (Kimber ve MacMillan, 2017, ss. 26-27).

2. 2. 2. 5. Ekonomik istismar

Çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimini engelleyen, çocuk haklarını ihlal eden işlerde, yaşı ve gelişim dönemine uygun olmayan işlerde çalıştırılması, istemediği halde zorla çalıştırılması, düşük ücretle araştırması ya da çalıştırılması ise ekonomik istismar olarak tanımlanmaktadır (Güner ve diğ., 2010, ss. 106).

2. 2. 2. 6. İhlal

İhlal; bozma, zarar verme, yasa ve düzene uymama anlamında kullanılmaktadır (TDK, t.y.). Çocuğa zarar verici davranışları ya da gelişimi için ihtiyaç duyduğu destekten yoksun bırakmayı içeren ihmal ve istismar gerek Uluslararası gerekse Ulusal mevzuat bağlamında çocuk hakkı ihlalidir.

2. 2. 3. İhmal ve istismarda risk faktörleri

Çocuklara yönelik kötü muameledeki risk faktörlerine bakıldığında çocuklar açısından, 4 yaşından küçük ya da ergenlik çağındaki çocuklar, ebeveyn beklentilerini karşılamayan ya da istenmeyen çocuklar, ısrarla ağlayan çocuklar, üvey çocuklar, doğum anomaliler, erken doğum, hiperaktivite, zihinsel engelli ya da kronik hastalık nedeniyle sürekli bakım gerektiren çocuklar, üvey çocuklar ve hiperaktivitesi olan çocuklar risk grubunda yer almaktadır (WHO, 2020; MEB, t.y, HSGM, t.y.).

Ebeveyne ya da bakım veren kişiyle ilgili risk faktörleri ise, genç ya da yalnız yaşayan ebeveyn, eğitimsizlik, bilinçsizlik, deneyimsiz olmak, alkol ve madde kullanımı, çocukluğunda istismar mağduru olmak, fiziksel ya da psikiyatrik hastalık sahibi olmak, öfke kontrolü problemlerinin varlığı, ekonomik sorunların varlığı, işsizlik, toplumsal iletişim becerilerinin yetersizliği, suça karışmış olmak, ebeveyn çocuk arasında ya da aile bireyleri arasında bağın kopukluğu ya da kurulamaması, çok çocuk ya da katı disiplin kuralları uygulanması, aile içi şiddet, aile içi iletişim zayıflığı, gibi nedenler sayılabilmektedir (WHO, 2020; MEB, t.y; Özkan, 2022, ss. 225, HSGM, t.y.).

Toplumsal risk faktörleri arasında ise, sosyal eşitsizlik, sosyo-ekonomik yetersizlik, işsizlik, yoksulluk, alkol ve uyuşturucuya ulaşım kolaylığı, çocuğu koruyan yasaların yetersizliği, sosyal destek sistemlerinin yetersizliği, çocuk işçiliği konusundaki denetim eksikliği, pedofili, kontrolsüz internet, şiddetin kabul edilebilir olması, organize şiddet varlığı (savaş, terör, yüksek suç oranı), çocuğa verilen değerin düşüklüğü vb olarak sıralanmaktadır (WHO, 2020; MEB, t.y, HSGM, t.y.).

İstismar mağduru çocukların katılımında yapılan araştırma sonucuna göre, araştırmaya katılan istismar mağduru çocuk ve ergenlerin %34'ünün istismar öncesi psikiyatrik tanısının (en sık dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu, zeka geriliği, depresyon) olduğu bulgulanmış olup psikiyatrik tanı istismarda risk faktörü olabilmektedir (Yektaş ve diğ., 2018).

2. 2. 4. Dijital ihmal ve istismar

Çevirim içi ortamlarda, sosyal ağ ya da diğer teknolojiler aracılığı ile gerçekleştirilen her türlü zorbalık veya taciz edici davranışlar olarak tanımlanan dijital istismar bir kişi hakkında kaba veya tehdit içeren mesajlar göndermekten ya da yayınlamaktan özel hayatı ifşa etmeye kadar her türlü eylemi içermektedir (Tompson ve diğ., 2013, ss.1).

Dijital cihazların çocuklar tarafından bilişsel ve fiziksel olarak zarara uğramasına neden olabilecek düzeyde kontrolsüz kullanımı konusunda ebeveynin ihmalini içeren dijital ihmal konusunda teknolojinin “dijital emzik” olarak kullanılması söz konusudur ki çocuğu sakinleştirmek, oyalamak, dikkatini dağıtmak, yemek yedirmek için mobil cihazlar kullanılmaktadır (Phippen, 2017, ss. 24).

İhmal ve istismar konusundaki, engelli çocuk, üvey çocuk, genç ebeveyn, eğitim eksikliği, fiziksel ya da psikiyatrik bir hastalığın varlığı, ekonomik sıkıntı, işsizlik, beslenme-barınma ve bakım yetersizliği, çocuğu koruyan yasaların yetersizliği gibi risklerin yanı sıra kontrolsüz internet de toplumsal riskler arasında yer almaktadır (MEB, t,y).

ÇHS'nin 25. Genel Yorumu'nda dijital ortamın çocuğa yönelik şiddet konusunda yeni yöntemler sunabileceği ifade edildikten sonra cinsel suçluların dijital teknolojiler aracılığı ile çocuk cinsel istismarı sağlayabileceği belirtilmiştir. Bu gibi durumlar için sözleşmeye Taraf Devletlerin çocukları dijital ortamlardaki şiddetten korumak için hukuki ve idari tedbirleri almaları gerektiği sözleşmede ifade edilmektedir (Yavuz, 2021, ss. 41).

Dijital teknolojilerin yaygın kullanımı yeni istihdam modellerini de gündeme getirmektedir. Esnek çalışmanın, yarı zamanlı çalışmanın, uzaktan çalışmanın yanı sıra sosyal medya hesapları üzerinden içerik üreterek ticari kazanç elde edilebilmesi de söz konusu olabilmektedir. Bu amaçla açılan sosyal medya hesaplarından çocuğa ait içeriklerin yayınlanmasıyla çocuğun ticari kazanç amacıyla kullanılması söz konusu olup bu eylem de istismar kapsamındadır.

BTK; Google, Facebook, Reddit, Twitter, Instagram, Tumblr, Pinterest, Vimeo, Skyhpe, Foursquare, MySpace, Snapchat için kullanım yaş sınırını 13, Linked In kullanım yaş sınırını 16, Badoo ve Tinder için kullanım yaş sınırını 18 olarak açıklarken, Youtube, Flickr ve WeChat için ise kullanım yaş sınırını 18 yaş üstü olarak açıklamıştır. Fakat uzmanlar internet erişim yaşının 3'e kadar düştüğünü ifade ederek, sosyal medya ağlarına girişte sahte isimler kullanarak ve yanlış bilgi girişi ile küçük yaştaki çocukların da hesap açabildiğini belirtmiştir (İHA, 2017) hatta yeni doğmuş bir bebek için ebeveyn tarafından sosyal medya hesabı oluşturulabilmektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin çocukları adına sosyal medya hesabı açması da mümkün olup bu durumda çocuk emeğinin sömürüsü söz konusu olmaktadır.

Kaşıkçı ve diğ. (2014) tarafından Türkiye dâhil 24 Avrupa ülkesinde 9-16 yaş arası internet kullanan aileler ve çocuklarıyla yapılan araştırmada, araştırmaya katılan ve sosyal paylaşım sitesinde hesabı bulunan çocukların üçte birinin 13 yaş altında olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada ayrıca çocukların %46'sının kişisel bilgilerini "herkese açık" şekilde paylaştığı, %19'unun adres bilgilerini, %8'inin ise telefon numaralarını sosyal paylaşım sitesinde paylaştığı belirtilmiştir.

Adına sosyal medya hesabı oluşturularak sosyal medyada ünlü durumuna gelen çocuk ebeveyni tarafından popülerlik ve reklamlar aracılığı ile maddi kazanç elde etmek amacıyla kullanılmakta ve teşhir edilmekte olup aynı zamanda emeğinin sömürülmesi söz konusu olmaktadır (Karakoç ve Ünlü, 2021, ss. 471).

Çubuk ve Erol tarafından (2022) erken çocuk çocukluk dönemindeki Youtube içerik üreticilerinin yayınladıkları videolarda, anne-babaları tarafından duygusal istismara maruz kalma durumları, duygusal istismar türleri ve sıklığının araştırıldığı araştırmada Youtube'da

içerik üreten ve en yüksek takipçiye sahip çocuk içerik üreticileri tarafından yayınlanan videolar incelenmiştir. Araştırmaya dâhil edilen çocuk içerik üreticileri erken çocukluk döneminde olup videolarda yer alan kardeş ya da arkadaşlarının da bu dönemlerde oldukları görülmüştür. Araştırmada, çocukların Youtube’da içeri üreticisi olarak aileleri ile birlikte yer aldıkları ve incelenen videolarda çocukların ebeveynleri tarafından duygusal istimara uğrama oranının %33 olduğu bulgulanmış olup en çok anneleri tarafından duygusal istimara maruz kalan çocuklara, en çok azarlama ve aşağılama davranışının uygulandığı görülmüştür. İncelenen videolardan birinde çocuğun bulaşık deterjanına maruz kaldığı ve ağzına bulaşan deterjanından rahatsız olduğu görülmekte olup bu durumda ihmalin varlığı söz konusu olmaktadır ayrıca çocuğun zararlı kimyasala maruz kalması fiziksel istismarın varlığını da göstermektedir.

Çevirim içi çocuk istismarı, Emniyet kriminal literatüründe kullanılan ve istismar vakalarının internet ortamında gerçekleşmesi durumunu ifade etmektedir. Çevirim içi çocuk istismarı dijital ortamda paylaşılan çocuklara ait içeriklerin üçüncü kişilerce kayıt altına alınarak siber zorbalıkta kullanılmasını, ilgili görüntülerin cinsel istismar için risk oluşturmalarını ve çocukların teşhircilik ve röntgencilik konusunda tehditle kullanılmasını içermektedir (Çalışkan, 2019, ss. 124).

Çalışkan (2019) tarafından yapılan çevirim içi çocuk istismarı konulu araştırmada İstanbul Emniyet Müdürlüğü’ne yansıyan örnek olay incelemeleri yapılmış olup incelenen örnek olayların ilkinde cinsel istismar olayının aile içinden (dayı) faili olmakla birlikte istismarın dokunarak gerçekleşmesinin yanı sıra uygunsuz görsel paylaşımı ile çevirim içi istismarın aynı anda yaşandığı tespit edilmiştir. İkinci olay incelemesinde 8 liseli kız çocuğu tarafından oluşturulan facebook sayfasında cinsel içerikli yazışmalar incelenmiş olup olayın failinin aynı okulda çalışan bir devlet memuru olduğu ve gençlere sanal zorbalık yaptığı tespit edilmiştir, ayrıca kişinin dijital arşivinde çocuk pornografisi görselleri bulunmuştur. Üçüncü olay incelemesinde Deep Web internet portalında çocuk istismarı ile ilgili görseller incelenmiş olup ilgili görsellerin internet üzerinden kamera aracılığı ile elde edildiği ve şüphelilerin elde ettikleri uygunsuz içerikleri ailelere göndermekle tehdit ederek çocuklara karşı siber zorbalık yaptıkları belirlenmiştir. Dördüncü örnek olay incelemesinde ise mağdur ile sosyal medyada tanışan şüphelinin mağdura ait (uyuyan kız çocuğuna ait) müstehcen görselleri bilgisayarına indirdiği ve paylaştığı tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre mağdur çocukların aile ya da yakınlarından yapılan herhangi bir ihbar söz konusu olmayıp olaylar ulusal ve uluslararası kurumlar tarafından tespit edilerek aydınlatılmıştır.

Associated Press-NORC Halkla İlişkiler Araştırma Merkezi tarafından gençler arasında dijital kullanım ve istismara yeni bir bakış elde etmek için yapılan araştırma 14-24 yaş arası gençlerin katılımında gerçekleştirilmiş olup araştırmaya katılan gençlerin yaklaşık yarısı bir şekilde dijital istismara uğradığını %40'ının ise partneri tarafından dijital istismara uğradığını belirtmiştir. Katılımcılar yaşadıkları dijital istismara karşı yaptıkları eylemleri ise kullanıcı adı ve cep telefonu numaralarını değiştirmek (%72), sosyal medya hesaplarını silmek (%72) ve ebeveynlerine söylemek (%72) olarak ifade etmişlerdir (Tompson ve diğ., 2013).

2. 2. 4. 1. Paylaşan anababalık ve riskleri

İngilizce'de share yani paylaşmak ve paranting yani ebeveynlik kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşturulan sharenting Türkçeye paylaşan anababalık olarak aktarılmakta olup çocuğa ait içerikleri sosyal medya hesaplarından paylaşan ebeveynliği tanımlamaktadır. Paylaşım kararları ise çocuk adına ebeveynler tarafından verilmektedir (Dursun, 2019: 203). İlgili kavram ebeveynler tarafından sosyal medya aracılığı ile mahremiyeti ihlal eden çocukları hakkında ayrıntılı bilgi, fotoğraf ve video paylaşımlarını ifade etmektedir (Brosch, 2018, ss. 78).

Paylaşan anababalık birkaç paylaşım eğilimini içermektedir; takipçi sayısı arttırmak, başka ebeveynlere örnek oluşturmak amacıyla blogger (influencer) annelerin çocuğuna ait içerikleri paylaşması, ünlü annelerin popülerlik amacıyla çocuklarına ait içerikleri paylaşması ve bu kapsamda bir diğer paylaşım şekli ise hasta olan çocuğu için paylaşım yapan ve yardımı amaçlayan ebeveyn paylaşımlarından oluşmaktadır (Dursun, 2019, ss. 206).

Günlük yaşantılarını ve deneyimlerini sosyal medya hesaplarından paylaşan, ciddi bir okuyucu kitlesine sahip olan ve reklam alarak ticari kazanç elde eden sosyal medya ünlüleri “influencer” ya da “mikro ünlü” olarak tanımlanırken ebeveynleri tarafından kendileri adına sosyal medya hesabından içerik paylaşıldığı, takipçi kitlesi olan ve ünlü olarak tanımlanan çocuklar ise mikro mikro ünlü olarak tanımlanmaktadır (Abidin, 2017). Mikro mikro ünlü olarak tanımlanan ve Youtube kanalı sahibi iki çocuk Youtuberın videolarının incelendiği araştırmada çocukların kendi kanallarındaki üretimin tam zamanlı dijital işçileri olduğu ve aynı zamanda ebeveynlerinin videolarda yönetici ve yönlendirici olarak yer almaları ise her iki kanalın da paylaşan anababalık modelinde olduğunu göstermiştir. Her iki kanalda da çocukların gündelik yaşamlarına dair videoların izleyiciye sunulması mahremiyetlerinin ihlal edildiği tespit edilmiştir. Her iki kanalda da reklam faaliyetlerinin olması çocuk emeğinin sömürüldüğünü göstermektedir (Karakoç ve Ünlü, 2021).

Günümüzün yoğun dijital teknoloji kullanımı, çocuğun fiziksel hareketlerinin ve eğitim hayatlarındaki ilerlemenin sürekli olarak izlenmesini beraberinde getirmekle birlikte bebeğin beslenme ve uyku programından, çocuğun/gencin nerede olduğuna kadar çocuk yetiştirilmesiyle ilgili her konunun takip edilmesini ve paylaşılmasını sağlamak için akıllı telefon uygulamaları geliştirilmiştir. Ebeveynler bir yandan çocuklarının gelişimini, davranışlarını, başarılarını izlemek ve karşılaştırmak için “ebeveynlik” uygulamaları kullanırken diğer yandan da çocuklarıyla ilgili sosyal medya hesaplarından paylaşım yapmaktadır. Ebeveynler sosyal medya paylaşımları aracılığı ile dijital arşiv oluşturmakta aynı zamanda da diğerlerinin dijital arşivlerini izleme olanağı bulmaktadır. Beğeni ve yorumlar ise yeni paylaşımlar için motivasyon kaynağı olmaktadır (Kline, 2020, ss. 466-473).

Gününç (2020) tarafından Türk ve İngiliz annelerinin paylaşanababalık eyleminin psikolojik açıdan değerlendirilmesi konusunda yapılan araştırmada paylaşım yapma nedenlerinin en çok “uzakta olan aile, akraba, arkadaşlar için” olduğu ortaya konulmakla birlikte, anı paylaşımı, dijital anı kaydı, çocuğun gelişiminin çevre tarafından görülmesi ve anneyi mutlu etmesi gibi diğer nedenler de anneler tarafından paylaşım nedeni olarak belirtilmiştir. Araştırmada, yapılan paylaşımlara pozitif yorumlar yapılması anneler tarafından mutluluk verici olarak nitelendirilmiştir. Bu durum ise yeni paylaşımlar için motivasyon sağlamaktadır. Bununla birlikte gerek Türk gerekse İngiliz anneler paylaşımlarında gizlilik ve güvenlik ayarlarını önemsediklerini belirtmişler, çocuğun özel bilgisi, kimlik, lokasyon gibi bilgilerini paylaşmamaya özen gösterdiklerini belirtmişlerdir.

Çocuk doğduğu andan itibaren hatta doğmadan önce ultrason görüntülerinin paylaşılmasıyla başlayan süreçte, tanıdıklarını bu sürece ortak etmek isteyen ebeveynlerin çocuğun gelişim dönemlerinin her aşamasını sosyal medya hesaplarından paylaşması çocuk açısından risk oluşturmaktadır (Dursun, 2019). Bu paylaşımlar çocuklar açısından; kimlik sahtekarlığı, istismar ve gelişim sorunları gibi ciddi tehditlere neden olabilmektedir (Halley, 2020, ss. 1007).

Paylaşan anababa eylemi masum bir sosyal medya eylemi olmanın ötesinde çocuktan izin alınmadan gerçekleştirilmekte, kazanç elde etmek (reklam almak) amacıyla yapılabilmekte, çocuğun mahremiyet sınırlarını ihlal edebilmekte ve içeriklerde paylaşılan konum, kimlik vb bilgiler çocukları, pedofili, dolandırıcılık, kaçırılma, reklam amaçlı kullanım vb tehlikelere açık hale getirebilmektedir.

Yapılan paylaşımların çocuk gelişimi konusunda eğitilmiş ya da annelik tecrübesi ile çocuk gelişimi açısından tecrübe paylaşımı dahilinde olması ya da çocuğun başarılarının,

yeteneklerinin paylaşıyor oluşu durumunda kıstas çocuğun üstün yararı ilkesi olmaktadır. Ebeveynin psikolojik tatmin için ya da ticari kazanç elde etmek için çocuklarına ait içerikleri yoğun bir şekilde paylaşıyor oluşu, yapılan paylaşımların çocuğun kişisel gelişimi açısından menfaatine aykırı olması ya da kişilik hakkını ihlal edici olarak nitelendirilmesi durumu ihlal kapsamında değerlendirilmektedir (Akdi, 2016, ss. 133-134).

Erişir ve Erişir (2018) tarafından paylaştıran anababalığın hukuksal ve sağlık açısından risklerini konu edinen instagram hesaplarının analiz edildiği araştırmada toplam fotoğrafların %41,8 oranında ebeveynlerin çocuklarına ait olduğu, analiz edilen hesaplardaki paylaşımların %23,4 oranında reklam içerikli, % 7,1 oranında eğitim-gelişim içerikli olurken %5 oranında ise özel ya da utarılabilecek olarak değerlendirilebilecek içerikli olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca paylaşımlarda %13,9 oranında yer bildirimi yapılırken %10,4'ünde açık bir şekilde çocukların isimlerinin yazıldığı görülmüştür. Paylaşımlarda ticari kazanç ya da kamusal fayda gözetildiği yorumu yapılmakla birlikte incelenen hesapların toplam takipçi sayısının 8 milyon 173 bine ulaşması ve paylaşımların herkesin erişimine açık bir şekilde yapılıyor oluşu konunun ciddiyetini göstermektedir.

Aslan ve Durmuş (2020) tarafından 4-6 yaş aralığında çocuğu olan annelerin katılımında yapılan araştırmada annelerin çocuklarına ait bilgi ve fotoğraf paylaşmaya çocukların 0-2 yaş gibi çok erken döneminde başladıkları ve annelerin %85'e yakını çocukları 6 yaşına gelmeden bilgi ve fotoğraflarını paylaştıkları tespit edilmiştir. Annelerin büyük çoğunluğu sosyal medyadaki bilgi paylaşmayı yanlış ve suç olarak görmelerine rağmen bunu yaptıkları belirtilirken en çok kullanılan uygulama WhatsApp durum olarak belirlenmiştir. Yapılan paylaşımların doğum günü, dış partileri gibi özel günler, okulda yapılan etkinlikler, ürün, başarı ve ödüller, tatil anılarının en çok paylaşıldığı tespit edilmiş olup annelerin yarısına yakını hatıra anı biriktirmek için paylaşım yaptıklarını ifade ederken paylaşılan fotoğrafların beğenilmesinden mutluluk duyulması ve çocukların başarılarını duyurmaktan keyif almaları paylaşım yapma nedenleri olarak belirtilmiştir.

Williams-Ceci ve diğ. (2021) tarafından paylaştıran anababalık riskleri ve uygunsuz içerik paylaşımı konusunda ebeveynlerin katılımında yapılan araştırmada ebeveynlere paylaşmanın tehlikeleri hakkında bir video izlettirilmiş ve video izleyen ebeveynlerin çocukları ile ilgili hem uygunsuz hem de uygun içerik paylaşma isteklerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kalaman (2025) tarafından İnfluencer ebeveyn hesaplarının incelendiği araştırmada ebeveynler çocuklarını yoğun olarak paylaşarak sharenting davranışı gerçekleştirdikleri ve çocukların yer

aldığı paylaşımlarda, ebeveynler çocuklarının en fazla unutulma haklarını ellerinden alınmasına, dijital ayak izi bırakılmasına, mahremiyetlerinin ihlaline, istismara açık hale getirmelerine ve reklam malzemesi olarak kullanılmalarına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. 2. 4. 2. Dijital çağ ve mahremiyet

Arapça'da harem, yasak anlamına gelen mahrem kelimesinden türeyen ve gizlilik anlamına gelen mahremiyet, kişiye özel olup paylaşılmak istenmeyen her şeyi ifade etmektedir. Gelişen teknoloji ve artan internet kullanımı ile sosyal medya kullanımının yaygınlaşmasıyla mahremiyet algısında da bir dönüşüm meydana gelmektedir. Beğeni almak, görünür olmak, bilinmek ya da takipçi sayısını arttırmak, ticari kazanç elde etmek amacıyla artık mahrem alana ait olan her türlü özel bilginin, özel hayatın sosyal medyada ifşası söz konusu olmaktadır. Kullanıcılar yalnızca kendi özel hayatlarına ait bilgileri paylaşmakla kalmayıp çocuklarına ait bilgi ve belgeleri paylaşarak çocuklarının özel hayatın gizliliği ve mahremiyet haklarını ihlal etmektedir (Poyraz ve diğ., 2019, ss. 166-167).

Özel hayatın gizliliği kapsamında ele alınan mahremiyet hakkı kişinin bireysel mahremiyetini ve aile mahremiyetini içermektedir. Evin içi ve dışı şeklinde yapılan tasnifte evin dışında kalan ev mahremiyetine dâhil edilmeyeni temsil ederken günümüzün dijital çağı, dijital teknolojilerin kullanılmasıyla evin dışı kapsamındaki yabancıların ev sakinlerinin sosyal medya paylaşımları ile evin mahrem alanına dâhil edilmesini sağlamaktadır. Paylaşımların ev halkının rızası dâhilinde olmasına karşın çocuklar paylaşımların nesnesi olmaktadır (Poyraz ve diğ., 2019, ss. 166-167).

Artan teknoloji ve internet kullanımı ile sosyal medya hesaplarının kişilerce aktif olarak kullanılması ile kişisel bilgi ve belgelerin yoğun olarak paylaşılması söz konusu olmaktadır. Bu paylaşımlar, kimlik hırsızlığı, dijital takip, dijital kaçırma vb riskler içermekte, paylaşılan her bilgi ve yüklenen belge ve görseller paylaşan kişi tarafından silinse dahi veri sağlayıcısı sunucularında saklanmakta başkaları tarafından kopyalanma, yayılma vb riskler taşımaktadır (Arat ve Aslan, 2021, ss. 390). Bu paylaşımların ebeveynler tarafından çocuklarına ait içerikler ile yapılıyor oluşu mahremiyet ihlali olarak değerlendirilmekte olup paylaşılan çocuklara ait içerikler çocukların mahremiyetini ihlal etmekle birlikte çocukları, pedofili, çocuk pornografisi, istismar, zorbalık gibi birçok tehlikeye açık hale getirmektedir.

Duygulu (2019) tarafından sosyal medyada çocuk fotoğrafları paylaşmanın oluşturabileceği risklerin yansımalarını belirlemek amacıyla yapılan araştırmanın ilk blogger ve ünlü annelerin katılımında gerçekleştirilmiştir. Anket araştırması sonuçlarına göre katılımcıların büyük

çoğunluğu sosyal medyada yer aldığı ve yarısından fazlasının kendi bebeklik/çocukluk fotoğraflarının paylaşılmasında hassasiyet gösterirken bu paylaşımlardan en çok banyo yaparken-çıplak fotoğrafların ve mayolu bikinili fotoğrafların paylaşımından rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Çocuk sahibi olup sosyal medyada çocuklarıyla ilgili paylaşım yapan katılımcılar paylaşım nedenini yoğun olarak “içimden gelir” olarak tercih etmişlerdir. Çocuklarıyla ilgili paylaşım yapmayan kullanıcılar ise bunun nedenini “çocuk istismarcılarına kapı açabilir” olarak ifadelendirmişlerdir. Araştırmanın 50 blogger anne ve 50 ünlü annenin paylaşımlarının incelendiği kısımda blogger annelerin ünlü annelere göre daha fazla çocuklu resim paylaştıkları ve çocuklu resimlerinde daha fazla reklama yer verdikleri görülmüştür. Ayrıca takipçi sayısı ile çocuklu fotoğraf sayısı arasında pozitif yönde anlamlı ve güçlü korelasyon bulunması artan takipçi sayısı ile paylaşılan çocuklu fotoğrafların arttığı sonucuna götürmektedir.

Arkadaş sayısı ile paylaşılan fotoğraflar sayısı arasında pozitif yönlü korelasyon ilişkisi yapılan farklı araştırmalarda elde edilen sonuçlar arasındadır (Brosch, 2016).

Kopecky ve diğ. (2020) tarafından Çek ve İspanyol ebeveynlerin katılımında gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre her iki ülkeden ebeveynlerin çocuklarının mahremiyet hakkını ihlal ettiği (ebeveynlerin %92.5 oranında çocuğun ad ve soyadını paylaştığı, %68,62 oranında çocuğun yüzünün paylaşıldığı) sonucuna ulaşmıştır.

Sosyal medya paylaşımları ile çocuk mahremiyetinin ihlal edilmesi konusunda belki de en önemli tehlike dijital dünyanın içine doğan çocukların tamamen farklı bir mahremiyet kavramı ile büyümeleri ve yapılan paylaşımların normalleşmesi ile mahremiyet fikrinin ortadan kalkması riskidir (Brosch, 2016, ss. 234).

2. 2. 4. 3. Siber zorbalık

Kişi ya da kurumların iletişim teknolojilerini kullanarak diğer kişi ya da kurumlara kasıtlı olarak zarar vermesi siber zorbalık olarak tanımlanmakta olup bu eylem kişinin izni olmadan bilgi ve verilerini kullanma, hakaret ve alay etme ile kişi itibarını zedelemeyi içermektedir. Siber zorbalığa en çok maruz kalanlar ise çocuklar olmaktadır (Alp ve diğ., 2020, ss. 52-53).

Siber zorbalığın en çok yapıldığı yer sosyal medya platformları olup sosyal medya zorbalığının çok kısa sürede çok fazla kişiye ulaşmasına neden olmaktadır. Geleneksek anlamda zorbalıkta fiziksel zarar söz konusu olurken siber zorbalıkta psikolojik zarar söz konusudur. Dijital oyunlardaki şiddet, sosyal ağlarda maruz kalınan siber zorbalık çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimlerine zarar vermektedir. Siber zorbalıkta yer alan davranışlar, dedikodu, dışlama, taciz,

takip, trollemek, yorumlar, sahte hesap, kandırma ve manipüle etme olarak sıralanmaktadır (GüvenliWEB, 2017).

Polat (2022) tarafından yapılan araştırmada, üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık eylemlerinin yaygınlığı ve mağdurların ne derece etkilendikleri incelenmiştir. Araştırmada öğrencilerin siber zorbalık kapsamında en çok, kaba söylemler içeren, incitici, damgalayıcı, ötekileştirici, aşağılayıcı ve güvenlik tehdidi içeren mesajlara maruz kalma, intihal, sırların izinsiz olarak paylaşılması, asılsız beyan ve söylenti yayılması, gruplardan çıkarılma ve başkası adına hesap açma davranışlarına maruz kalmışlardır. Araştırmada ayrıca siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin gündelik hayat rutinlerini başarılı bir şekilde tamamlayamadıkları, fiziksel görünüşlerinden memnun olmadıkları, iletişim becerilerinde ve akademik başarılarında düşme yaşadıkları tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcılar siber zorbalığa karşı sosyal medya araçlarındaki engelleme ve şikâyet etme gibi hesaba yönelik tedbirlere başvurumaktadırlar.

2. 2. 5. Dijital medya ve diğer riskler

İnternet ortamında görülebilecek başlıca riskler arasında; yasadışı içerik paylaşımı, internette yayınlanması suç olan içerikler, şiddete yönelik içerikler, nefret söylemleri, ırkçı ve ayrımcı içerikler, cinsel ve pornografik içerikler, intihara yönlendirici, uyuşturucu, madde/alkol kullanımına ya da sağlıksız beslenmeyi özendirici içeriklerin paylaşılması olup ayrıca çocukların internette tanımadıkları kişilerce istismar edilmeleri, çevirim içi taciz, siber zorbalık vb eylemler, cinsellik unsuru taşıyan görsel ya da videoların paylaşımı, internet alışverişinden doğabilecek riskler, çocukların oyun oynama vb amaçlarla çevirim içi satın alma davranışları, kişisel verilerin paylaşımı ile yaşanabilecek riskler, kötü amaçlı yazılımlar aracılığı ile kişisel ve finansal bilgilerin çalınması olarak sıralanmaktadır (Özbay, 2021, ss. 447-451).

Cihan ve Yıldız (2020) tarafından sosyal medya aracılığı ile işlenen suçlar konulu araştırmada Yargıtay'ın karara bağladığı sosyal medya aracılığı ile işlenen suçlara ilişkin dosya incelemesi yapılmış olup araştırmada Facebook, Twitter ve Instagram aracılığı ile en fazla işlenen suç türlerinin sırasıyla, hakaret, özel hayatın gizliliğinin ihlali, verilerin hukuka aykırı olarak ele geçirilmesi, tehdit ve dolandırıcılık olarak tespit edilmiştir. Araştırmada çocukların sosyal medyada kimi zaman suçlu kimi zamansa mağdur olabildikleri, çocukların bilinçsiz, denetimsiz ve kontrolsüz sosyal medya kullanımlarının onların kolaylıkla suça sürüklenmesine neden olabileceği ve çocukların cinsel taciz ve özel hayatın gizliliği ihlali gibi suçların mağduru olabildiği ifade edilmiştir. İncelenen olaylardaki sanıkların 32'sinin suça sürüklenen çocuk

olduğu tespit edilmiş olup çocukların sosyal medyayı denetimsiz kullanmasının önemli bir sorun alanı olduğu sonucu çıkarılmıştır. Araştırmada incelenen olayların 22'sinde sosyal medyada yapılan tanışmalar sonrasında kaçırılma, alı koyma, cinsel saldırı, kasten yaralama ve dolandırıcılık gibi suçlar işlendiği tespit edilmiştir.

Dijital platformların yaygın kullanımı çocuklar açısından dijital bağımlılık riski taşımakla birlikte bu platformlarda paylaşılan çocuklara ait içerikler çocuğun kişilik hakkını ihlal edebilmektedir. Sosyal medya hesaplarından yapılan paylaşımlar üçüncü kişilerin eline geçerek kötü niyet ile kullanılabilen, yapılan paylaşımlar çocukları dijital dünyanın risklerine açık hale getirmektedir.

Çocuklara İşkenceyi Önleme Derneği (NSPCC) İngiltere ve Galler'de polisin son 18 ayda 5 bini aşkın online taciz vakası tespit ettiğini ve Instagram'ın çocuk tacizcileri tarafından kullanımının 2017 yılından 2018 yılı sonuna kadarki 18 aylık dönemde %200 arttığını belirtmiştir. Her 10 mağdurdan 7'sinin 12-15 yaş arasında olduğunu belirten dernek tarafından en küçük mağdur yaşı ise 5 olarak belirtilmiştir (Independent, 2019).

Ünver ve Koç (2017) tarafından Siber zorbalık ile problemli internet kullanımı ve riskli internet davranışı arasındaki ilişkinin araştırıldığı ve ortaokul öğrencilerinin katılımında yapılan araştırmada, Sosyal medya kullanımı arttıkça problemli internet kullanımı, siber zorbalık ve riskli internet davranış puanlarının arttığı tespit edilmiştir. İnternette ziyaret ettiği siteleri ebeveynine söyleyen öğrencilerin problemli internet, siber zorbalık ve riskli internet davranış puanlarının söylemeyenlere oranla düşük olduğu belirtilmiştir.

2. 2. 5. 1. Dijital kaçırılma

Dijital kaçırma, birinin sosyal medya hesabı, kişisel bilgileri ya da fotoğraflarının kopyalanarak farklı şekillerde paylaşılması olarak tanımlanmaktadır. Ebeveynler tarafından paylaşılan çocuklarına ait içerikler farklı kişilerce kopyalanarak, sanki kendi çocuğu gibi başka ebeveynlere ait sosyal medya hesaplarından paylaşılabilir. Deepfake teknolojisiyle ses içerikleri ya da görüntüler gerçeğinden ayırt edilemeyecek sonuçlar ortaya çıkarabilmekte olup bu teknoloji ile sanki çocukları kaçırmış gibi gösterip fidye isteyen çeteler olabilmektedir. Özellikle çocukların ağlarken paylaşılan bir videonun bu çetelerin oldukça işine yaradığı ifade edilmektedir (Hürriyet, t.y).

İnternette gerçekleştirilen her bir eylem, sosyal ağlardaki gönderiler, çevirim içi olarak yayınlanan medya dosyaları ve kişisel veriler dâhil herhangi bir zamanda erişilmek üzere

çevirim içi saklanan dijital bir kayda dönüşmekte olup dijital ayak izi oluşturmaktadır (Barbur, 2021, ss. 65).

İngiliz bir anne arkadaşlarının uyarısı ile “bebek rol yapma” #babyroleplaying hesaplarından birinde bebeğine ait paylaştığı fotoğrafların paylaşıldığını görmüştür. Annenin bebeğine ait paylaştığı fotoğraflar hesap yöneticileri tarafından çalınmış ve “dijital” olarak evlat edinenler bu fotoğrafları sanki kendi bebeklerinin resimleri gibi paylaşarak beğeni toplamaktadır. Dijital kaçırma denilen bu durum birinin hesabından kişisel bilgileri, fotoğrafları dijital yolla kopyalayarak kendisine aitmiş gibi paylaşılması durumunu ifade etmekte olup daha çok küçük çocukların fotoğraflarına yapılmaktadır, nedeni ise bebek ya da çocuk rol yapma hesaplarında kullanılmasıdır (Toker, t.y).

Bahsedilen risklerin yanı sıra pedofili, çocuk pornografisi ve dijital bağımlılık da önemli çevrimiçi riskler arasındadır.

2. 2. 5. 2. Pedofili

DSM-5 tanı kriterlerine göre pedofili, en az 16 yaşında ve kendisinden en az 5 yaş küçük ergenlik öncesi bir çocuk ya da çocuklarla, en az 6 ay boyunca devam eden, cinsel aktiviteyi içeren yenileyici, cinsel açıdan uyandırıcı fantezileri, cinsel dürtü veya davranışları içermektedir (APA, 2013).

Sosyal medyada paylaşılan fotoğraflar çocuk istismarı için risk içermekte olup sosyal medya ya da bloglarda paylaşılan çocuklara ait fotoğraflar pedofili sitelerinde kullanılmaktadır (Battersby, 2015).

Brosch (2016) tarafından Polonyalı ebeveynlerin sosyal medya paylaşımlarının incelendiği araştırmada tüm katılımcıların Facebook’ta düzenli olarak dijital içerik paylaştığı, çocuklarının adı (%90,5) ve doğum tarihi (%83,9) bilgilerinin yüksek oranda paylaşıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca genellikle üç yaşın altındaki çocuklara ait banyo sırasında, sahilde çıplak ya da yarı çıplak fotoğrafların paylaşıldığı ve ayrıca lazımlık üzerinde oturan çocuk fotoğraflarının paylaşıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal medyada paylaşılan çocuklara ait sahilde ya da banyo sırasında ya da tuvalet eğitimi sırasında çekilen fotoğrafların kötü niyetli ellere geçmesi pedofili ve pornografi açısından ciddi riskler içermektedir.

2. 2. 5. 3. Çocuk Pornografisi

Ebeveyn tarafından yapılan paylaşımlar çocuk pornografi siteleri için veri kaynağı oluşturmaktadır.

Pornografi, cinsel dürtülere yönelik olan ve ahlaki değerlere aykırı düşen, yayın, resim vb anlamına gelmektedir (TDK, t.y.). 2002 yılında Türkiye tarafından imzalanan BM Çocuk Hakları Sözleşme'ye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokolü 2. Maddede Çocuk Pornografisi; “çocuğun gerçekte veya taklit suretiyle bariz cinsel faaliyetlerde bulunur şekilde herhangi bir yolla teşhir edilmesi veya çocuğun cinsel uzuvlarının, ağırlıklı olarak cinsel amaç güden bir şekilde gösterilmesi” olarak tanımlanmıştır. Protokolde çocuk pornografisinin internet ve diğer gelişen teknolojiler üzerinde artan erişilebilirliğinden endişe duyulduğu belirtilmiş olup taraf devletlerin çocuk pornografisini bu Protokol uyarınca yasaklayacakları ifade edilmiştir.

Fransa çocukların internet ortamındaki mahremiyetlerini korumak amaçlı yasayı onaylayarak ebeveynlerin çocuklarını sosyal medyada paylaşmasını yasaklamıştır. İlgili yasa tasarı önerisinde çocuk pornografisi paylaşımı yapan sitelerdeki fotoğrafların %50'sinin ilk olarak ebeveynler tarafından sosyal medyada paylaşıldığı belirtilmiştir (Cumhuriyet, 2023).

2. 2. 5. 4. Dijital bağımlılık

Bağımlılık; kişinin kullandığı nesne ya da yaptığı eylem üzerinde kontrollü kaybetmesi ve eksikliğinde yoksunluk hissetmesi olarak tanımlanmaktadır. Teknoloji ve internetin aşırı ve kontrolsüz kullanımı olarak gündeme gelen internet/teknoloji bağımlılığı bilinçli olmayan teknoloji ve internet kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan oyun oynama bozukluğu ve sosyal medya ve akıllı telefonun aşırı kullanımı ile kendini göstermekte olup fizyolojik, psikolojik, davranışsal ve sosyal ilişkilerde sorunlara neden olmaktadır (Yeşilay, t.y.).

Dijital bağımlılık, teknoloji bağımlılığı, ekran bağımlılığı, dijital oyun bağımlılığı, internet ve akıllı telefon bağımlılığını içermektedir.

Teknolojinin aşırı, kontrolsüz kullanımı ile gündeme gelen teknoloji bağımlılığında kişi günlük hayatını ihmal edecek kadar teknolojiyi kullanmaktadır. İnternette aşırı zaman geçirerek internetin olmadığı durumlarda sıkıntı ve yoksunluk hissi yaşaması bağımlılığın söz konusu olduğunu göstermektedir. Kişinin bilgisayar başında uzun süreler geçirmesi, fiziksel olarak rahatsızlık hissetmesine rağmen kullanmaktan vazgeçememesi, sanal ilişkileri yüz yüze ilişkilere tercih etmesi teknoloji bağımlılığının belirtilerinden olup teknoloji bağımlılığı; sosyal

medya bağımlılığı, internet bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı, online alışveriş bağımlılığı vb bağımlılık türlerini içermektedir (Siber, t.y).

Ebeveynlerin çocuklarını, yemek yedirmek, sakinleştirmek, oyalamak vb nedenlerle ekran karşısına oturtmasıyla başlayabilen ekran bağımlılığı televizyon, bilgisayar, tablet, telefon vb her türlü ekrana olan bağımlılığı tanımlamaktadır. Ekran karşısında harcanan zamanın artması ile kişiye ait sorumlulukların yerine getirilemeyişi olarak gözlemlenen bağımlılıkta kişi sosyal çevresinden uzaklaşarak fiziksel, psikolojik ve sosyal sorunlar yaşamasına rağmen kendisini ekran karşısından alamamaktadır. Küçük yaşlarda ekran bağımlılığının söz konusu olmasıyla çocuğun fiziksel gelişiminde, konuşmasında, sosyalleşmesinde gecikme, bilişsel bozukluklar vb sorunlar yaşanabilmektedir (Siberay, t.y).

Sürekli çevirim içi olma isteği, sosyal medya araçlarını yoğun bir şekilde kullanma, gündelik hayatın, sosyal ilişkilerin zedelenerek yüz yüze iletişimden uzaklaşma olarak kendisini gösteren sosyal medya bağımlılığında kişi sosyal medyadan uzak kalınca huzursuzluk ve yoksunluk hissetmekte ve yaşamın her anını sosyal medyada paylaşmak istemektedir (Siberay, t.y).

Hem bilişsel gelişim hem de sosyal becerilerin öğrenilmesi ve duygusal boşalım için önemli olan oyun çocuğun kendi deneyimleri ile öğrenmesi yöntemidir (Yavuzer, 2010: 64). Bir yaşımdan itibaren çocuğun yaşamında önemli bir yeri olan oyun ilk zamanlarda yalnız oynanırken 3 yaş civarında birlikte oyun, 4 yaşında ise diğerleriyle işbirliği gelişerek işbirliğine dayanan oyun aşamasına geçilmektedir (Giddens, 2000, ss. 30).

İnsanlık tarihi kadar eski olan ve geçmişten günümüze bütün toplumlarda görülen oyun kapsamında geleneksel oyunların yerini dijital oyunların aldığı görülmektedir. Dijital oyunlar tablet, telefon bilgisayar gibi dijital teknolojiler aracılığı ile bireysel ya da birden fazla oyuncu ile oynanabilen oyunları ifade etmektedir (Biricik, 2021: 577-578). Dijital oyun bağımlılığı kapsamında kişi dijital oyunlarda saatlerini harcamakta günlük rutinini ihmal etmektedir.

Oynanan oyun tercihlerine göre çalışan algoritmalar sayesinde hedef kitlesi olan kullanıcıları çekmek üzere yapılandırılan dijital oyunlar merak duygusunu da harekete geçirerek kişinin oyun başında çok fazla vakit geçirmesine neden olmakta ve kontrolsüz oynanması sonucu dijital bağımlılığa yol açmaktadır. Bu bağımlılık kişiyi fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak etkilemektedir. Eğlence ile başlayan süreçte kişi gün geçtikçe stresli ve gergin ve hatta saldırgan olabilmekte, çeşitli fiziksel rahatsızlıkların yaşanmasının (obezite, kas-eklem problemleri) yanı sıra sosyal ilişkileri de olumsuz etkilenebilmektedir (Uzunoglu, 2021, ss. 124-128).

Akıllı telefon bağımlılığı kapsamında ebeveynlerin eğitim seviyelerinin, gelir durumlarının ve yaşlarının yüksek olduğu, iki maaşlı ailelerde, ebeveynlerin de uzun süre akıllı telefon kullandıkları ve çocukların akıllı telefon kullanmalarına izin veren ve akıllı telefona karşı olumlu tavır sergilendiği durumlarda çocukların akıllı telefon bağımlısı olma olasılığının yüksek olduğu ifade edilmektedir. Akıllı telefon bağımlılığı çocuklarda dikkat eksikliği, depresyon, öfke vb zihinsel sorunlar, görme ve işitme sorunları, obezite, vb fiziksel sorunlara neden olabilmektedir (Park ve Park, 2014, ss. 149).

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı (2018) tarafından yapılan “Dijital Oyun Bağımlılığı Çalıştayı” sonuç bildirgesine göre dijital oyunlar sosyalleşme, sosyal beceri geliştirme, yabancı dil gelişimi, sosyal öğrenme ile çocukların gelişim ve bilgilerinin artması vb olumlu katkılarının olması yanında dijital oyunların oyun bağımlılığına neden olabileceği, 0-3 yaş için konuşma ve dil becerisinde sorunlara neden olabileceği, yanlış rol model nedeniyle davranış bozukluklarına, aileden izinsiz para harcama hatta çalma davranışına, uzun süre oyun oynama nedeniyle solunum, dolaşım sistemi problemlerine, obezite, göz bozuklukları vb sağlık sorunlarına, uyku bozukluklarına, sosyal ilişki bozukluklarına, okul başarısı düşüklüğüne, yalnızlaşmaya, yabancılaşmaya, şiddet içerikli oyunlar şiddete karşı duyarsızlaşmaya, saldırganlığa vb sorunlara neden olabileceği belirtilmiştir.

Dijital oyunların bağımlılık boyutunda fiziksel, psikolojik ve sosyal sorunlara neden olmasıyla birlikte bilinçli ve sınırlı oyun tercihi ile çocukların gelişim ve öğrenmeleri desteklenebilmektedir.

Işıkoğlu ve diğ. (2021) tarafından çocukların dijital veya dijital olmayan oyun tercihleri ve davranışlarını incelemek amacıyla yapılan araştırma Anaokuluna devam eden çocukların ve öğretmenlerin katılımında gerçekleştirilmiş olup çocukların dijital ve dijital olmayan oyun tercihlerini dengeli olarak yaptıkları tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada en çok tercih edilen oyun türlerinin çizim/boyama ve dijital blok oyunları olduğu bulgulanmış olup araştırmada, okul öncesi çocukları için dijital ve dijital olmayan oyun konusunda seçenek sunulduğunda ve eğitici dijital oyunlar oynamaları durumunda çocukların gelişim ve öğrenmelerinin desteklenebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Üstündağ (2019) tarafından çocukların oynadıkları dijital oyunların belirlenmesi amacıyla yapılan araştırmaya 4-6 yaş arası çocuklar katılmış olup çocukların %92 oranında en az bir dijital oyun oynadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çocuklar oldukça erken yaşlarda dijital oyunlar oynamaya başlamakta olup bu oyunları en çok tablet ve cep telefonu ile oynadıkları tespit

edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çocukların dijital oyun oynama sebeplerine bakıldığında, seviyorum (%73), eğlenceli (%63) ve hoşuma gidiyor (%52) yanıtları gelirken “canavarları öldürüyor” yanıtının çocukların %8’i tarafından verilmiş olması çocukların şiddet içerikli oyunlar da oynadığını göstermektedir. Araştırmada; kırk farklı dijital oyun oynandığı sonucuna ulaşmakla birlikte ilk sırayı alan oyunun “boyama” (%40) olduğu bulgulanmakta olup ayrıca düşük yüzdelerle de olsa satranç (%2) ve piyano (%3) oyunlarının da oynanıyor olması dijital oyunların gelişim destekleyici sonucu olarak değerlendirilebileceği vurgulanmıştır.

Söğüt (2020) tarafından dijital ebeveynlerin dijital oyunlardaki şiddet olgusuna bakışlarının araştırıldığı ve 10 yıl ve daha fazla süredir internet ve bilgisayar kullanan 5-15 yaş arası çocuğu bulunan ebeveynler ile yapılan araştırmada ebeveynlerin şiddeti toplumsal bir sorun olarak değerlendirdiği ve dijital oyunlardaki şiddetin farkında oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynler dijital oyunların başlıca olumsuz etkilerini şiddete yönelim, bağımlılık ve anti-sosyallik olarak belirtirken olumlu etkilerini ise eğitim amaçlı hazırlanan dijital oyunlar olarak ifadelendirmişlerdir. Ebeveynlerin %70 oranında dijital oyunlardaki şiddet içeriğine karşı önlem aldığı tespit edilirken ebeveynler, çocuklarının zamanlarının önemli bir bölümünü dijital oyunlara ayırdığını ve dijital oyunlara başlama yaşının 4 olduğunu, dijital oyunlarla tanışmada arkadaş çevresinin etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcı ebeveynler ayrıca dijital oyunların zararlarından çocukları korumak için uzman desteğine ihtiyaç duyduklarını da belirtmişlerdir.

Biricik (2021) tarafından çocukların oynadığı dijital oyun oynama eğilimleri karşısında ebeveyn tutumlarının incelenmesi amacıyla yapılan araştırmada öğrenci ve ebeveynleri ile görüşme yapılmış olup yalnızca %16 oranında ebeveynin çocuklarının oynadığı dijital oyunların ismini bildiği tespit edilmiştir. Dijital oyun oynarken çocuğa kural koyma ve denetleme yetkisinde daha çok annelerin hâkim olduğu ve aynı zamanda sosyo-ekonomik seviyesi daha yüksek olan ailelerin diğer ailelere göre kural koyma ve denetleme konusunda daha fazla farkındalıklarının olduğu bulgulanmıştır. Anne ve babaların dijital oyun oynarken çocukların karşılaşacağı tehlikeler ve riskler konusunda farkındalıklarının oldukça az olduğu ve bu risklerden daha çok göz sağlığı, radyasyon gibi fiziksel risklerden endişe ettikleri tespit edilmiştir. Dijital oyunlardaki zararlı içerikler ve istenmeyen oyunların indirilmemesi için kullanılan filtreleme ve şifreleme programlarının çoğu ebeveyn tarafından oluşturulmadığı ve ebeveynlerin evde dijital oyun oynamayı dışarıda oyun oynamaktan daha zararsız bulduğu tespit edilmiştir.

Altun (2019) tarafından yapılan okul öncesi çocukların dijital ortamlardaki aktivitelerini, ekran sürelerini, dijital ayak izlerini ve dijital ebeveynlik rollerini incelemek amacıyla yapılan araştırma çocuk ve ebeveynlerinin katılımında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, evlerde en çok (%98.25) akıllı telefon bulunduğu, araştırmaya katılan ebeveynlerin haftada ortalama üç saat internette zaman geçirdikleri, annelerin en fazla %52 oranda sosyal medyada %34 oranında oyun için interneti kullandıkları bulgulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre çocukların %86'sı bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmakta olup %73'ünün evlerinde internet kullanılmaktadır. Çocukların %28'i video paylaşım sitelerinden çizgi film vb video izlerken %27'sinin oyun oynadığı tespit edilmiş olup araştırmaya katılan ailelerin yalnızca %7'si çocuklarının internet üzerinden eğitici uygulama ve programları kullandıklarını belirtmişlerdir. Araştırmada, ebeveynlerin %68'inin çocuklarının fotoğraflarını dijital platformlarda paylaştıkları ve iki yaşından önce dijital ortamlarda fotoğraf paylaşım oranının %36.94 olduğu ve iki yaşından sonrası için bu oranın %31.06 oranında olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çocuklarına teknolojik cihaz/uygulama kullanmayı öğreten ebeveyn oranı %19,42 olarak tespit edilmiştir.

Mustafaoğlu ve Yasacı (2018) tarafından dijital oyun oynamanın çocukların ruhsal ve fiziksel sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini araştırmak amacıyla ebeveynlerin katılımında yapılan araştırmada çocukların dijital oyuna başlama yaşının 4,5 olduğu ve gün içinde dijital oyun oynama süresinin üç saat olduğu tespit edilmiş olup dijital oyun oynamanın çocuklarda, anksiyete, agresif tutum ve depresyon vb ruhsal rahatsızlıklar ile kas iskelet problemlerine, gözlerde kuruluk, ağrı ve kızarıklık ile kalitesiz uyku gibi sorunlara neden olabileceği, asosyalleşme ve aile içi iletişimde azalmaya neden olabileceği bulgulanmıştır.

Kol ve bacak kesilmesi, gece yarısı mezarlığa gidilmesi, kimseyle görüşülmemesi vb komutların yer aldığı dijital bir oyun olan Mavi Balina oyununda en son aşamada intihar etme komutu verilmektedir. Çeşitli şantaj ve tehditlere maruz kalan 142 kişi ise bu oyun yüzünden intihar etmiştir. Türkiye'de ise oyunlar nedeni ile İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne ulaşan bir şikâyet olmamasına karşın iki ailenin yaptığı şikâyetinde bir aile oyuna para yatırmadığı için çocuklarının bunalıma girdiğini diğer aile ise para yatırmada dolandırıcılık yaşadıklarını iddia etmişlerdir (Milliyet, t.y.).

Son zamanlarda çok fazla gündeme gelen Huggy Wuggy isimli oyun karakteri oyun içerisinde yakaladığında boğaz sıkılmaktadır. İtalya'da ailesi ile tatile giden 3 yaşındaki çocuk 6 yaşındaki bir çocuk tarafından Huggy Wuggy sarılması için boğulmaya başlanmış olup annesi tarafından mağdur çocuk son anda kurtarılmıştır (İstanbul Gündemi, t.y).

2. 3. Dijital İhmal ve İstismarın Önlenmesi ile İlgili Sosyal Hizmet Müdahaleleri

İnsana yardım etme işlevi gören sosyal hizmet sosyal işlevselliğe odaklanmakta ve insanların çevreyle daha etkili iletişim kurmalarına yardım etmektedir. Çevresi içinde bireyi odağına alan sosyal hizmet mikro düzeyde birey ve bireyin en yakın ilişkilerini ele alırken makro düzeyde ise örgüt, topluluk, devlet ve tüm toplumla çalışmayı içermektedir. Sosyal hizmet uzmanları ise insanların sosyal işlevsellikleriyle ilgili sorunlarını ele alırken, var olan sorunların daha kötüye gitmesini engellemeye çalışmakta ve insanları bu sorunlardan koruma rolü üstlenmektedir (Sheafor ve ,Horejsi, 2016, ss. 21-24).

Aile, yaşlı, kadın, engellilik, yoksulluk gibi Sosyal hizmetin temel çalışma alanlarından biri olan “çocuk refahı alanı”nda sunulan çocuk refahı hizmetleri, ihmal ve istismar kapsamında kötü muameleye maruz kalan çocukların korunması ve sorunlarına çözüm bulunmasını amaçlamaktadır. Bu kapsamda ailelerin güçlendirilmesi, aile bütünlüğünün sürdürülmesi ve çocuk haklarının temelini oluşturan çocuğun iyilik halinin desteklenmesi önemli olmaktadır (Yolcuoğlu, 2010, ss. 88).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen koruyucu ve önleyici hizmetler kapsamında çocuğa yönelik şiddet/istismar çağrılarında emniyet ve jandarma birimleri ile iletişime geçilmekte, Bakanlık bünyesindeki Acil Müdahale Ekipleri ile vakaya müdahale edilmektedir. Detaylı sosyal inceleme çalışması sonucu çocuğun yüksek yararı göz önüne alınarak, aileye danışmanlık, çocuğun kurum bakımına alınması, eğitim, sağlık tedbiri gibi hizmet modelleri uygulanmaktadır (ASHB, t.y.).

İhmal ve istismarın dijital teknolojiler aracılığı ile gerçekleştirilmesi şeklinde tanımlanan dijital ihmal ve istismarın önlenmesi ile ilgili sosyal hizmet müdahaleleri toplumsal farkındalığı, önleyici tedbirleri, denetimi ve müdahaleleri içermektedir.

2. 3. 1. Dijital ihmal ve istismar konusunda toplumsal farkındalık oluşturulması

Dijital ihmal ve istismar konusunda toplumsal farkındalık oluşturulması adına kurumlar arası koordinasyon ile olası risklerin belirlenerek güvenli ve bilinçli internet kullanımı konusunda bilinçlendirme amaçlı çalışmaların yapılması önemlidir.

Bu bağlamda gerek ilgili Kamu Kurumlarına (ASHB, MEB, Emniyet vb), gerekse ebeveyn, eğitimci ve STK'lara önemli görevler düşmektedir.

MEB okullarda Çocuk İhmal ve İstismarı ve Dijital Mahremiyet konulu seminer programları düzenleyerek bilinçlendirme faaliyetinde bulunmaktadır (MEB, 2023).

MEB, ASHB, Medya gibi konunun taraflarının koordinasyonunda toplumsal farkındalık oluşturulması adına bilinçli ve güvenli teknoloji ve internet kullanımı, dijital okuryazarlık konularında eğitim ve seminer programlarının yaygınlaştırılması öğrencilerin, ebeveynlerin, çocuklarla çalışan yetişkinlerin farkındalık düzeylerinin artırılması önemlidir.

Sosyal ağlarda paylaşım yapmanın riskleri bulunsa da güvenli paylaşım yapmak adına bazı önlemlerin alınması da mümkündür. Ebeveynlerin sosyal medya hesaplarından çocuklarına ait içerikleri paylaşırken “çocuğum kendisine ait paylaşılan fotoğrafları gelecekte gördüğünde ne hissedirdi, utanmasına neden olur muydu, böyle bir paylaşım yapılmasını ister miydi” sorularını kendisine sormalıdır. Sosyal medya hesaplarında gizlilik ayarlarının kontrol edilmesi ve arkadaş listesinin de kontrol edilmesi bir diğer önemli konudur. Ayrıca paylaşım yaparken konum bilgisinin kapalı bulunması çocuklara ait kişisel bilgilerin (doğum günü, okul bilgisi vb) paylaşılmasının neden olacağı risklerin farkına varılmalıdır. Çocukların banyo, havuz temalı çıplak ya da yarı çıplak fotoğraflarının kesinlikle paylaşılmaması gerekmektedir (Geldenhuys, 2022, ss. 11-12).

Bu anlamda konunun olası riskleri hakkında toplumsal farkındalık oluşturulması amacıyla dijital platformların oluşturulması, kamu spotlarının hazırlanması, konu hakkında oluşturulacak sosyal medya hesapları ile örnek olay paylaşımları ile konuya dikkat çekilmesi aynı zamanda bilinçli ve güvenli internet kullanımı ve dijital okur-yazarlık konularında ücretsiz eğitim programlarının düzenlenmesi gibi çalışmaların yapılması önemlidir.

2. 3. 2. Dijital ihmal ve istismar konusunda önleyici müdahale

Koruyucu sosyal hizmet bağlamında çocuğun ihmal ve istismarına neden olabilecek risklerin önceden belirlenerek bu risklere karşı önlem alınması oldukça önemlidir.

Koruyucu önleyici çalışmalar kapsamında ebeveyne düşen görevlerin yanı sıra topluma, adalet sistemine ve konunun ilgilisi kurumlara da bir takım sorumluluklar düşmektedir.

İhmal ve istismar mağduru çocukların tespiti ve tedavisinde ilgili birimlerin koordinasyonu önemli olup çocuğun üstün yararı esastır. İlgili konuda ihmal veya istismar edilen çocuğun korunması açısından sanığın cezalandırılması konusundaki adli süreç ve korunması sürecinde adli süreç olarak iki ayrı süreç yürütülmektedir. İlgili süreçte mağdur çocuğun ikincil mağduriyeti önlemek adına yapılması gerekenlerin zamanında ve etkili bir biçimde yapılması ve mağdur çocuğun ihtiyaçlarının göz önüne alınması önemlidir. Bu kapsamda kurulan Çocuk İzleme Merkezleri (ÇİM) mağdur çocuğa bilinçli ve etkin müdahale amacıyla kurulmuştur. Adli ve tıbbi sürecin eğitilmiş kişilerden oluşan bir merkezde tek seferde gerçekleştirilmesini

sağlamak amacıyla Sağlık Bakanlığına bağlı hastaneler ya da kurumlar bünyesinde kurulan merkezler Sağlık Bakanlığı, ASHB, İçişleri Bakanlığı, MEB, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Adli Tıp Kurumu Başkanlığı temsilcileriyle kurumlar arası işbirliğini sağlamaktadır (UNICEF, 2013).

Koruyucu önleyici sosyal hizmet çalışmaları kapsamında ihmal ve istismar konusundaki riskli grupların ilgili kurumlar arası (MEB, ASHB) koordinasyon ile belirlenerek aile ziyaretleri ile risk tespitinin yapılarak konu hakkında bilinçlendirme çalışmalarının yürütülmesi, aile ihtiyaçlarının karşılanarak ailenin güçlendirilmesi önemlidir.

İstismarın dijital ortamda gerçekleşmesi durumunda ise özellikle ebeveynlerin öncelikle dijital teknolojiler ve sosyal medya kullanımı konusunda çocuğun fiziksel, psikolojik ya da sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyecek risklerin farkında olmaları, internetin sunduğu fırsatların farkında olarak çocuklarının dijital teknolojileri ya da sosyal medyayı kullanımlarında rehber olmaları, denetleyici ve kontrol edici olmaları önemli ve gerekli olmaktadır. İnternetin risklerinin farkında olarak fırsatlarından yararlanmayı içeren güvenli ve bilinçli internet kullanımı konu hakkında alınacak önlemlerin başında gelmektedir.

Ekolojik perspektif çerçevesinde müdahale aşaması çocuğun çevresi ile etkileşimini değiştirmeyi içermektedir ki bu bağlamda çocuğun internet ve sosyal medya kullanımını sınırlandırma adına çevresinin yapılandırılması önemlidir. Telefon, tablet, bilgisayar gibi araçların kolayca erişilebilecek konumda bulunmaması bu müdahalelerden birini ifade etmektedir (Langer ve Lietz, 2021, ss. 61-62).

Ebeveynlerin çocuğun bilgisayar ve internet kullanımını sınırlandırılarak ilgili ve sıcak bir yaklaşım ile çocuğa zengin bir uyarıcı çevresi oluşturulması önleyici müdahale açısından önemlidir (Yavuzer, 2010, ss. 79).

2. 3. 3. İnternet ve sosyal medya denetimi

İnternet ve sosyal medya kullanımı konusunda denetim iç ve dış denetim olarak iki yönlü incelenmektedir. İç denetim kişinin kendi denetimi olurken dış denetim aile, çevre, resmi kurumlar vs denetimi tanımlamaktadır. Araştırmanın hedef kitlesini 0-6 yaş grubu çocukların oluşturması nedeniyle iç denetimden çok dış denetimden söz etmek gerekecektir.

Dijital ihmal ve istismar kapsamında ASHB bünyesinde, çocukların dijital mecralarda karşılaşabilecekleri riskleri tespit etmek ve önleyici çalışmalar yapmak amacıyla oluşturulan Sosyal Medya Çalışma Grubu, internet ortamında çocukların maruz kaldığı ihmal, istismar

olaylarında Dijital Dönüşüm Ofisi, BTK, Emniyet Genel Müdürlüğü Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı ile işbirliği ile müdahale edilmektedir. Çalışma grubu tarafından bugüne kadar çocukların gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek dijital oyunlar da dâhil 1027 içeriğe müdahale edilmiştir (ASHB, 2021).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, kara deniz, hava ve uzaydan sonra beşinci hareket alanı olarak siber güvenliği ulusal güvenliğin ayrılmaz ve en önemli bileşeni durumunda konumlandırmaktadır. Ofis, olası siber saldırılara karşı korunmayı ve bu saldırılardan doğacak zararın ve riskin en aza indirilmesini, teknolojik risklerle mücadele ile birlikte eğitim ve farkındalık faaliyetlerini arttırmayı, yerli ve milli teknolojilerin yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadır (CBDDO, t.y.).

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı bünyesinde kurulan BTK bünyesinde internetteki zararlı içeriklerden koruma amaçlı güvenli internet kullanımına yönelik bilinçlendirme hizmeti sunulmaktadır (BTK, t.y.).

Bilişim teknolojileri kullanarak işlenen suçların soruşturulması ve dijital delillerin incelenmesi amacıyla T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı olarak kurulan Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı gelişen teknolojinin kötüye kullanılmasının ve bilişim sistemleri kullanılarak işlenen suçlarla mücadele etmeyi hedeflemektedir (Emniyet Genel Müdürlüğü, t.y). Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı'na bağlı olarak kurulan Siberay ise teknoloji bağımlılığı ve siber zorbalığın önüne geçmek ve güvenli ve bilinçli internet kullanımı sağlamak amacıyla kurulmuştur (Siberay, t,y).

ASHB bünyesinde oluşturulan Sosyal Medya Çalışma Grubu internet ortamında çocuklar için zararlı olabilecek 1555 içeriğe müdahale etmiştir. Bu kapsamda “aile ve toplum yapısını bozan, genel ahlak kurallarına aykırı ve çocuk cinsel istismarını içeren ifadelerin yer aldığı” içeriklerin tespit edildiği YouTube kanallarına erişim engellenmiş, “kızıyla evlenmek isteyen kral masalı” videosu ensest içerikli ve genel ahlaka aykırı ifadelerin yer alması nedeniyle engellenmiş, Mariam Oyunu ise oyuncuların kişisel bilgilerini elde ettiği, çocuklara psikolojik baskı uyguladığı ve intiharı düşünmeye yol açması nedeniyle kaldırılmıştır (ASHB, 2022).

Binlerce takipçisi olan sosyal medya hesabı bulunan 5.5 yaşındaki E.K.’nın özellikle fazla kilolu olması ve her görüntüsünde çikolata, dondurma yemesi, sürekli yemekten bahsetmesiyle birlikte kampanya başlatılmış ve çocuğun ekrana çıkartılması ve sürekli yemek yedirilmesinin çocuk istismarı olduğu savunulmuştur. Bunun üzerine ASHB harekete geçerek bir kurul oluşturmuş bu şekilde reklam filmleri, dizi ve eğlence programlarına çıkartılan çocukların

durumlarının tek tek inceleneceği belirtilmiş olup çocukların aileleri ile görüşüleceği ve ekonomik anlamda sömürülmesinin önleneyeceği belirtilmiştir (Hürriyet, 2017).

Aslan ve Karakuş Yılmaz (2017) tarafından Türkiye’de güvenli internet kullanımı konusunda gerçekleştirilen uygulamaların araştırıldığı araştırmada BTK, MEB, ASHB, İçişleri Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı ve Yeşilay gibi kurumlar tarafından güvenli internet kullanımı konusunda birçok seminer programının, farkındalık ve tanıtım kampanyalarının düzenlendiği, konu hakkında kitapçıkların basılarak dağıtıldığı belirtilmiştir. Ayrıca 2007 yılında TİB tarafından internet ihbar hattı 0312 586 55 00 ve sitesi oluşturulmuştur. BTK bünyesinde kurulan bilgi ihbar merkezine gelen şikâyetlere istinaden filtreleme ve erişimi engelleme işlemleri gerçekleştirilmektedir. 2011 yılından itibaren Türkiye’deki tüm internet servis sağlayıcıları tarafından güvenli internet hizmeti sunulurken, MEB okullarda güvenli internet kullanımı konusunda filtreleme sistemleri, güvenlik duvarları vb uygulamalar kullandığı yapılan araştırmada belirtilmektedir.

İlköğretim öğrencilerinin internet kullanımı konusunda ailelerin aldıkları tedbirlerin belirlenmesi amacıyla öğrencilerin katılımında yapılan araştırmada ailelerin en çok kendi başlarına kullandırmama, denetleme, aile koruma programları (filtre) ve siteleri yasaklamak konusunda tedbirler aldıkları ve sonrasında ise belirli saatlerde kullandırma ve kullanım süresini kısıtlama tedbirlerinin geldiği tespit edilmiştir (Tercan ve diğ., 2012).

Problemli internet kullanımı konusunda lise öğrencilerinin katılımında yapılan araştırmada gün içinde internet başında geçirilen zamanın artmasının problemli internet kullanımıyla ilişkili olduğu ve internet başında geçirilen zamanın denetim altına alınmasının bu riski azaltacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu denetim, gerek ergenin öz-denetim ve zaman yönetimi becerisini geliştirilmesi gerekse ebeveynlerin ergenin internet davranışını izleme becerilerini artırılması konusunda önemli olduğu belirtilmiştir (Demir ve diğ., 2015).

Gündüz (2015) tarafından İnternet güvenliği konusunda yapılan Yüksek Lisans Tez çalışmasında alan yazında konuyla ilgili yapılan araştırmalar incelenmiş olup araştırmaların; internet riskleri olarak internet bağımlılığı, siber zorbalık ve istenmeyen içeriğe maruz kalma alanlarında yoğunlaştığı görülmüştür. İncelenen araştırmalarda, internet bağımlılığı ile internet kullanım süresi arasında pozitif bir ilişki olduğu ve interneti en çok oyun oynamak ve eğlence amacıyla kullananların daha çok internet bağımlısı olduklarının belirtildiği, yaş ve sınıf seviyesi ile siber mağduriyet arasında negatif yönlü ilişki bulunduğu, internet kullanım süresi ve bağlantı hızının artması ile istenmeyen içeriğe maruz kalma oranı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu

belirtilmiştir. İstenmeyen içeriğe maruz kalınmasının önüne geçmek için ise bireylerin aile, arkadaş veya öğretmen gibi yakın çevrelerini haberdar ettikleri, oturumu kapatıp siteden çıktıkları, göndericiyi engelledikleri belirtilirken ailelerin koruyucu filtre yazılımlar kullanarak çocukların istenmeyen içeriğe maruz kalma oranlarını düşürdükleri belirtilmiştir.

Tarı ve diğ. (2018) tarafından ilköğretim öğrencilerinin katılımında bilgisayar ve internet kullanım davranışlarının incelendiği araştırmada öğrencilerin daha çok internet ortamının güvenli olmadığını düşünmesine rağmen çoğunluğunun bilgisayarında aile koruma programının olmadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin yaşadıkları olumlu ya da olumsuz durumları büyük oranda aileleri ile paylaştıklarının belirtilmesi olumlu olarak değerlendirilirken bilgisayarların büyük oranda çocuk odasında bulunduğu tespit edilmiş olup internet denetimi açısından bilgisayarların ortak alanlarda bulunması ve internete aile yanında girilmesinin olumlu olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

3. 0-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARA YÖNELİK DİJİTAL İHMALİN VE İSTİSMARIN EBEVEYN GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİNE DAİR SAHA ARAŞTIRMASI

Bu bölümde, araştırmanın modeli, verilerin toplama ve analiz süreci, geçerlik ve güvenirlik gibi konular ele alınmıştır.

3. 1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, dijital ihmal ve istismar kapsamında, ebeveynlerin çocuklarını hangi nedenlerle dijital teknoloji kullanımına yönlendirdiğini, ebeveynin gözünden dijital teknoloji kullanımının çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerine olan etkisini ortaya koymak, çocuklara ait içeriklerin ve kişisel bilgilerin ebeveynlerin sosyal medya hesaplarından ya da çocuklara özel oluşturulan sosyal medya hesaplarından paylaşılması ile çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak yaşayabilecekleri tehlikeler konusundaki ebeveyn görüşlerinin değerlendirilmesi ve olası tehlikelerden korunmak için yapılabilecekler konusuna dikkat çekmek üzere tasarlanmıştır.

Araştırmada dijital ihmal ve istismar konusunu ebeveyn görüşlerinden yola çıkarak koyunu detaylı olarak anlamak amacıyla nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma belirli bir sorunun veya soruların sistematik bir şekilde cevaplandırılması amacıyla araştırmacının bilinmeyenleri ortaya çıkarma, tanımlama ve sonuca ulaşmayı hedeflediği ve bu amaçla araştırmasına yön verecek soru ya da soruları cevaplayabilmek için bilgileri topladığı, bu bilgileri yorumladığı ve sonuca ulaştığı araştırma olarak tanımlanabilmekte olup nitel araştırma sosyal olguları derinlemesine anlamaya daha açıktır (Yıldırım, 2024, ss. 7-9; Güçlü, 2021, ss. 42).

Bir probleme atfedilen anlamları keşfetmeye ve anlamaya yönelik bir yaklaşım olan nitel araştırmada araştırma süreci, soruların ve işlem basamaklarının geliştirilmesi, veri toplanması, özelden genele temalara ulaşarak tümevarımsal veri analizi yapılması ve verilerin yorumlanması basamaklarından oluşmaktadır (Creswell, 2021, ss. 4).

Sayısal verilerin yetersiz kaldığının düşünüldüğü ve derinlemesine analizin araştırılan konunun niteliğine daha uygun görüldüğü durumlarda kullanılan nitel araştırmada; örnek olay, kişisel deneyim, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır (Altunışık ve diğ., 2001, ss. 189-191).

Bu araştırma nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik yöntemle yürütülmüştür. Fenomonolojik desen yaşadığımız dünyadaki olaylar, deneyimler, kavramlar ve durumlar gibi

çeşitli şekillerde karşımıza çıkan olgulara odaklanmaktadır. Fenomenolojik bakış açısına göre sosyal dünyadaki olgular bireyin yorumlarına, algılarına ve anlamlandırmalarına göre değişmektedir. Fenomenolojik yaklaşım İnsanın günlük deneyimlerinin arkasındaki anlamların anlaşılmasını, derinlemesine incelenmesini amaçlar. Fenomenolojik araştırmalar kesin ve genellenebilir sonuçlardan ziyade bir olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olacak örnekler, yaşantılar ve açıklamalar ortaya koyabilmektedir (Güçlü, 2021, ss. 287-290; Yıldırım ve Şimşek, 2016, ss.69-72). Araştırmada, ebeveynlerin dijital ihmal ve istismar konusundaki düşüncelerine ve deneyimlerine odaklanacağından Fenomenolojik desen tercih edilmiştir.

Güçlü (2021), fenomenolojik araştırma sürecinde, araştırma problemi, veri toplama, veri analizi ve raporlama adımlarının takip edileceğini ifade etmektedir. Fenomenolojik araştırma olguyu yaşayanların gözünden bakarak anlamaya çalışmakta olup çalışmamızın odağını çocuğa yönelik dijital ihmal ve istismar konusundaki ebeveyn görüşleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın ilk aşamasında araştırma problemi belirlendikten sonra araştırmanın saha araştırması kısmında fenomenolojik araştırmalarında başlıca veri toplama aracı olan görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme yönteminde herhangi bir örnek olayın çeşitli görünümünü keşfetmeye çalışılır ve her bir katılımcının birbirinden farklı deneyimlerinin olması beklenir. Yarı yapılandırılmış görüşme yönteminde sorular önceden belirlenmiş ve açık uçludur ve katılımcılar ayrıntılara girmekte özgürdür. Böylece katılımcılar sorulan sorulara verilen cevapların ötesine geçer. Bu görüşme yöntemi daha fazla detaylı veriye ulaşılmasına olanak sağlamakta ve derinlemesine araştırma imkânı vermesi ile verilerin güvenilirliğini arttırmaktadır (Aktunışık diğ, ss. 192-193; Güçlü, 2021, ss. 133-134)

Yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinin kullanıldığı bu araştırmada, İstanbul ilinde 0-6 yaş arası çocuğa sahip ve sosyal medya hesabı kullanan ebeveynlerin dijital teknolojileri ve sosyal medya hesaplarını kullanmaları konusundaki bilgilere ulaşmak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak mülakatlar yapılmış, toplanan veriler deşifre edilmiş, ebeveynlerin dijital ihmal ve istismar konusunda farkındalıklarına dair değerlendirme yapılmıştır.

3. 2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 0-6 yaş aralığında çocuğa sahip ve sosyal medya hesabı kullanan ebeveynler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi için İstanbul ili Anadolu yakasında bulunan ilçelerin Sosyo-Kültürel çeşitlilik ve ulaşım kolaylığı göz önünde bulundurularak

Kadıköy ve Ümraniye ilçeleri seçilmiştir. Örneklem, Ümraniye ve Kadıköy ilçelerinde yaşayan 0-6 yaş arası çocuğa sahip ve sosyal medya kullanan 16 ebeveynden oluşmakta olup araştırma kapsamı örnekleme oluşturan ebeveynler ile yapılan mülakatlardan oluşmaktadır.

3. 3. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Dijital ihmal ve istismar, ihmal ve istismar alanında yeni bir alandır. Literatürde İhmal ve İstismar konulu kaynakların bulunmasıyla birlikte Dijital İhmal ve İstismar konulu kaynak çalışmanın az sayıda olması dijital ihmal ve istismar konu başlığında tez çalışmasının ise bulunmayışı araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.
- Araştırma İstanbul ili Kadıköy ve Ümraniye ilçeleri ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırmada anne ve babalarla görüşme taleplerine en çok anneler olumlu dönüş yapmış olup 14 anne 2 baba ile görüşülmüştür.
- Araştırma 0-6 yaş çocuğa sahip ebeveynler ile sınırlandırılmış ve çocuklarla görüşme yapılmamıştır.

3. 4. Veri Toplama Tekniği

Kapsamlı bir literatür taraması ile başlayan nitel araştırmalarda katılımcıların olayları nasıl anlamlandığı araştırmanın odağını oluşturmaktadır. Literatür taramasından elde edilen veriler ile şekillenen görüşme formu katılımcılara mülakat tekniği ile uygulanmış, bu yöntemle elde edilen içerikler sistematik olarak tanımlanarak içerik analizi yapılmıştır. Bu kapsamda nitel araştırmalarda veri toplama araçları olan; derinlemesine görüşme, gözlem ve doküman incelemesi yöntemleri kullanılmıştır.

Araştırmanın evrenini 0-6 yaş aralığında çocuğa sahip ve sosyal medya hesabı kullanan ebeveynler oluşturmaktadır.

Nitel yönelimli planlanan araştırmamızda amaçlı ölçüt örnekleme tekniği kullanılarak konu ile ilgili olduğu düşünülen kişiler araştırmacı tarafından seçilmiştir.

Nitel araştırma geleneği içinde ortaya çıkan amaçlı örnekleme olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemi olup evrende yer alan her bir ögenin örnekleme yer alma şansı olamamakta örnekleme olasılık yerine belirli yargılar kullanılmaktadır. Amaçlı ölçüt örnekleme yönteminde, önceden belirlenmiş ve araştırmacı tarafından oluşturulabilen ölçüt veya ölçütleri karşılayan durumların çalışılması söz konusu olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, ss. 107, 112; Altunışık ve diğ., 2001, ss. 74).

Amaçlı ölçüt örnekleme küçük örneklem grubunu daha fazla bilgi için derinlemesine inceleme olanağı sağlamaktadır (Güçlü, 2021, ss. 118).

3. 5. Veri Analizi Tekniği

Verilerin derinlemesine analizinde, nitel araştırmalarda sıkça kullanılan Maxqda 24 Nitel veri analizi programı kullanılmış olup edilen veriler anlamlandırılarak bulgular yorumlanmıştır.

1989 yılında nitel araştırmalar için piyasa sürülen Maxqda programı çeşitli güncellemeler ile geliştirilmiş,+ 2022 yılında niteliksel ve niceliksel verilerin entegrasyonu sağlanarak bugünkü şeklini almıştır. Program ile içerik analizi, literatür analizi, derinlemesine görüşme analizi, odak grup analizi, sosyal medya veri analizi vb gerçekleştirilebilmektedir (Dereli, 2023, ss. 149-150).

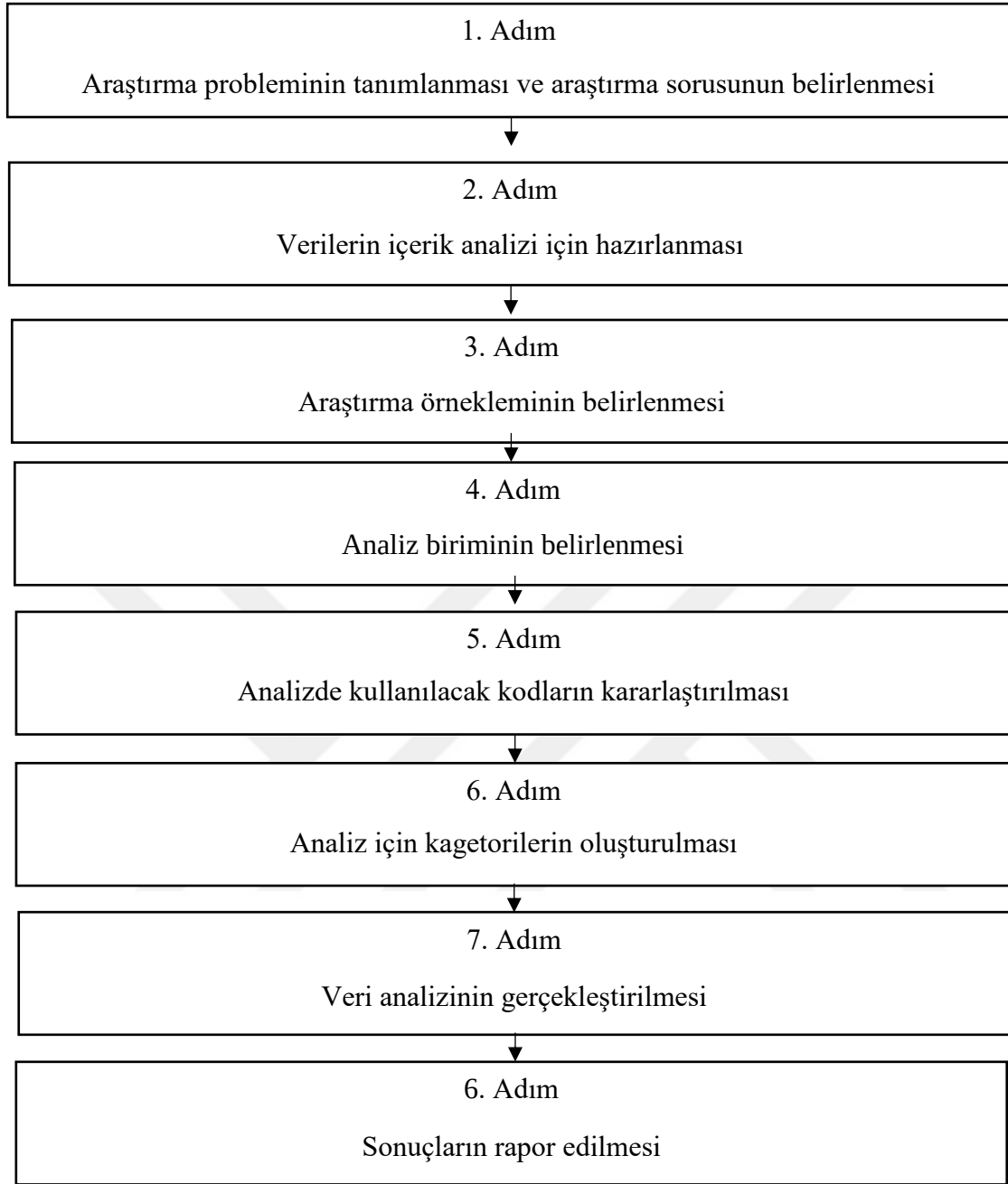
Araştırma amacına uygun hazırlanan sorular kodlar şeklinde belirlenmiş sonrasında bu kodlar kategorilendirilmiş ve temalar oluşturularak kod anahtarı hazırlanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi kullanılarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

3. 6. Veri Analiz Süreci

Nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik yöntemle yürütülen çalışmada analiz yöntemi olarak içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, metin veya metinsel verilere dönüştürülmüş dökümanların içerisinde açık olan veya gizli kalmış anlamların sistematik olarak kavramlara ve kategorilere indirgenerek objektif bir şekilde nitel veya nicel olarak analiz edilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Güçlü, 2021, ss. 201).

Güçlü (2021) içerik analizinde takip edilecek adımları planlar ve ilgili aşamaların sırasının değişebileceği, kimi aşamaların birleştirilebileceği ya da atlanabileceğini ifade eder.

Bu çalışmada analiz süreci Güçlü (2021) 'nın analiz aşamaları ile yürütülmüştür.

Şekil 3. 1. İçerik analizinin aşamaları

Birinci adım, araştırma probleminin tanımlanması ve araştırma sorusunun belirlenmesini içermekte olup; 0-6 yaş arası çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarını dijital teknoloji (telefon, tablet, bilgisayar) kullanımına hangi nedenlerle yönlendirdiği ve ebeveynin gözünden dijital teknoloji kullanımının çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerini etkileyip etkilemediğini, ebeveynlerin kendi sosyal medya hesaplarından ya da çocuk adına oluşturulan sosyal medya hesaplarından çocuklarına ait kişisel bilgi paylaşımı ya da içerik paylaşımı yapıp yapmadıkları ve yapılan paylaşımlar ile çocukların dijital istismara açık hale gelip gelmedikleri

araştırmanın temel problemidir. Bu temel problem kapsamında tezin soruları şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Ebeveynler çocuklarını hangi durumlarda (yemek yedirme, susturma vb) ve nasıl dijital teknoloji (cep telefonu, tablet, bilgisayar) kullanımına yönlendirmektedir?
2. Ebeveynlerin dijital teknoloji kullanımı sonrası çocuklarda yaşanan (fiziksel, psikolojik ve sosyal) sorunlar konusundaki görüşleri nedir?
3. Ebeveynler çocuklarına ait görsel ve video paylaşımı yapmaktadırlar ve bu paylaşımların neden olacağı tehlikeler konusundaki görüşleri nelerdir?
4. Ebeveynler dijital teknoloji ya da sosyal medyanın kullanımında çocukların zarar görebilecekleri konusunda bilinçli midir?
5. Ebeveynlerin çocuklara ait görsel ve videoların paylaşılmasının çocukların kişisel haklarını ve mahremiyetini ihlal edebileceği ve bu ihlalin de çocuklar yetişkin olduğunda unutulma hakkını gündeme getireceği konusundaki görüşleri nedir?

İkinci adım, örneklemin belirlenmesi aşamasıdır. Araştırmanın evrenini 0-6 yaş aralığında çocuğa sahip ve sosyal medya hesabı kullanan ebeveynler oluşturmakla birlikte, örneklemini İstanbul ili Anadolu yakasında Ümraniye ve Kadıköy ilçelerinde yaşayan 0-6 yaş arası çocuğa sahip ve sosyal medya kullanan 16 ebeveyn oluşturmaktadır.

6 yaşından küçük çocuğu olan ve sosyal medya hesabı kullanan ebeveynlerin seçim sürecinde Ümraniye ve Kadıköy’de bulunan anaokullarına mail gönderilerek tanıma uyan ve mülakat yapmak isteyen veliler konusunda bilgi istenmiş fakat olumlu bir dönüş alınamamıştır. Sosyal çevre iletişimi ile 12 ebeveyne ulaşıldıktan sonra sosyal medya araştırması ile araştırma tanımına uyan 4 ebeveyne ulaşılmıştır. Sosyal medya uygulamalarında “Ümraniye” ve “Kadıköy” anahtar kelimeleri ile araştırma yapılmış olup sosyal medya profil fotoğraflarından çocukları ile fotoğrafları bulunan ebeveynler tespit edilmiştir. Ebeveynlere doğrudan mesaj gönderilerek 0-6 yaş çocuğa sahip olma bilgisi teyidi alınmış ve görüşme talebinde bulunulmuştur. Olumlu dönüş yapan ebeveynlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşme talepleri anne ve babalara yönlendirilmiş olup çok anneler tarafından olumlu karşılanmıştır.

Görüşmede araştırmacı tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu” ve yarı yapılandırılmış “Yüzyüze Görüşme Formu” kullanılmıştır.

Kişisel bilgi formu, katılımcıların demografik özellikleri, dijital aletleri kullanma ve çocuklarına kullandırma durumu (sıklığı, süresi), ebeveynin sosyal medyayı kullanma durumları, çocuklara ait sosyal medya hesabı olması durumlarının belirlenmesine yönelik soruları içermektedir

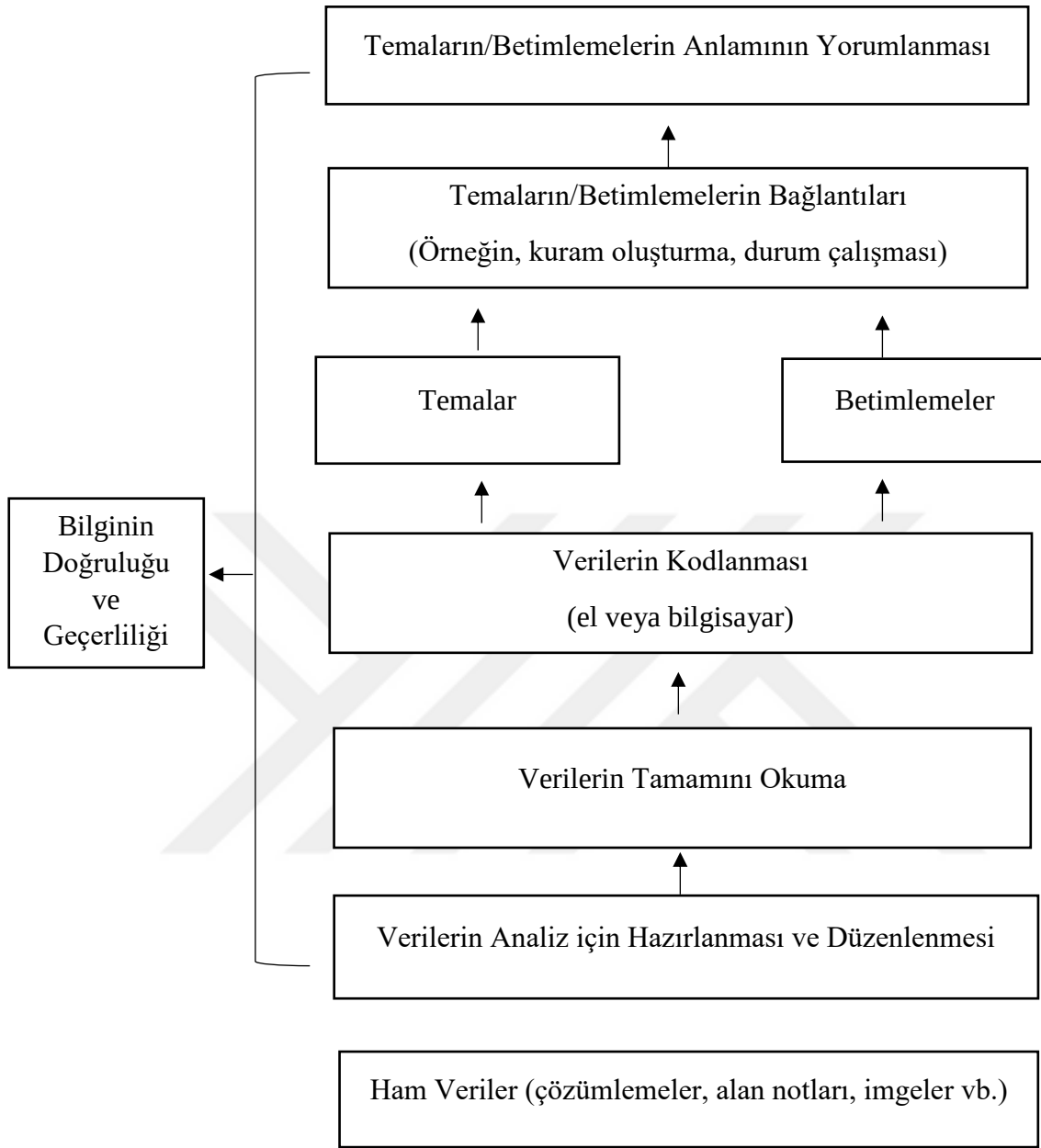
Yüzyüze görüşme formu ise Dijital ihmal ve istismarı belirlemeye yönelik yarı yapılandırılmış görüşme sorularından oluşmaktadır.

Saha araştırmasına başlamadan önce Yalova Üniversitesi Etik Kurullar Koordinatörlüğü’nden araştırmanın etik açıdan uygun olduğuna dair onay alınmış ve sonrasında görüşmeler yapılmaya başlanmıştır.

Görüşme yapılacak olan ebeveynlere görüşme öncesi araştırmanın amacı açıklanmış, yapılacak olan görüşmede kişisel bilgilerin gizli tutulacağı belirtilerek “Aydınlatılmış Onam Formu” imzalatılmıştır. Ayrıca görüşme süresinde elde edilecek olan verilerin analizinin sağlıklı olabilmesi amacıyla ses kaydı alınacağı belirtilerek onayları alınmıştır.

Üçüncü adımda, veriler içerik analizi için hazırlanmıştır. Araştırmaya katılım sağlayan yaşları 30 ile 43 arasında değişen 16 ebeveyn ile 8 Mart 2024 ile 17 Mart 2025 tarihleri arasında derinlemesine mülakat gerçekleştirilerek ses kayıtları alınmıştır. Ham verilerin veri analizi için hazırlanması ve düzenlenmesi aşamasında, yapılan her görüşme sonrası ses kayıtları deşifre edilerek Word dosyası haline getirilmiş olup 79 sayfa elde edilmiştir. Gizlilik gereği katılımcıların isimleri kullanılmamış her bir katılımcıya kod atanmıştır. Görüşmeye katılan ebeveynler “E1, E2 ...” şeklinde kodlanırken 0-6 yaş arasındaki çocukları ise “Ç1, Ç2...” şeklinde kodlanmıştır. Elde edilen Word dosyaları araştırmacı tarafından dikkatle okunmuş eksiklikler tespit edilerek tekrardan gerekli dinlemeler yapıldıktan sonra dosyalar son şeklini almıştır.

Dördüncü, beşinci ve altıncı adımda veri analiz birimi, kullanılacak kodlar ve kategoriler oluşturularak temalar belirlenmiştir. Bu süreçte Creswell (2021)’in veri analizi aşamaları takip edilmiştir.

Şekil 3. 2. Nitel araştırmalarda veri analizi

Son adımda veri analizi gerçekleştirilmiş ve elde edilen bulgular raporlanmıştır.

3. 7. Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerlilik ve güvenirlik bilimsel araştırmalarda en yaygın kullanılan iki ölçüttür ve araştırmada geçerlik güvenirliği belirleyen önemli bir etkidir. Geçerlilik nitel araştırmaların güçlü yanlarından biridir ve geçerlik güvenirliğe göre daha öncelikli olmaktadır. Nitel araştırmalarda verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması geçerlilik için önemli bir ölçüt olmakla birlikte yapılan görüşmeler ile doğrudan alıntılara yer

vermek ve bu alıntılardan yola çıkarak sonuçları açıklamak geçerlilik için bir diğer önemli kriter olmaktadır (Creswell, 2021, ss. 201; Yıldırım ve Şimşek, 2016, ss. 255-257).

Güvenirlik ise araştırma sonuçlarının tekrarlanabilirliğini ifade etmekte olup aynı veya benzer yöntemlerle yapılan farklı araştırmalarda aynı sonuçlara ulaşılmasını ifade etmektedir. Araştırma güvenilirliği, veri toplama, yorumlama veya analizin tutarlılığı ve tekrar edilebilirliği olarak tanımlanmaktadır (Güçlü, 2021, s. 451).

Araştırmada, derinlemesine görüşme tekniğinden elde edilen ses kayıtları defalarca dinlenerek deşifre edilmiş, metne dönüştürülen kayıtlar tekrar tekrar okunarak Maxqda analiz programına aktarılmış, yapılan görüşmelerden elde edilen görüşme metinleri doğrudan alıntılanmış, alanında uzman kişilerden geri bildirim alınmış ve ayrıca araştırma sonuçları ile literatürde yer alan benzer araştırma sonuçlarına yer verilerek geçerlik ve güvenilirlik arttırılmaya çalışılmıştır.

3. 8. Bulgular

Bu araştırma, 0-6 yaş grubu çocuklara yönelik dijital ihmalin ve istismarın ebeveyn görüşlerine göre incelenmesi amacını taşımaktadır. Araştırma grubu, Kadıköy ve Ümraniye bölgesinde toplamda 16 ebeveynden oluşmaktadır.

Yapılan derinlemesine mülakat sonucunda elde edilen veriler Maxqda 24 Nitel Veri Analiz Programı ile analiz edilmiştir.

Mülakatlar sonucunda elde edilen verilerin analizinde en sık kullanılan kelimelerin ön plana çıktığı kelime bulutu analizi yapılmıştır. Kelime bulutu analizinde en sık geçen kelimeler merkeze yakın ve büyük yazı tipi ile yer almaktadır.

Kelime bulutu analizinde “katılımcı” ve araştırmacı” kelimeleri analiz dışı bırakılmıştır. Elde edilen verilerden oluşturulan kelime bulutu görseli aşağıda yer almaktadır:

Belirlenen tema, kategori ve kod ve alt kodlara dair kod bulutu aşağıda yer almaktadır:

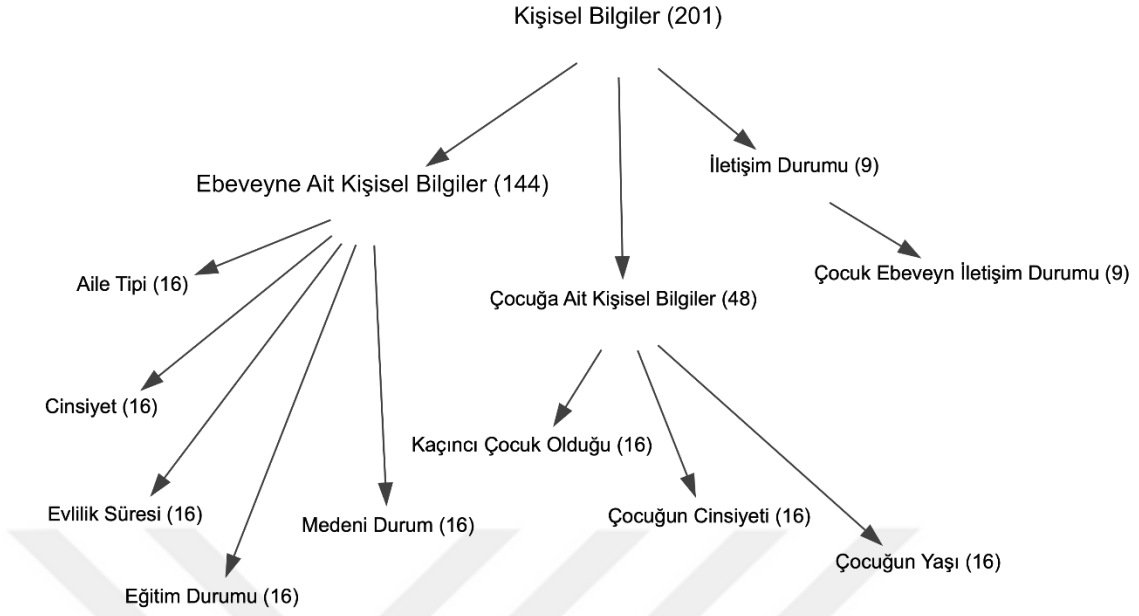

Şekil 3. 4. Kod bulutu

Kod bulutunda ön plana çıkan kodlar “evli”, “çekirdek aile”, “kadın” ve “instagram” olurken; “paylaşılan görsellerin farklı amaçlarla kullanımı” ve “gizli hesap” kodlarının da diğer ön plana çıkan kodlar olduğu görülmektedir.

3. 8. 1. Kişisel Bilgiler

Kişisel Bilgiler temasına ait kategoriler, Ebeveyne Ait Kişisel Bilgiler, Çocuğa Ait Kişisel Bilgiler ve İletişim Durumu olarak belirlenmiştir.

Şekil 3. 5. Kişisel bilgilere ait hiyerarşik kod-alt kod modeli

Kişisel bilgilere ait tablolar aşağıda yer almaktadır:

Tablo 3. 1. Ebeveynlere ait sosyo-demografik bilgiler-1

Ebeveyn	İlçe	Yaş	Cinsiyet	Medni Durum
E1	Ümraniye	37	Kadın	Evli 6 yıl
E2	Ümraniye	35	Kadın	Evli 10 yıl
E3	Kadıköy	34	Kadın	Evli 6 yıl
E4	Kadıköy	34	Kadın	Evli 8 yıl
E5	Ümraniye	37	Kadın	Evli 11 yıl
E6	Ümraniye	30	Kadın	Evli 7 yıl
E7	Ümraniye	31	Kadın	Evli 8 yıl
E8	Ümraniye	34	Kadın	Evli 12 yıl
E9	Ümraniye	40	Kadın	Evli 14 yıl
E10	Kadıköy	32	Kadın	Evli 6 yıl
E11	Kadıköy	31	Kadın	Evli 3 yıl
E12	Kadıköy	43	Erkek	Evli 9 yıl
E13	Kadıköy	33	Kadın	Evli 8 yıl
E14	Kadıköy	45	Erkek	Evli 13 yıl
E15	Ümraniye	37	Kadın	Evli 11 yıl
E16	Kadıköy	39	Kadın	Evli 6 yıl

Tablo 3. 2. Ebeveynlere ait sosyo-demografik bilgiler-2

Ebeveyn	Eğitim	Meslek	Aile Tipi	Çocuk Sayısı	Kullanılan Sosyal Medya Hesapları
E1	Lisans	Özel Eğitim Öğretmeni	Çekirdek	1	İnstagram
E2	Lisans	Mühendis	Çekirdek	1	İnstagram Twitter X
E3	Önlisans	Kendine ait işyeri	Çekirdek	1	İnstagram Twitter X
E4	Yüksek Lisans	Öğretmen	Çekirdek	1	İnstagram Twitter X
E5	Lisans	Öğretmen	Çekirdek	2	İnstagram Twitter X
E6	Lisans	Zabıta Memuru	Çekirdek	2	İnstagram
E7	Lisans	Avukat	Çekirdek	1	İnstagram Twitter X
E8	Yüksek Lisans	Psikolog	Çekirdek	2	İnstagram
E9	Yüksek Lisans	Öğretmen	Çekirdek	3	İnstagram Twitter X
E10	Lisans	Avukat	Çekirdek	1	İnstagram Twitter X
E11	Lisans	Psikolog	Çekirdek	1	İnstagram
E12	Yüksek Lisans	İşletme Memur	Çekirdek	3	İnstagram Facebook
E13	Lisans	Fizyoterapist	Çekirdek	1	İnstagram
E14	Ön Lisans	Turizm Kamu Çalışanı	Çekirdek	2	İnstagram Twitter X
E15	Lisans	Öğretmen	Çekirdek	2	İnstagram
E16	Yüksek Lisans	Sosyal Hizmet Görevlisi	Çekirdek	1	İnstagram Twitter X

3. 8. 1. 1 Ebeveyne ait kişisel bilgiler

Ebeveyne Ait Kişisel Bilgiler kategorisinde yer alan kodlar ve alt kodlara ait frekans tablosu aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3. 3. Katılımcı ebeveynlerin kişisel bilgileri hakkındaki ifadelerinin belge temelli frekans tablosu

Ebeveyne Ait Kişisel Bilgiler	Belgeler
Medeni Durum	
Evli	16
Bekar	0
Cinsiyet	
Kadın	14
Erkek	2
Evlilik Süresi	
1-3 yıl	1
4-6 yıl	4
7-9 yıl	5
10-13 yıl	5
14-17 yıl	1
Eğitim Durumu	
Ön Lisans	2
Lisans	9
Yüksek Lisans	5
Aile Tipi	
Çekirdek Aile	16
Meslek	
Öğretmen	5
Avukat	2
Kamu Çalışanı	2
Psikolog	2
Fizyoterapist	1
Kendine Ait İşyeri	1
Sosyal Hizmet Görevlisi	1
Zabıta Memuru	1
Mühendis	1
Ebeveyn Yaşı	
30-35	9
36-40	5
41-45	2
Sahip Olunan Çocuk Sayısı	
1	9
2	5
3	2
İlçe	
Kadıköy	8
Ümraniye	8
Kodlanmış BELGELER	16
Kodlanmamış BELGELER	0
ANALİZ EDİLEN BELGELER	16

Kod bulutunda öne çıkan; “evli”, “çekirdek aile” ve “kadın” kodlarıyla paralel olarak Tabloda katılımcıların tamamının evli olduğu ve çekirdek aile olarak yaşadığı görüntülenirken araştırma grubu 14 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcıdan oluşmaktadır.

Evlilik süresi 4-6 yıl arası olan 5 ebeveyn bulunurken 5 ebeveynin 10-13 yıldır evli oldukları tespit edilmiştir. Ebeveynlerin 9’u lisans mezunu olup 5 ebeveyn yüksek lisans 2 ebeveyn ise ön lisans mezunudur.

Ebeveynlerin en çok öğretmen (5 ebeveyn) olduğu görüntülenirken 2 avukat ebeveyn, 2 psikolog ebeveyn ve 2 kamu görevlisi ebeveyn ile görüşülmüştür.

30-45 arası yaş grubunda olan katılımcıların 9’u 30-35 yaş aralığında olurken 5 katılımcı 36-40 yaşları arasında 2 katılımcı ise 41-45 yaş arasındadır.

Katılımcıların 9’u tek çocuk sahibi olurken 5 katılımcının 2 çocuğu 2 katılımcının ise 3 çocuğu bulunmaktadır.

3. 8. 1. 2. Çocuğa ait kişisel bilgiler

Çocuğa Ait Kişisel Bilgiler kategorisinde yer alan kodlar ve alt kodlara ait frekans tablosu aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3. 4. Çocuklara ait sosyo-demografik bilgileri

Çocuk	Yaş	Cinsiyet	Ailede Kaçuncu Çocuk	Günlük İnternet Kullanma Süresi	Kendine Ait Sosyal Medya Hesabı Durumu
Ç1	3	Kız	1	2.5 saat	Yok
Ç2	6	Kız	1	Değişken, Tatil günlerinde gün boyunca	Yok
Ç3	6	Erkek	1	Değişken, Hafta sonları kullanıyor	Yok
Ç4	4	Erkek	1	40-50 dk	Yok
Ç5	4.5	Kız	2	Yarım-1 saat	Yok
Ç6	2.5	Kız	2	1 saat	Yok
Ç7	3.5	Erkek	1	Yarım saat	Yok
Ç8	3.5	Kız	2	30-40 dk	Yok
Ç9	1.5	Erkek	3	Kullanmıyor	Yok
Ç10	2.5	Erkek	1	1 saat	Yok
Ç11	15 aylık	Erkek	1	Kullanmıyor	Yok
Ç12	9 Aylık	Erkek	3	Kullanmıyor	Yok
Ç13	5	Erkek	1	1.5 saat	Yok
Ç14	9 aylık	Kız	2	Kullanmıyor	Yok

Tablo 3. 4. (Devam) Çocuklara ait sosyo-demografik bilgileri

Ç15	4.5	Erkek	2	45-dk-1 saat	Yok
Ç16	14 Aylık	Kız	1	Kullanmıyor	Yok

Tablo 3. 5. Katılımcıların çocuklarına ait kişisel bilgiler hakkındaki ifadelerinin belge temelli frekans tablosu

Çocuğa Ait Kişisel Bilgiler	Belgeler
Kaçıncı Çocuk Olduğu	
1. çocuk	9
2. çocuk	5
3. çocuk	2
Çocuğun Cinsiyeti	
Erkek	9
Kız	7
Çocuğun Yaşı	
0-2 yaş	7
3-4 yaş	6
5-6 yaş	3
Kodlanmış BELGELER	16
Kodlanmamış BELGELER	0
ANALİZ EDİLEN BELGELER	16

Katılımcı grubun çocukları hakkındaki kişisel bilgilere bakıldığında 9 çocuk ailenin ilk çocuk olurken 5 çocuk ikinci çocuk, 3 çocuk ise ailenin 3. çocuğudur. Katılımcıların 9'u erkek 7'si ise kız çocuğu sahibidir. Çocuk yaşlarına bakıldığında 7 çocuğun 0-2 yaş aralığında olduğu, 6 çocuğun 3-4 yaş aralığında ve 3 çocuğun da 5-6 yaş aralığında olduğu görüntülenmektedir. 9 aylık ile 15 ay arasında olan 5 çocuk internet kullanmazken 11 çocuğun yarım saat ile 2,5 saat arasında günlük internet kullanma süresinin bulunduğu görüntülenmektedir.

3. 8. 1. 3. İletişim durumu

İletişim Durumu kategorisinde yer alan kodlar ve alt kodlara ait frekans tablosu aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3. 6. Katılımcıların Ebeveyn-Çocuk İletişim Durumu Hakkındaki İfadelerinin Belge Temelli Frekans Tablosu

Çocuk Ebeveyn İletişim Durumu	Belgeler
Bir Sorun Yaşadığında Anlatır	8
Çok Anlatmaz	1
Kodlanmış BELGELER	9
Kodlanmamış BELGELER	0
ANALİZ EDİLEN BELGELER	16

Katılımcılar genel anlamda (2 yaşından büyük çocuk sahibi) çocuğunun bir sorun olduğunda anlattığı ve iletişim sorunu yaşamadıklarını ifade ederken ebeveynlerden biri çocuğu bir şey anlattığında inanacaklarına dair güven vermeyi tercih ettiklerini belirtmiştir.

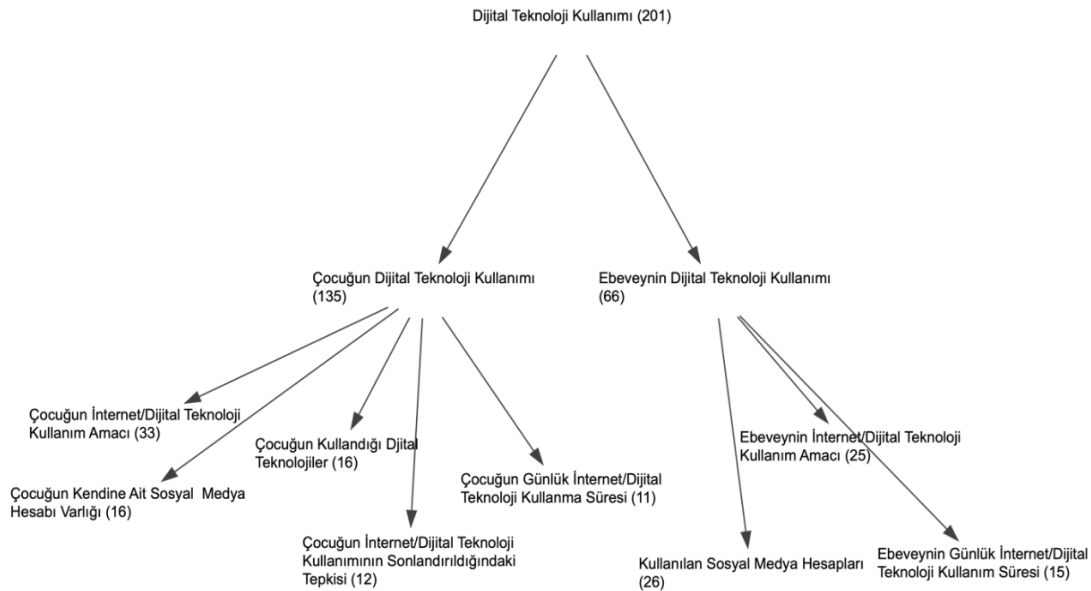
...en başından çocuğuma şunu öğrettik sen bir şey olduğunda bize anlat biz sana inanıcaz...(E10, 32 yaş, kadın, avukat, 2,5 yaş erkek çocuk)

Başka bir ebeveyn çocuğuna hiç yalan söylemeyerek bebekliğinden bu yana iletişim kurduğundan bahsetmiştir.

Biz oğluma hiç yalan söylemeyiz mesela iğneye gidecek daha 1 aylık ya da 15 günlük iğneye gideceği zaman birkaç gün öncesinden konuşup “acıyacak evet ama geçecek” kısa süreli “senin iyiliğin için yapılıyor” konuştuk o yüzden o zamandan birbirimizle iletişim kurduk. (E4, 34 yaş, kadın, öğretmen, 4 yaş erkek çocuk)

3. 8. 2. Dijital Teknoloji Kullanımı

Dijital Teknoloji Kullanımı temasına ait kategoriler Çocuğun Dijital Teknoloji Kullanımı ve Ebeveynin Dijital Teknoloji Kullanımı olarak belirlenmiştir.

Şekil 3. 6. Dijital teknoloji kullanımına ait hiyerarşik kod-alt kod modeli

3. 8. 2. 1. Ebeveynin dijital teknoloji kullanımı

Ebeveynin Dijital Teknoloji Kullanımı kategorisinde yer alan kodlar ve alt kodlara ait frekans tablosu aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3. 7. Katılımcı ebeveynlerin dijital teknoloji kullanımı hakkındaki ifadelerinin belge temelli frekans tablosu

Ebeveynin Dijital Teknoloji Kullanımı	Belgeler
Ebeveynin Günlük İnternet/Dijital Teknoloji Kullanım Süresi	
30dk-1 saat	6
2 saat	4
2.5 saat	1
3 saat	2
Değişken	2
Ebeveynin İnternet/Dijital Teknoloji Kullanım Amacı	
İletişim/Sosyalleşme	8
Haber Alma	7
İş İçin	5
Alışveriş	3
Eğitim	1
Ulaşım	1
Kullanılan Sosyal Medya Hesapları	
İnstagram	16
Twitter X	9
Facebook	1
Kodlanmış BELGELER	16
Kodlanmamış BELGELER	0
ANALİZ EDİLEN BELGELER	16

Kod bulutunda öne çıkan İnstagram ebeveynlerin tamamı tarafından kullanılan sosyal medya platformu olmaktadır. Twitter X hesabı da ebeveynlerden çoğunun kullandığı platform olmaktadır.

Dijital teknolojilerin kullanım amacı ise ebeveynler tarafından; iletişim ve sosyalleşme olarak, haber alma amaçlı, iş için, alışveriş amaçlı, eğitim ve ulaşım amacıyla kullandığını ifade etmiştir.

Ebeveynlerden biri internet kullanımı konusunda kendisini de sınırlandırdığını ve kontrollü kullandığından bahsetmiştir.

Benim açımdan internet çok aslında faydalı bir şey olmanın yanında çok tehlikeli bir şey sınırların konulması gereken bir şey o yüzden de kontrollü kullanmaya çalışıyorum. (E4, 34 yaş, kadın, öğretmen, 4 yaş erkek çocuk)

Günlük dijital teknolojileri farklı amaçlarla kullanan bir ebeveyn çocuklarına örnek olma noktasında kullanım amaçlarını çocuklarına açıklama gereği duyduğunu ifade etmiştir.

Mesela benim elimde sosyal medyada vakit geçirdiğimi oğlum görüyor. Bunu yapılandırmaya ihtiyaç duyuyorum yani şuanda bir tarif arıyorum o yüzden bakıyorum veya işte şuanda işlerle alakalı bir şey hazırlıyorum o yüzden instagramda geziniyorum gibi. Bunun bir amaç doğrultusunda olması gereken bir şey olduğunu eğlence de olabilir zaman zaman komik içeriklerle de meşgul oluyorum fakat çocuğun zihninde şöyle bir profil olmasını istemiyorum annem üç saat sosyal medyada eğlenirdi vakit geçirirdi gibi düşünmesini istemiyorum. Bunu birçok farklı amaç doğrultusunda kullandığımı ara ara ona aktarıyorum. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

3. 8. 2. 2. Çocuğun dijital teknoloji kullanımı

Çocuğun Dijital Teknoloji Kullanımı kategorisinde yer alan kodlar ve alt kodlara ait frekans tablosu aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3. 8. Katılımcıların çocuklarının dijital teknoloji kullanımı hakkındaki ifadelerinin belge temelli frekans tablosu

Çocuğun Dijital Teknoloji Kullanımı	Belgeler
Pandemi Öncesi ve Sonrası Değişim	
Pandemi sürecinden sonra doğdu	7
Değişim Olmadı	1
Ekran Süresi Arttı	1
Çocuğun Dijital Teknoloji Kullanma Yeri	
Oturma Odası	5
Yanımda	3
Kendi Odası	2
Çocuğun Günlük İnternet/Dijital Teknoloji Kullanma Süresi	
30dk-1 saat	6
1.5 saat	1
2.5 saat	1
Değişken	2
Sadece Hafta sonları Kullanıyor	1
Çocuğun Kendine Ait Sosyal Medya Hesabı Varlığı	
Yok	16
Var	0
Çocuğun Kullandığı Dijital Teknolojiler	
Ebeveyne Ait Tablet/Telefon	7
TV	5
Kendine Ait Tablet/Telefon	3
Bilgisayar	1
Çocuğun İnternet/Dijital Teknoloji Kullanımında Zaman Kısıtı Belirleme Durumu	
Zaman Kısıtı Belirledik	9
Çocuğun İnternet/Dijital Teknoloji Kullanımının Sonlandırıldığındaki Tepkisi	
İzlemeye/oynamaya devam etme isteği	9
Kabulleniyor	3
Çocuğun Tepkisine Karşı Ebeveyn Davranışı	
Konuşuyorum İkna Oluyor	6
Dikkatini Dağıtma	2
Fişini Çekme/Şarj Bitti Diyerek Alma	2

Tablo 3. 8. (Devam) Katılımcıların çocuklarının dijital teknoloji kullanımı hakkındaki ifadelerinin belge temelli frekans tablosu

Çocuğun İnternet/Dijital Teknoloji Kullanım Amacı	
Çizgi Film İzlemek	10
You Tube videoları	7
Müzik Dinleme	6
Dijital Oyun	5
Eğitici Video/Uygulama	1
Okul Ödevleri	1
Çocuğun İnternet/Dijital Teknolojiler Kullanımı Sonrası Fiziksel ve Zihinsel Sorunları	
Dikkat Dağımlıklığı/Seslenildiğinde Duymama	5
Boyun ağrısı	2
Göz/Görme Sorunu	1
İletişim Sorunu	1
Kodlanmış BELGELER	16
Kodlanmamış BELGELER	0
ANALİZ EDİLEN BELGELER	16

Katılımcı ebeveynlere çocuklarının günlük internet/dijital teknoloji kullanım süresini yarım saat ile ikibuçuk saat arasında olduğunu belirtmekle birlikte çocuklarının sadece hafta sonları dijital teknoloji kullandığını belirten ebeveynler de olmuştur.

Kullanım süresi belirlemeleri konusunda ise ebeveynler bir takım yöntemlerden bahsetmişlerdir.

Aslında bazen ipin ucunu kaçırsak da kuralımız şu, okuduğumuzdan ve dinlediğimizden yaş çarpı 10dk ama bunun belki 5-10 dk üstü ya da altı olabiliyor.. Zamana çok dikkat etmeye çalışıyoruz bazen aşabiliyoruz orda da işte hastalık durumu olduğunda çok enerji harcayabilecek durumda olmazsa o zaman biraz daha aşabiliyoruz... Okulda da bilgisayar eğitimi alıyorlar akıllı tahtaları var zaten ister istemez zaten maruz kalıyor olabildiğince evde dengelemeye çalışıyoruz. (E4, 34 yaş, kadın, öğretmen, 4 yaş erkek çocuk)

...bir saat izliyorsa ya da dinliyorsa 2 saat oyuncaklarıyla oynuyor ya da bizimle vakit geçiriyor. (E3, 34 yaş, kadın, kendi işyeri, 6 yaş erkek çocuk)

15 aylık çocuk sahibi olan bir ebeveyn ise 3 yaşına kadar sıfır ekran olarak planladığından bahsetmiştir.

...biz 3 yaşına kadar sıfır ekranla götürdükten sonra 3 yaşından sonra akran etkileşimine bakmak kreşe oyun gruplarına gitmesi gerekebilir ve çocukların aşına olduğu bir takım karakterler (dil gelişimini de gözeterek) etrafından oyun kurarken çocuğumun buna yabancı kalması sosyal etkileşimden geri tutacak onu o yüzden minik minik kontrollü içerik kontrolü ile yavaş yavaş 3 yaşından sonra tanıştırmayı planlıyorum. (E11, 31 yaş, kadın, psikolog, 15 ay erkek çocuk)

Çocuğu 9 aylık olan bir ebeveyn ise kendileri kullandığında çocuklarının da ilgi duyduğundan bahsetmiştir. Çocuğun dijital teknoloji kullanımını sınırlandırırken ebeveynlerin de kullanımlarını sınırlandırmaları önemli olmaktadır.

...kullandığımız zaman ilgisi oluyor onun dışında telefonu eline almıyor... (E12, 43 yaş, erkek, kamu çalışanı, 9 aylık erkek çocuk)

Dijital teknolojilerin kullanım süresi konusunda çocukla iletişim kurularak çocuğun da fikrini sorarak karara bağlanmasının etkili bir yöntem olacağı katılımcı ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

...dakika kavramını anlamıyor çok genellikle üç bölüm izliceğin her bölümden sonra bu birinciydi bunu izliceğin kapatıcaz gibi bir anlaşma öncesinde yapıyoruz...Aslında önleyici rehberlik dediğimiz şey daha çocuk ekranla tanışmadan ya da akıllı telefonla uğraşmadan ya da haftalık mesela yaz tatillerinde ne olsun hadi konuşalım ne yapabiliriz süren ne kadar olsun senden ne bekliyoruz gibi böyle bir mutabakat her zaman olması lazım. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

Aynı zamanda psikolog olan bir ebeveyn danışanlarına da birlikte anlaşma yöntemini önerdiğinden bahsetmiştir. Ayrıca belirli bir süre dijital teknolojileri kullandıktan sonra çocuğun ekran süresini sona erdirirken ebeveynin de dijital teknolojileri kullanmamasının öneminden bahsetmiştir.

Danışanlarıma birlikte anlaşmayı öneriyorum. Gücü tamamen elinden almak da ilişkiyi müthiş ketleyen bir yerde beraber bir anlaşma yapıyoruz diyoruz ki beraber anne baba çocuk hep beraber bir araya gelip bir anlaşma yapıyoruz. Anlaşmanın maddelerini çok uzun tutmuyoruz. Temelde bir iki kuralımız olacak o bir iki kuralda çocuğa da güç veriyoruz. Diyoruz ki bir ekran saatimiz olacak o saatte ister oyun oynayacak ister izleyeceksin ama bunun dışında hepimiz telefonları bırakıcaz işte beraber şöyle vakit geçiririz ailenin değerlerine sistemine göre burayı şekillendiriyoruz bu maddeleri çocuk da orda saatini seçebiliyor mesela tamamen dayatma gibi 9 da vericem 10 da alıcam gibi bişeyden çocuğa saat kaçta olsun diye sorduğumuzda çocuk rahatlıyor en azından benim de kontrolüm var diyor. Bir anda çekersem çatışma var çocuk gizli gizli yapmaya çalışıyor telefon kaçırıyor arkadaşlarından giriyor bir şekilde yapıyor bunu ilişkiyi bozmamak sen benim için çok değerlisin bunu neden yapması orayı hep belirtmek lazım. (E11, 31 yaş, kadın, psikolog, 15 ay erkek çocuk)

Baştan anlaşma yapılmadan belirli bir kurala bağlanmadan dijital teknolojileri kullanma alışkanlığı edinen bir çocuk için sonrasında sınırlandırmanın çok daha zor olacağı ve dijital teknoloji kullanım kontrolünü çocuğa bırakmanın onun için çok büyük bir yük olacağı da psikolog olan ebeveyn tarafından ifade edilmiştir.

Aile şu problemlerle geliyor telefonu elinden alamıyoruz saat 12 oluyor devam ediyor uyku uyumuyor ama şöyle bir sene öncesine altı ay öncesine baktığımız zaman verilirken o bilinçte olmayabilir aileleri ama verilirken hiçbir konuşma yapılmamış bir yapılandırılma yapılmamış ucu açık bir süreç bu noktada sınırı çocuğun koymasını beklemek onun için çok büyük bir yük en başından aile bu konuda çocuktan ne bekliyor veya kullanımla alakalı olarak nasıl bir çerçeve söz konusu kaç saat kullanılabilir aile nelere bakabilir çocuğun mahrem imidir çocuk kendisi için kişisel olan alan neresidir. Aile verirken sosyal medya hesabına ara ara girebilirim kontrol edebilirim, Benim gözetimimde kullanabilirsin açtığında bile belli bir yaş için. Bunu diyerek ancak verebilmeli. Çünkü o sosyal medya hesabı açtıktan sonra sen hesabıma giriyorsun ergenlik döneminde o çatışma zemini oluşmadan bir şeyleri belirlemek gerektiğini düşünüyorum. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

Çocukların dijital teknolojileri nerede kullandıklarına dair soruya ebeveynler, oturma odasında, ebeveyn yanında ya da çocuğun kendi odasında kullandığı cevabını vermiştir.

Ebeveynler çocuğun dijital teknolojileri kendi odasındansa, oturma odasında, kendi yanında kullanmasını tercih ettiklerini belirterek bunun kontrol sağladığını ve aynı zamanda fazla kullanımı da engellediğinden bahsetmiştir.

Kısa süreli olduğu için yanımda kullanıyor kendi odasına gidecek o kadar zaman da olmuyor o kadar bağımlı olsunlar da istemiyorum bi de göreyim istiyorum. (E5, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş kız çocuk)

Açtığı bir videoyu ben beğenmezsem kızım bu kötü değiştirelim başka açalım diyorum genelde yanında oluyorum kontrol etmek için you tube kids ten çoğu zaman açıyoruz zaten kötü kanalları engelleyebiliyoruz ordan. (E6, 30 yaş, kadın, Zabıta memuru, 2,5 yaş kız çocuk)

...ben ona telefon verdiğimde benim de onun izlediği herşeyi ben de izliyorum hatta öncesinde oynadığı oyunlara bakıyorum izlediği çizgi filmleri de izliyorum tv izletirken de ona göre seçiyordum. Özellikle trt çocuğun çok saygılı çizgi filmleri diğer türlü izledikleri çok kötü de etkileyebiliyor biraz neyi normalleştirdiği değiştiriyor. (E13, 33 yaş, kadın, fizyoterapist, 5 yaş erkek çocuk)

Çocukların 10 tanesi dijital teknolojileri çizgi film izlemek için kullanmaktayken, 7 çocuk you tube videoları izlemekte, 6 çocuk müzik dinlerken 5 çocuk dijital oyun oynamaktadır. İlgili teknolojileri eğitici video ve uygulama kullanan bir çocuk bulunurken bir çocuk okul ödevleri için kullanmaktadır.

Çocuğunun dijital teknolojileri eğitim ve okul ödevi amacıyla kullandığından bahseden ebeveyn çizgi film izlemesinin de aslında dil eğitimi amaçlı olduğunu ifade etmiştir. Ebeveyn, eğitim amaçlı kullanılsa dahi dikkatli olunması gerektiğini de görüşlerine eklemiştir.

...daha çok olabildiğince eğitici bir şeyler veya okul ödevleri gibi şeyleri yapabiliyoruz. Belli oyunlar var ama öğretici oyunlar örneğin saatleri öğreten veya ingilizce öğreten çeşitli oyunlar veya çeşitli you tube dan izlediği videolarda belli sınırlamalarımız...Video izleme konusunda da genellikle bildiği okulda gördüğü İngilizce şarkıyı veya izlediği bazı şeylerin farklı dillerdeki versiyonlarını izliyor. İngilizce izlediği bir şarkının ya da İngilizce izlediği çizgi filmin farklı dillerde izliyor. Çizgi film izlemesinde de sınırlama var. Belirli çizgi filmleri izliyor Mesela bir çizgi film var onun Youtube'da Türkçe versiyonunu izlemişti sonra İngilizce Fransızca İspanyolca versiyonlarını izliyor ama o birazcık dil eğitim gibi yapıyor...evet internet çok faydalı bir şey ama çok dikkatli olunması sınırların konulması gereken bir mecra. (E4, 34 yaş, kadın, öğretmen, 4 yaş erkek çocuk)

Çocuğun Youtube videoları izlerken kontrol etmek isteyen ebeveynler ortak hesap kullanarak ne izlediklerini görebildiklerinden bahsetmiştir.

Youtube hesabımız ortak babasının hesabı var onu kullanıyor biz de ordan her izlediğini görebiliyoruz, geçmiş izlediklerini de görebiliyoruz. (E2, 35 yaş, kadın, mühendis, 6 yaş kız çocuk)

Çocukların youtube videoları izlemelerindense çizgi film izlemelerinin tercih edilerek bu konuda yönlendirme yaptıkları da ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

...youtube da arada reklamlar çıkıyor iyi olmayan şeylerle denkgeldim direk kendim açıyorum trt çocuk kanalını onun çizgi filmlerini izliyor. (E5, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş kız çocuk)

You tube videolarının çocuklar tarafından izlenmesi ise sosyal hayattaki karşılığı şu şekilde ifade edilmiştir:

Benim kızım mesela ünlülerin hepsine youtuber diyor. Onun için youtube farklı bir pencere. Sürekli youtuber bak Anne bak bu youtuberın bu ruju kullanıyor bak bu kalem kutuyu youtuber kullanmıştı alalım mı diyor...Alışverişe de teşvik ediyor. (E2, 35 yaş, kadın, mühendis, 6 yaş kız çocuk)

Çocuğu ekranla baş başa bırakmak yerine ebeveynin eşliğinde üzerine konuşarak izlenmesinin çocuklar açısından çok daha olumlu olacağı katılımcı ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

Annenin eşliği çok önemli izlerken üzerine konuşmak sosyal uyaran da oluyor. Orda öğrendiğini anneye de paylaşım görüyor söylüyor duyuyor çift işlem yapıyor. Tek başına ekrana maruz kalmayı hem kendi çocuğum hem danışanlarım için de istemiyorum. (E11, 31 yaş, kadın, psikolog, 15 ay erkek çocuk)

...maalesef kreşte arkadaşlarının hâkim olduğu bazı oyun ve çizgi film olarak onları da izlemek istiyor birazcık orda biraz dış ses olarak ben devreye giriyorum. Çünkü korkuyor bir de korkusunu da ben neyden korkacağını biliyorum onları mutlaka izlerken açıklıyorum “aa bak abartmışlar bunu efektle yapıyorlar” ya da mesela “yanlış davranıyor burda ama neyseki çizgi film gerçek hayatta böyle şeyler olmaz” filan diye... (E13, 33 yaş, kadın, fizyoterapist, 5 yaş erkek çocuk)

Ebeveynin çocukla birlikte izleyerek izledikleri hakkında konuşması uzmanlar tarafından da önerilmektedir.

...zaten yanımdayım bir tane izledi bakiyim ne izliyorsun bazen bilgisayara indiriyorum çizgi filmleri televizyondan açıyoruz...sinema saati yapalım birlikte izleyelim yani izledikleri şeyi izlerken burdaki şu davranış doğru muydu şunu yaptım o anda sohbet ortamında açılıyor. (E5, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş kız çocuk)

Çocukların tamamının kendilerine ait bir sosyal medya hesabı bulunmamaktadır. Çocuklar en çok ebeveynine ait tablet ve telefon kullanırken kendilerine ait tablet ya da telefon kullanan çocuklar da bulunmaktadır. TV ve bilgisayar da kullanılan diğer dijital teknolojilerdir. Kendisine ait tableti olduktan sonra kullanım süresinin arttığı da bir ebeveyn tarafından ifade edilmiştir.

...bu sene arkadaşlarının bir kaçının tableti varmış ona çok heveslendiği için ve abisi olan arkadaşlarının da galiba telefonları varmış evde kullandıkları o yüzden biz tablet almak zorunda kaldık. Bu seneye kadar hiç bu kadar kullanmıyordu. (E13, 33 yaş, kadın, fizyoterapist, 5 yaş erkek çocuk)

Kendisine ait tabletinin olmadığı ve telefonun da kısıtlı verildiği dönemde çocuğun dijital teknolojileri kullanmayı çok da istemediği bir ebeveyn tarafından ifade edilmiştir.

O zamanlarda tableti yoktu bizim telefonlarımızı alıyordu ama o yaşlarda biz çok vermedik, müzik açardık sadece eline çok almazdı, bilmezdi, biz de yakın tutmak istemedik ne kadar geç o kadar iyi diye düşündük. (E3, 34 yaş, kadın, kendi işyeri, 6 yaş erkek çocuk)

Ebeveynlerin çoğu çocuklarının internet ve dijital teknolojileri kullanımlarında zaman kısıtı belirlediklerini belirtmiştir. Belirlenen süre sona erdiğinde ise çocuğunun izlemeye ya da oynamaya devam etmeyi istediğini belirtmiş olup ebeveynin ikna etmesi ile çocuğun durumu kabullendiği belirtilmiştir.

Çocuğun izlemeye devam etme isteğinde ise ebeveynlerden konuşarak ikna ettiğini belirtenler olduğu gibi çocuğun dikkatini dağıtma, ilgili teknolojinin fişini çekme ya da şarjının bittiğini söylemek de kullanılan yöntemler olarak ifade edilmiştir.

İnternet ve dijital teknolojilerin kullanımının sınırlandırılması çocuğun akran ya da kardeşleri ile sosyalleşmesinin daha faydalı olacağı da ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

...robotlaşmasını istemiyorum bir de birşeye bağımlı olmasını istemiyorum ablası da var zaten paylaşım yapsınlar, yaratıcılıklarını da geliştirsın istiyorum, bazen öyle oluyor ki elinde bulunan

başka bir oyuncağı başka bir araç için kullanabiliyor ama diğeri olunca (telefon tablet) çocuk kendini kitliyor sadece onunla herhangi bir şey yapmıyor. Resim çizdiğinde bakıyorum ki farklı farklı şeyler yapıyor bugün yaptığının yarın üstüne koyuyor. (E5, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş kız çocuk)

Gerçekten baktığımda ben çocuğum olana kadar hiç bilincinde değilmişim onu farkettim, ne zamanki çocuğun eline tableti verdik ve bir şeyleri izlediği noktalarda mesela gerçekten çok kötü şeyler de denk geldi ve farkına vardık ki çocuğun hem korkup hem de izlemeye çalıştığını fark ettik. (E3, 34 yaş, kadın, kendi işyeri, 6 yaş erkek çocuk)

Ebeveynlere çocukların internet ve dijital teknoloji kullanmaları nedeniyle fiziksel ya da zihinsel sorun yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda ebeveynler en çok çocuğun seslendiğinde kendisini duymadığını ve dikkat dağınıklığının olduğunu belirtmiştir. Bunun haricinde çocuk boyun ağrısı oluşması, görme sorunları ve çocukta iletişim sorunları bahsedilen diğer sorunlardandır.

Boynu ağrıyor, gözlerinde de sorun oldu ve doktora götürdük doktor karanlık odada tablet kullanmamasını söyledi şimdi ışığını açık kullanıyor. (E2, 35 yaş, kadın, mühendis, 6 yaş kız çocuk)

Sorun yaşamadık sadece ilk tabletini aldığımız zamanlarda o heyecanı çok fazla kullanmıştı hep eline alıyordu sürekli bir şeyler izlemek istiyordu o zamanlarda anaokulu öğretmeni adını seslendiğimizde bakmıyor birkaç defa seslenmemiz gerekiyor demişti zaten ondan sonra aradan 2-3 hafta geçtikten sonra sadece hafta sonları kullandırma kararı aldık sınırlandırdık kullanımını. (E3, 34 yaş, kadın, kendi işyeri, 6 yaş erkek çocuk)

6 yaşa kadar ekran maruziyetinden dolayı gecikmiş konuşma ile çok fazla gelen var. Gecikmiş konuşma çok fazla şu anda. Mesela otizm spektrum şüphesi çok fazla yani çocuk gerçekten otizm demi ya da yoğun ekran maruziyetinden dolayı mı böyle yi ayırt etmek çok zor. Psikiyatrise yönlendirmeden önce bir süre çalışalım ama sıfır ekran ekranı sıfırlayarak yoğun bir şekilde çocuğun iletişim motivasyonunu arttırmaya çalışıyoruz. (E11, 31 yaş, kadın, psikolog, 15 ay erkek çocuk)

İlk çocuklarında dijital teknoloji kullanımını çok daha sınırlandırdığını fakat ikinci çocuk da biraz daha esnek kullanımın sonucunda bazı sorunlar yaşadıkları da ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

...büyük çocuğumda neredeyse hiç kullanmadım o yaşlardayken ikisini kıyasladığımda küçük kızımda donuklaşma ibaresi gördüğümde o bir saati bile kaldırıyorum o nedenle olabildiğince iki kardeş birbirleriyle oynasın bizimle oynasın, telefonda oyun oynatmamaya çalışıyorum. (E5, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş kız çocuk)

Ablasıyla kıyasladığımda ablası çok erken ve temiz konuştu küçük kızımda ise biraz da farklıydı. Hatta büyük kızımda odada TV bile yoktu ve bence çok etkiliyor özellikle konuşma üzerinde. İkincide daha esnek olmasının sebebi hem pandemi zamanı geldi hem benim o zaman çalışma şartım zordu bir de ablası vardı derken ikinci kızımda biraz daha durum böyle oldu. (E5, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş kız çocuk)

İlk çocuğumda çizgi filmler bile çok sınırlı başladık biz filtre yükledik televizyondan sadece onları açtık bittiğini anlasın kapatsın diye çok daha korumacı gidiyorduk ama ikinci çocuk olmanın dezavantajını yaşadı küçük oğlum o direk hemen telefonla başlamış oldu kızım videolara yeni başladı ama oğlum bu yaşta videolara geçmiş oldu. (E15, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş erkek çocuk)

Bir ebeveyn, telefonun çekmediği, internetin olmadığı ortamda geçen bir sürede çocuğunun kitap okumaya yöneldiğinden ve sosyalleştiğinden bahsetmiştir.

İki aydır büyük oğlum köydeydi çocuk yaylaya gitti 15 gün elektrik yok suyu tasla içiyor gece 8 de lamba kapanıyor yatıyorsun kitap okunuyor telefon çekmiyor internet yok çocuk bana o yaylada çoban köpekleri doğurmuş bir tane istedim vermedi gibi şeyler anlatıyor. Telefon yoksa başka bir şey üretiyor yani. Geliyor dereye giriyor ağaca çıkıyor yılan görüyor kertenkele görüyor başka bir

hayatlar ekranda gördüğünü canlı yaşıyor dereye giriyor derede yılan olabilir ama dereye girmek daha çekici geliyor tamamen kendi başına karar verme yetisini özgüvenini artırıyor...Özgüven meselesi internet telefon geldiğinde bitiyor bence çünkü çocuk pasif oluyor. (E14, 45 yaş, erkek, kamu çalışanı, 9 aylık kız çocuk)

Dikkat eksikliğinin sadece çocuklarda değil yetişkinlerde de arttığından bahseden bir ebeveyn sosyal medyadaki kısa videoların duygusal açıdan duyarsızlaştırdığından bahsetmiştir.

... şuan dikkat eksikliği sadece çocuklarda değil yetişkinlerde de artmış durumda sosyal medyanın en büyük işte reels videoları keşfet oralar dikkati çok ciddi anlamda bozucu bir etkisi olduğunu düşünüyorum... o kadar farklı deneyimler yaşıyor ki birden çok işte gazzeyle alakalı bir paylaşım görüyorsunuz çok üzüyorsunuz bir den çok lezzetli bir yemek görüyorsunuz canınız çekiyor az sonra çok komik bir şey görüyorsunuz aslında duygusal açıdan çok dengesiz bir süreç deneyimliyoruz ve duyarsızlaşmak da belki risklerden duyarsızlaşıyor insan...aslında bir noktada bir çok şeyi normalleştiriyor değersizlerimizle alakalı olarak da belki bir kültür dezanformasyonunu da beraberinde getiriyor sözcelimi bir eşcinsellikle alakalı sahnelerin normalleşmesi veya böyle çok saygısızca özellikle Tiktok'ta böylesi içerikler daha fazla 10 yaşında bir çocuk annanesini çok gülünç duruma düşürüyor ya da saygısızca davranışlarda bulunuyor ve bir etkileşim oluyor bir değer problemini de beraberinde getiriyor. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

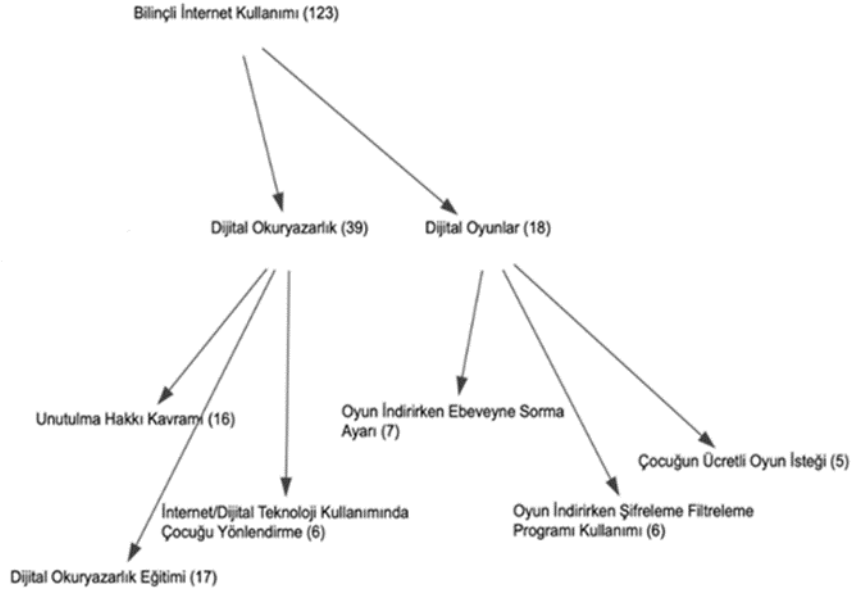
Pandemi döneminin çocukların dijital teknoloji kullanım süresini değiştirip değiştirmediğine yönelik soruya ebeveynlerden değişim olmadığını ya da ekran süresinin arttığını belirtenler olmuştur.

Bir ebeveyn pandemi sürecinde çocuğunun dijital oyunlarla tanıştığından fakat bunun kullanım süresinde çok belirgin bir artışa neden olmadığından bahsetmiştir.

Pandemi döneminde hayatımıza bir oyun kavramı girdi ona uygun olan belli birkaç oyunu bilgisayara yüklemiştik oyun sürecine başlaması gibi bir süreç oldu süre olarak çok belirgin bir artış olduğunu düşünmüyorum belki bir yarım saat filan arttı ama radikal bir değişiklik de olmadı. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

3. 8. 3. Bilinçli İnternet Kullanımı

Bilinçli İnternet Kullanımı temasına ait kategoriler; Dijital Okuryazarlık ve Dijital Oyunlar olarak belirlenmiştir.

Şekil 3. 7. Bilinçli internet kullanımına ait hiyerarşik kod-alt kod modeli

3. 8. 3. 1. Dijital okuryazarlık

Dijital Okuryazarlık kategorisinde yer alan kodlar ve alt kodlara ait frekans tablosu aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3. 9. Katılımcıların dijital okuryazarlık hakkındaki ifadelerinin belge temelli frekans tablosu

Dijital Okuryazarlık	Belgeler
Dijital Okuryazarlık Eğitimi	
Almadım	13
Aldım	3
Almadı Ama Sosyal Medya Kullanımı Eğitimi Aldım	1
Unutulma Hakkı Kavramı	
Bilgim yok	11
Bilgim var	5
İnternet/Dijital Teknoloji Kullanımında Çocuğu Yönlendirme	
İçeriğin Uygunluğu Konusunda Uyarıyorum	5
Dijital Oyunlarda Hiç kimseyle Konuşmaması Uyarısı	1
Kodlanmış BELGELER	16
Kodlanmamış BELGELER	0
ANALİZ EDİLEN BELGELER	16

Katılımcı ebeveynler genellikle dijital okuryazarlık eğitimi almadığını belirtirken yine unutulma hakkı kavramı da çoğu ebeveyn tarafından bilinmemektedir. Ebeveynler en çok çocuklarını dijital içeriklerin uygunluğu konusunda uyardıklarını belirtirken dijital oyunlarda oyuncular ile iletişim kurmaması konusunda uyarı yapıldığı da ifade edilmiştir.

Dijital okuryazarlık eğitimi almayan bir ebeveyn dijital öğretmenlik eğitiminden bahsederek bu eğitimi alacağını ifade etmiştir.

...yeni bir eğitime yazıldım dijital öğretmen diye hani dijital ürünlerle alakalı bilgi alıp eğitimde nasıl kullanırız onu anlatacaklar öyle bir eğitime kayıt oldum ama daha başlamadı. (E15, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş erkek çocuk)

İnternet ve sosyal medyanın risklerinden bahsedildikten sonra bir ebeveyn kendi çocukluk dönemlerinde TV'nin bile her eve girmediği ve o dönemlerde çocukların hayal güçlerinin geliştiğini ifade etmiştir.

... trafik kazası da var dünyada bir dünya kaza oluyor ama araca binmeyelim mi bunu tasarlamak bizim elimizde diye düşünüyorum bu hayatı yaşamamak mağarada mı yaşayalım yani büyüklerimiz belki bir ara çok idealistlerdi babam filan evde TV bile almamışlar öyle bir dünyadan şimdi işte bizim yükümüz daha ağır ama onlar komple yasak getirmişler şimdi böyle bir dünyada bizim yükümüz daha ağır. Ama hiç değilse biz aslında o zaman çok geliştirdik kendimizi bazen işte en bilindik filmleri bile izlememiştik ben 1997 de geldi bizim eve televizyon kaset dinledik kaset dinlemenin çok güzel tarafı vardır hayal gücünü artırıyor. Video olarak izlediğiniz zaman sizin hayal etmenizi engelleyen bir şey oluyor. (E12, 43 yaş, erkek, kamu çalışanı, 9 aylık erkek çocuk)

Çocukları sakıncalı içeriklerden korumanın yolunun toptan yasaklama olmadığı bunun yerine çocukla konuşarak anlaşarak çocuğu da karara ortak kılarak ilerlemenin çok daha sağlıklı olacağı katılımcı ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

Toptan yasaklamaya karşıyım. İsterim ki çocuk inisiyatif alsın üzerine konuşayım mesela bu oyunu oynamak nasıl kötü gibi konuşalım. Kestik yasak bilmemekten de geliyor bilmekle uğraşamam vakit kaybederim ama ben bilmeye uğraşamam herşeyi artısıyla eksisiyle konuşmak reklamlar hakkında da kısa kısa konuşabilmek “bana biraz tuhaf geldi sence nasıl sen bir tuhaflık görüyormusun” gibi çocuğu da düşündürmek yasak dışı motivasyon çocuktan da gücü alan birşey çocuk o gücü yerine koyabilmek için farklı yollara giriyor otoriteye de karşı çıkıyor bu yasak geldi burası kötü herşeyi kötü herşeye karşı gibi oluyor. (E11, 31 yaş, kadın, psikolog, 15 ay erkek çocuk)

...çocukları böyle bir 20 yaşına gelene kadar doğruyu yanlış ayırt edebilecek artık ahlaki açıdan birçok ilim açısından tamamdır diyeceğim bir yaşa kadar keşke izole etme imkanımız olsa ama öyle bir şey mümkün olmadığı için onunla beraber büyümeye çalışıcaz. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

3. 8. 3. 2. Dijital oyunlar

Dijital Oyunlar kategorisinde yer alan kodlar ve alt kodlara ait frekans tablosu aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3. 10. Katılımcıların dijital oyunlar hakkındaki ifadelerinin belge temelli frekans tablosu

Dijital Oyunlar	Belgeler
Oyun İndirirken Ebeveyne Sorma Ayarı	
Hayır Yok	4
Evet Var	3
Oyun İndirirken Şifreleme Filtreleme Programı Kullanımı	
Şifreleme Kullanıyoruz	3
Şifreleme Kullanmıyoruz Ama Yanımızda Oynuyor	2
Şifreleme kullanmıyoruz	1
Çocuğun Ücretli Oyun İsteği	
Hayır Olmadı	3
Evet Oldu Aldık	1
Evet Oldu Almadık	1
Kodlanmış BELGELER	16
Kodlanmamış BELGELER	0
ANALİZ EDİLEN BELGELER	16

Dijital oyunlarla ilgili sorulan sorulara verilen cevaplar incelendiğinde oyun indirirken ebeveyne sorma ayarını aktif olarak kullanan ebeveynler bulunurken, böyle bir ayar yapmadıklarını ifade eden ebeveynler de olmuştur. Yine ebeveynler tarafından dijital oyunlarda şifreleme kullanılırken, şifreleme kullanmadığını fakat çocuklarının dijital platformları yanında kullandığını ifade eden ebeveynler olmuştur. Araştırma grubunda şifreleme programı kullanmayan ebeveynler de bulunmaktadır.

Katılımcı ebeveynlerden bir kısmı internet ve dijital oyunların eğitim amaçlı kullanılmasını fırsat olarak değerlendirirken eğitici oyunlardansa kişiler arası iletişim ile öğrenmenin çok daha yararlı olacağı yönünde görüş bildiren katılımcılar da olmuştur.

Benim bebeğim olabildiğince geç ve az maruz kalsın ve olabildiğince sosyal ortamda olsun. Çocuğun beslendiği kaynaklarda çeşitlilik önemli hem çeşitli olsun hem bizlerden olsun sosyal kaynaklar olsun ekranın öğrettiği bizim öğretilmediğimiz ne olabilir...Eğitici oyunlar var ama benimle de öğrenebilir. Eğitici programlarda ekranla baş başa kalmasına hiç gerek yok çocuğun iletişim motivasyonunu yüksek tutmayı daha çok önemsiyorum bunu bizimle de yapabilir oyun ablaları da var yani birebir sosyal temasla yapabilir oyun gruplarında da öğrenebilir İngilizceyi öğrenmek için tek kaynak ekrana maruz kalması değil gerek yok bence. (E11, 31 yaş, kadın, psikolog, 15 ay erkek çocuk)

Katılımcı bir ebeveyn, son aşamasında intihar etme komutunun verildiği ve bu oyun nedeniyle intihar eden çocukların olduğu mavi balina oyununu oynayan bir öğrencisinin olduğundan ve ailenin durumu farketmeyişinden bahsetmiştir.

Kendi öğrencilerimden mavi balina öğrencim onun belli bir basamağına kadar gelmişti kollarını jilet attıkları, ailesiyle görüşmedikleri evreye kadar gelmişti. Bu oyunlar çok çok riskli. Ailesi ben ilk etapta hiç anlamadım sonrasında zaten bizimle hiç konuşmuyordu yani bir yerden sonra artık çocuğa müdahale etme şansın da kalmıyor. Aileye de bir şey diyemiyorum. Fark etmeden o kadar ilerliyor ki. Yine bu yıl oldu 5. Sınıf bir öğrencim kanlı para oyunu oynadı. Bir tane öğrencim getirdi 7. sınıfa giden kuzeni göstermiş, anne bu paranın bu şekilde olduğunu görüyor ama kendi aralarında vakit

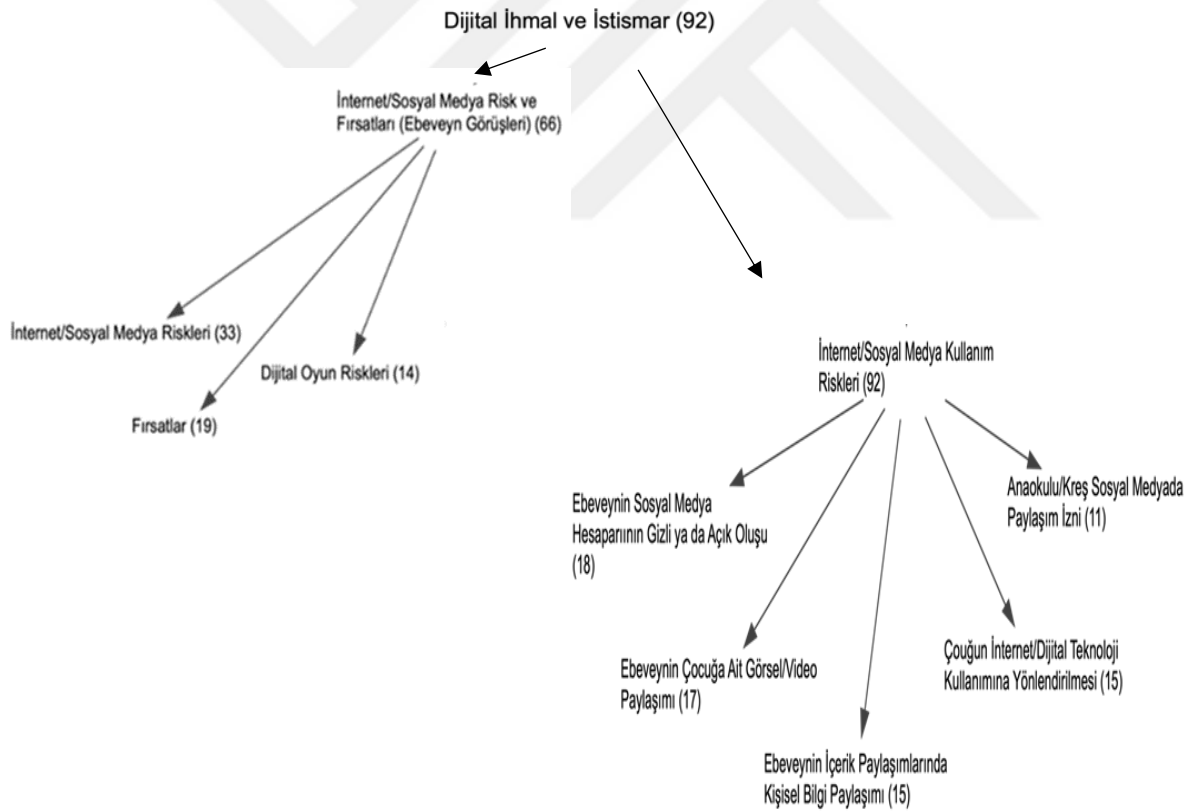
geçiriyorlar diye çok müdahale etmiyor. Kendi çocuğu 5. sınıfta çok küçük 11 yaşında bir çocuk ne yapabilir diye düşündü belki ama bu yaşlar çok aşağıya düştü. Okula getirmişti ve çocuğun elleri baya kanlanmıştı. (E5, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş kız çocuk)

Çocuklarının ücretli oyun isteklerinin olup olmadığı sorgulandığında genelde böyle bir istek olmadığından bahsedilirken çocuğun ücretli oyun isteğini karşılamadığından da bahsedilmiştir. Bir ebeveyn konuya farklı bir açıdan yaklaşarak daha güvenli bir oyun imkanı sağlıyorsa ve çocukları sakıncalı içerikle karşılaşma olasılığı bulunmuyorsa ücretli oyun isteğini karşılayabileceğinden bahsetmiştir.

...daha güvenli olduğunu düşünüyorsam evet karşılayabilirim eğer demodan oynadığı bir oyun ücretli olduğunda reklam çıkmıyor ve içeriğini onaylıyorsam ücretini karşılarım. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

3. 8. 4. Dijital İhmal ve İstismar

Dijital İhmal ve İstismar temasına ait kategori İnternet/Sosyal Medya Risk ve Fırsatlar ve İnternet/Sosyal Medya Kullanım Riskleri olarak belirlenmiştir.

Şekil 3. 8. Dijital ihmal ve istismara ait hiyerarşik kod-alt kod modeli

3. 8. 4. 1. İnternet/sosyal medya risk ve fırsatlar

İnternet/Sosyal Medya Risk ve Fırsatlar (Ebeveyn Görüşleri) kategorisinde yer alan kodlar ve alt kodlara ait frekans tablosu aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3. 11. Katılımcıların internet/sosyal medya risk ve fırsatları hakkındaki ifadelerinin belge temelli frekans tablosu

İnternet/Sosyal Medya Risk ve Fırsatları	Belgeler
Fırsatlar	
Genel Kültür/Öğrenme/Eğitim	7
Fırsat Eşitliği/Kolay Erişilebilirlik	5
Maddi gelir imkânı	5
Online Alışveriş	2
İnternet/Sosyal Medya Riskleri	
Paylaşılan Görsellerin Farklı Amaçlarla Kullanımı	11
Çocuğun Sakıncalı İçerikle Karşılaşması	5
Çocukların istismar edilmesi araçsallaştırılması	2
Ekran Bağımlılığı Riski	2
Zaman Yönetimi Riski (Çok Fazla Vakit Geçirme)	2
Siber Zorbalık/Akran Zorbalığı	2
Paylaşımlarla Mahremiyet İhlali	1
Beden algısı yanılgısı/özgüven eksikliği	1
Siber Suça Bulaşma (Bahis)	1
Paylaşımlarda Verilen Bilgiler Güvenlik Riski	1
Ekran Maruziyeti ile Konuşma Gecikmesi	1
Çocuk Kaçırılmasına Önayak Olabilir	1
Dikkat eksikliği	1
Paylaşımlarımı Risk Olarak Görmüyorum	1
Dijital Oyun Riskleri	
Oyunlarda Risk Var	6
Oyun Bağımlılığı Riski	2
Oyunlarda Arada Çıkan Uygunsuz Reklamlar	2
Oyundaki Online İletişim Riski	2
Ölüm Oyunları Riskli	2
Kodlanmış BELGELER	16
Kodlanmamış BELGELER	0
ANALİZ EDİLEN BELGELER	16

İnternet ve sosyal medya kullanımının risk ve fırsatları ile ilgili ebeveyn görüşlerine bakıldığında, genel kültür, öğrenme ve eğitim açısından fırsat oluşturduğu ifade edilirken, fırsat eşitliği ve kolay erişilebilirlik sağladığı da belirtilmiştir. Maddi gelir imkanı sağlaması ve online alışveriş de bahsedilen diğer fırsatlardandır.

Kendi işyeri bulunan bir ebeveyn sosyal medyayı iş amacıyla kullanarak fırsata dönüştürdüğünden bahsetmiştir.

Genel manada biz de mesela çalışırken instagramdan satış yapıyoruz canlı yayında satış yapıyoruz o açıdan kesinlikle öyle bir alanın söz konusu olmasaydı çok yüksek miktarda satış olmayacaktı. (E3, 34 yaş, kadın, kendi işyeri, 6 yaş erkek çocuk)

İnternet ve sosyal medya aracılığı ile özellikle kadın girişimcilerin Türkiye'nin her yerine ulaşabildiği ve maddi gelir imkânı elde ettiği de ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

Fırsat konusuna gelince tabi yaptığımız işi ürettiğiniz hizmeti belki Türkiye'nin çok ücra bir köyünden köşesinden milyonlara ulaştırabiliyorsanız kadın girişimcilerin hesaplarını görüyorum Manisa'nın bir köyünde pekmez yapıyor ve İstanbul'un dört bir köşesine belki ulaştırabiliyor o yüzden fırsatları da barındırdığını düşünüyorum. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

İnternetin bilgiye ulaşma noktasında sağladığı kolaylık da ebeveynler tarafından fırsat olarak değerlendirilmiştir.

Bir şey lazım oluyor birşey öğrenmek lazım oluyor bilgiye kısıdan ulaşmak çok da tasvip ettiğim birşey değil ama pratik çocuk bir şey soruyor buradan bakalım diyoruz mesela kolaylık sağlıyor. (E14, 45 yaş, erkek, kamu çalışanı, 9 aylık kız çocuk)

İnternetin ve sosyal medyanın bilinçli kullanıldığında ufuk açıcı olduğu ve özellikle de erişilebilirlik açısından toplumsal eşitlik sağladığı bir ebeveyn tarafından ifade edilmiştir.

Hem toplumsal olarak bir yandan fırsatları içeriyor gerçekten fırsatların daha ağırlıklı olduğunu düşünüyorum her şey gibi bütün toplumu etkileyen şeyler gibi tabiki riskleri de var. Ben interneti seviyorum istediğiniz müziğe ulaşabiliyorsunuz filmlere haberlere ulaşabiliyorsunuz çok dezanformasyon var ama bu biraz kullanımlarda ilgili bir şey iyi bir okuryazar değilseniz zaten eskiden de ana akım medyada ne veriliyorsa onu kabul ediyorlardı. Şimdi önlerine ne geliyorsa ideolojileri dünya görüşleri ne olursa insanlar onu takip ediyor onu kabul ediyorlar. Ama eleştirel bakıyorsanız iyi bir medya okuryazarıysanız gerçekten insanın genişleten bir tarafı var. Bir taraftan da eşitliği de eskiden daha geliri üst seviyede olan insanlar sanat ürünlerine ya da kültürel ürünlere ulaşabiliyorken daha sosyo-ekonomik seviyesi düşün insanlar da bunları kullanabilme şansına sahipler. Fransada bir kilise okuduğum kitapta geçiyor açıyorum bakıyorum Fransaya Paris'e gitmiş olmam gerekmiyor. (E16, 39 yaş, kadın, sosyal hizmet görevlisi 14 aylık kız çocuk)

İnternet ve sosyal medyanın eğitim amaçlı kullanıldığında hem çocuğa fayda sağladığı aynı zamanda da velilerin işini kolaylaştırdığı ifade edilirken risklerinden de korunmak amacıyla kontrol edilmesi gerektiğine dair görüş bildirilmiştir.

Çocuk üzerinden dijital platformlarda sürekli zaman geçirmesine karşıyız ama bizim yetemediğimiz yerlerde doğru ve uygun platformlarda çocuğun onlardan da birşey alabileceğini düşünüyorum. Eğitim amaçlı velilerin işini de kolaylaştırıyor. Bazen çocuklar ebeveynlerin önüne bile geçebiliyor şaşırtıyoruz bazen çocuk gelişimini de dediğimiz kriterler içerisinde gelişimini de sağlıyor ama elbette farklı diyaloglar riskli oyunlar yasadışı durumlar biz de farkedemeyebiliyoruz. Kontrol altında çocuk için de ebeveyn için de yararlı birşey internet. Yararsız demem bu çağda bu ortamda imkânsız zaten biz hayatımızın çoğunu internet ortamında geçiriyoruz. (E14, 45 yaş, erkek, kamu çalışanı, 9 aylık kız çocuk)

Çocuğun teknoloji kullanımını olumlu değerlendiren ebeveynler teknoloji kullanmayan çocuklara nazaran daha çok şey öğrendiklerini düşündüğünden bahsetmiştir.

Ama ben genel anlamda olumlu değerlendiriyorum. Geçende teyzemle konuştuk bir tane çocuk görmüş hiç çocuğa tablet vermemişler eline diyor hiçbir şey bilmiyor bizimkiler o kadar çok şey biliyor ki. Hiç tablet kullanmayan çocuklar hiçbirşey bilmeyebiliyor bizimkiler çok şey öğreniyor çok fazla kelime çok değişik yerler mekânlar görüyor öğreniyorlar. Her iki açıdan da var. (E2, 35 yaş, kadın, mühendis, 6 yaş kız çocuk)

Herhangi bir basılı kaynağa ihtiyaç duyulduğunda ve erişim imkânı bulunmadığında internetin materyal erişiminde fırsat sunduğu görüşler arasında yer almaktadır.

...çocuklar için yanımızda test kitabı olmadığı zamanlarda internete yüklü kitaplardan test çözebiliyorlar, köyde mesela test kitabına ulaşamadık internette pdf indirdik oradan çözüyorlar, biz okuma kitabı olarak da pdf indirip okuyabiliyoruz. (E9, 40 yaş, kadın, öğretmen, 1,5 yaş erkek çocuk)

İnternet ve sosyal medyanın bilinçli kullanıldığı sürece fırsat olduğu da ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

Kullanan kişinin bilinç düzeyi yerindeyse fırsat yoksa maalesef çok büyük bir risk. kendi öğrencilerime de diyorum mesela ben bundan haber okuyorum şöyle bir bilimsel dergiyi takip ediyorum diyorum hani ondan güzel anlamda faydalaniyorsan senin için bir bilgi kutusu ama orda birazcık seçmiyorsan sana sunduklarını alıyorsan çok büyük risk çünkü aklında belki bir tane riskli faktör vardır ama sana onun gibi yüzlerce risk faktörünü sunuyor senin de aklın çelinebilir kullanan kişinin bilinçli olması gerek. (E5, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş kız çocuk)

Riskler konusunda ise kod bulutunda da ön plana çıkan paylaşılan görsellerin farklı amaçlarla kullanılması ebeveynlerin çoğu tarafından risk olarak belirlenmiştir, çocukların sakıncalı içeriklerle karşılaşması riskinden de bahsedildiği gibi çocukların istismar edilmesi ve araçsallaştırılması riski de bahsedilen diğer risklerdendir. Ekran bağımlılığı riski de dile getirilen diğer risk olurken zaman yönetimi konusunda risk oluşturduğu ve ebeveyn siber zorbalık ve akran zorbalığına neden olabileceği de ifade edilmiştir. Paylaşımlarda mahremiyetin ihlal edilmesi, beden algısı yanılgısı ve özgüven eksikliği, siber suçlara bulaşma, paylaşımlarda verilen bilgilerin güvenlik riskini getirmesi, ekran maruziyeti ile konuşma gecikmesi, çocuk kaçırılmasına önayak olması ve dikkat eksikliği de ebeveynler tarafından risk olarak değerlendirilmiştir. Bir ebeveyn ise paylaşımlarını risk olarak görmediğinden bahsetmiştir.

Ebeveynler internet ve sosyal medyanın riskli olduğunu ve paylaşılanların kaybolmadığından bunun da tehlikeli olabileceğinden bahsetmiştir.

Evet risk içerdiğini düşünüyorum fırsatlar da değerlendirilebilir ama risk faktörü daha fazla bu kaybolan bir ortam değil siz sildiğinizde dahi internet ortamından yok edemiyorsunuz o yüzden çok çeşitli tehlikeler barındırdığını düşünüyorum kendi adıma da böyle çocuklar için daha da. (E7, 31 yaş, kadın, avukat, 3,5 yaş erkek çocuk)

İnternet ve Sosyal medyadaki kısa videoların sadece çocuklar için yetişkinler için de duygusal anlamda riskli olduğu görüşler arasında yer almaktadır.

Shortlar var onlar bunu daha çok yapıyor çok hızlı bir geçiş duygusal olarak da bizlerde de aslında bu var video izlerken duygusal olarak ne hissedeceğimi bilemiyorum dalgalanıyorum bişey izlicem komik bir şey tam izlerken bir annenin yasını görüyorum bu aslında kendime yaptığım zulüm duygusal olarak müthiş bir yüklenme oluyor duygusal olarak bu parçalanmaları yaşarken dikkatim dağılıyor. (E11, 31 yaş, kadın, psikolog, 15 ay erkek çocuk)

Yapılan paylaşımların çocuğun güvenliği açısından risk oluşturacağı ebeveynler tarafından ifade edilirken günlük hayatta verilmeyecek bilgilerin, elden dağıtılmayacak fotoğrafların sanal ortamda rahatça paylaşılmasının riskli olduğu belirtilmiştir.

...bir kere en başta güvenlik riski oluşturduğunu düşünüyorum çocuk hangi okula gidiyor saat kaçta çıkıyor hangi yolu kullanıyor bu konuda bir başkası sorduğunda sen bana bunu neden soruyorsun diyeceğimiz şeylere açık etme başta bir güvenlik riski bir de belki bundan 15-20 yıl sonra gündeme gelecek ama bir mahremiyet ihlali var ve çocukların bu konuda fikri yok. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

İnternet ve sosyal medyanın maddi gelir elde etme açısından fırsat olduğu hakkında görüşler paylaşılrken, paylaşımların çocuklara ait içerik olması durumunda çocuğun sömürülmesinin de söz konusu olabileceği ifade edilmiştir.

Yani yoldan geçen insanlara çocuğun fotoğrafını bastırıp dağıtmazsın hiçbir anne ama herkese açık hesaptan sırf daha fazla işte belki maddi sömürü için bazen reklam almak için çocuğun fotoğraflarını videoları paylaşmakta bir sakınca görmüyor...mesela infloserların bazı paylaşımları çocuk tuvalet eğitiminde lazımlıkta fotoğrafını paylaşıyor ya da çocuk duş jeli linki vermek için çocuğu duşa paylaşıyor tamam çocuğun özel bölgesini göstermiyor ama çocuk o halinin paylaşılmasını istiyor mu. (E10, 32 yaş, kadın, avukat, 2,5 yaş erkek çocuk)

...açıkçası son yıllarda sosyal medyada görüp te kızdığım şey çocukları kullanarak sosyal medyadan para kazananlar bunu bilinçli yapan anneler var. (E4, 34 yaş, kadın, öğretmen, 4 yaş erkek çocuk)

Paylaşılan görsellerin oluşturacağı dijital ayak izinin yetişkin olunduğunda neden olacağı riskler de katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

Biz çocukken bu kadar sosyal medya yoktu o yüzden bizim çocukluk fotoğraflarımız çok yok mesela bu çocuklar ilerde bürokratta olabilir bir adaylıkla da bulunabilir çok kolaylıkla yüz tanıma sistemleri var o kişinin çocukluk şeyleri dijital ayak izi deniliyor ya hemen kolaylıkla bulunabiliyor bazen de challengelar oluyor işte çocuğunun 5 yaşındaki fotoğrafını paylaş hactak benim annem bile yapıyor benim çocukluk fotoğrafımı paylaşıyor bu akım şuanki yetişkinlerin yüz tanıma sisteminde çocukluk hallerini bulmaya yönelik çok riskli. (E10, 32 yaş, kadın, avukat, 2,5 yaş erkek çocuk)

Sosyal medya aracılığı ile video yayını yaparak maddi gelir elde eden yetişkinlerin bu paylaşımlarında çocukları kullandığı aynı zamanda izleyicisi olan çocukların psikolojik ve zihinsel gelişimleri açısından risk oluşturabilecekleri de katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bu gibi durumlarda yapılacak şikâyetlerle erişim engellenebildiği fakat yeterli olmadığı da belirtilmiştir.

...olumsuz risk de çok içeriyor hatta bazen dernekte tespit edip erişimi engelleme istediğimiz savcılığı emniyete bilişime bildirdiğimiz çok video oluyor bazen vlog tarzında oluyor 5-10 yaşlarında bir kız çocuğu mesela ailesi alıyor süslüyor yatağa yatırıp gıdıklıyor vs böyle içerikler var bir de bir dijital oyunu oyunun sahnelerini canlandıran bir video gördük her bölümünü youtube da paylaşımı yapıyor izlenme sayıları milyonlar atltaki yorumlar “abla seni çok seviyoruz abi seni çok seviyoruz” yetişkin insanlar müstehcen şeyler konuşturuyorlar çocuk oyununu canlandırıyorlar anne babası dices ki çocuk oyunu mesela kız karakter duş alıyor erkek gizlice onu izliyor garip sesler çıkartıyor onu mesela bakanlıkla da tespit ettik erişime engellenmesi aslında yeterli değil erişim engellemesi savcılık soruşturması da içermesi gerekir erişimi engellemede sadece videosu yayından kaldırılıyor geliri varsa onu etkiliyor ama inanılmaz gelir de kazanıyorlar yorum sayısı izlenme sayısı o kadar yüksek ki. (E10, 32 yaş, kadın, avukat, 2,5 yaş erkek çocuk)

İnternet ve sosyal medyanın çocukları istismar ettiği ve araçsallaştırarak çocukların zihinsel ve psikolojik gelişimlerini olumsuz etkilediği katılımcı ebeveyn tarafından ifade edilmiştir.

Çocukların istismar edildiğini ve araçsallaştırıldığını düşünüyorum. Yani ne biliyim çocukları korkutuyorlar bunu videoya çekiyorlar paylaşıyorlar onun dışında olumlu bir şey de göremiyorum evet benim hoşuma gidiyor çocukları görmek güzel bir şey de onların sevimliliklerini görmek güzel ama çok istismara açık ve o çocukların biraz büyüdüğünde ne hissedeceklerini düşünüyorum onların kişiliklerini kötü etkileyebilir. Yani dizilerde oyunculuk yapan çocukların bile psikolojileri sarsılıyor oyunculuk bir de tehlikeli bir şey kaldı ki bu bütün dünyaya yayılıyor bütün dünyada viral oluyor çocuğun görüntüleri bir şey olmasa bile sonuçta kendini orda görmek ünlü görmek onu nasıl etkiler bilemiyorum iyi etkilemeyecekmiş gibi geliyor bana. (E16, 39 yaş, kadın, sosyal hizmet görevlisi 14 aylık kız çocuk)

Bir ebeveyn sosyal medya paylaşımlarının istismar açısından riskli olabileceğini düşünmediğinden bahsetmiştir.

Hiç öyle düşünmedim ailemin tarzından belki de ben öyle bir şey düşünmediğim için birinin fotoğrafına bakarken ne kadar istismar olabilir bir çocuğa bu insanın bakış açısıyla alakalı bir şey onu paylaşıırken o zihniyeti düşünsem zaten paylaşmam ben başkasının çocuğuna böyle bakıyorum benim çocuğuma da bakılır düşünmedim. Onu düşünsem o sağlıksız bir kafa yapısı olur. Bir sürü sektör var kullanılabilen. (E14, 45 yaş, erkek, kamu çalışanı, 9 aylık kız çocuk)

İnternet ve sosyal medyada yapılan paylaşımlarının hem mahremiyeti hem de doğumla başlayan kişilik hakkını bizzat ebeveyni tarafından ihlal ettiği katılımcı ebeveyn tarafından ifade edilmiştir.

Tamamen ihlal ediliyor daha doğduğu andan itibaren bi dijital ayak izi oluşuyor her adımda çocuk yemek yerken tuvaletten tatildeyken her anı ...mahremiyeti hem kişilik hakları komple ihlal ediliyor gerçekten özel birşeyini paylaşmasanız da normal yemek yerken ki halini paylaşırsanız bile onun kişilik hakkı, izin vermiyorsa yapılmaması lazım 18 yaşın altında diye kişilik hakkı yok değil doğumla birlikte başlıyor bu hak o yüzden tamamen ihlal ediliyor bizzat annesi babası ebeveyni tarafından. Belki ileride böyle davalar açılacak kendi anne babasına karşı davalar açılacak. (E10, 32 yaş, kadın, avukat, 2,5 yaş erkek çocuk)

Bugün bütün bilgimizin internette kayıtlı olduğu ve yaptığımız paylaşımların yapay zekâ ile kullanılabileceği katılımcı ebeveyn tarafından ifade edilmiştir.

Geçen haftasonu bir eğitime katıldım eğitimde teknoloji platformu diye eğitimine katıldım... Ordaki konuşmacılardan duyduğum artık siz hiçbir şey yapmasanız da herşeyiniz internette. Watsupta paylaştığımız her fotoğraf paylaştığımız fotoğraflarımız da toplandığı hafızaların olduğu büyük yapay zeka destekli bilgisayarlarda toplanıyor. Büyük çerçevede hiç bilmediğimiz bir yerden yapay zekâ kullanılabiliyor. İnternet ortamı yapay zekayı kullanarak ulaşılabilir. (E4, 34 yaş, kadın, öğretmen, 4 yaş erkek çocuk)

Küçük çocuklarda yaşanacak sorunların okula gitmeme isteği ve geç yatma isteği gibi yansıyabileceği katılımcı ebeveyn tarafından ifade edilmiştir.

Küçüklerde oyun bağımlılığı olarak gelmiyor da okula gitmek istemiyor akşam yatmıyor onun sorun yansımaları daha farklı aile onu o şekilde pek tanımlayamıyor genellikle durumu fark etmeyeabiliyor. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

İnternet ve sosyal medya kullanımının çeşitli bağımlılık riski barındırdığı ve bunlardan biri olan porno bağımlılığının da çocukların psikolojik ve zihinsel gelişiminde olumsuzluk oluşturabileceği katılımcı ebeveyn tarafından belirtilmiştir.

Yine porno bağımlılığı pandemiyle beraber bir çok kişinin karşısına geldi 10-11 yaşında bir danışanım kendi talebiyle gelmişti ailesi ne sebeple geldiğini bilmiyor online ders sürecinde anne baba çalışıyor denetimsiz bir şekilde bilgisayarın başında orada bir pornografik içeriğe maruz kalıyor sonrasında merak ediyor yaklaşık bir buçuk yıllık bir porno geçmişi söz konusu ve bundan duyduğu utanç babasına karşı bir tiksinti o kadar karmaşık bir hale gelmişti mesele yani o noktada bahis bağımlılığı porno bağımlılığı oyun bağımlılığı bahis oyun ikisi iç içe geçme söz konusu. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

Okullarda kullanılan akıllı tahtaların da risk oluşturabileceği konusunda fikir beyan eden katılımcı ebeveyn sınıf ortamında akran zorbalığının da söz konusu olmasıyla çocukların psikolojik gelişimlerini olumsuz etkileyebileceğini belirtmiştir.

Çağın problemi aslında sınır problemi şuanda. Birçok koldan sınırlarla alakalı yatmıyor kalkmıyor sağlıklı beslenmiyor dershaneye gitmek istemiyor telefonu vermek istemiyor saat 11 de eve gidiyor tabi ki bu sınır probleminin en temel yansımalarından bir tanesi sosyal medya oluyor orda bu kez birçok riski beraberinde getiriyor. Zorbalık gibi istemediği bir içeriğe maruz kalmak gibi tehdit edilmek gibi bu ilk defa pornografik içeriğe akıllı tahtada maruz kalan bir danışanım vardı mesela pornografik dediğim ileri düzeyde değil ama 12-13 yaşındaki bir kız çocuğu için bir açık cinsellik sahnesine ilk defa orada görüyor ve başvuru sebeplerinden bir tanesi buydu sınıftaki iki erkek çocuğu açıyorlar o sınıftayken çıkmak istiyor çıkmasına da izin vermiyorlar şu anda hala konuyla alakalı cinsellikle alakalı problemleri tetikleyen bir yaşantı, ergenlik dönemi çok da hassas olan bir dönem. Akıllı tahta dediğiniz aslında tehlike o kadar yakın. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

İnternet ve sosyal medyada kurulan sanal iletişimlerin neden olabileceği riskler de katılımcı ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

...iki üç tane kız çocuğu danışanım oldu 12-13 yaşlarında romantik bir duygusal bir süreçle başlıyor sonra sen bana fotoğrafını gönder ben sana fotoğrafını göndereyim o fotoğraf üzerinden eğer bana şu fotoğrafı da göndermezsen bir adım ötesi daha açık bir fotoğraf işte bedeninin özel bir bölgesi bu fotoğrafı babana gönderirim ya da bir önceki gönderdiğin fotoğrafı okul grubunda paylaşırım gibi o siber zorbalık ya da istismara açık bir alan oluyor. Sıkıntılı bir süreci beraberinde getiriyor. Kapıyı açık bırakmakla orda bir sınır olmaması aynı şey. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

Katılımcı ebeveynlerden bir kısmı Instagramdan çocuklarına ait görsel paylaşmadıklarını ifade derken WhatsApp uygulamasında paylaşım yaptığını ve bu platformun daha güvenilir olduğunu belirtmiştir. Fakat aslında WhatsApp telefon kaydı ile kullanılabilen bir uygulama olup online alışverişlerde verilen telefon numaralı ile oldukça kolay ulaşılabilecek bir platform olmaktadır. Katılımcı ebeveynlerden biri bir taciz davasında davalının kurbanlarını ailelerin WhatsApp durum fotoğraflarından seçtiğini itiraf ettiğinden bahsetmiştir.

Takip ettiğimiz bir istismar davası vardı bir suçunun yaptığı, suçu kendi dükkanında özel yalıtımlı oda yapmış sırf çocukları istismar ederken sesleri dışarı çıkmasın, komşular duymasın diye son mağdur ettiği çocuk toplamda dört çocuğu istismar ettiği ceza da aldı biz çok daha fazlası olduğunu düşünüyoruz bu davada mesela diyor ki su siparişi ailelerin numarasını kaydediyormuş sonra WhatsApp durumunda çocukların fotoğraflarını paylaştıklarında onlara bakıyormuş son istismar ettiği çocuk daha 12 yaşında doğum günü fotoğraflarını WhatsApp'ta gördüm diyor 12 yaşında olduğunu oradan biliyor bir anne paylaşıırken hiç böyle bir şey düşünmez ama evine suçu olarak gelen kişi gerçek görünürdeki mesleği dışında böyle videolar çeken internete böyle sitelere bunları satan bir adammış Kendisi bizzat ifadesinde söyledi WhatsApp durum fotoğraflarına baktığını doğum günü fotoğraflarını paylaşmışlardı ordan yaşını biliyordum demiş. (E10, 32 yaş, kadın, avukat, 2,5 yaş erkek çocuk)

Sanal platformlarda var olan taciz ve zorbalığın gerçek taciz ve zorbalık kadar ciddi bir risk olarak görülmemesine rağmen kurbanda neden olduğu psikolojik hasarın çok da farklı olmadığı katılımcı ve aynı zamanda psikolog olan ebeveyn tarafından ifade edilmiştir.

Bir çalışma okumuştum siber zorbalıkla ya da işte siber zorbalık üzerinden yapılan tacizle sözel taciz olabilir bir görüntü paylaşımı olabilir gerçek cinsel tacizin duygu açısından çok da değişen bir etkisi yok fiziki anlamda tacize uğrayan 14 yaşında bir kız çocuğuyla kendisine cinsel video gönderilen çocuğun hissettiği şeyler travmatik anlamda kendine bıraktığı aslında çok da farklı değil. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

İnternet ve sosyal medya platformlarının risklerinden çocuklarını korumaya çalışan ebeveynler Youtube platformunda engelleme seçeneğinin olmadığını sadece takibi bırak seçeneğinin bulunduğunu fakat bunun da kesin bir çözüm olmadığını belirtmiştir.

Ben de Youtube da sürekli sevdiği şeyleri takip ettiklerini kontrol etmeye çalışıyorum ama kanalları engelleyemiyorum keşke öyle bir şey olsa ben o kişinin kanalını engelleyebilsem keşke sadece takibi bırak diyebiliyordum geçmişten videolarını kaldırabiliyordum keşke engelleyebilsem. Geçmişten kaldırıyorum takipten çıktım mesela hepsini ama şimdi bakıyorum yine aynı kişileri izleyebiliyor. O da kids olması lazım ama çocukta (Youtube kids) hiçbir şey açık değil...onu kullanmak istemiyor çocuğum çünkü sadece çocuk videoları var ve dikkatini çekmiyor yine normal youtube hesabını kullanmak istiyor. Aslında Youtube Kids'i geliştirebilir...Ben kaldırırsam bile hesapları engelleyemiyordum aslında engelleyebilsem bu anlamda Youtube kendini geliştirmeli. (E2, 35 yaş, kadın, mühendis, 6 yaş kız çocuk)

İnternet ve sosyal medya risklerinde bir başkasının da beden algısını bozduğu ve özgüven eksikliğine neden olduğu da ifade edilmiştir.

...bununla ilgili yapılmış çalışmalar da var beden algısını bozduğuyla alakalı bir realite var uzun süre bir sosyal medya ya da internet kullanımı varsa özellikle kadınlar üzerinde erkekler için de benzer bir tablo var ama kadınlar daha şiddetli bedene yabancılaşma özgüven eksikliği bedeni kabul edememe gibi problemleri beraberinde getiriyor risk olarak. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

Dijital oyun risklerine bakıldığında; ebeveynlerin çoğu dijital oyunları riskli bulurken oyun bağımlılığı riski, oyunlarda çıkan uygunsuz reklamlara, oyunlar aracılığı ile kurulan online iletişimin risk oluşturacağı ve ölüm oyunlarının riskli olduğu ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

4 yaşına kadar dijital oyun oynatmadığından bahseden ebeveyn 4 yaşından sonra çocuğunun dijital oyunlarla tanıştığından bahsetmiştir.

4 yaş zamanına gelene kadar hiçbir şekilde oyun yoktu hiçbir oyun oynatmadık sonra 4 yaşına geldiğinde dijital saat almıştık o saatin uygulama oyunu vardı ve saati söylemeyi öğretiyordu aslında oyuna öyle başladı...Yemek yapma, resim tamamlama bir de futbolu çok sevdiği için bir futbol oyunu var oyunu oynuyor. (E4, 34 yaş, kadın, öğretmen, 4 yaş erkek çocuk)

Başka bir ebeveyn çocuğunun telefondan birkaç oyun oynadığından bahsetmiştir.

bazen babası bir iki oyun telefonuna indirmişti, yılan oyunu, zeka kartları eşleştirme kartları gibi. (E5, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş kız çocuk)

Dijital oyunların oyun bağımlılığı açısından riskli olmakla beraber özellikle etkileşimli oyunların yani oyun oynarken oyuncular arasında iletişim kurulabilmesinin mümkün olduğu oyunların çocuklar açısından oldukça riskli olduğu katılımcı ebeveyn tarafından ifade edilmiştir.

...özellikle çocuğun dürtüselliğiyle ilgili altyapısı varsa bağımlılığa çok yatkınsa mesela robloxla alakalı bir geri bildirim almıştım böyle bir içerik okumuştum bağımlılık riski çok yüksek oyunlar var ikincisi etkileşimli oyunlar bence riskli çünkü orda çocuklar kendi içlerinde oynadıklarını zannediyorlar ama 30 yaşında bir adamda onlarla beraber oyunun içinde tabiki küfürlü konuşma içeriği bir video kadar tehlikeli bir alana dönüşüyor kendi içinde bir bilgi paylaşımının bir veri aktarımının olması en büyük risk etkileşimli oyunlarda. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

Dijital oyunların dürtüsellliği de besleyerek çocuklar açısından risk oluşturduğu ebeveynler tarafından belirtilmiştir.

Dürtüsellliği de besliyor dikkat eksikliği mi dürtüsellik mi çok karıştırılıyor. O istediğim şey hemen olucak ve şimdi olacak çocuklarda oluyor. Sonu biraz oraya gidiyor. Çok hızlı bir geçiş var çok hızlı bir doyum ihtiyacı var ...bu sefer daha haz kaynakları değişiyor şurdan ne kadar zıplarsam o heyecanı ne kadar hissedebilirim bu sefer neden sonuç ilişkisi kuramama var kendini tehlikeye atacak faaliyetlerde bulunma var. Dürtüsel çocuklar için orası müthiş bir kaynak olmaya başlıyor.

Biraz biz evde o zemini atıp besledikten sonra çocuk için yetmiyor ve kontrol yoksa...(E11, 31 yaş, kadın, psikolog, 15 ay erkek çocuk)

Ebeveynlerden dijital oyunlar hakkında bilgilerinin olmadığını ve çocuklarına bu konuda yardımcı olamadıklarını belirtenler olduğu gibi dijital oyunlar hakkında iki sistem olduğunu ve burada oyunun şiddet ya da cinsellik içerip içermediği hakkında bilgilerin yer aldığı belirtilmiştir. Fakat platformlardaki yaş ve uygunluk bilgisi ile yetinmeyip içeriklerinin okunmasının çok daha sağlıklı olacağı da ifade edilmiştir.

Telefonumun kendi hesabımı açtığımda orda zaten belli bir limit koyuyor ebeveyn şifresi istiyor onu isteyen hiçbir oyuna girmiyorum yükletmiyorum ben ayrıca bir şey yapmıyorum çünkü ben de oyun bilmiyorum o da bana soruyor ben bilmiyorum bu oyunu ben oyun oynamıyorum baba da oynamıyor. (E13, 33 yaş, kadın, fizyoterapist, 5 yaş erkek çocuk)

...dijital oyunlarda iki tane sistem biliyorum PEGI ve ESRB buralardan içerik araştırması yapılabiliyor İngilizce oluyor ama okuyup anlayabiliyorum. Oyunun içeriğinde neler var oyun içi satın almamı var şiddet mi cinsellikmi var açık açık cinselliğin de içeriği oyun içi satın almanın da içeriği nereye gittiği filan çok açık anlatılıyor. Çocuk bana geldi dediki anne bu oyunu alalım direk gidiyorum bu sistemlere biri Amerika biri Avrupa kanalı açık açık her şey çıkıyor o oyunda oyunun amacı ne çocuk nasıl puan toplayacak çocuğun motivasyonunu öne çıkaran öğeler ve aynı zamanda panipüle edecek öğeler de ortaya çıkabiliyor. Derecelendirmesi de var mesela 7 yaş üzeri için uygun diyor ama ben okumayı daha sağlıklı buluyorum çünkü değerler bazında Avrupa ya da Amerika ile benim değerlerim farklı 7 yaş diyebilir ama benim için uygun olmayabilir. (E11, 31 yaş, kadın, psikolog, 15 ay erkek çocuk)

İnternet ve sosyal medya risklerinden çocukları korumanın bir yolunun da spora yönlendirmek olduğundan bahseden bir ebeveyn dijital dünyanın riskleri konusunda dikkatli olursak çocuklarımızı koruyabileceğimizden bahsetmiştir.

Çocukları boşlukta bırakmamak lazım spora yönlendirmek önemli...Benim oğlum küçük ama basketbola yürüdüğünden beri basketbol oynamayı çok seviyor bu yaz için basketbola başlamasıyla

ilgili planımız var hem fiziksel olarak bişeyler yapmış olur hem vakit geçirmiş olur diye çocukların yaşı büyüdükçe gene de bakmak lazım spor çocuğun ne yaptığını gözlemlersek çok sıkıntı olmaz diye geliyor bana çok da korkmuyorum açıkçası bu dijital şeylerin herkesin başına gelebilir tabi ama dikkatli olursanız koruyabilirsiniz kendinizi gibi geliyor bana. (E7, 31 yaş, kadın, avukat, 3,5 yaş erkek çocuk)

3. 8. 4. 2. İnternet/sosyal medya kullanım riskleri

İnternet/Sosyal Medya Kullanım Riskleri kategorisinde yer alan kodlar ve alt kodlara ait frekans tablosu aşağıda yer almaktadır

Tablo 3. 12. Katılımcıların internet/sosyal medya riskleri hakkındaki ifadelerinin belge temelli frekans tablosu

İnternet/Sosyal Medya Kullanım Riskleri	Belgeler
Ebeveynin Sosyal Medya Hesaplarının Gizli ya da Açık Oluşu	
Gizli Hesap	12
Açık Hesap	6
Ebeveynin Çocuğa Ait Görsel/Video Paylaşımı	
Paylaşıyorum	6
Paylaşıyorum ama nadiren	6
Paylaşmıyorum	3
Yüzü görünmeyecek şekilde paylaşırım nadiren	2
Ebeveynin İçerik Paylaşımlarında Kişisel Bilgi Paylaşımı	
Konum Bilgisi Paylaşıyorum	10
Paylaşmıyorum	5
Çocuğun İnternet/Dijital Teknoloji Kullanımına Yönlendirilmesi	
Yemek Yedirmek	5
İşimi yaparken oyalamak amaçlı (online ders vs)	4
Yolculukt/Toplu Taşımada Oyalanması Amaçlı	2
Yemek/temizlik yaparken	2
Eşimle konuşmak/vakit geçirmek için	1
Hastalandığında	1
Anaokulu/Kreş Sosyal Medyada Paylaşım İzni	
İzin Verdim	4
Şu an gitmiyor gittiğinde izin vermem	3
Yüzleri Görünmeyecek Şekilde Paylaşıyor	2
İzin Vermedim	2
Çocuğun Mahremiyeti Yorumu	
Mayolu/Çıplak Fotoğraf Paylaşmıyorum	7
Mayolu Fotoğraf Paylaşıyorum	1
Sosyal Medyada Paylaşım Yapma Nedeni	
Hatıra Kalması İçin/Dijital Arşiv	4
Hoşuma Gidiyor	2
Uzaktakilerin Görebilmesi İçin	2
Kodlanmış BELGELER	16
Kodlanmamış BELGELER	0
ANALİZ EDİLEN BELGELER	16

İnternet ve sosyal medyanın kullanım risklerini belirlemeye yönelik sorulardan ebeveynlerin sosyal medya hesaplarının gizli ya da açık oluşu hakkındaki soruya ebeveynlerin geneli gizli hesap kullandıklarını belirtmiştir.

Sosyal medya hesabının herkese açık olduğunu belirten bir ebeveyn çok fazla takipçisi olmadığını ve paylaşımlarını görüntüleyen kişilerin çoğunun tanıdık yakınları olduğundan bahsetmiştir.

Herkese açık hesabım ama bir yandan da baktığımda çok yüksek miktarlarda takipçisi olan bir insan olmadığını için benim görüntülerim 300 kişi falan görüyorsa zaten bunun nerdeyse 250 tanesi tanıdığım insanlar onlar da beni tanıyan yakınlarım. (E3, 34 yaş, kadın, kendi işyeri, 6 yaş erkek çocuk)

Ebeveynler gizli hesap kullanırken arkadaş listelerini de sınırlandırdıklarından bahsetmiştir.

Sosyal medya hesaplarımız çok sınırlı tanımadığımız kimseyi almayız. (E4, 34 yaş, kadın, öğretmen, 4 yaş erkek çocuk)

...kapalı bir hesap kullanıyorum içerde tanımadık kimse yok uzak tanıdıklarımı akarabım arkadaşımı da kabul etmiyorum reddetmediğim ama kabul etmediğim 60-70 istek var annemin arkadaşlarını da kabul etmiyorum şahsen görüşmediğim insanlar da bulunmuyor burda tamamen tanıdığım arkadaşlarım ve yakınlarımızdan oluşuyor kendi adıma bu instagram kullanımımızın bir risk içerdiğini çok sanmıyorum. (E7, 31 yaş, kadın, avukat, 3,5 yaş erkek çocuk)

Çocuğun daha doğmadan önce ultrason fotoğraflarıyla başlayan paylaşımların tehlikeli olduğu ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

...çocuk daha ilk haber alındığında ultrason fotoğrafı paylaşılıyor doğum fotoğrafı zaten giriyor bizde de oluyor onlar paylaşılıyor sonra her aşaması çocuğun güvenliği için de risk gittiği okulu paylaşılıyor adı soyadı doğum günü biliniyor tehlikeli. (E10, 32 yaş, kadın, avukat, 2,5 yaş erkek çocuk)

Sosyal medya hesabının gizli olması arkadaş listesi tamamen tanıdığı kişilerden oluşsa dahi paylaşım yapılırken dikkatli olunması gerektiği ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

Benim instagram hesabımda kişisel hesabımda çocuğumun normal hayatta da bir araya getirdiğim benim çocuğumu her türlü görüyor bu insanlar seviyorlar temas halindeler çocuğumu da merak ediyorlar. O yüzden orda onu görmeleri benim için mahremiyet açısından bir sıkıntı oluşturmuyor. Ama aynı zamanda gizli hesaplarında görüntülenemediğini de bildiğim için mesela dijital baba'nın önerisi tek başına çocuğun olmaması daha çok herhangi bir yerde kullanılmayacak şekilde ona dikkat ediyorum. Ordan çekip alınamayacağı şekilde yapıyorum daha çok paylaşımları. Ve bedeninin de kapalı olması yani bezle bile olsa paylaşmıyorum. Bacağının boğumları görünüyor bize tatlı geliyor ama biliyorum ki pedofolik bir bakış açısıyla olay çok başka bir yere gidiyor o yüzden paylaşmamaya özen gösteriyorum. (E11, 31 yaş, kadın, psikolog, 15 ay erkek çocuk)

Çocuğun internet ve dijital teknoloji kullanımına hangi durumlarda yönlendirildiğini belirlemeye yönelik sorulara ebeveynler, yemek yedirirken dijital teknoloji kullandıklarını, iş amacıyla meşgul olduğunda çocuğunu dijital teknoloji kullanımına yönlendirdiğini ifade edenler olduğu gibi yolculuk yaparken çocuğun oyalanması amacıyla dijital teknoloji kullandığını ifade eden ve yemek, temizlik yaparken çocuklarına dijital teknoloji kullandığını ifade eden ebeveynler de olmuştur. Eşiyle konuşması gereken herhangi bir

durum olduğunda ya da eşiyle vakit geçirmek amacıyla dijital teknoloji kullanımına yönlendirdiğini ifade edildiği gibi çocuk hastalandığında dijital teknolojileri kullandırıldığı da ifade edilmiştir.

Yemek yerken izliyor yemesi için küçüklükten beri onu öyle alıştırdık onu izlerken sanki daha iyi yiyor öteki türlü çünkü daha etrafa bakındığı için yemiyor ama you tube izlerken daha iyi yediği için biz de açıkçası açıp koyuyoruz öyle çizgi film izlerken yiyor. (E2, 35 yaş, kadın, mühendis, 6 yaş kız çocuk)

Bazı ebeveynler yemek yedirirken dijital teknolojilere yönlendirdiğinden bahsederken bazı ebeveynler yemek yerken ekrana maruz kalmasını doğru bulmadıklarından bahsetmiştir.

...çocuğumun hapur hupur ne yediğini anlamadan yesin ve ekrana maruz kalsın gibi bir yerde değilim kesinlikle. (E11, 31 yaş, kadın, psikolog, 15 ay erkek çocuk)

Yine özellikle yemek yedirirken ekran karşısında olmamasına özen gösterdiğinden bahseden ebeveynler olmuştur.

Onu özellikle yapmıyorum (yemek yedirirken) rüşvet vermiyorum ya da ağladığında yapayım bunu (müzik açmak) gibi bir şeyimiz yok belirli günlerde dans saatimiz var şarkıları açıp dans ediyoruz. (E16, 39 yaş, kadın, sosyal hizmet görevlisi 14 aylık kız çocuk)

Eşinin de kendisinin de online ders vermek durumunda kalan bir ebeveyn çocuklarını telefon kullanmaya yönlendirdiğinde çocuklarının gösterdiği tepkiden bahsetmiştir.

...bir gün tam ikimizin de aynı anda dersi varken çocuklara dedim ki telefonu veriyorum size bir yarım saat kadar dediler ki “hani telefon zararlıydı. (E5, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş kız çocuk)

Ebeveynlerden bazıları çocuklarına yemek yedirirken çizgi film izlettiklerini ya da müzik dinlettiklerinden bahsederken, ilk çocuğunda bunu yaparken bunun (yemek yeme zorluğu) beslenmeyle ilgili bir durum olduğunun ve bir şeyler izlerken yedirmenin çocuğun tad alma duygusunu olumsuz etkilediğinin farkına vardığını belirten bir ebeveyn ikinci çocuğunu yemek yedirirken dijital teknolojiler yönlendirmediğinden bahsetmiştir.

Birinci çocuğumda yaptım bunu (şu an 8 yaşında) yeme problemi vardı sonra bir diyetisyenle konuştum bunlar aslında baskılanan şeyler hatta çocuğu parka götürür oyun oynatırken yedirirdim o yemekle alakalı bir problem olduğunu öğrendim yemekle ilgili davranışını düzelttim buna gerek kalmadığını gördüm. O yani (bişeyler izleterek yedirmek) çocuğun yemek davranışını da köreltiyor tad alma duygusunu da çocukta engelliyormuş beslenmeyle alakalı böyle bir bilgilendirme aldıktan sonra birinci çocuğumda yapmışım onu da kestim ikinci çocuğumda yapmadım. (E5, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş kız çocuk)

Çocuğunu yemek yedirirken dijital teknolojilere yönlendirmediğini belirten bir ebeveyn ise sofrada kendileri de dijital teknoloji kullanmadıklarından ve olabildiğince sohbet ortamı oluşturmaya çalıştıklarından bahsetmiştir.

Akşam yemeklerinde olabildiğince beraber olmaya çalışıyoruz ve yemek sofrasında sohbet ediyoruz teknoloji yok. Biz de kendimiz de olabildiğince telefonları tabletleri bırakıyoruz olabildiğince yemekte sohbet edelim konuşalım gibi halletmeye çalışıyoruz. Zaten 2 yaşına kadar TV de dahil herhangi bir teknolojik alete maruz kalmadı. Televizyonu açmadık biz de izlemedik telefon tablet bilgisayar herhangi birşeye maruz kalmadı. (E4, 34 yaş, kadın, öğretmen, 4 yaş erkek çocuk)

Bir ebeveyn çocuğun canı sıkıldığında ve yorgun olduklarında çocuklarını dijital oyunlara yönlendirdiklerinden bahsetmiştir.

Youtube kullanımı çok fazla baya kullanıyor dün mesela 23 Nisan'da dışarı çıkmadık nerdeyse bütün gün tabletteydi onun dışında onu kullanmazsa canı sıkılıyor sürekli bir aktivite yapmamız gerekiyor ama aktivite yapmak için biz çok yorgun olduğumuz için çoğunlukla biz de veriyoruz oyun oynuyor tabletten. (E2, 35 yaş, kadın, mühendis, 6 yaş kız çocuk)

Ebeveynler bazen yolculukta dijital teknolojilere yönlendirdiğinden bahsetmiştir.

Bazen biryere gidiyoruz arabada baktım uyuya kalacak hadi uyuma da sen bize şarkı aç diye telefonu veriyoruz eline uyumasın diye bazen. (E15, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş erkek çocuk)

Ebeveynin çocuğa ait görsel/video paylaşımı hakkında sorulara paylaşım yaptığını belirten ebeveynler olurken nadiren paylaşım yaptığını ifade eden ebeveynler de bulunmaktadır. Bazi ebeveynler ise çocuklarına ait herhangi bir görsel ya da video paylaşmadığını belirtirken çocuğun yüzünün görünmeyeceği şekilde ve nadiren paylaşım yapıldığı da paylaşılan görüşlerdendir.

Çocuğu anaokulu ya da kreşe giden ebeveynler ise kreş ya da anaokulunun kurumsal sosyal medya hesaplarından çocuklara ait içerik paylaşımlarına izin verdiğini belirtenler olduğu gibi paylaşımlara izin vermediğini ifade eden ebeveynler de olmuştur. Çocuğu kreş ya da anaokuluna giden ebeveynlerden kurumsal hesapların çocuklara dair içerik paylaşımlarında yüzleri görünmeyecek şekilde paylaşım yaptığı belirtilirken çocuğu kreş ya da anaokuluna gittiğinde böyle bir izin vermeyeceğini ifade eden ebeveynler de olmuştur.

Çocuklarının gittiği anaokulunun da paylaşım yaptığı fakat paylaşım yaparken hassas davrandığı ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

Okul da hassas davranıyorlar yani çocuğu direk yüzü görünmüyor uzaktan sen seçiyorsun çocuğunu bazen fotoğraflara baktığımda kızımın giydiği kıyafetten anlıyorum bu benim çocuğum diye o konuda direk yüzünü almıyor ya yüzünün yarısını kesiyor uzak açıdan biraz flue yapıyor. (E5, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş kız çocuk)

Çocuklarına dair içerik paylaşımı yaptıklarından bahseden ebeveynlerden bazıları riskli buldukları için yüz fotoğrafı paylaşmadıklarından bahsetmiştir.

Yüz fotoğrafı paylaşmıyorum belki arkadan paylaşıyorum kimliğini belli edecek düzeyde bir video ya da görüntü paylaşıyorum. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

Çok dikkat ediyorum bir de öyle çok yakından ve güzel çıktığı fotoğrafları paylaşıyorum daha uzak fotoğraflarını paylaşıyorum. (E6, 30 yaş, kadın, Zabıta memuru, 2,5 yaş kız çocuk)

Çocuklarla fotoğraf çekip paylaşmayı doğru bulmuyorum iş amacıyla bir yerde bir etkinlik yapıldıysa çektiğim paylaştığım fotoğraflarda çocukların yüzlerini gizliyorum çocukların yüzlerinin çok fazla ortada olmaması için. Çok nadir paylaşıyorum. Olabildiğince az kontrollü ve tanımadığım kimseyi sosyal medyama almıyorum...Bizim hassasiyetimizi bildikleri için ailemiz de hassas davranır. Benim kardeşlerim var eşimin kardeşleri var olabildiğince onlar da çok nadir Doğum gününde fotoğraf koyarlarsa o onlar da bizim sınırlarımızı bilir ailelerimiz de dikkat ederler. (E4, 34 yaş, kadın, öğretmen, 4 yaş erkek çocuk)

...yüzünü paylaşmayı, direk doğrudan paylaşmayı bile artık doğru bulmuyorum maalesef çok çok kötü yerlerde kullanıyorlar bir tane çocuğun öyle olmuş bebek yani çocuğun fotoğrafını her yerde

paylaşmışlar video, çocuk çok tatlı o video her yere yayılmış ki sadece arkadaş ortamında paylaşmış, açık bir şekilde paylaşmamış ama ordan her yere dağılmış. (E5, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş kız çocuk)

Ben paylaşıyorum da mesela herkese açık değil benim hesabım bazen çok çok paylaşmak istediğimin yüzde birini paylaşıyorum aslında daha çok şey paylaşmak istiyorum ama bazen dayanamıyorum paylaşıyorum bazı şeyleri küçükken ile büyükken arasında çok farketmiyor bana çok tatlı geldiği bir çok anın çok paylaşmadım mesela...(E13, 33 yaş, kadın, fizyoterapist, 5 yaş erkek çocuk)

Instagram platformunda hikaye olarak paylaşılan görsel ya da videolar 24 saat sonra kişinin hesabından kalkmaktadır, ebeveynlerden bazıları bu nedenle hikaye paylaşımlarını tercih ettiklerinden bahsetmiştir.

...mesela 23 Nisanda gösterisini ekledim hikâye olarak paylaşım yaptım, Konum bilgisi çok fazla eklemiyorum. (E2, 35 yaş, kadın, mühendis, 6 yaş kız çocuk)

Ebeveynlerden bazıları paylaşım yaparken çocuğun büyüdüğünde rahatsız olabileceği bir fotoğrafı ya da videoyu paylaşmadıklarını belirtmiştir.

...çocuğumun rahatsız olabileceği bir fotoğraf zaten paylaşmıyorum çocuğu küçüğü düşüren bir anın benim kendi telefonumda da kaydı yok komiklik yaptığı vs ama bunlar bize hoş gelen şeyler olmakla beraber çocukların ileride rahatsız olabileceği şeyler olduğunu düşündüğüm için dikkatli olduğumu zannediyorum...birkaç yıl sonra çocuğum biraz daha akli erdiğinde ve eski fotoğraflarını gördüğünde “bunu neden paylaştın burda komik çıkmışım burda kötü görünüyorum bu çok saçma olmuş ya da salakça görünüyorum” falan gibi diyebileceği şeyler olabilir.(E7, 31 yaş, kadın, avukat, 3,5 yaş erkek çocuk)

Çocuğumun mayolu fotoğrafını paylaşmıyorum, kendisi ne düşündü evet dese bile evet belki 25 yaşına geldiğinde bunu kendi de paylaşmayı tercih edebilir ama yine de bir yetişkin olarak bizim hoşumuza gitmicek bir şey eşimiz bizi tesettürlü olalım ya da olmayalım bize sormadan bir arkadaşımızın ev içi halimizi bize sormadan paylaşması abes ise hoşumuza gitmicek birşeyse bu çerçevede değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum sadece beden sınırlarını aşmak da değil söz gelimi bir dişi düşmüştür çocuk kendini o şekilde belki henüz alışamamış olabilir fotoğrafını paylaşmak da çocuk için zarar verici olabilir.(E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

Bir ebeveyn, çocukların küçük düşürüldüğü içeriklerin, yanlış olduğunu belirtmek ve eleştirmek amacıyla bile paylaşılması konusunda özellikle anne olduktan sonra daha hassas davrandığını belirtmiştir.

Çok küçük düşürücü şeyler var Twitter’da karşıma komik video filan diye genelde şöyle oluyor biri paylaşıyor sonra infial yaratıyor bunu nasıl paylaştın diyenle bur da ne var diyenler bir tartışma içine giriyor o görüntüleri izlemeye dayanamıyorum çünkü çocukların küçük düşürüldüğü şeyler yani her insanın hassas noktasıdır mutlaka ama özellikle anne olduktan sonra çocuklar konusunda yani daha eleştirmek için bile dolaşıma sokmak. (E7, 31 yaş, kadın, avukat, 3,5 yaş erkek çocuk)

Ebeveynlerden bazıları yapılan paylaşımların risklerine değinerek çok net görüntülerini paylaşmadığından bahsetmiştir.

...çok kirletici şeyler var sen arkadaşınla paylaşıyorsun o mecralar bir de ortam güvenli değil ben bilemiyorum sadece arkadaşımın gördüğünü ayarı öyle gösteriyor ama arka fonda neler olduğunu bilmiyoruz. Aslında kamera açıkken görüntümüzün bile alındığı uygulamaları var yani bizim paylaştığımız sadece paylaştığımız kişilere ait olmadığı için biraz daha dikkatli fotoğraf paylaşmak istedim yani çok açık bir fotoğrafımı zaten paylaşmamıştım biraz daha yandan durak arkadan duran çok net paylaşmıyorum. (E5, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş kız çocuk)

Bir ebeveyn yapılan paylaşımların yapay zekâ ile çocuk pornografisi için veri oluşturabileceği konusuna değinmiştir.

...doğrudan çocuk üzerinden ki hani pornografi sektörü o kadar canavar bir sektör ki sürekli bir insanı tüketmek veya bir malzeme tüketmek üzere dizayn edilmiş şuan en çok terdirgin eden şey bu. Yapay zekâ üzerinden şuan bir insanın sadece profil fotoğrafından siz bir içerik bir video içeriği üretebilirsiniz o fotomontajlar çok geride kaldı çocuk pornografisi maalesef ülkemizde en çok tüketileceklerden bir tanesi ilk beşte filan geliyoruz dünya sıralamasında. Bu konuda yüz fotoğrafı bile bence çok ürkütücü. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

Paylaşım yapılmasının çocuk pornografisi açısından risk oluşturabileceği ebeveynler tarafından dile getirilmiştir.

En başta nazardan korkuyorum nazar değer göz olur diye bir de kötü amaçlı kişiler tarafından kullanılabilir bu çocuk pornografisi gibi onlardan korkuyorum. (E15, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş erkek çocuk)

Ebeveynlerden bazıları sosyal medya hesaplarından yaptıkları çocuklarına dair paylaşımlarla maddi gelir elde eden ebeveynlerin çocuklarını istismar ettiğini düşündüğünden bahsetmiştir.

Geçen oğlumun izlediği bir videoda bir aile çocuğunu zorla konuşturmaya çalışıyor hadi oynucağını anlat işte şu paketi açalım çocuğun hiçbir şeyden haberi yok ama anne orda sanki istismar ediyormuş gibi düşündüm. (E15, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş erkek çocuk)

Çocuklarını kullanarak para kazananlar var çocuğu ağlatıyor mesela. Mesela Kız çocuğuyla annesi eşi için yarışa giriyorlar mesela hayır benim kocam hayır benim babam gibi bunları doğru bulmuyorum. Çocuğu ağlatan anneleri bilinçli olarak izlemiyorum. Sosyal medya anneler ve babalar tarafından bilinçli kullanılması gereken bir yer. (E4, 34 yaş, kadın, öğretmen, 4 yaş erkek çocuk)

Yapılan paylaşımların risklerine değinen bir ebeveyn düzenlediği oyun gruplarıyla ilgili yaptığı paylaşımlarda çocukların yüzlerinin görünmemesine dikkat ettiğinden bahsetmiştir.

Ama ben kurumsal olarak burda bebek oyun grupları düzenliyoruz sonuçta bunun da reklamını yapmak durumundayıp yapılan etkinlikleri paylaşmak zorundayım burda da annelerden en fazla el ve ayakları görünecek şekilde olan formları imzalatıyoruz. Fırsat böyle söz konusu olabilir burda etkinliği ne oluyor göstermek için ancak bu amaçla...(E11, 31 yaş, kadın, psikolog, 15 ay erkek çocuk)

Ebeveynlerin sosyal medya hesaplarından paylaşım yapma nedenleri sorulduğunda ebeveynler; hatıra kalması ve dijital arşiv oluşturmak için, hoşuna gittiği için ve uzaktaki yakınlarının görebilmesi için paylaşım yaptığını belirtmiştir.

Hatıra olarak kalsın diye paylaşıyorum üç dört yıl sonra karşıma çıkınca hoşuma gidiyor, onunda (kızı) hoşuna gidiyor. Uzaktakiler de görüyor o da var. (E2, 35 yaş, kadın, mühendis, 6 yaş kız çocuk)

Bir ebeveyn çocuğun görseli hoşuna gittiği için paylaştıktan sonra risklerini düşünerek pişmanlık duyduğundan ve aslında kızının bunu tercih etmeyebileceğinden bahsetmiştir.

İnsan bir gaza geliyor paylaşıyor. O an güzel geliyor, tatlı geliyor paylaşıyorum ama sonra da pişman oluyorum niye paylaştım keşke paylaşmasaydım. Sonuçta onun da bir hakkı var ben onun şuan hakkını alıyorum elinden. Belki hiç paylaşmıcağım paylaşan bir kız olmayacak hiçbir resmini paylaşmak istemeyecek. (E1, 37 yaş, kadın, öğretmen, 3 yaş kız çocuk)

Bunu en temelde çocukken eğitim verilip dokunulmazlığı, sosyal haklarının olduğu paylaşım hakkının kendisinde olduğunu çocuğun bilmesi gerekiyor. Biz mesela oğlum istemezse fotoğrafını

çekmiyoruz paylaşmak için değil bu arada anı kalsın diye bile istemezse fotoğraf çekemiyoruz. Çünkü onun istemedikleri şeyleri zorla yaparsak o zaman o büyüdüğünde başkaları istemeden de birşeyler yapabilir o nedenle çocuk yaştan itibaren bilinçli bir eğitim verilmesi değerlerin öğretilmesi önemli. (E4, 34 yaş, kadın, öğretmen, 4 yaş erkek çocuk)

Bir ebeveyn aslında çok fazla paylaşım yapma isteği bulursa da çocuğun bu paylaşımlardan olumsuz etkilenme riskini de düşünerek paylaşımlarını sınırlandırdığından bahsetmiştir.

Ben kendim paylaşıırken birkez çocuğunun yüzünü paylaşmayan bir fenomenin bu benim çocuğumun özgür iradesi ilerde kendisi bilir paylaşmak isteyip istemediğini deyip paylaşmadığını görüp çok takdir etmişim ben bunu nasıl düşünemedim diye epey düşünmüştüm. Ben kendim yapıyorsam isteğimin çok azında yapıyorum çok fazla paylaşmayı ve ayrıca bir hesap açmayı çok anlamsız buluyorum. Çünkü o like lar yorumlar sürekli ön planda olma isteğini besliyormuş gibi benim algısı yaratıp ayrıca telefonla vakit geçirebilmesi için kapı açmış oluyorsunuz gerek yok bence. Ama son zamanlarda mesela kendisi fotoğrafını çektiğimiz zaman bunu paylaşma diyor ben onu paylaşmıyorum. (E13, 33 yaş, kadın, fizyoterapist, 5 yaş erkek çocuk)

Ebeveynlerden bazıları yaptıkları paylaşımlarda çocuklarının büyüdüğünde bu görüntülerden utanıp utanmayacaklarını da düşünerek paylaşımlarını sınırlandıklarından ve paylaşım yaparken çocuğun iznini aldıklarından bahsetmişlerdir.

Ne kadar oğlumun bana göre tatlı anlarını paylaşısam da hep şunu düşündüm bu çocuk ilerde bakıp bunu neden paylaştın ben utandım demiyeceği şeyleri paylaşmaya özen gösterdim hatta çoğu zaman diyorum bunu ister misin böyle bişey diye bakıyor mesela bunu sil diyor telefonumdan bile olsa tamam diyorum siliyorum o çok hoş bişey değil. (E13, 33 yaş, kadın, fizyoterapist, 5 yaş erkek çocuk)

Ebeveynlerin içerik paylaşımlarında kişisel bilgi paylaşımı (ad, konum vb) yapıp yapmadıklarına dair sorulara genellikle konum bilgisi paylaşımı yapıldığı ifade edilirken çocuklarına ait herhangi bir bilgi paylaşımı yapılmadığı da ifade edilen görüşlerdendir.

İçerik paylaşımında verilen bir bilginin çocuk açısından risk oluşturabileceğini bir ebeveyn şu şekilde açıklamıştır.

Geçende bir paylaşım vardı bir fenomen okuldan gelen çocuğunu paylaşmış okul bilgisi yoktu ama ben merak ettim hangi okul diye formasından hangi okul olduğunu buldum. Bunu ben yapıyorsam daha çok şeyler yapılabilir. (E1, 37 yaş, kadın, öğretmen, 3 yaş kız çocuk)

Konum bilgisi paylaşan ebeveynler ise detaylı adres bilgisi, gidilen mekân adı gibi nokta atışı bir bilgi yerine genel anlamda il, bölge vb bilgi paylaşımı yaptıklarından bahsetmiştir.

...sadece İstanbul diyorum net bir bilgi çok nokta atışı bir yer değil de. (E4, 34 yaş, kadın, öğretmen, 4 yaş erkek çocuk)

Bişey paylaşıyorsam ne kadar özel hesabım da olsa nokta atışı bir şey paylaşmamaya çalışıyorum çoğunlukla. (E13, 33 yaş, kadın, fizyoterapist, 5 yaş erkek çocuk)

Konum paylaşmıyorum zaten genelde o andan daha sonra birkaç gün sonra paylaşıyorum, ilk başta nazardan korktuğumuz için o şekilde yapıyorduk bir yere tatile gittiysek döndükten sonra paylaşıyorduk ama daha sonra konum bilgisi kötü niyetle kullanılabilir diye zaten konum hiç paylaşmıyorum. (E6, 30 yaş, kadın, Zabıta memuru, 2,5 yaş kız çocuk)

Ebeveynlere çocuklarına ait mayolu ya da çıplak fotoğraflarını sosyal medyada paylaşıp paylaşmadıkları sorulduğunda ise genellikle böyle bir paylaşım yapılmadığı belirtilmiştir.

Yapılan paylaşımların çocukların mahremiyetlerine saldırı olarak nitelendiren bir ebeveyn sadece kendi çocuğuna ait görselleri değil öğrencilerine ait görselleri de paylaşmadığını ve bunu çocuğun kişilik hakkına saygı anlamına geldiğinden bahsetmiştir.

Paylaşım yapmak bence çocukların haklarına mahremiyetine saldırı, ben öğretmen olarak öğrencilerimi de kesinlikle paylaşmıyorum, çocuklarımı da öğrencilerimi de paylaşmam çocukların haklarına saygı göstermek adına ne öğrencilerimi ne çocuklarımı etrafımdaki çocukları da paylaşmam. (E9, 40 yaş, kadın, öğretmen, 1,5 yaş erkek çocuk)

Bir ebeveyn günlük hayatta çocukların mahremiyetini korumak adına gösterilen hassasiyetin dijital dünyada da gösterilmesi gerektiğinden bahsetmiştir.

Mahremiyet eğitiminin en önemli aşamalarından biri Tuvalet eğitimi geçti mesela orda da mahremiyet eğitimi. Ben çocuğum için evde arkadaşlarımda akrabalarımda mahremiyeti uyguluyorsam sosyal medyada da uygulamalıyım. Çok fazla paylaşım yapanlar var kendileriyle çocuklarıyla ilgili. Arada ben de ortama uyup paylaşım yapıyorum ama paylaşırken hep düşünüyorum ama özellikle çocukların paylaşılması gerektiğini düşünüyorum. Büyükler bir şekilde kapatabilir ama çocuklarda çok derin yaralar açılabilir (E4, 34 yaş, kadın, öğretmen, 4 yaş erkek çocuk)

Bir ebeveyn çocukların mahremiyetlerinin ihmal edildiği görsellerin paylaşılması durumunda olabilecek risklere değinmiştir.

Yakın bir tanıdığımı bu konuda bir mesaj gönderme gereksinimi duydum çocuğun banyo yaparken yarı çıplak fotoğrafı kız ya da erkek fark etmez de bir kız çocuğuydu acaba bu kız çocuğu yaklaşık 25 yaşına geldiğinde bu fotoğrafın orda durmasıyla ilgili ne hissedecek bu fotoğrafın birileri tarafından ekran fotoğrafı olarak alınmış olması arşivlenmiş olması ile alakalı acaba ne düşünecek. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

Anne çocuk arasında mahrem kabul edilebilecek bir diyalogun sosyal medyada paylaşılmasının çocuğun mahremiyet ihlali olarak değerlendiren bir ebeveyn bunun çocuk için zorbalık nedenine de dönüşebileceğinden bahsetmiştir.

... bazen mesela annelerin çocuklarla arasındaki diyalogu paylaşması bu da bir mahremiyet ihlalidir, çünkü çocuk orda annesiyle konuştuğunu düşünüyor bir başkasının izlediğiyle alakalı bir fikri söz konusu değil bunun da bir mahremiyet ihlali olduğunu düşünüyorum sadece beden değil de çocuğun mimikleri tepkileri belki çok gülünç bir yetişkin olarak da sevimli de olabilir ama çocuktaki karşılığı bu olmayabiliyor rencide olabilir veya aşağılandığını düşünebilir arkadaşları ya işte senin videon çıktı bir zorbalık nedenine düşünebilir. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

Bir ebeveyn annenin bebeğini emzirmesini anne bebek arasında mahremiyet olduğundan bahsetmiştir.

Benim eşim hemşire her şeyin mahremiyeti var anne çocuk özeli var emzirirken bile diyor ki bu mahremiyet çocukla benim özelim belki dışarda emmek istemiyor. (E14, 45 yaş, erkek, kamu çalışanı, 9 aylık kız çocuk)

Araştırmamız kapsamında ebeveynlerin gizliliği ve çocuk mahremiyetini önemsedikleri bulunmuştur.

3. 9. Tartışma

0-6 yaş arası çocuğa yönelik dijital ihmalin ve istismarın ebeveyn görüşlerine göre incelendiği bu araştırmada ebeveynlerin çocuklarını dijital teknoloji (telefon, tablet, bilgisayar) kullanımına hangi nedenlerle yönlendirdiği ve ebeveynin gözünden dijital teknoloji kullanımının çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerini etkileyip etkilemediğini, ebeveynlerin kendi sosyal medya hesaplarından ya da çocuk adına oluşturulan sosyal medya hesaplarından çocuklarına ait kişisel bilgi paylaşımı ya da içerik paylaşımı yapıp yapmadıkları ve yapılan paylaşımlar ile çocukların dijital istismara açık hale gelip gelmedikleri araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

Araştırmada yanıtlanmaya çalışılan temel sorular; ebeveynlerin çocuklarını hangi durumlarda (yemek yedirme, susturma vb) ve nasıl dijital teknoloji (cep telefonu, tablet, bilgisayar) kullanımına yönlendirdiği, ebeveynlerin dijital teknoloji kullanımı sonrası çocuklarda yaşanan (fiziksel, psikolojik ve sosyal) sorunlar konusundaki görüşlerini, ebeveynlerin çocuklarına ait görsel ve video paylaşımı yapıp yapmadıkları ve bu paylaşımların neden olacağı tehlikeler konusundaki görüşlerini, ebeveynlerin dijital teknoloji ya da sosyal medyanın kullanımında çocukların zarar görebilecekleri konusundaki düşüncelerini, ebeveynlerin çocuklara ait görsel ve videoların paylaşılmasının çocukların kişisel haklarını ve mahremiyetini ihlal edebileceği ve bu ihlalin de çocuklar yetişkin olduğunda unutulma hakkını gündeme getirebileceği konusundaki görüşlerini belirlemeye yöneliktir.

Araştırma kapsamında 16 ebeveynle gerçekleştirilen görüşmeler Maxqda 24 Nitel veri analizi programı ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda dört tema belirlenmiş olup bunlar; kişisel bilgiler, dijital teknoloji kullanımı, bilinçli internet kullanımı ve dijital ihmal ve istismar şeklindedir.

Kişisel bilgiler temasına ait kategorilerden, ebeveyne ait kişisel bilgiler kategorisine ait kodlar şu şekildedir; ilçe, yaş, cinsiyet, medeni durum, evlilik yılı, eğitim durumu, meslek, aile tipi ve çocuk sayısı. Çocuğa ait kişisel bilgiler kategorisine ait kodlar ise; çocuğun yaşı, çocuğun cinsiyeti, kaçınıcı çocuk olduğu şeklinde gruplanırken temanın son kategorisi olan iletişim durumuna ait kod çocuk ebeveyn iletişim durumu şeklindedir.

Dijital teknoloji kullanımı teması ise çocuğun dijital teknoloji kullanımı kategorisini kapsamakta olup bu kategoriye ait kodlar, çocuğun günlük internet kullanma süresi, çocuğun kendine ait sosyal medya hesabı varlığı, çocuğun kullandığı dijital teknolojiler, çocuğun günlük dijital teknoloji kullanım süresi, çocuğun dijital teknoloji kullanım amacı, çocuğun dijital

teknoloji kullanma yeri, çocuğun internet ve dijital teknolojileri kullanımında zaman kısıtı belirlenme durumu, çocuğun dijital teknoloji kullanımının sonlandırıldığındaki tepkisi, pandemi öncesi ve sonrası değişim ve çocuğun dijital teknoloji kullanımı sonrası fiziksel ve zihinsel sorunları şeklinde sıralanmıştır. Aynı temaya ait ebeveynin dijital teknoloji kullanımı kategorisine ait kodlar ise şu şekildedir; ebeveynin günlük dijital teknoloji kullanım süresi, ebeveynin dijital teknoloji kullanım amacı, kullanılan sosyal medya hesapları.

Bilinçli internet kullanımı temasına ait dijital okuryazarlık kategorisinde yer alan kodlar; dijital okuryazarlık eğitimi, internet ve dijital teknoloji kullanımında çocuğu yönlendirme, unutulma hakkı kavramı olarak sıralanmaktadır. Aynı temaya ait dijital oyunlar kategorisinde yer alan kodlar ise şu şekildedir; oyun indirirken ebeveyne sorma ayarı, oyun indirirken şifreleme filtreleme programı kullanımı, çocuğun ücretli oyun isteği, çocuğun internet kullanımına yönlendirilmesi.

Dijital ihmal ve istismar temasında yer alan internet/sosyal medya risk ve fırsatlar (ebeveyn görüşleri) kategorisinde yer alan kodlar, riskler, dijital oyun riskleri, fırsatlar şeklinde olurken internet/sosyal medya kullanım riskleri kategorisinde yer alan kodlar; ebeveynin sosyal medya hesaplarının açık ya da gizli oluşu, ebeveynin çocuğa ait görsel video paylaşımı, paylaşım yapma nedeni, ebeveynin paylaşımlarda kişisel bilgi paylaşımı, anaokulu/kreş paylaşım izni, çocuğun mahremiyeti yorumu şeklinde sıralanmaktadır.

Yapılan araştırmada elde edilen sonuçlar literatürdeki araştırma sonuçları ile benzerlik içermektedir.

1. Ebeveynler çocuklarını hangi durumlarda (yemek yedirme, susturma vb) ve nasıl dijital teknoloji (cep telefonu, tablet, bilgisayar) kullanımına yönlendirmektedir?

Katılımcı ebeveynlerden 5'i yemek yedirirken çocuklarına çizgi film izlettikleri ya da müzik dinlettiklerinden bahsetmiştir. Ekran karşısında yemek yedirmek, özellikle zor yemek yiyen çocuklar için ebeveynler tarafından bir yöntem olarak kullanılabilir. Uzmanlar ise ekran karşısında yemek yemenin bir takım risklerine değinmektedir. Ekran karşısında yemek dikkat dağınıklığına yol açabilmekte, çocukların ne kadar yemek yediklerinin farkına varmalarını zorlaştırabilmekte ve bu da obezite riskini arttırabilmektedir. Ekransız yemek ise yemeğin daha yavaş ve dikkatli yenilmesini, tokluğu fark etmeyi sağlamakta ve aşırı yemeği engellemektedir (Köleoğlu, 2024).

Katılımcı ebeveynlerden üçü ise ekran karşısından yemek yedirmeyi doğru bulmadıklarından ve özellikle bunu yapmadıklarından bahsederken bir ebeveyn ilk çocuğunda ekran karşısında yemek yedirmeyi yaparken ikinci çocuğunda bunu yapmadığından bahsetmiştir.

Ekran karşısında yemek çocuğun ekran maruziyetini arttırmakta ve ekran bağımlılığı riskini de beraberinde getirmektedir. Aşırı ekran kullanımı obezite, uyku bozukluğu, depresyon, anksiyete gibi gelişim sorunlarına yol açmakla birlikte saldırgan davranışları da tetikleyebilmektedir (Muppalla ve diğ., 2023).

Bekar ve Efe (2024) tarafından çocukların ekran bağımlılığı ile yeme davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla 3-6 yaş grubu öğrencilerin ebeveynleri ile yapılan araştırmada; görsel medya araçlarını yemek yerken her zaman kullanan çocukların nadiren kullanan ve hiçbir zaman kullanmayanlara göre, sıklıkla kullananların ise nadiren kullananlara göre ekran bağımlılık puanlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan araştırmaya göre çocukların ekran bağımlılığı puanı arttıkça duygusal aşırı yeme puanları da artmaktadır ayrıca çocukların görsel medya araçlarının günlük kullanım süresi arttıkça ekran bağımlılığı puanlarının da arttığı bulgulanmıştır.

Gökçe ve diğ. (2021) tarafından 6-84 ay arası çocuğu olan ebeveynlerle yapılan araştırma sonucuna göre katılımcı çocukların %92,6'sının herhangi bir ekrana maruz kalmış olup mobil ekran maruziyet süreleri yemek yerken izleyenlerin yemek yerken izlemeyenlere göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcı ebeveynlerin çocuklarını dijital teknolojilere yönlendirmelerindeki diğer nedenlere bakıldığında; online ders gibi ebeveynin iş yapmak durumunda kaldıkları zaman, yolculuk yaparken çocuklarının oyalanması için, ebeveynin yemek ya da temizlik yapması gerektiği zamanlarda, eşlerin birlikte vakit geçirmesi için, çocuk hastalandığında ya da canı sıkıldığında ve ebeveynler yorgun olduklarında çocuklarını dijital teknolojilere yönlendirebilmektedir.

Aksoy (2020) tarafından ebeveynlerin çocuk bakımında akıllı cihazları bakıcı olarak kullanma nedenlerini ve sonuçlarını keşfetmek amacıyla 1-6 yaş arası çocuğa sahip ebeveynler ile yapılan araştırmada, ebeveynlerin kendilerine zaman ayırmak, ev işlerini yapmak, arkadaşlarıyla vakit geçirebilmek, dışarı çıktığı zamanlarda rahat edebilmek için ve çocukların uslu durmasını sağlamak amacıyla çocuklarını akıllı cihaz kullanımına yönlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

TÜİK (2024) verilerine göre 6-15 yaş arası düzenli internet kullanan çocukların %83,9'unun video izlediği, %75'inin ödev, öğrenme veya çevrimiçi derslere katılma amacıyla internet

kullandığı sonucuna ulaşılırken %72,7'si oyun oynamak ve oyun indirmek amacıyla internet kullanmaktadır.

Parijkova (2019) tarafından 0-7 yaş arası çocuğa sahip Bulgar şehirlerinden ebeveynle yapılan araştırmada katılımcıların %9'unun çocuklarının bir yaşına gelmeden cihaz kullanmaya başladığı, çocukların %90'ının TV izlediği, %87'sinin akıllı telefon kullandığı, %74'ünün tablet kullandığı ve %86'sının oyun oynamak için dijital cihazları kullandığı sonucuna ulaşılırken, çocukların internette en sık yaptıkları aktiviteler, sosyal ağlar kurmak, video izleme ve müzik dinlemek olarak bulgulanmıştır. Araştırmada ebeveynlerin çoğunun çevrimiçi teknolojiyi bebek bakıcısı olarak kullandığı yorumu yapılırken ebeveynlerin %56'sı dijital cihaz kullanımının çocuklarının görme yetisini bozmakla kalmayıp, teknolojiye takıntılı, tembel hale getirdiği ve çocuklarının kitap okumak istemediğini belirtmiştir.

Literatürdeki benzer araştırmalara da bakıldığında ebeveynlerin çocuklarını çeşitli nedenlerle dijital teknolojilere yönlendirdiği tespit edilmiş olup ekran kimi zaman ebeveynler için çocuk bakıcısı olarak görülebilmektedir.

Çocukların dijital teknoloji kullanma sıklığı ve süresinin aile içi iletişimlerine olan etkisine bakıldığında ise katılımcı ebeveynlerden 2 yaşından büyük çocuk sahibi olan ebeveynler çocuklarıyla iletişim konusunda sorun yaşamazken bir ebeveyn çocuğunun bir sorun yaşadığında çok anlatmadığından bahsetmiş diğer ebeveynler çocuklarının bir sorun yaşadığında kendilerine anlattıklarını ifade etmiştir. Katılımcı ebeveynlerden 2,5 yaşında erkek çocuk sahibi ebeveyn çocuklarına en başından beri “bir şey olduğunda bize anlat biz sana inanıcaz” şeklinde güven verdiklerinden bahsederken 4 yaşında erkek çocuk sahibi ebeveyn oğluna bebekliğinden bu yana hiç yalan söylemeyerek çocuk-ebeveyn güven ilişkisini kurduğundan bahsetmiştir.

Ebeveyn iletişimi özellikle okul öncesi dönem için oldukça önemlidir. Köyceğiz ve Özbey (2019) tarafından okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin iletişim becerileri ile çocuklarının sosyal becerileri ve problemli davranışları arasındaki ilişkiyi inceleme amacıyla 42-76 ay arası çocuklar ve ebeveynleri ile yapılan araştırma sonucuna göre ebeveynlerin iletişim düzeyleri arttıkça çocukların sosyal beceri düzeyleri artarken, ebeveynlerin iletişim düzeyleri azaldıkça çocuklarda görülen problem davranış düzeyleri artmaktadır.

Anne çocuk arasındaki olumlu iletişim çocukların dijital bağımlılıklarında etkili olmaktadır ki Emiroğlu İlvan ve Ceylan (2023) tarafından 4-6 yaş grubu çocuğu olan anneler ile yapılan araştırmada çocukların yarısından fazlasının günlük bir saatten fazla dijital oyun oynadığı ve

çocukların dijital oyun bağımlılığı eğilimi ile anne-çocuk ilişkisi arasındaki ilişkinin anlamlı ve negatif yönde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada ayrıca olumsuz anne-çocuk ilişkisinin okul öncesi çocukların dijital oyun bağımlılığı eğilimlerinin daha yüksek bir seviyesiyle bağlantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şentürk Yasin (2024) tarafından 4-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlerin katılımında yapılan araştırmada, ebeveyn çocuk ilişki düzeyi olumlu anlamda arttığında sosyal beceri düzeylerinin arttığı ve teknoloji bağımlılığının azaldığı sonucu elde edilirken olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisinin sosyal beceri düzeylerini azalttığı ve teknolojik bağımlılığı arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuğun günlük internet ve dijital teknoloji kullanma süresinin bir sorun yaşadığında anlatıp anlatmadığının analiz edildiği kod ilişkileri tarayıcısı sonucu anlamlı bir ilişki görüntülenmemiştir.

Literatürde yapılan araştırmalarda, aile içi yüz yüze iletişim ile internet ve sosyal medya kullanımı arasında ilişkide farklı sonuçlar elde edilmiştir. Gülnar ve Öztat (2020) tarafından aile içi yüz yüze iletişim, internet ve sosyal medya kullanım ilişkisinin incelendiği araştırmada, genel sosyal medya kullanımı ve WhatsApp kullanımı arttıkça yüz yüze iletişim sıklığının azaldığı fakat arkadaşlık kurmak amacıyla sosyal medya kullanımı ve Facebook kullanımı arttıkça aile içi yüz yüze iletişim sıklığının arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tuncay ve diğ. (2023) tarafından, aile içi iletişim ile dijital oyun bağımlılığı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla öğrenciler ile yapılan araştırmada, dijital oyun bağımlılığı yüksek olan öğrencilerin aile içi iletişimlerinin sınırlı olduğu, aile içi iletişimin kalitesi arttıkça oyun bağımlılığının azaldığı ve oyun bağımlılığı arttıkça aile içi iletişimin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Beyazıt ve Bütün Ayhan (2019) tarafından ergen ve ebeveynlerinin katılımında yapılan araştırmada da ebeveynin ihmalkâr davranış düzeyleri ile ergenlerin dijital oyun bağımlılığı düzeyleri arasında pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

TÜİK (2024) verilerine göre 6-15 yaş arası çocukların ekran başında geçirdikleri sürenin neden olduğu durumlar sorulduğunda çocukların %34,4'ü ekran başında daha fazla zaman geçirdiği için daha az kitap okuduğunu, %33,3 daha az ders çalıştığını, %25,5'i ailesiyle daha az vakit geçirdiği, %18,6'sı arkadaşlarıyla yüz yüze daha az görüşüp daha az oyun oynadığı ve %17,2'si daha az uyuduğunu belirtmiştir.

Ding ve diğ. (2024) tarafından Çin'de öğrenciler ile yapılan araştırmada katılımcıların günlük eğlence amaçlı ekran hareketsiz zamanının 2,4 saat olduğu ve ekran süresinin çocuğun dijital

cihaz sahibi olması, kişisel odasının olması, ailenin birlikte ekran izlemesi ve ebeveynin ekran süresi ile pozitif ilişkili olduğu bulgulanırken ayrıca araştırmada ebeveynin çocukların ekran süresini kısıtladığında ve yüksek düzeyde aile iletişimi sağladığında çocukların eğlence amaçlı hareketsiz ekran süresinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Domoff ve diğ. (2019) tarafından 12 ay-13 yaş arası çocukların ev ortamında ses kayıt cihazlarıyla dinlendiği araştırmada birden fazla aile üyesinin aynı anda arka plan ekran medyasına maruz kalırken kendi mobil cihazlarıyla ilgilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bassam (2022) tarafından Suudi Arabistan'da çocuklar ve annelerinin katılımında yapılan araştırmada elektronik medyada harcanan zamanın artmasının, çocukların yalnızlaşmasına, sosyal ilişkilerinin, aile ve arkadaşlarıyla yüz yüze etkileşiminin azalmasına ve fiziksel aktivitelerinin kısıtlanmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada evde internet erişiminin olması, kişinin kendine ait telefonunun olması ve öğrencilerin okulda interneti kullanabilmeleri gibi faktörlerin elektronik medyada harcanan zamanı arttırdığı bulgulanmıştır.

Şimşek (2025) tarafından yapılan araştırmada katılımcı çocuklar; ebeveynlerin dijital teknolojilerle geçirdiği zamanın artmasıyla yalnızlık, ihmal edilmişlik ve güvensizlik duygularını sıkça ifade etmiş ve aile içi etkileşimler sırasında ebeveynin dijital cihazlara odaklandığında, ebeveynleriyle iletişimlerinde kopukluk yaşamalarına neden olduğunu ifade etmişlerdir.

Yılmaz (2024) tarafından çocukların ve annelerinin katılımında yapılan araştırmada dijital oyun bağımlılığı eğilimi arttıkça çocukların iletişim becerilerinin azaldığı, annelerin sosyal medya bağımlılığındaki artışın dijital oyun bağımlılığı eğiliminde de artışa neden olduğu ve çocukların iletişim becerilerinin azalmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dokumacı (2023) tarafından yapılan araştırmada ise fazla dijital oyun oynayan okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerilerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buzacık (2024) tarafından 60-72 aylık çocuklarla yapılan araştırmada da dijital oyun bağımlılığının çocukların sosyal becerilerini olumsuz etkileyebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuk ve ebeveyn arasında kurulan güven ilişkisi çocukları internetin zararlı etkilerinden korumaktadır ki yapılan araştırmalar da ebeveyn çocuk arasındaki iletişimin çocukların ekran süresini azalttığını göstermektedir. Aile içi iletişim ekran süresini azaltarak dijital oyun bağımlılığı ya da ekran bağımlılığı riskini bertaraf ederken azalan ekran süresi çocukları fiziksel aktiviteye ve sosyal iletişime yönlendirebilmektedir.

Ebeveynlerin çocukların dijital teknoloji kullanımlarında nasıl yönlendirdiği konusunda ise çocuklarının dijital teknoloji kullanım süreleri konusunda çeşitli yöntemler belirlediklerinden bahsetmiştir. Yaş çarpı 10 dk yöntemi uygulayabildikleri gibi bir saat dijital teknolojileri kullanmasına karşılık 2 saat oyuncaklarıyla oynaması gibi bir yöntemle çocukla anlaşmaya varan ebeveynler bulunmaktadır.

Bir ebeveyn 3 yaşına kadar sıfır ekran kuralını uyguladıktan sonra çocuğunu, kontrollü bir şekilde dijital teknoloji ile tanıştırmayı planladığından bahsetmiştir.

Uzmanların önerisi de 0-3 yaş grubu çocukların ekranla tanışmaması yönündedir. Bu yaş grubu çocukları için beş duyu organını dengeli bir şekilde uyaracak oyunlar oynamasının beyin gelişimi için önemli olduğu vurgulanarak fazla ekran maruziyetinin dil gelişiminde gecikme ve sosyal iletişim becerisinde yetersizliğe neden olabileceği, ayrıca 0-2 yaş arası dönem için ekran maruziyetinin bilişsel gelişimde gecikme veya gerilemeye yol açabileceği belirtilmektedir (Uslu, t.y; Ünal, 2023).

Amerikan Pediatri Akademisi'sinin önerisi de, 18 aydan küçük çocuklar için görüntülü görüşme harici ekran kullanımından kaçınılması yönündedir. Ayrıca 18-24 ay arası çocuklar için ebeveyn tarafından çocukların izledikleri konusunda seçici davranılması ve ebeveynin çocuklarının gördüklerini anlamaları konusunda birlikte izleyerek yardımcı olmaları önerilmektedir. 2-5 yaş arası için ekran süresinin günde bir saati geçmemesi ve yine ebeveyn eşliğinde izleme akademi tarafından önerilmektedir.

Çocukların günlük dijital teknoloji kullanım süresine bakıldığında 6 çocuğun 30dk-1 saat aralığında dijital teknolojileri kullandığı tespit edilirken bir çocuk 1,5 saat, bir çocuk 2,5 saat, 3 çocuk için belirtilen süre sadece hafta sonları olmaktadır. 2 yaşından küçük çocuk sahibi 5 ebeveyn ise çocukları için böyle bir süre bulunmadığını belirtmiştir. Ebeveynin günlük dijital teknolojileri kullanım süresine bakıldığında da 6 ebeveyn 30dk-1 saat aralığında, 4 ebeveyn 2 saat, 1 ebeveyn 2,5 saat, 2 ebeveyn 3 saat dijital teknolojileri kullandığı sonucuna ulaşılmış olup çocukların günlük kullanım süreleri ile ebeveynlerin kullanım süreleri arasında paralellik gözlenmektedir.

Chen ve Adler (2019) tarafından 1997 ve 2014 yıllarındaki 6 yaşından küçük çocukların katılımında gerçekleştirilen araştırma verilerini kullanarak yapılan araştırmada, 1997 yılında 0-2 yaş arasındaki çocukların ekran süresi 1.32 saat olurken 2014 yılında 3.05 saat ile iki katına çıkmış olup araştırmada, mobil cihazların ortaya çıkmasından önce ve sonra küçük çocukların televizyon sürelerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sweetser ve diğ. (2012) tarafından Avustralya Aile Çalışması Enstitüsünün 0-2 yaş arası ve 4-5 yaş arası çocuklar ile 2004-2010 yılı arasındaki boylamsal araştırması veri setinden alınan bulgulara göre çocukların çoğunun, günde bir saat ekran süresi önerilerini aştığı ve çoğunun ekran süresini TV ve DVD izlemekle geçtiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tan ve diğ. (2023) tarafından Pekin’de okul öncesi çocuk ve ebeveynlerin katılımında yapılan araştırmada çocukların hafta içi günde ortalama 1,45 saat ve hafta sonu günde 2,15 saat ekrana maruz kaldıkları bulgulanmıştır.

Susilowati ve diğ. (2021) tarafından Endonezya’da Covid-19 pandemisi dönemindeki online öğrenme sürecinde, okul öncesi çocuğa sahip ebeveynlerin katılımında yapılan araştırmada çocukların günde bir saatten fazla ekran başında zaman geçirdikleri ve en çok; cep telefonu (%91), televizyon (%86,1) ve bilgisayar (%61) kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Kostyrka-Allchorne ve diğ. (2018) tarafından 3-6 yaş arası çocuğa sahip ebeveynler ile yapılan araştırmada televizyon küçük çocuklar arasında en çok sevilen medya platformu olsa da dokunmatik ekranlı cihazların da popülerlik kazandığı bulgulanmış olup çocukların haftada 13,42 saat farklı medya türü kullanırken haftada 8 saati televizyon ve DVD izleyerek geçirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Vittrup ve diğ. (2016) tarafından 2-7 yaş arası çocuğa sahip ve 3-6 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin katılımında yapılan araştırmada televizyon çocukların en sık kullandığı teknoloji olurken günlük TV izleme süresi 3 saat ve günlük bilgisayar kullanımı bir saat olarak bulgulanmış olup ebeveynlerin toplam medya kullanımı ile çocukların kullanımları arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca 4 yaşın altındaki bazı çocukların yatak odalarında TV ve DVD oynatıcıların bulunduğu, çocukların %17’sinin yatak odalarında bilgisayar bulunduğu ve çocukların %20’sinin kendilerine ait cep telefonun olduğu bulgulanmıştır.

3 yaş altı için televizyon da dahil olmak üzere telefon, tablet, bilgisayar vb hiçbir teknolojik cihaz kullandırılmaması ve ekrana maruz bırakılmaması önerilerken, 6 yaşına kadar çocukların dijital medya ve ekran karşısında geçireceği zamanın sınırlandırılması gerektiği belirtilmektedir (Aytekin, 2021).

Araştırmamızda, 9 aylık erkek çocuk sahibi ebeveyn kendileri kullandığı zaman çocuğunun dijital teknolojilere ilgi duyduğundan bahsetmiş olup Erikson’a göre 0-6 yaş grubu çocukların yetişkin davranışlarını taklit ettiği dönemdir ve ebeveyn çocuk için model olmaktadır. Ekolojik yaklaşım açısından da çocuk, ilk temas kurduğu ve ilk sosyalleştiği mekân olan ailede, çevresini

gözlemleyerek, dikkat ve taklit ederek öğrenmekte olup ebeveyn dijital teknoloji kullanım alışkanlığı ile çocuğa örnek olmaktadır.

Hu ve diğ. (2018) tarafından okul öncesi çocuklar ve ebeveynlerinin katılımında yapılan araştırmada ebeveynlerin ekran süresi ile çocukların ekran süresi arasında pozitif bir ilişki bulunurken, ebeveynin TV izleme ve bilgisayar kullanımı konusundaki kısıtlamalarının çocukların bilişsel ve sosyal gelişimiyle olumlu bir ilişkiye sahip olduğu ve eğitim programlarının ve çocuk dostu içeriklerin de yine çocukların sosyal ve bilişsel becerilerinin gelişimine katkıda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dy ve diğ. (2023) tarafından 2-3 yaş arası çocuğa sahip ebeveynlerin katılımında yapılan araştırma sonucuna göre ebeveynlerin aşırı ekran kullanımının çocukların aşırı ekran kullanımını 4,19 kat arttırdığı sonucuna ulaşılırken, günde 2 saatten fazla ekran süresinin 2 yaşındaki çocuklarda, daha zayıf dil gelişimi ile ilişkili olduğu bulgulanmıştır.

Araştırmamızda, dijital teknolojileri kullanacakları süre konusunda ebeveyn çocuk iletişimin öneminden bahseden ebeveynler öncesinde planlama yaparak anlaşarak belirli bir süre belirlemenin anne, baba, çocuk bir araya gelerek çocuğun da bu süre belirleme sürecinde fikrinin alınmasının ve bu süreçte çocuğun ekranı bıraktığında ebeveynin de dijital teknolojileri bırakmasının sağlıklı bir yöntem olacağı belirtilmiştir. Öncesindeki bu yapılandırma ve anlaşma sürecine katkısı bulunan çocuk kendisinin de bu kararda kontrolünün olduğunu bilerek anlaşmaya uymasının olası olacağı ebeveynler tarafında belirtilmiştir.

Koyuncuoğlu ve Akaroğlu (2023) tarafından 4-6 yaş aralığında çocuğu olan anneler ile yapılan araştırma sonucuna göre çocukların ekran kullanımı için aile içi kuralların olmaması ekran kullanım süresinde artışa neden olmaktadır.

Jago ve diğ. (2012) tarafından 3-10 yaş grubu çocuğa sahip aileler ile yapılan araştırma sonucuna göre çocukların günde 2 saatten fazla TV izledikleri ve bir saatten fazla diğer medya türlerini kullanırken ebeveynlerin TV izleme süresiyle çocukların TV izleme süresinin güçlü bir şekilde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmamızda katılımcı ebeveynlerden 9'u internet ve dijital teknolojiler kullanma konusunda bir zaman kısıtı belirlediklerinden bahsetmiş olup bu süre bittiğinde çocukların genel tepkisi izlemeye devam etme isteği olabilmektedir. Yaşı küçük olan (3 yaş altı) çocuklarda fiş çekme ya da şarj bitti diyerek kullanım sonlandırılabilirken daha büyük çocuklarda konuşarak ikna etmek daha işlevsel olmaktadır.

Araştırma kapsamında ebeveynlerin dijital teknolojileri ve interneti kullanmaları konusundaki davranışlarına bakıldığında bazı katılımcı ebeveynler içeriğin uygunluğu konusunda uyarıda bulunduğunu belirtirken bir ebeveyn ise etkileşimli oyunlarda hiç kimseyle konuşmaması gerektiği konusunda çocuklarını uyardığından bahsetmiştir.

Ulusoy ve Bostancı (2014) tarafından 17 yaş ve altı çocuğa sahip ebeveynlerin katılımında gerçekleştirilen araştırmada ebeveynlerin %89'unun çocuklarına tanımadığı kişilerle iletişim kurmamaları ve %76'sının kişisel bilgilerini korumaları konusunda uyardıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Ebeveynler, çocukları dijital teknolojileri kullanırken oturma odasında kullanmalarını tercih ettiklerinden bahsetmiş ve özellikle bazı ebeveynler yanında ve ekranı görebileceği şekilde kullandırmayı tercih ettiğini ifade etmiştir. Ebeveynler, ebeveyn eşliğinde izlemenin ve bunun üzerine konuşmanın çocuğun tek başına ekran karşısında olmasından çok daha yararlı olacağını belirtmiş olup 0-3 yaş grubu için sıfır ekran öneren uzmanlar 3-6 yaş grubundaki çocukların ekran başında yalnız kalmamasını vurgulayarak ebeveyn kontrolünün öneminden bahsetmektedir (Ünal, 2023).

Araştırmamız kapsamında ebeveynler çocuklarını dijital teknoloji kullanımında eğitici uygulamalar kullanmaları konusunda yönlendirdiklerini ifade etmiştir. Bazı ebeveynler özellikle dil eğitimi için çocuklarını yabancı dil çizgi filmlere ya da uygulamalara yönlendirdiklerinden bahsederken ekrandan öğrenmektense iletişim motivasyonunu yüksek tutarak sosyal temasla öğrenmesinin çok daha sağlıklı olacağı ve yabancı dil öğrenmek için ekrana maruz kalınmasına gerek olmayacağı da ifade edilen görüşler arasındadır. Ekran karşısında pasif olan çocuk tek taraflı iletişim ortamında pasif alıcı olmaktadır. Oyun grupları, ebeveyn ya da yetişkin- çocuk iletişimi ise sosyal iletişim ortamını oluşturarak çocuğun alıcı ve verici olarak aktif durumda olduğu iletişim şekli olmaktadır. Ekran karşısında öğrenme ekran maruziyetini de arttırarak çocuğu pasifize ederken sosyal ortamda öğrenme çocuğu aktif kılmaktadır.

Dil öğrenimi için sosyal medya uygulamaları sıklıkla kullanılmakta olup Dong (2018) tarafından 4-6 yaş grubu çocuğa sahip Koreli ebeveynlerin katılımında yapılan araştırmada ebeveynler dijital oyunların günlük yaşamlarındaki anlamını; ödül, sosyal rekabet, dil öğrenimi ve çocuklarını meşgul etmenin bir yolu olarak ifade etmişlerdir.

Araştırmamız kapsamında ebeveynlerin çocuklarını dijital teknoloji kullanımı konusundaki yönlendirmelerde farklı davranışlarda bulundukları sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerden bir

kısmı dijital teknoloji kullanmalarına izin vermekle birlikte belirli bir zaman kısıtı belirleyerek süreci yapılandırmaktadır. Özellikle 2 yaş altı çocuk sahibi ebeveynler ise çocuklarına dijital teknoloji kullandırmamayı tercih ettiklerinden hatta sıfır ekran kuralı uyguladıklarından bahsetmiştir. Uzmanların önerisi de küçük çocuklar için dijital teknoloji kullanımının sınırlandırılması yönünde olup 3 yaş altı için sıfır ekran önerilmektedir.

Çocukların ekran kullanımlarının ebeveynlerin ekran kullanımlarına paralel olduğu gerek araştırmamızda gerekse literatürdeki araştırmalarda ulaşılan sonuçlardandır. Literatürde var olan araştırmalara da bakıldığında çocukların günlük dijital teknoloji kullanım süresi önerilen süre sınırını aşmaktadır.

Dijital dünyanın riskleri konusunda ebeveyn davranışlarına bakıldığında ise gerek araştırmamızda gerekse literatürdeki araştırmalarda ebeveynlerin çocuklarını en çok tanımadığı kişilerle konuşmaması konusunda uyardıklarından bahsetmiş olup çocukların dijital teknolojiyi ortak alanlarda kullanması ve hatta ebeveynin ekranı göreceği şekilde kullanıyor olması da risklerden korunma yolları olarak kullanılmaktadır.

2. Ebeveynlerin dijital teknoloji kullanımı sonrası çocuklarda yaşanan (fiziksel, psikolojik ve sosyal) sorunlar konusundaki görüşleri nedir?

Yapılan araştırmalar dijital medya araçlarının çocuklarda bazı sağlık sorunlarına neden olabildiğini göstermektedir (Yılmaz ve Güney, 2021).

Araştırma kapsamında ebeveynlere dijital teknoloji kullanımı sonrası çocuklarında fiziksel, psikolojik ya da zihinsel rahatsızlık gözlemleyip gözlemlemedikleri sorulduğunda ebeveynler en fazla seslenildiğinde duymama ve dikkat dağınıklığı olduğundan bahsetmiştir. Boyun ağrısı, görme sorunu ve iletişim sorunları da bahsedilen diğer sorunlardandır. Adını seslendiğinde duymama sorunu gerek ebeveynler tarafından gerekse anaokuluna devam eden çocukların öğretmenleri tarafından fark edilmiştir. Bir diğer sorun ise ekran maruziyeti nedeniyle ortaya çıkan gecikmiş konuşma olmaktadır.

Araştırmamız kapsamında, ilk çocuğu ile ikinci çocuğu arasında konuşma farklılığının olduğundan bahseden bir ebeveyn bu durumu ilk çocuğunda çok daha sınırlı ekran kullanımı olurken ikinci çocuğunda daha esnek olmasına bağlamıştır.

Ebeveynler ayrıca, çocuklarının, izlediklerinden korktuğunu farketmekle birlikte korktuğu halde izlemeye devam ettiğinden ve sosyal medyada yer alan kısa videoların yaşattığı duygu değişimi ile duygusal anlamda duyarsızlaştığından bahsetmiştir.

Amerikan Pediatri Akademisi'ne göre dijital medya ve ekranın aşırı kullanımı çocuklarda, obezite, uyku sorunları, sorunlu internet kullanımı, okul performansına olumsuz etki, riskli davranışlar, cinsel içerikli mesajlaşma ve siber zorbalık gibi riskleri beraberinde getirmektedir.

Orunbayev (2024) tarafından 4-6 yaş arası çocukların katılımında yapılan araştırmada çocukların problemlili teknoloji kullanım düzeyi arttıkça postürün bozulduğu ve denge becerilerinin önemli oranda olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Keskindemirci ve Gökçay (2020), tarafından izole dil gelişim gecikmesi olan çocuklarda ekran maruziyetini incelemek amacıyla yapılan araştırmada 8-36 aylık çocuklar arasında izole dil gelişimi gecikmiş olanlarda ekran maruziyet süresinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kardaş ve Kardaş (2024) tarafından ekran maruziyeti ile dil gelişimi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla çocuklarla yapılan araştırmada akıllı telefon izleme başlangıç yaşı düştüğünde hem dil gelişiminin hem de genel gelişim düzeyinin düştüğü sonucuna ulaşılmıştır.

McArthur ve diğ. (2022) tarafından anneler ve okul öncesi çocukların katılımında yapılan araştırmada günde ≤ 1 saat ekrana maruz kalan çocuklarla karşılaştırıldığında günde 2 ve ≥ 3 saat ekran süresi olan çocuklarda riskli davranış sorunları ve gelişimsel dönüm noktalarına ve dil edinimine gecikmeli ulaşma olasılığının arttığı belirlenmiştir.

Yalçın ve Erden (2018) tarafından okul öncesi çocukların akıllı cihaz kullanma durumları üzerine ebeveyn algılarının incelendiği, anaokuluna devam eden çocuklar ve annelerinin katılımında gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre akıllı cihazların ebeveyn-çocuk ilişkisine yönelik etkilerinden olumlu etkiler, çocuklarda empati becerisi, paylaşma ve kardeş sevgisini arttırarak, iletişim becerilerini geliştirdiği sonucuna ulaşılırken olumsuz etkiler olarak katılımcıların çoğu çocuklarda, iletişim kopukluğu (bağımlılık), konuşma bozukluğu, yalnızlaşma, şiddet içerikli davranışlar, küfür ve cinsel içerikli sorular gibi olumsuz tutum ve davranışların ortaya çıktığını ifade etmişlerdir. Ayrıca akıllı cihazların çocuklar üzerindeki etkisine bakıldığında akıllı araçlar aracılığıyla çocukların, renk ve sayı kavramını öğrendiği, araştırma ve pratik düşünme gibi becerilerini geliştirdiği, empati, kardeş sevgisi ve muhakeme gücünü arttırdığı ve paylaşma ve iletişim becerilerini geliştirdiği sonucuna ulaşılırken aynı zamanda görme bozukluğu, oyuna dalma (altına kaçırma), yalnızlaşma ve sağırlaşma gibi olumsuz davranış ve sağlık sorunlarına sebep olduğu, çocukların çevresindeki insanlara fiziksel ve sözel şiddet davranışına, oyun bağımlılığına, içine kapanarak yalnızlaşmasına, zamanla konuşma zorluğuna, yaratıcılığı engelleme ve dikkat dağınıklığına sebep olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Twenge ve Campbell (2018) tarafından 2016 yılında ABD’de 2-17 yaş arası çocukların ve bakıcılarından oluşan örneklem grubunun incelendiği araştırmada günde bir saatten uzun ekran süresinin daha az merak, daha düşük öz kontrol, daha fazla dikkat dağınıklığı, arkadaş edinmede zorluk, daha az duygusal istikrar, bakımı daha zor olma ve görevleri bitirememesi gibi psikolojik durumlarla ilişkilendirilmiş olup çocuk ve ergenlerde ekran süresi ile psikolojik iyi olma hali arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Zhao ve diğ. (2022) tarafından anne ve çocukların katılımında gerçekleştirilen araştırmada çocukların 6-72 aylık sürelerdeki gelişimleri takip edilmiş olup araştırma sonucunda erken yaşlarda aşırı ekran süresinin zayıf bilişsel ve sosyal-duygusal gelişim ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özdemir ve Keleş (2023) tarafından 4-6 yaş arası çocuğa sahip anneler ile yapılan araştırmada aşırı ekran maruziyetinin uykuya dalmada gecikme ve düşük öz düzenleme becerisi ile ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Tamana ve diğ. (2019) tarafından Kanada’da çocuklarla yapılan araştırmada erken yaşta televizyon izleme ile Dikkat Eksikliği ve Hiperaktif Bozukluğu belirtileri arasında ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Demirel (2022) tarafından ilkokul öğrencilerinin katılımında yapılan araştırmada öğrencilerin teknoloji bağımlılığı ve problem çözme düzeyleri arasında güçlü negatif ilişki tespit edilirken teknoloji bağımlılığı ve zorbalık eğilimi düzeyleri arasında orta derecede pozitif bir ilişki bulunmuştur. Araştırmada teknoloji bağımlılığı ve sosyal kaygı düzeyleri arasında da yine orta derecede ve pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gerek araştırmamızda gerekse literatürdeki araştırmalara bakıldığında dijital teknoloji kullanımı sonrasında ebeveynler çocuklarında; boyun ağrısı, görme sorunu, gibi fiziksel problemlerin yanı sıra gecikmiş konuşma, iletişim problemleri, dikkat dağınıklığı gibi bilişsel sorunlar ve ayrıca duyarsızlaşma gibi psikolojik sorunların yaşanabildiğini belirtmiştir.

3. Ebeveynler çocuklarına ait görsel ve video paylaşımı yapmaktadırlar ve bu paylaşımların neden olacağı tehlikeler konusundaki görüşleri nelerdir?

Katılımcı ebeveynlerin tamamı sosyal medya hesabı kullanırken, ebeveynlerin tamamı Instagram hesabı, 9 ebeveyn Twitter X hesabı ve bir ebeveyn Facebook hesabı kullanmaktadır. Çocukların ise kendilerine ait bir sosyal medya hesabı bulunmamaktadır.

TÜİK (2024) verilerine göre 6-15 yaş grubunda sosyal medya hesabı kullanan çocukların oranı %66,1 olarak bulgulanmıştır. Cinsiyet dağılımına bakıldığında erkek çocukların %68,1'inin, kız çocuklarının ise %64,0'ının sosyal medya hesabı kullandığı görülmüştür. Yaş grupları dağılımına bakıldığında ise 6-10 yaş grubu için sosyal medya kullanım oranı %53,5 iken 11-15 yaş grubu için bu oran %79 olmuştur. Çocukların en fazla kullandıkları sosyal medya platformu %96,3 ile YouTube olurken diğer sosyal medya platformu kullanma oranları, %41,5 ile Instagram, %26,2 ile TikTok, %21,4 ile Snapchat, %13,6 ile Pinteres, %9,5 ile Facbook ve %4,9 ile Twitter X olmuştur.

Sosyal medya hesaplarından yapılan çocuklara ait paylaşımlar çocukların arkadaş çevrelerinde alay edilmesine, küçük düşmesine neden olabilmekte, mahremiyetlerini ihlal etmekte ve psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyebilmektedir (Aksakallı, 2020).

Yapılan görüşmelerde ebeveynler, çocukların internet ve dijital teknoloji kullanımında zararlı içeriklerle karşılaşabileceklerinden, fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyebileceğinden bahsederken katılımcıların tamamının sosyal medya paylaşımları ile maddi gelir elde etmedikleri tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamındaki ebeveynlerden bazıları çocukların internet ve sosyal medya kullanımında sakıncalı içeriklerle karşılaşma riskinden bahsederken bu maruziyetin çocukların psikolojik gelişiminde olumsuzluk oluşturabileceğine değinmiştir. Bu anlamda okullarda kullanılan akıllı tahtaların da risk oluşturabileceği yine ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

Çocuğa ait bir sosyal medya hesabından yapılacak paylaşımların, çocuğun aldığı beğeni ve yorumların çocukların psikolojik gelişimlerini olumsuz etkileyerek sürekli ön planda olma isteğini besleyeceğine değinen bir ebeveyn bunun aynı zamanda çocuğun telefonda fazla vakit geçirmesine de kapı açacağını belirtmiştir.

Ayrıca sanal platformlarda var olan taciz ve zorbalık ile gerçek hayattaki taciz ve zorbalığın mağdurun duygu durumu açısından çok farklı olmadığı ifade edilen görüşler arasındadır. Sanalda gerçekleşen zorbalığa çok kısa sürede çok sayıda insan dâhil olabilmekte ve bu içeriklere çok kısa sürede çok fazla sayıda kişi kolaylıkla ulaşabilmektedir. İlgili içerikleri kaydederek saklanabiliyor oluşu sanal zorbalığı da son derece tehlikeli bir duruma getirmektedir.

Dinç (2020) tarafından öğrencilerle görüşülerek yapılan araştırma sonucuna göre siber zorbalığa maruz kalan gençler duygusal olarak etkilenmekte ve akademik başarıları olumsuz olarak etkilenmektedir. Tan ve Şenkal (2025) tarafından yapılan araştırmada da siber

zorbalığın, anksiyete ve depresyon, akademik performans düşüşü, okuldan kaçma ve devamsızlık, konstansyon bozukluğu gibi psikolojik ve davranışsal sorunlara neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Duman (2019) tarafından öğrencilerin katılımında yapılan araştırmada internete girişlerin denetlendiği durumlarda siber mağduriyet oranının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılırken günlük internet kullanım süresinin artması ise siber mağduriyeti arttırmaktadır. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre, ders ödev için interneti kullanan öğrencilerde siber mağduriyet düşük olurken, film izlemek, sosyal ağlara bağlanmak, oyun oynamak ya da müzik dinlemek için internet kullananlarda siber mağduriyet yüksek çıkmaktadır. Bu bulgular ebeveyn denetimi, internet ve sosyal medya süre kısıtının önemini vurgulamaktadır.

Bare (2020) tarafından instagramda yayınlanan ve çocuk resimleri içeren görsellerin analiz edildiği araştırmada, ebeveynlerin sosyal medyada verdiği paylaşım kararlarının ayrıca çocuğun çevrimiçi kimliğini oluşturduğu ve çocuğun bazen doğmadan önce bile kendileri için yaratılmış bir kalıba uymaya zorladığı sonucuna ulaşılırken aynı zamanda, çocuk pornografisi ve dijital kaçırmanın çocuk görsellerinin kötüye kullanılmasına yönelik en endişe verici tehlikelerden ikisi olduğu bulgulanmıştır.

Çocukların tamamının kendilerine ait bir sosyal medya hesabı bulunmamakla birlikte ebeveynlerin çoğunluğunun sosyal medya hesapları gizli hesaptır.

Araştırmamızın hedef kitlesini oluşturan çocuk yaş grubunun 0-6 yaş oluşu çocukların kendilerine ait sosyal medya hesaplarının olmayışı için bir neden oluşturmakla birlikte katılımcı ebeveynlerin de çocuklarına ait görsel ve video paylaşımında hassas davrandıkları yorumunu yapmak mümkündür. Ebeveynler çoğunlukla gizli hesap kullanmakta olup tanımadığı kişileri arkadaş listelerine eklemediklerinden bahsetmiş ve paylaşımlarını da olabildiğince sınırlandırdıklarını ifade etmiştir. Ebeveynlere çocuklarına ait görsel ve video paylaşımı yapıp yapmadıkları sorulduğunda paylaşım yaptığını ifade eden ebeveynler olduğu gibi çok az paylaştığını ya da çocuğun yüzü görünmeyecek şekilde paylaşım yaptığını ifade eden ebeveynler olmuştur. Bazı ebeveynler ise herhangi bir görsel ve video paylaşımı yapmadığından bahsetmiştir.

Ebeveynlerin çoğu yapılacak paylaşımların çocuklar için zarar verici sonuçlarının olabileceğini düşündüklerinden bahsetmiştir. Literatürde yer alan araştırmalara da bakıldığında sosyal medya hesaplarından yapılan paylaşımların; siber zorbalık, çocuk pornografisi ve dijital kaçırma için

riskli olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan her paylaşım kötü niyetli kişiler için veri oluşturmaktadır.

Açık hesap kullanan bir ebeveyn çok fazla takipçisinin olmadığını ve takipçilerinin çoğunluğunu da tanıdığından, bunun bir risk oluşturmayacağından bahsederken gizli hesaplarda paylaşılan bir görselin bile dolaşıma sokulmayacağına garantisiz olduğu için paylaşımlarını sınırlandırdığından bahseden ebeveynler de olmuştur.

Araştırma kapsamında ebeveynler internet ve sosyal medyanın fırsatlarından bahsederken kontrolsüz kullanımının da risk oluşturabileceği konusuna değinmişlerdir. Çocukların paylaşılan görsellerinin farklı amaçlarla kullanılabileceği çoğu ebeveyn tarafından ifade edilen risklerdendir. Çocukların internet ve sosyal medya kullanırken, film ya da video izlerken zararlı içeriklerle, zihinsel gelişimlerine uygun olmayacak türden reklamlarla karşılaşmalarının da risk oluşturabileceği ebeveynler tarafından belirtilmiştir. Aynı zamanda ebeveynlerin çocuklarına ait içerik paylaşımı ile maddi gelir elde etmesi katılımcı ebeveynler tarafından çocuğun istismar edilmesi ve araçsallaştırılması olarak tanımlanmıştır. Sosyal medya aracılığı ile para kazanan hesaplardan çocuklarının tuvalet eğitimi sırasında ya da duş jeli linki vermek için çocuğun banyo yaparkenki görsel ya da videolarının paylaşımının çocuğun maddi anlamda sömürülmesi anlamına geldiği katılımcı bir ebeveyn tarafından belirtilmiştir.

Paylaşılan içeriklerin siber zorbalığa ve akran zorbalığına neden olabileceği de katılımcı ebeveynler tarafından ifade edilen risklerdendir.

Çocuklara ait içerik paylaşımlarının çocuklar açısından güvenlik açığı oluşturabileceği ifade edilirken çocuğun ad soy ad bilgisinin, okul adı, konum bilgisinin, okula gidiş-çıkış saatlerinin içerikler aracılığı ile paylaşıyor oluşunun çocukların güvenliğini riske edeceği de ebeveynler tarafından belirtilmiştir. Bu anlamda ebeveynler, konum bilgisi olarak sadece il paylaşımı yaparak nokta konum bilgisi paylaşmadıklarından bahsetmiştir. Bir ebeveyn paylaşılan bir görselde çocuğun formasından hangi okula gittiğinin kolaylıkla bulunabileceğini ifade etmiştir. Paylaşılan herhangi bir görselin ya da videonun yapay zekâ ile çocuk pornografisi için bir veri oluşturabileceği de ebeveynler tarafından ifade edilen bir diğer risktir.

Yayınlanan bir haberde FBI tarafından yakalanan çocuk kaçakçısı sorgusunda şunları ifade etmiştir “Benim için çocuk kaçırmak çok kolay, önce annelerin sayfalarından çocukların fotoğraflarını toplarım, çocuklardan biri için talep geldiğinde hesabı izlemeye başlarım, nerelerde geziyor, hangi kafelere gidiyor, okuldan kaçta alıyor, bunların hepsini yazar zaten,

sonrası çok basit” Ayrıca çocuğa ait yeterince fotoğraf olduğunda “deep fake” yöntemi ile bir filmde başrol oynatılabilmektedir (Toker, t.y).

Güney Kore’de deep fake yöntemi ile, üniversite, lise ve ortaokul öğrencilerinin yanı sıra öğretmenler ve askerlerin de bulunduğu binlerce kişinin yapay zekayla sahte müstehcen görüntülerinin üretilip yayınladığı en az 220 bin üyenin olduğu Telegram ağı ortaya çıkarılmıştır (NTV, 2024).

Manotipya ve Ghazinour (2020) tarafından 0-17 yaş arası çocuğu olan 51 ülkeden ebeveynlerin katılımında yapılan anket araştırmasında 0-5 yaş grubundaki ebeveynler çocuklarıyla ilgili fotoğrafları, videoları veya bilgileri sosyal medya hesaplarından paylaştıklarını belirtmiş olup araştırmada, ebeveynlerin çocuklarının çevrimiçi gizliliği hakkında belirli düzeyde farkındalık ve bilgiye sahip olmalarına rağmen çevrimiçi eylemlerinin bazılarının hala çocuklarının gizliliğini ihlal ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Walrave ve diğ. (2023) tarafından Belçikada 0-6 yaş grubu çocuğa sahip anne-babalar ile yapılan araştırmada ebeveynlerin çocukların mahremiyetini sağlamak için; çocuğu uzaktan fotoğraflama, yalnızca bir vücut bölümüne odaklanma, yüzünü bir emoji ile kapatma, yüzü bulanıklaştırma veya fotoğrafın tanıtılabilir kısımlarını kesme gibi önlemler aldıkları bulunmuş olup dikkatli sharenting ile ebeveynlerin sharenting faydalarını elde ederken çocukların gizliliğini korumaya ve riskleri en aza indirmeye çalışarak hassas bir denge kurmaya çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında yer alan ebeveynler, çocuklarının görsel ve videolarını paylaşmak noktasında çok fazla isteseler de paylaşım risklerini de göz önüne alarak çok az paylaşımda bulunduğundan ya da paylaştıktan sonra pişman olduğundan bahsetmiş olup literatürde yer alan araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı tespit edilmiştir.

4. Ebeveynler dijital teknoloji ya da sosyal medyanın kullanımında çocukların zarar görebilecekleri konusunda bilinçli midir?

Dijital okuryazarlık eğitimi, yapılandırılmış bir eğitim olarak çoğu ebeveyn tarafından alınmamış olsa da ebeveyn görüşleri incelendiğinde ebeveynlerin, dijital teknoloji ve sosyal medya kullanımında risklerin ve fırsatlarının farkında oldukları ve çocukların zarar görebileceği konusunda bilgilerinin olduğu tespit edilmiştir. Ekolojik perspektif çocukların potansiyellerinin keşfedilerek güçlendirilmelerini önemsemektedir ki dijital okuryazarlık, ebeveynin çocuğa rehber olarak, dijital dünyanın fırsatlarından yararlanırken risklerinden korunabilme becerisini kazandırmayı ifade etmektedir.

Araştırmamızda, çocukların internet ve sosyal medya aracılığı ile kurdukları sanal iletişimin siber zorbalık ve istismara neden olabileceği ebeveynler tarafından ifade edilmiştir. Sosyal medya platformlarından en masumu gibi görünen WhatsApp uygulamasının dahi çocukların istismar edilmesine aracı olabileceği katılımcı ebeveynler tarafından ifade edilmiştir. Günlük hayatta herhangi bir ihtiyaç için kaydedilen bir telefon numarasının sahibi tarafından paylaşılan profil ya da durum görseli ile çocuklar hakkında bilgi sahibi olunabilmekte bu bilgi çocuk için risk oluşturabilmektedir.

İçişleri Bakanı tarafından yapılan açıklamaya göre çevirim içi çocuk istismarı suçlarına yönelik 2023'ün son altı ayında 431 operasyon düzenlenerek 66 kişi tutuklanmış olup özellikle tiktok konusunda çevirimiçi çocuk istismarı barındıran içerikler kapsamında 1332 hesap yöneticisinden 13 ü tutuklanmıştır (TRT Haber, 2023). 2024 yılında ise 156 şüphelinin yakalandığı açıklanmıştır. (İçişleri Bakanlığı, 2024).

Dijital oyunlarda özellikle etkileşimli oyunlarda bağımlılık riskinin yanı sıra oyuncular arasında iletişim kurulmasının oldukça riskli olduğu her oyun oynayanın çocuk olmayabileceği araştırmamız kapsamında ebeveynler tarafından ifade edilen riskler arasında yer almaktadır.

Manap ve Durmuş (2021) tarafından dijital ebeveyn farkındalığı konusunda ebeveynler ile yapılan araştırmada, sağlıklı aile içi role sahip ebeveynlerin olumsuz model olma ve dijital ihmal düzeylerinin, sağlıksız aile içi role sahip ebeveynlere göre daha düşük olduğu; verimli kullanım ve risklerden koruma düzeylerinin ise daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada elde edilen bir başka sonuç çocuğun internet bağımlılık düzeyinin olumsuz model olma ve dijital ihmal ile pozitif yönde, risklerden koruma ile negatif yönde ilişki olduğudur. Araştırmada ayrıca aile içi rollerin sağlıklı veya sağlıksız oluşunun dijital ebeveynlik farkındalığına ve özellikle olumsuz model olma ve dijital ihmalin çocuğun internet bağımlılığına etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Brito ve diğ. (2017) tarafından 14 ülkeden 0-8 yaş gruba çocuğa sahip ailelerin katılımında yapılan araştırmada; dijital olarak yetkin olan ebeveynlerin çocukların dijital uygulamalarını izlediği ve destek olduğu bulgulanmakla birlikte dijital olarak daha az yetkin olan ebeveynler dijital teknolojiler hakkında daha olumsuz algılar bildirme eğilimindedir ve bu nedenle daha kısıtlayıcı ve daha az katılımcıdır. Ayrıca araştırmada bilgi eksikliği nedeniyle bazı ebeveynlerin çok izin verici olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bakó ve Tőkés (2018) tarafından, Romanya'da 4-8 yaş arası çocuğa sahip ebeveynler ve okullarında çalışan eğitimcilerle yapılan araştırmada, dijital becerilerden ve farkındalıklardan

yoksun olan ebeveynlerin çocuklarının dijital deneyimlerini şekillendirmeye karşı pasif bir tutum sergilerken çocukları için rol model oldukları gerçeğini de görmezden geldikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Zotova ve Zinchenko (2014) tarafından 0-18 yaş arası çocuğa sahip ebeveynlerin katılımında yapılan araştırmada 0-6 yaş arası çocuğa sahip ebeveynlerin interneti acil bir tehdit ve acil bir tehlike olarak görmemekle birlikte çevrimiçi ölüm görüntüleri, sosyal web tabanlı ağlar ve web sohbeti, saldırganlık, zulüm ve ahlaksızlığı çocukların sağlığı ve gelişimi için potansiyel tehlike olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Miočić ve Janković (2024) tarafından okul çağında çocuk sahibi ebeveynler ve öğretmenlerle yapılan araştırmada ebeveynler ve öğretmenler, çocukların interneti kullanarak yeni bilgiler edindikleri ve dijital yeterlilikler geliştirdikleri, internetin çocukların bağımsız olarak bilgi araması ve okul ödevlerini tamamlamasına yardımcı olduğuna inandıklarını belirtirken aynı zamanda potansiyel ekran bağımlılığı, oyunlarda şiddet, uygunsuz içeriklere maruz kalma, gerçek dünyadan sosyal izolasyon ve fiziksel aktivitede azalma risklerini de belirtmişlerdir.

Velicu ve diğ. (2019) tarafından Portekiz, Romanya ve Slovenya'dan 0-8 yaş arası çocuk sahibi aileler ile yapılan araştırmada ebeveynlerin çocuklarının dijital yaşamlarıyla ilgili; sağlık sorunları, ekran bağımlılığı, yaşa uygun olmayan içeriklere maruz kalma, dijital medyanın yokluğu ya da yetersiz kullanımı nedeniyle sosyal dışlanma, dijital olmayan çocukluk deneyimleri için fırsatları kaybetme endişesi, kötü okul performansı ve gelecek için “doğru” becerileri öğrenme konusunda, endişeli oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Bergert ve diğ. (2020) tarafından 2-13 yaş arası çocuğa sahip ebeveynlerin katılımında yapılan araştırmada ebeveynler, en çok çocukların cihazda karşılaşabileceği içerik konusunda endişe duyarken teknolojinin eğitimsel faydalarını övdükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Tomczyk ve Potyrala (2021) tarafından Polonya'daki ilköğretim öğrencilerinin velilerinin katılımında yapılan araştırmada dijital okuryazarlık konusundaki yeterlik testinde daha iyi puan alan ebeveynlerin çocukların dijital medyayı kullanma süresi, zamanı ve araçlarıyla ilgili sınırlar koyma ihtiyacını, daha düşük sonuç alan ebeveynlerden daha iyi fark ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çocukların diğer kullanıcılarla istenmeyen iletişime karşı korunması ve güvenli oturum açma alanlarının en çok ihmal edilen alanlar olurken bilgi iletişim teknolojileri kullanımının ergonomisi en güçlü bileşen olarak bulgulanmıştır.

Gerek araştırmamızda gerekse literatürde yer alan araştırmalarda ebeveynlerin dijital teknolojiler ve sosyal medya kullanımında çocuklarının zarar görebilecekleri konusunda bilgi

sahibi olurken kendi kullanım alışkanlıkları ile çocuklarına rol model olduklarını göz ardı edebildikleri ayrıca dijital okuryazarlık konusunda yetkinlik sahibi olan ebeveynlerin çocuklarını yönlendirmede daha fazla etkili oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında çocuğun internet ve sosyal medya kullanımının neden olabileceği riskler arasında katılımcılar ekran bağımlılığı ve oyun bağımlılığı risklerinden bahsetmiştir.

Küçük yaştaki çocukların dijital teknoloji ve sosyal medya kullanımının oyun bağımlılığı gibi bir sonucu olmasa dahi okula gitmek istememe, akşam erken yatmayı istememe şeklinde yansımalarının olacağı ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

Dürtüsellik altyapısı olan ve bağımlılığa yatkın olan çocuklarda dijital oyun bağımlılık riskinin olabileceği, dijital teknolojilerin kontrolsüz kullanımı ile pornografik içeriğe maruz kalan çocuklarda porno bağımlılığının gelişebileceği katılımcı ebeveynler tarafından ifade edilirken bu bağımlılık türleri ile çocukların psikolojik gelişimlerinin olumsuz etkilenebileceği belirtilmiştir.

Şahin ve diğ. (2018) tarafından internet bağımlılığı konusunda yapılan araştırma sonucuna göre, oyun oynamak, film izlemek ya da sosyal medya kullanmak amacıyla internet kullananlarda bağımlılık oranı yüksek olmaktadır. Tunç ve İncedere (2022) tarafından dijital teknoloji kullanımına yönelik öğrencilerin katılımında yapılan araştırmada internette geçirilen zamanın artması ile doğru orantılı olarak yoksunluk hissinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tso ve diğ. (2022) tarafından ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin katılımında yapılan araştırmada dijital yeterliliğin özellikle okul çağındaki küçük çocuklarda aşırı dijital cihaz kullanımının zararlı etkilerini hafifletebileceği ve dijital cihazların uzun süreli kullanımından kaynaklanan ruh sağlığı sorunlarının oyun bağımlılığı tarafından aracılık edildiği bulunurken aynı zamanda dijital yeterliliğin daha az oyun bağımlılığı ile ilişkili olduğu ve oyun bağımlılığı ve siber zorbalık risklerini azaltarak daha iyi bir zihinsel refaha yol açabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anitha ve diğ. (2021) tarafından 18 ay ile 12 yaş arasındaki çocukların katılımında yapılan araştırmada en yaygın kullanılan dijital teknoloji TV olurken hemen ardından akıllı telefonlar gelmektedir. Çocukların ortalama günlük ekran süresi 2.11 saat olarak bulgulanırken ekran bağımlılığının yaygınlığı %28,1 olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada ekran süresi ve medya bağımlılığı; iletişim, problem çözme ve kişisel-sosyal alanlardaki endişelerin yanı sıra davranış, hiperaktivite ve yaygın gelişimsel bozukluk sorunlarıyla önemli ölçüde ilişkilendirilmiştir.

Şenol ve diğ. (2024) tarafından 60-72 ay arası okul öncesi eğitime devam eden çocuğa sahip ebeveynlerin katılımında yapılan araştırmada çocukların %25,4'ünün kendi telefon ya da tableti olduğu ve çocukların %57'sinin bir saat veya daha az dijital oyun veya internet kullandığı bulgulanmıştır. Araştırmada, çocuklarda dijital oyun bağımlılığının artmasının sosyal ve duygusal gelişimini olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca aktif ebeveynlik stratejisi çocukların dijital oyun bağımlılığını önlerken, dijital ve serbest ebeveyn stratejisinin bağımlılığı arttırdığı da vurgulanan sonuçlardandır.

Özçiftçi (2023) tarafından 5. ve 6. sınıf öğrencileri ve ebeveynlerinin katılımında yapılan araştırmada yüksek akademik başarıya sahip olan çocukların dijital oyun bağımlılık düzeylerinin daha düşük olduğu, destekleyici aile ilişkilerinin ve ebeveynlerin dijital oyun bağımlılığını önleyeme yönelik uygulamalarının çocukların dijital oyun bağımlılığı düzeyini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tutumlu (2024) tarafından yapılan ve okul öncesi çocukların dahil edildiği araştırmada günlük ortalama dijital oyun oynama süresi arttıkça dijital oyun bağımlılığı eğilimi puanlarının arttığı sonucuna ulaşılırken Oğraş (2024) tarafından yapılan çalışmada, dijital oyunlara aşırı maruz kalmanın çocukların beden algısını olumsuz yönde etkileyebileceği ve bu durumun çocukların genel psikolojik durumlarına zarar verebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Arı (2024) tarafından çocuk ve ebeveynlerin katılımında yapılan araştırmada evde bulunan sürekli internet bağlantısı olan cihaz sayısının artması, çocukların kendilerine ait internet erişimi olan cihaz sayısındaki artış ve ilk kez bir teknolojik cihaza sahip olma yaşının azalması, internette harcanan sürenin artışı, çocuklarda internet ve dijital oyun bağımlılığı düzeylerini arttırdığı sonucuna ulaşılırken ebeveyn kontrolleri çocukların internet ve dijital oyun bağımlılığı düzeyini düşürmektedir.

Araştırma kapsamındaki ebeveynler çocuklarının dijital teknoloji kullanımlarını sınırlandırdıklarından bahsetmiş olup internet ve sosyal medya kullanımının ekran ve oyun bağımlılığı risklerine neden olabileceğini ifade etmişlerdir. Literatürde ise internet ve sosyal medyanın uzun süreli ve kontrolsüz kullanımının bağımlılığa neden olabileceği, bağımlılığın ise çocuklarda çeşitli sorunlara yol açabileceği sonucuna ulaşılan araştırmalar bulunmaktadır.

5. Ebeveynlerin çocuklara ait görsel ve videoların paylaşılmasının çocukların kişisel haklarını ve mahremiyetini ihlal edebileceği ve bu ihlalin de çocuklar yetişkin olduğunda unutulma hakkını gündeme getireceği konusundaki görüşleri nedir?

Araştırmamız kapsamında ebeveynlerden bazıları yapılan paylaşımlarla çocukların hem kişilik haklarının hem de mahremiyetlerinin ihlal edildiği konusuna değinmiştir.

Ebeveynlerin çoğu çocuklarına ait mayolu ya da çıplaklık içeren fotoğraf/video paylaşımı yapmadıklarını belirtmiştir.

Katılımcı ebeveynler günlük hayatta çocuk mahremiyetine gösterilen özenin sosyal medyada da uygulanması gerektiğinden bahsetmiştir. Çocuğa ait banyo fotoğrafının ebeveyn tarafından paylaşılması sonucu çocuk, yetişkin olduğunda bununla ilgili ne hissedeceğinin de düşünülmesi gerektiği ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

Akpınar ve diğ. (2020) tarafından ebeveynlerin katılımında gerçekleştirilen araştırmada ebeveynlerin; %65,3'ü çocuğun fotoğraf-videolarını sosyal medyada paylaşmanın mahremiyet ihlaline girdiğini belirtirken, %62,9'u paylaşılan içeriklerin başkaları tarafından kullanılabileceğini düşündüğünü ifade etmiştir. Ebeveynlerin %62,9'u yapılan paylaşımlardan çocuklarının ileride rahatsızlık duyabileceğini düşünmediğini ve %73,3'ünün çocuklarını deniz, havuz kenarında çıplak şekilde fotoğraflarını paylaştıklarını belirtmiştir.

O an güzel ve tatlı gelen bir fotoğrafı paylaştıktan sonra pişmanlık yaşadığından bahseden katılımcı bir ebeveyn çocuğunun hakkını elinden aldığını hissettiğini ve belki de çocuğun büyüdüğünde hiç paylaşım yapmak istemeyebileceğini de düşündüğünden bahsetmiştir.

Anne çocuk arasında geçen bir diyalogun sosyal medyada paylaşılmasının mahremiyet ihlali olabileceğinden bahseden bir ebeveyn bu paylaşımın akran zorbalığı nedenine de dönüşebileceğini belirtmiştir.

Ferrara ve diğ. (2024) tarafından 0-16 yaş arası çocuğa sahip ebeveynlerin katılımında yapılan araştırmada sharenting oranı, %65,7 olarak bulgulanmıştır. Araştırmada ebeveynlerin doğmamış veya yeni doğmuş çocuklarıyla ilgili görüntü ve bilgi paylaşımı çoğu ebeveynin bu uygulamayı çocukların mahremiyetini ya da kendi kaderini tayin hakkının ihlali olarak algılamadıklarını gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada, ebeveynlerin %73,3'ü çocukların fotoğraf ve videolarının sosyal medyada aşırı paylaşılmasının çocuk ihmal ve istismarı olarak kabul edilebileceğini kabul ederken, ebeveynlerin %71,4'ü sosyal ağlarda paylaşım yapmanın çocuğun mahremiyetini tehlikeye atabileceğini, ihmal ve istismara yol açabileceğini ve resimlerin uygunsuz sitelerde kullanılabileceğini belirtmiş olup ebeveynlerin %12,6'sı yorumlar nedeniyle duygusal sonuçları ve çocukların reklam için sömürülmesi nedeniyle de ekonomik sonuçlarına değinmiştir.

Bağdaş (2025) tarafından instagramda geniş takipçi kitlesine sahip annelerin katılımında yapılan araştırmada ebeveynlerin çocuklarını dijital ortamların risklerinden koruma anlamında çabalarının olduğu ve çocuklarına dijital rehber olmaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Ayrıca annelerin çocuklarının mahremiyetine verdikleri önemi ifade ederken pratikte ise çocuklarına ait görselleri paylaştıkları ve yaptıkları paylaşımlarda çocuklarının yüzlerini paylaşmamak gibi önlemlerle mahremiyet ihlallerini en aza indirmeye çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında katılımcı olan ebeveynler genel anlamda herhangi bir gelir elde etmek amacıyla paylaşım yapmadıkları tespit edilmekle birlikte yapılan paylaşımların kişilik hakkı ihlali ya da mahremiyet ihlali olarak değerlendirilebileceği konusuna değinmişlerdir. Bu konuda katılımcı ebeveynlerden bir kısmı da “çocuğum büyüdüğünde bu paylaşımlardan ne hisseder” sorgulamasını yaptıklarından bahsederek konu hakkında gösterdikleri özeni dile getirmişlerdir. Literatürde de ebeveynlerin paylaşımlarının ihmal ve istismara yol açabileceği konusunda farkındalıkları oldukları sonucuna ulaşan araştırmalar mevcuttur.

Unutulma hakkı kavramı kavram olarak araştırmamıza katılan çoğu ebeveyn tarafından bilinmezken çocukluk döneminde yapılan paylaşımların daha sonradan çocuklar yetişkin olduğunda bundan rahatsızlık duyabileceği konusunda fikir beyan etmişlerdir.

Ebeveynler, paylaşılan çocuklara ait içeriklerin bir dijital ayak izi oluşturacağı ve bunun da hem çocukluk dönemi için hem de yetişkinlikte risk oluşturabileceği konusuna değinmiştir.

Ebeveynlerden bazıları, çocuğu küçük düşürecek bir fotoğrafın paylaşılmasını doğru bulmadıklarından bahsederken ileride bu görüntülerden rahatsız olabileceklerini düşünerek dikkatli olduklarını ifade etmiştir.

Bir ebeveyn çocuk istemediği halde fotoğrafının çekilmesinin ve paylaşılmasının doğru olmadığını belirterek çocuğun paylaşım hakkının kendisinde olduğunu bilmesi gerektiğinden bahsetmiştir.

Başka bir ebeveyn bize ne kadar tatlı gelse de çocuğum ileride “bunu neden paylaştın ben utandım” diyebileceği içerikleri paylaşmadığını belirterek telefonundan dahi sildiğini ifade etmiştir.

Sarkadi ve diğ. (2020) tarafından İsveç’te 4-15 yaş arası çocukların katılımında yapılan araştırmada çocuklar için en kabul edilebilir olanı bir akrabaya fotoğrafının gönderilmesi olurken en az kabul edilebilir olanı çocuğun fotoğraflarının sormadan sosyal medyada paylaşılması olmuştur. Ayrıca araştırmada 4-6 yaş gurubu çocuklar için izinsiz fotoğraf çekmenin daha az kabul edilebilir olduğu sonucuna ulaşılırken çocuklar ve gençler

ebeveynlerinin fotoğraflarını çekmeden ya da fotoğraflarını paylaşmadan önce kendilerine sormalarını ve cevaplarını dinlemelerini istedikleri bulgulanmıştır.

Ouvrein ve Verswijvel (2019) tarafından 12-14 yaş arası ergenlerle yapılan araştırmada da katılımcılar, hangi tür paylaşımların ne sıklıkla ve kiminle paylaşılacağı konusunda ebeveynlerinin sınırlarına saygı duymaları ve paylaşım yapmadan önce izin almaları gerektiği konusunda görüş belirtmişlerdir.

Araştırmamızda kapsamında ebeveynlerle yapılan görüşmeler göstermiştir ki ebeveynlerin çoğu, “çocuğum büyüdüğünde bu paylaşımım hakkında ne hisseder” sorusunu paylaşım yapmadan önce kendilerine sormakta ve bu konuda hassasiyet göstermektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4. 1. Sonuç

Bu araştırmada, dijital ihmal ve istismar kapsamında, ebeveynlerin çocuklarını hangi nedenlerle dijital teknoloji kullanımına yönlendirdiğini, ebeveynin gözünden dijital teknoloji kullanımının çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerine olan etkisini ortaya koymak, çocuklara ait içeriklerin ve kişisel bilgilerin ebeveynlerin sosyal medya hesaplarından ya da çocuklara özel oluşturulan sosyal medya hesaplarından paylaşılması ile çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak yaşayabilecekleri tehlikeler konusundaki ebeveyn görüşlerinin değerlendirilmesi ve olası tehlikelerden korunmak için yapılabilecekler konusuna dikkat çekmek amaçlanmıştır.

Dijital çağ olarak adlandırılan 21. Yüzyıl ve özellikle son dönemlerinde, dijital teknolojinin ve sosyal medya platformlarının yaygınlaşması ile toplumsal değişim ve iletişim biçimlerinde bir dönüşüm yaşanmaktadır. Bu dönüşüm iletişim alışkanlıkları başta olmak üzere sosyal ilişkilerde, tüketim tercihlerinde, eğitimde vb yeni bir iletişim biçimi olan çevirim içi sistemi getirmiştir.

Dijital dönüşümün getirdiği yenilikler ve erişim kolaylığı bir takım riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu riskler en çok dijital teknolojilerinin ve sosyal medya hesaplarının hem kullanıcısı hem de öznesi haline gelen çocukları etkilemektedir ki araştırmamızın da ana konusunu oluşturan çocuğa yönelik dijital ihmal ve istismar bu riskleri ifade etmektedir.

Çocuğa yönelik kötü muameleyi ve çocuğun sağlıklı gelişimini engelleyen davranışları ifade eden geleneksel anlamda ihmal ve istismar çocuğa doğrudan zarar verirken dijital ihmal ve istismar çocuğa dolaylı yoldan zarar vermekte, kontrolsüz kullanılan dijital teknolojiler ve sosyal medya, geleneksel anlamda ihmal ve istismarın nedeni olmaktadır.

Dijital ihmal; dijital cihazların, çocukların fiziksel ve bilişsel gelişimine zarar verecek düzeyde kontrolsüz kullanımını ifade ederken dijital istismar, çocuk adına yapılan paylaşımlarla çocuğun metalaştırılarak ekonomik olarak sömürülmesinin yanı sıra çocuğun kişisel imajına zarar verecek paylaşımları ve aynı zamanda çocuğun kişisel bilgilerinin ifşasıyla çocuğu siber tehlikeye açık hale getirmeyi ifade etmektedir.

Dijital ihmal ve istismar kapsamında ebeveyn görüşlerinin incelendiği araştırmamızın alt problemlerine dair açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

Dijital teknolojiler kimi zaman ebeveyn için çocuk bakıcısı olabilmekte, dijital emzik olarak kullanılabilir. Araştırmanın alt problemlerinden biri olan ebeveynlerin çocuklarını hangi durumlarda (yemek yedirme, susturma vb) dijital teknoloji kullanımına yönlendirdiğini sorguladığımızda ebeveynlerin çocuklarını, yemek yedirmek, ev işlerini yapabilmek, arkadaşlarıyla vakit geçirmek vb nedenlerle dijital teknoloji kullanımına yönlendirdikleri sonucuna ulaşılmış olup bu yönlendirmeler çocukların ekran süresini arttırmaktadır. Artan ekran süresi ise obezite, görme sorunu, boyun ağrısı gibi fiziksel sorunların yanı sıra ekran bağımlılığı riskini de beraberinde getirmektedir. Dijital teknoloji kullanan çocuklar ise dijital platformlarla başbaşa kalmaktadır ki çizgi film izlese dahi ebeveynin seçici olmaması durumunda çocuğun, bilişsel gelişimine uygun olmayan içeriklerle karşılaşma riski bulunmaktadır.

Araştırmamızda yer alan alt problemlerden bir diğeri ebeveynlerin dijital teknoloji kullanımı sonrası çocuklarda yaşanan (fiziksel, psikolojik ve sosyal) sorunlar konusundaki görüşleri olup katılımcı ebeveynler dijital teknoloji kullanımı sonrası çocuklarında boyun ağrısı, görme sorunu, iletişim sorunu, dikkat dağınıklığı gibi sorunların yaşandığını ifade etmişlerdir.

Çevresi içinde birey yaklaşımını odağına alan Ekolojik yaklaşım açısından 0-6 yaş grubu çocuğun ilk çocukluk dönemi ebeveyn ile ilişkisiyle şekillenmekte ve çocuk çevresini gözlemleyerek, dikkat ve taklit ederek öğrenmekte olup araştırmamızda, çocukların ekran kullanım süresi ile ebeveynlerin ekran kullanım sürelerinde paralellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların ekran kullanımı için aile içi belirlenmiş bir kuralın olmayışı ekran süresini arttırmaktadır. Çocuğun gözlem yaparak, ebeveyni izleyerek öğrendiği bu dönemde elinden telefonu düşmeyen ebeveynin kendi telefon kullanımını yapılandırmadan çocuğun telefon kullanımını yasaklaması ya da sınırlandırması işlevsel olmamanın yanı sıra ebeveyn ve çocuk arasında çatışma nedenine dönüşebilmektedir.

0-6 yaş grubu çocuk için çocuğun ekran süresinin ebeveyn kontrolü ile yapılandırılması söz konusu olmaktadır ki araştırmamızın bir diğer alt problemi olan ebeveynlerin çocuklarını dijital teknoloji (cep telefonu, tablet, bilgisayar) kullanımına nasıl yönlendirdiği sorgulamasında ise araştırmamız kapsamında ebeveynlerin çocuklarının teknoloji kullanımlarını belirledikleri kural ve yöntemlerle yapılandıkları sonucuna ulaşılmıştır. 0-3 yaş grubu için önerilen sıfır ekran kuralı araştırmamıza katılan ebeveynler tarafından da kullanılan bir yöntem olarak ifade edilmiş olup çocuk ile en baştan anlaşarak ve çocuğun da fikrini alarak bir anlaşma

sağlanması, çocuğun parçası olduğu bir anlaşma kuralına uyma davranışını arttıracığı ebeveynler tarafından belirtilmiştir.

Teknolojinin gelişmesi ile TV'lerin yerini alan telefon, tablet ve bilgisayar ile her bir aile üyesi farklı bir ekrana bakar hale gelmektedir. Oturma odalarında tüm aile fertlerinin göreceği şekilde konumlanmış olan TV'de izlenenlerle ilgili ebeveyn kontrolü sağlanması mümkünken günümüz teknolojisinde çocukların ne izlediğini kontrol etmek ebeveynler için oldukça zor olmaktadır. TV izlerken herkesin izlediği ortak ekranda izlenenler hakkında oluşan sohbet ortamının ayrı ayrı ekranlara bakan aile fertleri arasında olmayışı da aile içi iletişimi sınırlandırmaktadır.

Özellikle araştırma grubunu oluşturan 0-6 yaş arası çocuğun dijital teknolojileri kullanırken yalnız bırakılmaması, oturma odası gibi herkesin ortak olarak kullandığı bir alanda dijital teknolojilerin kullanılıyor olması ve ekran kontrolü, çocukların sakıncalı içerikle karşılaşmasında engelleyici bir faktördür. Araştırmamızda ebeveynler tarafından çocukların tablet ve telefonları oturma odasında kullanırılmasına dikkat edildiği ve ekran kontrolünün yapıldığı tespit edilmiştir.

Çocuklar dijital teknolojilerin gelişim ve değişiminden etkilenirken bir yandan da teknolojinin kullanıcısı olarak bu teknolojileri etkilemektedir. Uygulama ve oyun üreticileri çocukların ilgisi yönünde uygulama ve oyunları yapılandırmakta ve böylece çocukları; ekrana, internete ve dijital oyunlara bağımlı hale getirilmektedir.

Dijital teknolojilerin ve sosyal medyanın risklerinin yanı sıra fırsatlarının da ifade edildiği araştırmamızda ebeveynlerden bir kısmı dil öğrenimi için eğitici uygulamaların çocuklar tarafından kullanılması yararlı bulunurken, ekran karşısında öğrenmektense sosyal etkileşim ile öğrenmenin çok daha yararlı olduğunu ifade eden ebeveynler de olmuştur.

Ekran karşısında öğrenme bir öğrenme metodu olarak uygulanabilmekle birlikte bu yöntemin en büyük riski ekran süresini arttırarak ekran bağımlılığına neden olabilmesidir ki bir diğer risk faktörü çocuğun karşılaşabileceği reklamlar ve uygunsuz içerikler olmaktadır. Ayrıca ekran karşısında alıcı konumunda bulunan çocuk tek taraflı iletişim içerisinde pasif olurken sosyal ortamda, kişiler arası öğrenmede ise alan ve veren olarak çift taraflı iletişim içinde aktif olmaktadır.

Literatürde ekran süresi artan çocukların aile içi iletişiminin azaldığı sonucuna ulaşılan araştırmaların yanı sıra ebeveyn – çocuk arasında kurulan olumlu iletişimin çocukların dijital bağımlılıklarında koruyucu faktör olduğu sonucuna ulaşılan araştırmalar bulunmaktadır.

Araştırmamızda ebeveynlerin çocuklarıyla sağlıklı bir iletişim içinde olmaya özen gösterdiği sonucuna ulaşılrken ebeveyn çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim güven duygusu oluşturmakta, bu da çocuğun herhangi bir sorun yaşadığında bunu açıklıkla ebeveynine anlatıyor oluşu ile çocuğun yaşayacağı dijital riskler için koruyucu bir faktör olmaktadır.

Olumlu ve açık iletişimin kurulmadığı aile ortamlarında ise ebeveynin bıraktığı iletişim boşluğunu dijital teknolojiler ve sosyal medya doldurduğunda çocuk, dijital dünyanın riskleri ile karşı karşıya kalmaktadır.

Araştırmamız kapsamında alt problemlerimizden biri olan ebeveynlerin çocuklara ait video ve görsel paylaşımının neden olabileceği tehlikeler konusundaki görüşleri incelendiğinde ebeveynler, dijital dünyanın risklerini; paylaşılan görsellerin farklı amaçlarla kullanılması, çocukların sakıncalı içerikle, uygunsuz reklamlarla karşılaşması, çocukların araçsallaştırılarak istismar edilmesi, ekran/internet/oyun bağımlılığı, siber zorbalık, akran zorbalığı, mahremiyet ihlali, kişisel verilerin paylaşılması ile güvenlik riski ve kötü niyetli kişilerle kurulacak online iletişim olarak ifade etmiş olup dijital teknolojilerin ve sosyal medyanın çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerini olumsuz olarak etkileyebileceği de yine ebeveynler tarafından ifade edilmiştir. İnternette paylaşılan her bir içerik bir başkası için veri olabilmekte ve bir kere paylaşılan herhangi bir bilgi çok hızlı bir biçimde yayılarak dijital ayak izi oluşturmaktadır.

Günlük hayatta küçük yaştaki çocuğunu çalıştırarak para kazanan bir ebeveyn görüldüğünde verilen tepki, çocuğuna dair içerik paylaşımlarında bulunan, çok sayıda takipçisi olan ve reklam almak suretiyle çocuğun dijital emeğini sömüren ebeveynler karşısında verilemeyeşinin yanı sıra bu hesapları takip eden ve gönderilerini beğenen hesaplar, çocuğun ekonomik sömürüsüne göz yummakta hatta beğenileriyle destek olmaktadır.

Doğumla başlayan çocuğun kişilik hakkı 3. kişilere ve ebeveyne karşı Kanunla korunmaktadır. Temel hak ve özgürlükler kapsamında ele alınan kişisel veriler ancak kanunda öngörülen hallerde ya da veri sahibinin açık rızası ile işlenebilmekte olup 16 yaşından küçük çocuklar söz konusu olduğunda çocuklara ait verilerin işlenebilmesi için ebeveynin açık rızası gerekmektedir.

Çocuğa ait kişisel verilerin, görsel ve videoların ebeveyn tarafından çocuk adına açılan sosyal medya hesaplarından ya da ebeveynin kendisine ait sosyal medya hesabından paylaşılması ile çocuğun kişilik hakkının bizzat ebeveyni tarafından ihlal edilmesi söz konusu olmaktadır. Çocuk doğmadan önce ultrason görüntüleri ile başlayan paylaşım süreci çocuk için dijital ayak izi oluşturarak çocukları siber tehlikelere açık hale getirmektedir. Sosyal medya hesaplarından çocuğa ait paylaşımlar ile takipçi sayısını arttıran ve reklam almak suretiyle çocuğun metalaştırılarak kazanç kaynağı haline getiriliyor oluşu ise çocuğun ekonomik istismarı kapsamında ele alınmaktadır. Bu durumda ise ebeveynin velayet hakkı kapsamındaki çocuğun üstün yararını gözetmesi sorumluluğu doğmaktadır.

Descartes'in ünlü "Düşünüyorum o halde varım" görüşünün "Görünüyorum o halde varım"a dönüştüğü günümüzde, var olmanın, sahip olunanların, görünürlikle kanıtlandığı; atılan her adımın sosyal medya hesaplarından paylaşılması ile ebeveynler; görünür olmak için paylaşım yapmak ile çocuğu korumak arasında bir ikilem içerisinde bulunabilmektedir. Araştırma kapsamında görüştüğümüz ebeveynler de, "paylaşıyorum ama sonra pişmanlık duyuyorum" diyerek bu ikilemi dile getirmişlerdir.

Ebeveyninin sosyal medyada yayınladığı çocuğuna ait bilgiler, görsel ve videolarda öncelikli bakış açısının "çocuğum büyüdüğünde bir yetişkin olduğunda bu paylaşımlar ile ilgili ne hisseder" olması gerektiği araştırma kapsamında görüşme yapılan ebeveynler tarafından da ifade edilmiş olup katılımcı ebeveynler, yaptıkları paylaşımlarda çocukları büyüdüğünde ne hissedeceğini önemsediklerinden ve bu paylaşımlardan rahatsız olabileceğini, utanabileceğini düşünerek paylaşımlarını sınırladıklarından bahsetmiştir. Bu tespit bizi araştırmamızın alt problemlerinden olan ebeveynlerin dijital teknoloji ya da sosyal medyanın kullanımında çocukların zarar görebilecekleri konusunda bilinçli oldukları sonucuna götürmektedir.

Paylaşım yapma nedenlerine bakıldığında araştırmamıza katılan ebeveynler hatıra kalması, dijital arşiv oluşturmak, uzaktaki yakınların görebilmesi için ya da hoşuna gittiği için paylaştığını ifade etmiştir. İyi ebeveyn algısı ile kabul görme ihtiyacı, onay ve övgü almak, arkadaşlar, aile ve akrabalarla bağ kurmak gibi nedenlerle yapılan paylaşımlar sosyal sermayeye de katkı sağlamakla birlikte gözetilmesi gereken en önemli konu yine çocuğun üstün yararı olmaktadır.

Araştırmamızda katılımcıların çocuklarına ait sosyal medya hesabı oluşturmadığı tespit edilirken araştırmamızın alt problemlerinden olan ebeveynlerin sosyal medya hesaplarından çocuklarına ait görsel ve video paylaşımı yapıp yapmadıkları sorgulandığında, katılımcı

ebeveynlerin çocuklarına ait içerik paylaşımı konusunda istediklerinin çok azını paylaştıklarından ve çocuklarının yüzü görünmeyecek şekilde paylaşım yaptıklarından, konum bilgisi veren ebeveynler ise tam bir konum bilgisi vermek yerine sadece şehir bilgisi verdiklerini belirterek bir takım önlemler aldıklarından bahsetmiş olup ebeveynlerin olası riskleri en aza indirmeye çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların çoğunluğu sosyal medya risklerinden korunmak için gizli hesap kullandığından bahsederken, arkadaş listesinde yer alan kullanıcıların ekran görüntüleri ile içerikleri yayınlatabiliyor oluşu ya da gizli hesapların görüntülenebilmesini sağlayan uygulamaların bulunuyor oluşu ise gizli hesaplarda yapılan paylaşımların herkes tarafından ulaşılabilmesi riskini oluşturmaktadır.

Sosyal medyada içerik paylaşarak çocukları siber tehlikelere açık hale getiren ebeveynlerin yanı sıra öğretmenler de çocuklara ait içerik paylaşımı yapabilmektedir. MEB tarafından alınan kararla öğretmenlerin sosyal medya hesaplarından öğrencilere ait görsel ve video paylaşması yasaklansa da veli izni alan öğretmenler paylaşım yapmaya devam etmektedir. Çocuğuna ait içerikleri sosyal medya hesaplarından paylaşılmasına izin vermeyen velilerin çocukları ise etkinlik dışında kalarak dışlanabilmektedir. Araştırmamız kapsamında da ebeveynlerden bazıları kreş ya da anaokulunun sosyal medya hesaplarından çocuklarına ait içerik paylaşımına izin verirken bazı ebeveynler izin vermediğinden bahsetmiştir.

Sosyal medyanın yaygın kullanımı, mahremiyet algı ve sınırlarını dönüştürmektedir ki en büyük risk yapılan paylaşımların normalleşmesi ile mahremiyet fikrinin ortadan kalkması riskidir. Mahrem kabul edilen evlerin içleri, kişisel bilgiler, aile fertlerine ait görsel ve videolar, gönüllü olarak açık ya da gizli sosyal medya hesaplarından paylaşılmaktadır. Yoldan geçen herhangi bir kişiye kendimiz ya da ailemizle ilgili vermeyeceğimiz bilgilerin, dağıtmayacağımız fotoğrafların sosyal medya hesaplarından paylaşıldığı an, gizli hesaplardan paylaşılsa dahi, çok hızlı bir şekilde yayılmakta ve paylaşım yapanın kontrolünden çıkmaktadır.

Araştırmamızın bir başka alt problemi olan ebeveynlerin çocuklarına ait görsel ve videoları sosyal medya hesaplarından paylaşılmasının çocuğun kişilik hakkını ve mahremiyetlerini ihlal edebileceği ebeveynler tarafından da ifade edilmiştir. Katılımcılar; çocuklarına ait çıplaklık içeren, mayolu içerik paylaşımı yapmayarak mahremiyetlerini korumaya çalıştıklarını ifade etmiş ve günlük hayattaki çocuk mahremiyetine gösterilen özenin sosyal medyada da gösterilmesi gerektiği konusuna değinmişlerdir.

Araştırmamızın alt problemlerinden olan unutulma hakkı kavramındaki ebeveyn görüşlerine bakıldığında çocuklar hakkında yapılan paylaşımlar ile oluşturulan çocuğa ait dijital kimliğin KVKK kapsamında silinmesi, sınırlandırılması ya da değiştirilmesini talep edebilme hakkı olarak tanımlanan unutulma hakkı katılımcı ebeveynlerin çoğunluğu tarafından bilinmemekle birlikte katılımcılar, çocuklar adına yapılan paylaşımlarla oluşturulan dijital ayak izinin gerek çocukluk döneminde gerekse yetişkinlikte risk oluşturabileceğine değinmiştir.

Çocuklara ait görselleri sosyal medya hesaplarından paylaşıldığında çocuklar için kayıtlı bir dijital arşiv oluşturulmuş olmaktadır ki çocuk yetişkin olduğunda bu içeriklerden rahatsızlık duyması halinde unutulma hakkını kullanmak için mahkeme kararı aldirmek zorunda kalmaktadır. Fakat unutulma hakkı kapsamında yayınlanan görseller silinse dahi dijital ortamda paylaşılan görüntülerin çok hızlı bir şekilde yayılıyor oluşu ve aynı zamanda kaydedilerek saklanabiliyor oluşu ile dijital ayak izinin tamamen silinmesi ise imkânsız olmaktadır.

Oluşturulan dijital ayak izi ise siber zorbalık, dijital kaçırma ve pedofili siteleri için veri oluşturmaktadır. Anı olsun diye paylaşılan içerikler kötü niyetli kişiler için veri oluşturmaktadır. Etkileşimli oyunlarda oyuncular arası iletişim kurulabiliyor oluşu ise araştırmamız kapsamında ebeveynler tarafından da ifade edilen riskler arasında bulunmaktadır ki çocuk olduğu sanılan oyuncunun kötü niyetli bir yetişkin olma ihtimali çocuğun istismarı riskini beraberinde getirmektedir.

İçerik paylaşımı yapılan sosyal medya ağlarından, nispeten daha korunaklı olduğu düşünülen WhatsApp uygulaması tercih edilmekle birlikte araştırmamız kapsamında aynı zamanda avukat olan ebeveyn tarafından dile getirilen çocuk istismarı davasında failin, çocuklarla ilgili bilgileri ebeveynlerin WhatsApp hesaplarından yaptıkları paylaşımlardan elde ettiği bilgisini veriyor oluşu, sosyal medyada her uygulamanın risk oluşturduğu ve korunaklı bir alanın bulunmadığını göstermektedir. Bir kez paylaştıktan sonra paylaşının kontrolünden çıkan içerikler için risklerden korunmanın tek yolu ise paylaşım yapmamak olmaktadır.

Dijital dünyanın risklerinin yanı sıra getirdiği fırsatlar konusunda araştırmamıza katılan ebeveynler; genel kültür, öğrenme ve eğitim amacıyla kullanmanın, fırsat eşitliği ve bilgiye erişimde kolaylık sağladığı için maddi gelir imkânı ve çevrimiçi alışveriş olarak belirtmiştir. Katılımcı ebeveynler ülkenin en ücra köyünde üretilen ürünlerin ülke çapında satış imkânının özellikle kadın girişimciler açısından önemli bir fırsat olabileceği değerlendirilirken, internetin ve sosyal medyanın bilinçli kullanıldığında bilgiye ulaşma noktasında fırsat eşitliği sunduğu da belirtilmiştir.

Bu noktada bilinçli internet kullanma konusu gündeme gelmektedir ki katılımcı ebeveynlerin çoğunun yapılandırılmış bir eğitim olarak dijital okuryazarlık eğitimi almamış olmasıyla birlikte ebeveynlerin dijital teknoloji ve sosyal medya kullanımının risklerinin farkında olarak çocuklarının görebileceği zararlar konusunda farkındalıkları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dijital teknolojilerin ve sosyal medyanın yaygın kullanımı ile gündeme gelen bilinçli internet kullanımı ebeveynlik rollerine bir yenisi daha ekleyerek dijital ebeveynliği gündeme getirmektedir. Dijital ebeveynlik, dijital çağın getirdiği fırsatlardan yararlanırken risklerinin de farkında olan, çocuklarını dijital dünyaya bilinçli kullanıcı olarak hazırlayan ebeveynliği ifade etmektedir ki dijital ebeveynlik yasaklamayı değil rehber olmayı içermektedir.

Ebeveynin dijital teknolojileri kullanmaları konusunda çocukları için rol model oldukları bilinci ile kendi internet ve sosyal medya kullanımını yapılandırması, dijital teknolojileri ne amaçla kullandığına dair çocuğa geri bildirim vermesi, güvenli internet kullanımına yönelik dijital okuryazarlık becerilerini geliştirmesi ve çocuğun dijital teknoloji kullanımında yönlendirici olması çocuğun dijital teknoloji kullanımı ile yaşaması muhtemel olan olası riskleri bertaraf edecektir.

Ekolojik yaklaşım perspektifinde dikkat ve taklit ile öğrenen çocuğun ilk iletişim kurduğu ve sosyalleştiği alan aile olup ebeveynin bu konudaki rehberliği çocuğu dijital tehlikelerden koruyacaktır. Dijital teknolojilerin kontrolsüz kullanımının neden olduğu risklerin farkında olarak, çocuğun dijital teknoloji kullanımını belirli bir kurala bağlayarak sınırlandırmayı, önceden belirlenen ve çocuğun da fikrini alarak belirlenen bu kurallar dâhilinde verilen teknoloji kullanma hakkının hangi durumlarda kullanılamayacağını çocuğa aktarıldığı, internette karşılaşılabilecek risklerin anlatılarak herkesin iyi niyetli olmayabileceği konusunda çocuğun uyarıldığı bir yapılandırmayı içeren dijital ebeveynlik, çocuğu dijital dünyada yalnız bırakmayarak rehberlik etmeyi içermektedir. Dijital ebeveynlik dijital çağ ve çocuk arasında ebeveyn arabuluculuğunu ifade etmektedir.

Araştırmamız dijital ihmal ve istismarı ebeveyn görüşleri ile incelenmesi kapsamında olup dijital dünyanın getirdiği fırsatlar ebeveynler tarafından da ifade edilmiştir. Araştırma grubunu oluşturan 0-6 yaş grubu için ise fırsatlardan çok risklerden bahsedilerek ebeveynin bu konudaki rehberliğinin önemini vurgulamaktadır.

Dijital dünyanın içine doğan çocukların dijital dünyayı anlamlandırma biçimleri, dijital dünyaya sonradan dâhil olan ebeveynlerden farklı olmaktadır. Eğitim, alışveriş, sosyal ilişkiler gibi hayatın bütün alanları için uzaktan ve çevrimiçi ağların kullanıldığı dijital çağın çocukları

için dijital dünya ve getirdiği kolaylıklar tercih edilebilir olmakta olup ocuk, dijital dünyada tek başına bırakıldığında siber tehlikelere açık hale gelmektedir.

Siber dünyanın ve sosyal medyanın dışında soyutlanmış bir alanda olunabilmesinin son derece zor olduğu çağımızda bu araştırmanın amacı çocuklarımızı dijital dünyadan soyutlamak ve bu dünyanın dışında tutmak olmayıp, dijital ebeveyn rehberliğinde, dijital dünyanın risklerinden korunmayı öğrenen çocukların bu dünyanın fırsatlarının farkında olarak dijital dünyayı araç olarak kullanabilmesi konusuna katkıda bulunmaktadır.

4. 2. neriler

ocuk refahı alanında önemli bir sorun alanı olan dijital ihmal ve istismarın önlenebilmesi ile ilgili araştırma bulguları ve sonuçlarından yola çıkılarak, sosyal hizmet müdahaleleri kapsamında önleyici tedbir, denetim ve müdahale kapsamındaki geliştirilen öneriler ise şu şekildedir:

- Dijital teknolojilerin (telefon, tablet, bilgisayar) ok küçük yaştaki çocuklar tarafından kullanıldığı günümüzde bu kullanımların özellikle araştırma grubunu oluşturan 0-6 yaş grubu için ebeveyn tarafından yapılandırılması çocukları olası zararlı etkilerden koruyacaktır. Ebeveynin çeşitli nedenlerle çocuklarını dijital teknoloji kullanımına yönlendirdiği araştırmamız sonuçlarında biri olup 0-6 yaş grubu için ekran kontrolü, izlenenlerde seçicilik önerilmektedir.
- Ebeveynler uzmanlar tarafından da önerilen 0-3 yaş arası çocuklar için sıfır ekran kuralını olabildiğince uygulamalıdır. 3-6 yaş arası için ise kontrollü kullanımın gündeme gelmesi söz konusudur ki bu kontrol ebeveyn gözetimi ve rehberliğini içermektedir. Dijital dünyanın içine doğan çocuklar için olası tehlikelerde korunması açısından ebeveyn rehberliği son derece önemli olmaktadır ki burada ebeveynin dijital okuryazarlığı ve dijital ebeveynliği gündeme gelmektedir. Ebeveynlerin dijital okuryazarlık becerisini kazandıktan sonra çocuğa rehberlik etmesi önerilmektedir.
- Çocuğun taklit ederek öğrendiği, alışkanlıklarını geliştirirken ebeveyni model aldığı 0-6 yaş grubu için ebeveynlerin çocuklarının dijital teknoloji kullanımlarını yapılandırırken önce kendi teknoloji kullanım alışkanlıklarını gözden geçirmesi önemlidir. İlgili yapılandırmada çocuğun da görüşünü alarak bir karar alınması, alınan bu kararda tüm aile bireylerinin katılımcı ve tutarlı olması kararın uygulanabilirliğini arttıracaktır.

- Çocuğun izledikleri konusunda seçicilik son derece önemli olup çocukların en çok izlediği çizgi filmlerin uzmanların önerisi doğrultusunda ebeveynlerce seçilmelidir. Çocuğun dijital teknolojileri kullanırken ebeveynin yanında olması, ekranı kontrol etmesi, çocuğun kendi odasındansa herkesin ortak kullandığı alanlarda dijital teknolojileri kullanıyor olması ebeveyn kontrolünde önemlidir. Mümkünse dijital teknolojilerden TV'lerin tercih edilmesi ile ekran kontrolünü sağlamak daha kolay olmaktadır. Tablet, telefon, bilgisayar ve ilgili platformların kullanımında ise çocukların sakıncalı içeriklerle ve reklamlarla karşılaşmaması için ebeveyn kontrolü ayarları yapılmalı ve gerekli önlemler alınmalıdır.
- Dijital dünyanın fırsatlarından biri de eğitici uygulamalar olup çocuğun yaş seviyesine uygun olacak şekilde uzmanların önerileri doğrultusunda ebeveynin bu konuda seçici davranarak kontrol sağlaması önerilmektedir.
- Ebeveynlerin çocukları ile olumlu ve açık bir iletişim kuramadıklarında oluşacak boşlukların dijital dünya tarafından doldurulacağını ve bu dünyada çocukların tehlikelere açık olduğunu unutmaması gerekmektedir. Fiziksel olarak bir arada olup farklı ekranlar karşısında olmanın aile içi iletişimi olumsuz etkileyeceğini göz önünde bulundurarak dijital iletişim yerine sosyal iletişimin tercih edilmesi ise aile içi iletişimi besleyerek çocukları dijital tehlikelerden koruyacaktır.
- Ebeveynlerin çocuğun üstün yararı ilkesini temel ilke edinmeleri gerekmektedir ki sosyal medya hesaplarından çocuk adına yapılan paylaşımlar ve verilen kişisel bilgilerin çocuğu tehlikelere açık hale getireceği unutulmamalıdır. Bu bağlamda sosyal medya hesaplarında gizlilik ve güvenlik ayarının yapılması, çocuğa ait kimlik, okul, doğum tarihi, konum vb bilgilerin paylaşılmaması önemli olmaktadır. Çocuğun kimliğini açık edecek, mahremiyetini ihlal edecek içeriklerin paylaşılmasından kaçınılmalıdır. Ayrıca dijital oyunlarda şifreleme programlarının kullanılması ve çocuğun oyun indirirken ebeveyne sorma ayarı gibi önlemlerle çocuğun yaşına uygun olmayacak oyunları oynaması engellenmelidir. Unutulmamalıdır ki çevrimiçi oynanan oyunlarda diğer oyuncularla iletişim kuruluyor olması çocuğun kötü niyetli yetişkinlerle iletişim kurması tehlikesini de beraberinde getirmektedir.
- Sosyal medya hesaplarında yapılacak paylaşımlarda ebeveynin kendisine bu paylaşımının “çocuğun akranları tarafından zorbalığa uğramasına neden olur mu, onu utandırır mı, üzer mi, mahremiyetini ihlal eder mi, çocuğun görüşü alınsaydı paylaşılmaması yönünde görüş bildirir miydi” muhakemesini yapması ve yapılacak her

bir paylaşımın, verilecek her bir bilginin dijital iz oluşturacağı ve silinse dahi kayıt altına alınarak kalıcı olabileceği unutulmamalıdır.

- Tanımadığımız insanlara çocuklarımız ve aile hayatımızla ilgili vermeyeceğimiz bilgileri, dağıtmayacağımız görselleri sosyal medya hesaplarından paylaşmanın birçok riski beraberinde getireceği unutulmamalıdır. Gizli hesap kullanılıyor olsa dahi dijital ortamda paylaşılan bir bilgi, yüklenen bir görsel ya da videonun hızlıca yayılabiliyor oluşu gizli hesapların dahi korunaklı olmadıklarını göstermektedir. Nispeten korunaklı olduğu düşünülen wats'up profil ya da durum fotoğrafları dahi kötü niyetli kişiler için kişisel veri oluşturabilmektedir. Çocuğun dijital teknolojileri kullanma ve sosyal medyada yer alması konusunda alınacak önlemler çocuğu korumaya yönelik olmaktadır ki özellikle araştırma grubunu oluşturan 0-6 yaş grubu çocuk için bu koruma görevi ve çocuğa rehber olma sorumluluğu öncelikle ebeveyne düşmektedir.
- Avustralya'da 16 yaş altındakiler için sosyal medya yasağı getiren tasarı yasalaşmakla birlikte Türkiye'de de benzer yasakların gündemdedir. Çocukları sosyal medyanın risklerinden korumak için alınacak bu önlemler bilinçlendirme ve özellikle ebeveyn rehberliği ile desteklenmedikçe işlevsel olmayacaktır. Ebeveyn rehberliği ise çocukla kurulacak açık bir iletişimi, çocuğun yaşadığı sorunlarda yargılayıcı olmadan yol gösterici olmayı ve internet ve sosyal medya kullanımını çocukla beraber kurallar koyarak yapılandırmayı içermektedir.
- Çocukla iletişim kurmak için önce ebeveynin gözünü ekrandan ayırması, elindeki telefonu bırakması önemlidir. Olumlu kurulan açık bir iletişim çocuğu hata yapmaktan koruyacak ve yapılan bir hatanın ebeveynle paylaşarak zamanında müdahalesini sağlayacaktır.
- Dijital risklerden korunmanın yolu dijital platformları kötü düşünceli insanlara bırakmak değil dijital dünyayı lehimize kullanmaktır. Amacımız çocukları tamamen bu dünyadan soyutlamak değil bu dünyayı araç olarak kullanabilecek bilince sahip olmalarını sağlamaktır. Bu bağlamda çocukları bilinçlendirmek adına içerik üreten youtuberların (ör: <https://www.youtube.com/@SertacAbii>) sayısının artarak bilinçli internet kullanımı konusunda çocuklara rehberlik edilmesi son derece önemlidir.
- MEB tarafından “Teknoloji bağımlılığı” ve “Siber zorbalık” konularının yeni müfredatta yer alması olumlu bir gelişme olurken sınıflarda bulunan akıllı tahtaların öğrenciler tarafından bilinçsiz kullanımlarına yönelik önlemler alınmalıdır.

- Sosyal medya hesaplarından öğrencilerine ait paylaşım yapan ve çok sayıda takipçisi olan fenomen öğretmenlerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. MEB'in bu konuda gerekli yaptırımlar uygulaması önemli olmakla birlikte eğitimcilerin yaptıkları içerik paylaşımı ile öğrencilerin kişisel ve özel hayatlarına ilişkin bilgileri açık etmek suretiyle kişilik haklarını ihlal ettikleri ve çocukları siber dünyanın tehlikelerine açık hale getirdiklerinin bilincine varmaları gerekmektedir.
- Dijital ihmal ve istismar konusunda çocukları korumak öncelikli olarak ebeveynin görevi olurken ebeveynin ilgili konuda dijital okuryazarlık becerisi kazanması önemlidir. Bu bağlamda ailelerin güçlendirilmesi adına dijital okuryazarlık, dijital güvenlik, dijital ihmal ve istismar konularında ebeveyn eğitimlerinin gerek MEB gerekse ASHB tarafından yaygınlaştırılması önerilmektedir.
- Ulusal güvenliğin ayrılmaz bir parçası olan siber güvenlik kapsamında teknolojik risklerle mücadelede yerli ve milli teknolojilerin yaygınlaştırılması son derece önemlidir.
- Konu hakkında, ASHB, Dijital Dönüşüm Ofisi, BTK, Emniyet Genel Müdürlüğü gibi konunun ilgilisi kurumların siber suçlarla mücadele konusunda denetlemeler yaptığı bilinmekle birlikte ilgili denetimlerin arttırılarak tespit edilen zararlı içeriklerin engellenmesi, konu hakkında gerekli önlemlerin alınması önemlidir.
- Ebeveynler tarafından açılan sosyal medya hesaplarından paylaşılan, çocuklara ait içeriklerle gelir elde edilerek yapılan çocuk emeği sömürüsünün denetlenmesi ve engellenmesi de bir diğer önemli konu olmaktadır. Bu hesaplar artan takipçi sayıları ve yayınlanan videoların izlenme sayıları ile doğru orantılı olarak reklam almaktadır. Dolayısıyla bireysel hesap sahipleri tarafından bu hesapların takip edilmemesi ve yayınlanan içeriklerin izlenme sayılarının arttırılmaması önemlidir.
- Sosyal hizmet bakış açısı kapsamında dijital ihmal ve istismar konusunun merkezinde çocuğun üstün yararı ilkesi bulunmakta olup gerek ebeveynlerin gerekse konunun muhatabı Kamu Kurumlarının ve STK'ların bu ilke çerçevesinde konuyu ele alması önemli olmaktadır.
- Yeni yapılacak araştırmalar için ise araştırma, farklı yaş gruplarında çocuğa sahip ebeveynler ile yapılabileceği gibi ebeveyn görüşlerinin yanı sıra çocukların görüşleri alınarak araştırma kapsamı genişletilebilir.
- Araştırmamız, çok sayıda takipçi sayısına sahip ve herkese açık sosyal medya hesaplarından çocuklarına ait içerik paylaşımı yaparak para kazanan ebeveynlerin

katılımında yapılmamış olup bu tanıma uyan ebeveynlerin ve yayınlanan içeriklerin oyuncusu olan çocukların katılımında farklı araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Abidin, C. (2015). Micro-microcelebrity: Branding Babies on the Internet. *M/C Journal*, 18(5). <https://doi.org/10.5204/mcj.1022>
- Akdi, M. (2016). Ana-Babanın Çocuğun Fotoğraf ve Görüntülerinin Sosyal Medyada Yayınlanmasından Doğan Sorumluluğu. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 123-144. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/36500/333719>
- Akpınar, B. S., Paylan, N., Etlik, Ş., Erus, B., vd. (2020). “Sharenting” Konusunda Ebeveynlerin Farkındalık Düzeyleri. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 8-18.
- Aksakallı, G. (2020). Sosyal Medyada Çocuk Mahremiyeti. *Güvenliweb*. <https://www.guvenliweb.org.tr/blog-detay/sosyal-medyada-cocuk-mahremiyeti>. (Erişim tarihi: 24 Ekim 2024).
- Aksoy, S. (2020). Akıllı Cihazların Ebeveynler Tarafından Çocuk Bakımında Bir Bakıcı Olarak Kullanılması: Nitel Bir Araştırma. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(11), 231-243.
- Albayrak, A. (2021). Çocuğa Saygılı Medya Anlayışı (Psiko-Teolojik Eleştirel Yaklaşım). *Çocuk ve Medeniyet*, 6 (12), 173-181. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cm/issue/67605/1051450>
- Alp, S., Kilitci Calayır, A. & Ağcabey, S. (2020). *Dijital Geleceğin Mimarı Anneler için Dijital Anne Rehberi*. Dijital Anne Projesi, TechnologistWomen Platformu. Erişim Adresi: <https://www.sivildusun.net/wp-content/uploads/2021/03/Dijital-Anne-Rehberi-Turkce.pdf>
- Altun, D. (2019). An Investigation of Preschool Children’s Digital Footprints and Screen Time, and of Parents Sharenting and Digital Parenting Roles. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 35, 76-97. https://www.ijoess.com/Makaleler/147332736_5.%2076-97%20dilek%20altun.pdf
- Altunışık, R. Coşkun, R. Yıldırım, E. Bayraktaroğlu, S. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Kitabevi
- American Psychiatric Association, DSM-5 Task Force. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5™ (5th ed.)*. American Psychiatric Publishing, Inc.. <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>
- Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Basın Duyuruları (2016). <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/bireysel-basvuru-basin-duyurulari/unutulma-hakina-iliskin-nbb-karari-basin-duyurusu/> (Erişim tarihi: 06 Nisan 2023).
- Anitha, F. S., Narasimhan, U., Janakiraman, A., Janakarajan, N., & Tamilselvan, P. (2021). Association of digital media exposure and addiction with child development and behavior: A cross-sectional study. *Industrial psychiatry journal*, 30(2), 265-271. DOI: 10.4103/ipj.ipj_157_20

- Aral, N. & Doğan Keskin, A. (2018). Ebeveyn Bakış Açısıyla 0-6 Yaş Döneminde Teknolojik Alet Kullanımının İncelenmesi. *The Turkish Journal on Addictions*. 5(2), 317-348. DOI <http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2018.5.2.0054>
- Arat, T. & Aslan, M. M. (2021). Sosyal Medyada Veri Güvenliği ve Kişisel Mahremiyet Sorunu . *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* , 0 (35) , 387-401 . DOI: 10.31123/akil.886402
- Arı, F.C. (2024). *Alfa Kuşağı Çocukların İnternet, Dijital Oyun Bağımlılığı ve Ebeveyn İletişimi*, (Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Arslan E, Bütün P, Doğan M, Dağ H, Serdarzade C, Arıca V (2014). Çocukluk çağında bilgisayar ve internet kullanımı. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 4(3), 195 - 201. doi: 10.5222/buchd .2014.195
- Aslan, A. & Karakuş Yılmaz, T. (2017). Türkiye’de Güveli İnternet Kullanımına Yönelik Gerçekleştirilen Uygulamaların Analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (53), 121-143. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/30731/292454>
- Aslan S, Durmuş E (2020). Okul Öncesi Dönemde Güncel Bir Ebeveyn Davranışı: Sharenting. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 135 - 151. 10.24130/eccdjecs.1967202041185
- Aytekin, G. (2021). 3,6,9,12 Yaş Kuralı ile Çocukların Ekrandan Korunması. <https://www.guvenliweb.org.tr/haber-detay/3-6-9-12-yas-kurali-ile-cocuklari-ekranlardan-korunmasi>. (Erişim tarihi: 31 Ekim 2024).
- Bağdaş, S. (2025). *Dijital Ebeveynlik: Instagram Anneleri Üzerine Bir Değerlendirme*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bakó, R. K., & Tőkés, G. E. (2018). Parental mediation and Romanian young children's digital practices. *Revista Romana de Sociologie*, 29(1/2), 23-36. <https://www.researchgate.net/publication/326398880>
- Battersby, L. (2015). Millions of Social Media Photos found on child exploitation sharing. <https://www.smh.com.au/national/millions-of-social-media-photos-found-on-child-exploitation-sharing-sites-20150929-gjxe55.html>. (Erişim tarihi: 09 Mayıs 2023).
- Barbur, F. D. (2021). Datele Personale Ale Copiilor, Autoritatea Părintească și Rețelele de Socializare. *Pandectele Romane*. 5. 63-72.
- Bare, C. (2020). The Undisclosed Dangers of Parental Sharing on Social Media: a Content Analysis of Sharenting Images on Instagram. *Electronic Theses and Dissertations*. Paper 3732. <https://dc.etsu.edu/etd/3732>

- Barnes, R. & Potter, A. (2021) Sharenting and Parents' Digital Literacy: an Agenda for Future Research, *Communication Research and Practice*, 7 (1), 6-20, <https://doi.org/10.1080/22041451.2020.1847819>
- Bassam, A. (2022). Impact of Electronic Media in Health Status and Behavior of Children in Qassim Region, KSA. *International Journal of Novel Research in Healthcare and Nursing*, 9(1), 63-71. Available at: www.noveltyjournals.com
- Bayar, H. (2024). Dijital Kimlik Nedir?. [https://www.bayar.av.tr/-dijital-kimliklerin-hukuki-varligi-kisisel-haklarin-korunmasi#:~:text=Dijital%20Kimlik%20Nedir%3F,ki%C5%9Fisel%20haklar%C4%B1n%20g%C3%BCvenli%C4%9Fi%20a%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan%20%C3%B6nemlidir.\(Erişim+tarihi:+26+Mayıs+2025\).](https://www.bayar.av.tr/-dijital-kimliklerin-hukuki-varligi-kisisel-haklarin-korunmasi#:~:text=Dijital%20Kimlik%20Nedir%3F,ki%C5%9Fisel%20haklar%C4%B1n%20g%C3%BCvenli%C4%9Fi%20a%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan%20%C3%B6nemlidir.(Erişim+tarihi:+26+Mayıs+2025).)
- Bekar, P., & Efe, E. (2024). Çocukların Ekran Bağımlılığı ile Yeme Davranışı Arasındaki İlişki: Tanımlayıcı ve Kesitsel Bir Çalışma. *Fenerbahçe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(1), 123-133. <https://doi.org/10.56061/fbujohs.1326698>
- Belsky, J. (1980). Child maltreatment: An ecological integration. *American Psychologist*, 35(4), 320–335. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.35.4.320>
- Bergert, C., Köster, A., Krasnova, H., & Turel, O. (2020). Missing Out on Life: Parental Perceptions of Children's Mobile Technology Use. In *Wirtschaftsinformatik (Zentrale Tracks)* pp. 568-583. DOI:10.30844/wi_2020_f1-bergert
- Beyazıt, U., & Bütün Ayhan, A. (2019). The Relationship between Digital Game Addiction and Being Neglected by Parents in Adolescence. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(2), 86-95.
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (t.y.) <https://www.btk.gov.tr/>. (Erişim tarihi: 25 Nisan 2023).
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (2022). Türkiye'deki Çocukların ve Ebeveynlerin Bilinçli ve Güvenli İnternet Kullanım Deneyim ve Alışkanlıklar. Ankara. <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/5Jo68.pdf>
- Biricik, Z. (2021). Çocukların Oynadığı Dijital Oyunlara İlişkin Dijital Ebeveynlerinin Farkındalıkları Üzerine Bir İnceleme . *Erciyes İletişim Dergisi* , 8 (2) , 575-597 . DOI: 10.17680/erciyesiletisim.785287
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1995, 27 Ocak). Resmi Gazete (Sayı: 22184). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf>
- Blockchain Türkiye. (2019). Dijital Kimlik Raporu. Türkiye Bilişim Vakfı. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://bctr.org/dokumanlar/Dijital_Kimlik.pdf.
- BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) (2013). *Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı: Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı*. Ankara: Çocuklar İçin Adalet Projesi. <https://www.unicef.org/turkiye/media/4701/file/SOSYAL%20%C3%87ALI%C5%9EM A%20G%C3%96REVL%C4%B0LER%C4%B0%20%C4%B0%C3%87%C4%B0N%2>

- Bostancı, M. (2019). Dijital Ebeveynlerin Sosyal Medyada Mahremiyet Algısı . *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology* , 10 (38) , 115-128 . DOI: 10.5824/1309-1581.2019.3.005.x
- Bozkurt, A. , Hamutoğlu, N. B. , Liman Kaban, A. , Taşçı, G. & Aykul, M. (2021). Dijital Bilgi Çağı: Dijital Toplum, Dijital Dönüşüm, Dijital Eğitim ve Dijital Yeterlilikler . *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi* , 7 (2) , 35-63 . DOI: 10.51948/auad.911584
- Brito, R., Francisco, R., Dias, P., & Chaudron, S. (2017). Family dynamics in digital homes: The role played by parental mediation in young children's digital practices around 14 European countries. *Contemporary Family Therapy*, 39(4), 271-280. <https://doi.org/10.1007/s10591-017-9431-0>
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an Experimental Ecology of Human Development. *American Psychologist*, 32, 513-531. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513>
- Brosch, A. (2016). When the Child is Born into the Internet : Sharenting as a Growing Trend among Parents on Facebook. *The New Educational Review* . 43(1). 225-235. DOI:10.15804/tner.2016.43.1.19.
- Brosch, A. (2018). Sharenting – Why Do Parents Violate Their Children's Privacy?. *The New Educational Review*. 54. 75-85. <https://doi.org/10.15804/tner.2018.54.4.06>
- Buzacık, B. (2024). 60-72 Aylık Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Becerileri ile Dijital Oyun Bağımlılığı arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Chen, W., & Adler, J. L. (2019). Assessment of Screen Exposure in Young Children, 1997 to 2014. *JAMA Pediatrics*, 173(4), 391-393.doi:10.1001/jamapediatrics.2018.5546
- Cicchetti, D. & Lynch, M (1993). Toward an Ecological/Transactional Model of Community Violence and Child Maltreatment: Consequences for Children's Development. *Psychiatry*, 56, 96-118. <https://doi.org/10.1080/00332747.1993.11024624>
- Cihan, M. & Yıldız, S. (2021). Sosyal Medya Aracılığı ile İşlenen Suçlar: Facebook, Twitter ve Instagram Örnekleri. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 11 (1) , 135-150 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kusbd/issue/60105/807337>
- Cumhuriyet (2023). <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/fransada-ebeveynlerin-cocuklarini-sosyal-medyada-paylasmasi-yasaklandi-2062941>. (Erişim tarihi: 05 Mayıs 2023).
- Çalışkan, M. (2019). Toplum ve Suç Araştırmalarında Sınırları Aşan Bir Sorun “Çevrimiçi Çocuk İstismarı” . *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* ,(61) ,122-131 .Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/47035/527177>
- Çırak E (2018). Dijital Çağda Sonsuza Kadar Hatırlanmaya Karşı: Unutulma Hakkı. *Ceza Hukuku Dergisi*, 13(36), 161 - 190. <https://jurix.com.tr/article/12397>

- Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun (9 Mayıs 2002). Resmi Gazete (Kanun No. 4755). Erişim adresi: <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4755.html>
- Coşkunalp, S., & Kuşcu, Ö. (2025). Dijital Ebeveynlik Öz Yeterliği İle Çocuklarda Problemli Medya Kullanımı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(2), 614-635. <https://doi.org/10.33206/mjss.1469158>
- Creswell, J. W. (2021). *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları* (Çev. Ed. S. B. Demir) Ankara: Eğitim Kitap.
- Çubuk, S. & Erol, D. (2022). Erken Çocukluk Döneminde Çocuk Youtube İçerik Üreticilerinin Yayınladığı Videoların, Çocuğun Duygusal İstismarı Açısından İncelenmesi . *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi* , 5 (2) , 453-474 . DOI: 10.33400/kuje.1135119
- Demir, I. , Peker Özköklü, D. & Aygün Turğut, B. (2015). Ergenlerin Problemli İnternet Kullanımının Yordanmasında Denetim Odağı ve Yaşam Doyumunun Rolü . *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 11 (3) , 0- . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mersinefd/issue/17398/181921>
- Demirel, S. (2022). *İlkokul Öğrencilerinin Teknoloji Bağımlılığı Düzeyleri ile Problem Çözme Becerileri, Akran Zorbalığı ve Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Dereli, A. B. (2023). MAXQDA: Yaratıcı Veri Analizi Üzerine Notlar. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 149-152. <https://doi.org/10.53495/e-kiad.1319405>
- Ding, X., Ji, Y., Dong, Y., Li, Z., & Zhang, Y. (2024). The impact of family factors and communication on recreational sedentary screen time among primary school-aged children: a cross-sectional study. *BMC Public Health*, 24(1), 1733. <https://doi.org/10.1186/s12889-024-19128-y>
- Dinç Kırılı, E. S. (2020). Sosyal Medya Ortamlarında Siber Zorbalık: Lise öğrencilerinin Siber Zorbalık Deneyimlerinin İncelenmesi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 4(1), 24-39.
- Dirican, R. (2018). Tarihi Süreçte Çocukluk ve Çocuk Hakları . *Çocuk ve Gelişim Dergisi* , 2 (2) , 51-62 . DOI: 10.36731/cg.472028.
- Doğan, P. B. /2014). Çatışan İki Değer: Haber Verme Hakkı ve Kişilik Hakkı. *Ankara Barosu Dergisi* 4(0), 475-493. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abd/issue/33819/374531>
- Dokumacı, C. (2023). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Dijital Oyun Bağımlılığı Eğilimlerinin Sosyal Beceriyle İlişkisinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Domoff, S. E., Radesky, J. S., Harrison, K., Riley, H., Lumeng, J. C., & Miller, A. L. (2019). A Naturalistic Study of Child and Family Screen Media and Mobile Device Use. *Journal of Child and Family Studies*, 28, 401-410. doi: [10.1007/s10826-018-1275-1](https://doi.org/10.1007/s10826-018-1275-1)

- Dong, P. I. (2018). Exploring Korean Parents' Meanings of Digital Play for Young Children. *Global Studies of Childhood*, 8(3), 238-251. <https://doi.org/10.1177/2043610618798931>
- Donovan, S. (2020) “‘Sharenting’: The Forgotten Children of the GDPR”, *Peace Human Rights Governance*, 4(1), 35-59. <https://phrg.padovauniversitypress.it/2020/1/2>
- Dy, A. B. C., Dy, A. B. C., & Santos, S. K. (2023). Measuring effects of screen time on the development of children in the Philippines: a cross-sectional study. *BMC public health*, 23(1), 1261. <https://doi.org/10.1186/s12889-023-16188-4>
- Duman, N., & Bridge, E. N. (2019). Siber Mağduriyet. *OPUS International Journal of Society Researches*, 10(17), 1156-1178. <https://doi.org/10.26466/opus.528679>
- Dursun, C. (2019). Ebeveynlerin Çocuklarını Sosyal Medyada Teşhiri: Çocuk Hakları Bağlamında Bir Değerlendirme . *Çocuk ve Medeniyet* , 4 (8) , 195-208 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/cm/issue/57214/807915>
- Duygulu, S. (2019). Sosyal Medyada Çocuk Fotoğrafları Paylaşmanın Mahremiyet İhlali ve Çocuk İstismarı Açısından Değerlendirilmesi . *TRT Akademi* , 4 (8) , 428-487 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/trta/issue/47420/544290>
- Elmalica, H. (2016). Bilişim Çağının Ortaya Çıkardığı Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Unutulma Hakkı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (65), 1603-1636. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auhfd/issue/42360/509942>
- Emiroğlu İlvan, T., & Ceylan, R. (2023). Predicting preschool children's digital play addiction tendency during Covid-19 pandemic: Regarding the mother-child relationship, and child- and family-related factors. *Education and information technologies*, 28(12), 15687-15716. <https://doi.org/10.1007/s10639-023-11802-9>
- Emniyet Genel Müdürlüğü (t.y). <https://www.egm.gov.tr/siber>. (Erişim tarihi: 18 Nisan 2023).
- Er, S. , Özgül, T. , Yılmaztürk, N. H. & Çok, F. (2022). Anababaların Çocuklarıyla İlgili Sosyal Medya Paylaşımları . *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)* , 55 (1) , 239-262 . DOI: 10.30964/aubfd.825924
- Erdoğan C (2019). Çocukların Kişisel Verilerinin Korunması (Sosyal Medya Örneği Kapsamında). *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21(2), 2445 - 2467. <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/CANAN-ERDOGAN.pdf>
- Erişir, R. M. & Erişir, D. (2018). Yeni Medya ve Çocuk: Instagram Özelinde “Sharenting” “Paylaşanababalık” Örneği . *Yeni Medya* , (4) , 50-64 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/yenimedya/issue/55568/760577>.
- Erol, V. (2022). Sosyal Medyanın Türk Aile Yapısına Etkisi . *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* , 24 (43) , 1127-1139 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/issue/74029/1188844>
- Ertuğrul, M. (2021). Çocuğun Kişisel Verilerinin Velisi Tarafından Sosyal Medyada Kullanılmasının Kişilik Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi* , (2) , 513-564 . DOI: 10.33432/ybuhukuk.886576

- Ferrara, P., Cammisa, I., Zona, M., Cimaroli, E., Sacco, R., Pacucci, I., ... & Corsello, G. (2024). The awareness of sharenting in Italy: a pilot study. *Italian Journal of Pediatrics*, 50(1), 226. <https://ijponline.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13052-024-01797-5>
- Filiz, Y. (2020). Dijital Risk Toplumunda Meydan Okuma Videoları ve Çocuklar: Adana'da Ortaöğretim Öğrencilerine. *Selçuk İletişim*, 13(1), 197-226. <https://www.researchgate.net/publication/343684859>
- Garitaonandia, C. Karrera-Xuarros, I. Jiménez-Iglesias, E. Larrañaga, N. (2020). "Menores Conectados y Riesgos Online: Contenidos Inadecuados, Uso Inapropiado de la Información y Uso Excesivo de Internet". *Profesional de la información*, 4(29), e290436. <https://doi.org/10.3145/epi.2020.jul.36>
- Gazete Vatan, (2017). <https://www.gazetevatan.com/gundem/blogger-anneye-cocuk-istismari-suclamasi-1080670>. (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).
- Geldenhuys, K (2022). Children as Victims of "Sharenting". *Servamus Community-based Safety & Security Magazine*, 5 (115), 10-14. https://hdl.handle.net/10520/ejc-servamus_v115_n5_a4
- Giddens (2000). *Sosyoloji*. Ankara. Ayraç Yayınevi.
- Google Şeffaflık Raporu (t.y.).Avrupa Gizlilik Yasası Kapsamında İçerik Kaldırma Talepleri. <https://transparencyreport.google.com/eu-privacy/overview?hl=tr>. (Erişim tarihi: 06 Nisan 2023).
- Güçlü, İ. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri Teknik-Yaklaşım-Uygulama*, Ankara: Nika Yayınevi.
- Gökçe A. (2021). 0-7 Yaş Arası Çocuklarda Mobil Ekran Maruziyetinin Değerlendirilmesi. *Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*. 54(2), 188-193. doi:10.20492/aeahtd.543807
- Güleç, V. (2018). Aile İlişkilerinin Sosyal Medya ile Birlikte Çöküşü. *Yeni Medya Elektronik Dergisi* , 2 (2) , 105-120 . DOI: 10.17932/IAU.EJNM.25480200.2018.2/2.105-120
- Gülner, B., & Öztat, F. (2020). Aile İçi Yüz Yüze İletişim, İnternet ve Sosyal Medya Kullanım İlişkisi. *Kurgu*, 28(1), 31-42.
- Gültekin, E. (2018). Çocuğun Kişilik Hakkının Ana-Baba Tarafından Sosyal Medya Aracılığıyla İhlalinin Hukuki Görünümü . *Çocuk ve Medeniyet* , 3 (5) , 103-143 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cm/issue/57211/807879>
- Güner, Ş. İ. Güner, S. Şahan, M. H. (2010). Çocuklarda Sosyal ve Medikal Bir Problem; İstismar. *Van Tıp Dergisi*, 17(3), 108-113. http://jag.journalagent.com/vtd/pdfs/VTD_17_3_108_113.pdf
- Gündüz, A. (2015). *İnternet Güvenliği Üzerine 2000-2014 Yılları Arasındaki Çalışmaların Bir İçerik Analizi: Riskler, Risklere Etki Eden Faktörler ve Metodolojik Yönelimler*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=3btshjTkYViNzuRhymMpNQ&no=P1FT0HWIXUhc-b08na8Gfg>

Güngör, N. (2019). Dijital Çağın İnsanı . *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi* , 6 (13) , 143-151 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/isauicder/issue/47264/595566>

Gününç S. Sharenting Eyleminin Psikolojik Açından Değerlendirilmesi: Türk ve İngiliz Annelerinin Karşılaştırılması (2020). *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar - Current Approaches in Psychiatry*. 12, 281-297. <https://doi.org/10.18863/pgy.795651>

GüvenliWEB (2017). Siber Zorbalık. <https://www.guvenliweb.org.tr/dokuman-detay/siber-zorbalik>. (Erişim tarihi: 25 Nisan 2023).

Haber Türk, (2018). <https://www.haberturk.com/italyada-cocugun-fotografini-paylasan-anneye-ceza-1788741>. (Erişim tarihi: 03 Nisan 2023).

Halley, K (2020) Sharenting and the (Potential) Right to Be Forgotten, *Indiana Law Journal*: 95: (3), <https://www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol95/iss3/9>

Holiday, S. Norman, M. S. Densley, R. L. (2022) Sharenting and The Extended Self: Self-Representation in Parents' Instagram Presentations of Their Children, *Popular Communication*, 20 (1). 1-15. <https://doi.org/10.1080/15405702.2020.1744610>

Hu, B. Y., Johnson, G. K., & Wu, H. (2018). Screen Time Relationship of Chinese Parents and Their Children. *Children and Youth Services Review*, 94, 659-669. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.09.008>

Hürriyet Gazetesi (t.y). <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kapidaki-tehlike-dijital-kacirma-42070288>. (Erişim tarihi: 15 Kasım 2022).

Hürriyet Gazetesi (2017). <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/efecanlari-koruma-kurulusomurulmelerine-izin-verilmeyecek-40571181>. (Erişim tarihi: 05.05.2023).

İşıkoğlu Erdoğan, N. , Bayraktaroğlu, E. & Ayekin Dülger, D. N. (2021). Çocukların Dijital veya Dijital Olmayan Oyun Tercihleri ve Davranışları . *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , (53) , 150-174 . DOI: 10.9779/pauefd.758529

İhlas Haber Ajansı (İHA), (2017). <https://www.ihb.com.tr/haber-btk-sosyal-medya-kullanma-yaslarini-acikladi-689349/>. (Erişim tarihi 17.04.2023).

İmamoğlu, S. H. (2005). Çocuğun Kişiliğinin Ana Babaya Karşı Korunması. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 54(2), 183-218. https://doi.org/10.1501/Hukfak_00000000404

İndependent Türkçe (2019). <https://www.indyturk.com/node/17566/ya%C5%9Fam/sosyal-medyadaki-%C3%A7ocuk-tacizcilerinin-yeni-hedefi-instagram-taciz-vakalar%C4%B1nda-y%C3%BCzde>. (Erişim tarihi: 03 Mayıs 2023).

İstanbul Gündemi (t.y). https://istanbulgundemi.net/haber/huggy_wuggy_tehlikesi_-26052.html. (Erişim tarihi: 14 Kasım 2022).

- İrgil, S. (t.y). <https://sedatirgil.com/cocuklar-icin-guvenli-internet-kullanimi/>. (Erişim tarihi: 31 Ekim 2024).
- Jago, R., Stamatakis, E., Gama, A., Carvalhal, I. M., Nogueira, H., Rosado, V., & Padez, C. (2012). Parent and child screen-viewing time and home media environment. *American journal of preventive medicine*, 43(2), 150-158. <https://doi.org/10.1111/jpc.13462>
- Jones, A. (2010). Futureagenda The World in 2020. [https://www.futureagenda.org/wp-content/uploads/2019/10/Future Agenda_final-2020.pdf](https://www.futureagenda.org/wp-content/uploads/2019/10/Future%20Agenda_final-2020.pdf)
- Kabakçı Yurdakul, İ., Dönmez, O., Yaman, F., Odabaşı, H. F. (2013). Dijital Ebeveynlik ve Değişen Roller. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 883-896. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jss/issue/24231/256855>.
- Kalaman, S. (2025). Sharenting: A Study on Instagram Posts of Influencer Parents in Türkiye. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 15(2), 553-562. <https://doi.org/10.7456/tojdac.1631098>
- Kalyon, A. (2020). Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Dönemi İhmal ve İstismar Yaşantılarının Yaşam Doyumunu Yordamadaki Rolü: Cinsiyet ve Ruhsal Problemlere Dayalı Karşılaştırmalar . *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* , 10 (3) , 573-583 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/higheredusci/issue/62781/951843>
- Kaplan S, Pelcovitz D, Labruna V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: a review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 38, 1214-1222. <https://doi.org/10.1097/00004583-199910000-00009>
- Karakoç, E. & Ünlü, T. T. (2021). Oyun mu İş mi? Youtube Kidfluencerları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz . *TRT Akademi*, 6 (12), 468-493. DOI: 10.37679/trta.923833
- Karaman, H. & Ayhan, H. (2021). Çocuğa Yönelik Teknolojik İhmal Ve İstismar. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying* , 8 (1) , 43-59. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ojtac/issue/63473/942837>
- Karasu, F. & Bilgen, F. G. (2017). Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışları. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (13) , 22-34 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kilissbd/issue/30840/313582>
- Kardaş B, Kardaş Ö. Çocuğun Ekran Maruziyeti ve Annenin Akıllı Teleofn Kullanım Düzeyi Dil Gelişimini Etkiler Mi? Kesitsel Bir Ön Çalışma. *Acta Med Nicomedia*. Haziran 2024;7(2):202-207.
- Karip, E. (2017). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kaşıkcı D, Çağıltay K, Karakuş Yılmaz T, Kurşun E, Ogan C (2014). Türkiye ve Avrupa'daki Çocukların İnternet Alışkanlıkları ve Güvenli İnternet Kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 39(171), 230 - 243. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/154226/>

- Keskindemirci, G., & Gökçay, G. (2020). Dil Gelişimi Gecikmiş Olan Çocuklarda Ekran Maruziyeti: Ön Çalışma Sonuçları. *Journal of Istanbul Faculty of Medicine*, 83(1), 30-34. <https://doi.org/10.26650/IUITFD.2019.0020>
- Kırık, A. M. (2013). Sosyal Medya Araştırmaları 1 “Sosyalleşen Birey”. İçinde Büyükaslan, A. Kırık & A. M. (Ed.). Gelişen Web Teknolojileri ve Sosyal Medya Bağımlılığı(s. 69-102). Çizgi Kitapevi. <https://www.researchgate.net/publication/328803233>
- Kimber, M. & MacMillan H. (2017). Child Psychological Abuse. *Pediatrics in Review* 38(10):496-498. <http://pedsinreview.aappublications.org/>
- Kline, K. (2020). Ecstatic Parenting: The ‘Shareveillant’ and Archival Subject and The Production of The Self in the Digital Age, *Ethics and Education*, 15:4, 464-475, <https://doi.org/10.1080/17449642.2020.1822706>
- Koyuncuoğlu, D., & Akaroğlu, G. (2023). 4-6 Yaş Çocukların Ekran Kullanım Alışkanlıkları İle Öz Düzenleme Becerileri Arasındaki İlişki. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13(3), 2599-2620. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.1172837>
- Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (2016, 7 Nisan). Resmi Gazete (Sayı: 29677). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6698.pdf>
- Kostyrka-Allchorne, K., Cooper, N. R., & Simpson, A. (2017). Touchscreen generation: children's current media use, parental supervision methods and attitudes towards contemporary media. *Acta Paediatrica*, 106(4), 654-662. <https://doi.org/10.1111/apa.13707>
- Köleoğlu, M.B. (2024). <https://www.yeniasir.com.tr/saglik/2024/08/12/anne-babalar-dikkat-cocuklara-ekran-karsisinda-yemek-yedirmek-o-hastaliga-davetiye-cikariyor>. (Erişim tarihi: 21 Kasım 2024).
- Köyceğiz, M., & Özbey, S. (2019). Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Ebeveynlerin İletişim Becerileri ile Çocuklarının Sosyal Becerileri ve Problem Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(3), 1707-1734.
- Kopecky, K. Szotkowski, R. Aznar-Diaz I. Romero-Rodrigues, J. M. (2020). The phenomenon of sharenting and its risks in the online environment. Experiences from Czech Republic and Spain. *Children and Youth Services Review*. 110. 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104812>
- Langer, C.L & Lietz, C. A. (2021). *Genelci sosyal Hizmet Kuram ve Uygulama*. (Çev. Boztilki, M. Canbulut, T. Erten R. Karakaya, Ş. Karatay, A. Seyitoğlu M. Yenigün, E.) Ankara: Nika Yayınevi.
- Manap, A. & Durmuş, E. (2020). Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Geliştirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (2) , 978-993 . DOI: 10.17679/inuefd.711101
- Manap, A., & Durmuş, E. (2021). Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Aile içi Roller ve Çocukta İnternet Bağımlılığına Göre İncelenmesi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 141-156. <https://doi.org/10.19160/ijer.837749>

- McArthur, B. A., Tough, S., & Madigan, S. (2022). Screen Time and Developmental and Behavioral Outcomes for Preschool Children. *Pediatric Research*, 91(6), 1616-1621. <https://doi.org/10.1038/s41390-021-01572-w>
- Miočić, M., & Janković, S. (2024). Parental and Teacher Perspectives on Children's Use of the Internet. *The Person and the Challenges. The Journal of Theology, Education, Canon Law and Social Studies Inspired by Pope John Paul II*, 14(2), 163-179. DOI: <https://doi.org/10.15633/pch.14211>
- Milli Eğitim Bakanlığı (2023). https://kayihanilkokulu.meb.k12.tr/icerikler/cocuk-ihmal-ve-istismari-ve-dijital-mahremiyet-seminerleri-verildi_13809634.html. (Erişim tarihi: 25 Nisan 2023).
- Milli Eğitim Bakanlığı (t.y.). Çocuk İhmal ve İstismarı Hakkında Genel Bilgi. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_04/05104328_1.Yocuk_Yhmal_ve_YstismarY_HakkYnda_Genel_Bilgi.pdf. (Erişim tarihi: 20 Ekim 2022).
- Milliyet Gazetesi (t.y). <https://www.milliyet.com.tr/molatik/hayat/mavi-balina-yuzunden-142-kisi-intihar-etti-70707>. (Erişim tarihi 20.10.2022).
- Milliyet Gazetesi (2016). <https://www.milliyet.com.tr/dunya/anne-ile-babaya-facebook-davasi-2311603>. (Erişim tarihi: 05.05.2023).
- Manotipya, P., & Ghazinour, K. (2020). Children's online privacy from parents' perspective. *Procedia Computer Science*, 177, 178-185. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.10.026>
- Mustafaoğlu R. , Yasacı Z. Dijital Oyun Oynamanın Çocukların Ruhsal ve Fiziksel Sağlığı Üzerine Olumsuz Etkileri. *Bağımlılık Dergisi*. 2018; 19(3): 51-58. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bagimli/issue/38282/447021>
- Muppalla, S. K., Vuppalapati, S., Pulliahgaru, A. R., & Sreenivasulu, H. (2023). Effects of excessive screen time on child development: an updated review and strategies for management. *Cureus*, 15(6). doi: 10.7759/cureus.40608
- NTV (2024). <https://www.ntv.com.tr/dunya/guney-koredeki-deepfake-krizi-telegrama-sorusturma-acildi,Dx17FGsoAUy2se5ODnmmtQ>. (Erişim tarihi: 29 Ocak 2025).
- Newberger, C. M & Newberger, E. H. (1982). Prevention of Child Abuse: Theory, Myth, Practice. *Journal of Preventive Psychiatry*. 1 (4). chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/<https://www.carolynnewberger.com/pdf/Prevention%20of%20Child%20Abuse.pdf>
- Oğraş, B. (2024). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklarda Beden Algısı ile Dijital Oyun Bağımlılığı Eğilimi Arasındaki İlişki*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çığ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Okullarda Sosyal Medyanın Kullanılması MEB 2017/12 Genelgesi (2017, 7 Mart). Resmi Gazete (Sayı: 14168703-10.06.02-E.2975829) Erişim adresi: <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1833.pdf>

- Orunbayev, A. (2024). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklarda Teknoloji bağımlılığı ile Postür, Denge ve Kas Kuvveti Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Ouvrein, G., & Verswijvel, K. (2019). Sharenting: Parental adoration or public humiliation? A focus group study on adolescents' experiences with sharenting against the background of their own impression management. *Children and Youth Services Review*, 99, 319-327. <https://doi.org/10.1016/J.CHILDYOUTH.2019.02.011>
- Özkan, G. (2022). Ekolojik Sistem Yaklaşımı Açısından Çocuk İhmal ve İstismarında Bireysel, Ailesel ve Çevresel Risk Faktörlerinin Değerlendirilmesi . *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* , 4 (8) , 217-240 . DOI: 10.47994/usbadi.1036593
- Özbay, H. İ. (2021). İnternet Ortamında Çocukların Korunması. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 128 (253), 441-460. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tda/issue/64608/897372>
- Özçiftçi K. (2023). *Çocuklarda Dijital Oyun Bağımlılığı ile Aile İlişkileri ve Ebeveynlerin Dijital Oyun Bağımlılığını Önlemeye Yönelik Uygulamaları*. (Yayınlanmamış yüksek lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özdemir Ç, Keleş S. (2023). The Relationship of Screen Exposure with Sleep Quality and Self-Regulation Skills in Preschool Children. *Türkiye Çocuk Hast Derg.* 17(4), 285-90. <https://doi.org/10.12956/tchd.1220617>
- Öztürk Can, H. ve Irmak Yılmaz, T. (2017). *Yenidoğan Dönemde Çocuk İstismarı ve İhmali*. Rabia Etki Genç ve Hava Orhan (Ed.) Ebeler İçin Yenidoğan Sağlığı ve Hastalıkları içinde, İstanbul: Kaknüs Yayınları. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/321624462>
- Parijkova, L. (2019). Bulgarian Parents' viewpoints on Digital Devices in Child of Today Life. Research of Children's Habits of Dijital Teknoloji Usage.. In *EDULEARN19 Proceedings* (pp. 5450-5457). IATED. doi: 10.21125/edulearn.2019.1335
- Park, C. ve Park, Y. R. (2014). The conceptual model on smart phone addiction among early childhood. *International Journal of Social Science and Humanity*, 4(2), 147-150. DOI:10.7763/IJSSH.2014.V4.336
- Parlak, B. (2017). Dijital Çağda Eğitim: Olanaklar ve Uygulamalar Üzerine Bir Analiz. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , Kayfor 15 Özel Sayısı , 1741-1759 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduiibfd/issue/53208/708302>
- Peterson-Badali, M. Morine, S.L. Ruck, M., Slonim, N. (2004). Predictors of Maternal and Early Adolescent Attitudes Toward Children's Nurturance and Self-Determination Rights. *Journal Of Early Adolescence*. 24(2). 159-179. <https://www.researchgate.net/publication/247764004>
- Phippen, A. (2017). Online Technology and Very Young Children: Stakeholder Responsibilities and Children's Rights. *International Journal of Birth and Parent Education*. 5(1). oai:pearl.plymouth.ac.uk:10026.1/12139

- Pişi, D. (2013). *İstismar ve İhmale Uğrayan Çocukların Psiko-Sosyal Özellikleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Konya. <https://yadi.sk/i/cyoVObhDZcZiQ>
- Polat, F. Y. (2020). *Dijital Medya Döneminde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Polat, O. (2017). Şiddet . *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22 (1), 15-34. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/27591/290653>
- Poyraz, H., Gündoğan, A.O., Tunç Yaşar, F., Karakaya, B., Kahraman, A., Türker, Ö., Felek, Ö., Ank, M., Karakaya, M. F., Hazar, M., Gültekin, E., & Şişman, N. (Ed). (2019). *Mahremiyet*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Sarkadi, A., Dahlberg, A., Fängström, K., & Warner, G. (2020). Children want parents to ask for permission before'sharenting'. *Journal of paediatrics and child health*, 56(6), 981-983. doi:10.1111/jpc.14945
- Selçuk, N. (2022). Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda Geliştirilen Modellere Sosyolojik Bir Yaklaşım: İstismar Edilen Sosyalleşme. *R&S - Research Studies Anatolia Journal* , 5 (3) , 338-362 . DOI: 10.33723/rs.1110947
- Serin, H. (2019). Sosyal Medyada Çocuk Hakları İhlalleri: Ebeveynler ve Öğretmenler Farkında mı? . *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Armağan Özel Sayısı , 1005-1031 . DOI: 10.17494/ogusbd.555107
- Siberay (t.y). <https://www.siberay.com/>. (Erişim tarihi: 18 Nisan 2023).
- Sili Kalem, A. (2022). Gündelik Hayatın Dijitalleşmesi Karşısında Sosyoloji . *Medeniyet ve Toplum Dergisi* , 6 (2) , 95-102 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/metder/issue/73969/1221459>
- Sheafor, Bradford W., Horejsi, Charles J. (2016), *Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler*, Nika Yayınevi. Ankara.
- Steinberg S. (2017). Sharenting: Children's Privacy in The Age of Social Media. *Emory Law Journal*, 66(1), 839-855.
- Söğüt, F. (2020). Dijital Ebeveynlerin Dijital Oyunlar ve Şiddet İlişkisine Yönelik Algıları . *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* , 2020 (51) , 79-100 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ikad/issue/57520/739439>
- Susilowati, I. H., Nugraha, S., Alimoeso, S., & Hasiholan, B. P. (2021). Screen Time for Preschool Children: Learning From Home During the COVID-19 Pandemic. *Global Pediatric Health*, 8, 2333794X211017836. <https://doi.org/10.1177/2333794X211017836>
- Sweetser, P., Johnson, D., Ozdowska, A., & Wyeth, P. (2012). Active versus passive screen time for young children. *Australasian Journal of Early Childhood*, 37(4), 94-98. <https://doi.org/10.1177/183693911203700413>

- Şahin, H., Topal, B., & Topal, B. (2018). İnternet Bağımlılığı Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2018(2), 118-136.
- Şentürk Yasin, B (2024). *4-6 Yaş Çocuklarda Ebeveyn-Çocuk İlişkisi, Sosyal Beceri ve Teknoloji Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Şenol, Y., Şenol, F. B., & Can Yaşar, M. (2024). Digital game addiction of preschool children in the Covid-19 pandemic: social emotional development and parental guidance. *Current Psychology*, 43(1), 839-847. <https://doi.org/10.1007/s12144-023-04323-8>
- Şimşek, E. E. (2025). The Use of Digital Technology by Parents from the Perspective of Children. *Turkish Academic Research Review*, 10(1), 54-69. <https://doi.org/10.30622/tarr.1603562>
- Şirin, M. C. (2017). Fransa ve Türkiye’de Korunması Gereken Çocuk ve Çocuk Koruma İdaresinin Tarihsel Gelişimi . *Çocuk ve Medeniyet* , 2 (3) , 43-69 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cm/issue/57208/807861>.
- Tan, T. X., Jing, X., & Guan, W. (2023). Young Children's Screen Habits: Identifying Child and Family Contributors. *Computers in Human Behavior Reports*, 10, 100284. <https://doi.org/10.1016/j.chbr.2023.100284>
- Taner Y ve Gökler B. (2004). Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*. 35, 82-6, <https://actamedica.org/index.php/actamedica/article/view/188/166>
- Tarı, T. Taşdemir, Ş. Özcan, C. ve Tarı, A. (2018). Kırsal Kesimdeki İlköğretim Öğrencilerinin İnternet Kullanımlarının TÜİK Verileriyle Karşılaştırılması ve Güvenlik İncelemesi, *International Journal of Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies*, 2 (1). 21-25. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/495423>
- Tercan, İ. Sakarya, S. Çoklar, A. N. (2012). Çocukların Gözüyle Onların İnternet Kullanım Profilleri ve Ailelerin Getirdiği Sınırlamalar: Anamur İlçe Örneği. *Education Sciences*, 7 (1), 305-312 .Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsaedu/issue/19817/211999>
- Toker, O. (t.y). <https://www.instagram.com/dijitalbaba.orhantoker/> (Erişim tarihi: 11 Nisan 2023)
- Toker O. (t.y). <https://orhantoker.com/dijital-kacirma-digital-kidnapping-nedir/> (Erişim tarihi: 11 Nisan 2023).
- Tomczyk, Ł., & Potyrała, K. (2021). Parents’ knowledge and skills about the risks of the digital world. *South African Journal of Education*, 41(1). <https://doi.org/10.15700/saje.v41n1a1833>
- Tompson, T. N., Benz, J. K., Agiesta, J. (2013). The digital abuse study: Experiences of teens and young adults. Associated Press-NORC Center for Public Affairs Research. <https://apnorc.org/projects/the-digital-abuse-study-experiences-of-teens-and-young-adults/>

- Tunç, S., & İncedere, L. (2022). SHMYO Öğrencilerinin Dijital Teknoloji İle İlişkileri ve Bağımlılık Durumları. *Rahva Teknik Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 171-178.
- Tuncay, P. Y., Eren Bozdoğan, K., & Bozdoğan, E. (2023). Ergenlerde Dijital Oyun Bağımlılığı ve Aile İçi İletişim Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Eğitim Ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 177-195. <https://doi.org/10.51725/etad.1334923>
- Tuğ Levent, G. (2022). Sosyal Medyada Çocuğun Kilişik Hakkı İhlaline Karşı Çocuğun Unutulma Hakkı. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Van YYÜ 40. Yıl Özel Sayısı, 56-77. DOI: 10.54831/vanyyuiibfd.1114692
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri (t.y.). <https://sozluk.gov.tr/>. (Erişim tarihi: 11 Nisan 2023).
- Türk Medeni Kanunu (2001, 8 Aralık). Resmi Gazete (Sayı: 24607). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (t.y.). <https://www.aile.gov.tr/ss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/koruyucu-ve-onleyici-hizmetler/>. (Erişim tarihi: 25 Nisan 2023).
- Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2021). <https://www.aile.gov.tr/ankara/haberler/bakan-selcuk-sosyal-medya-calisma-grubumuz-1027-icerige-aninda-mudahale-etti/> (Erişim tarihi: 25 Nisan 2023).
- Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022). <https://www.aile.gov.tr/haberler/cocuklara-yonelik-sosyal-medya-icerikleri-bakanligin-takibinde/> (Erişim tarihi: 05 Mayıs 2023).
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982, 18 Ekim). Resmi Gazete (Sayı: 2709). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi (t.y.). <https://cbddo.gov.tr/siber-guvenlik/>. (Erişim tarihi: 25 Nisan 2023).
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı (2018). Dijital Oyun Bağımlılığı Çalıştay Sonuç Raporu. <https://sggm.saglik.gov.tr/Eklenti/30051/0/yenidijitalpdf.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü (t.y.). <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/ruh-sagligi/ihmal-istismar.html>. (Erişim tarihi: 24 Nisan 2023).
- Türkiye İstatistik Kurumu (2024). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2024. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2024-53492#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=%C4%B0nternet%20kullan%C4%B1m%20oran%C4%B1%2C%2016%2D74,%85%2C%20olarak%20g%C3%B6zlendi.](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2024-53492#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=%C4%B0nternet%20kullan%C4%B1m%20oran%C4%B1%2C%2016%2D74,%85%2C%20olarak%20g%C3%B6zlendi.)
- Türkiye İstatistik Kurumu (2024) Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2024-53638> (Erişim tarihi: 01 Kasım 2024).

- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı (2024). <https://www.icisleri.gov.tr/77-ilde-cevrimici-cocuk-mustehcenligi-ve-tacizi-ile-mucadele-kapsaminda-duzenlenen-sibergoz-37-operasyonlarinda-156-supheli-yakalandi>. (Erişim tarihi: 27 Ocak 2024).
- Tso, W. W., Reichert, F., Law, N., Fu, K. W., De La Torre, J., Rao, N., Leung L. K., Wang, T.L., Wong, W.H.S. & Ip, P. (2022). Digital competence as a protective factor against gaming addiction in children and adolescents: A cross-sectional study in Hong Kong. *The Lancet Regional Health–Western Pacific*, 20. <https://doi.org/10.1016/j.lanwpc.2022.100382>
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2018). Associations Between Screen Time and Lower Psychological Well-Being Among Children and Adolescents: Evidence From a Population-b-Based Study. *Preventive Medicine Reports*, 12, 271-283. <https://doi.org/10.1016/j.pmedr.2018.10.003>
- Ulusoy, A. ve Bostancı, M. (2014). Çocuklarda Sosyal Medya Kullanımı ve Ebeveyn Rolü. *International Journal of Social Science*, 28, 559-572. DOI : 10.9761/JASSS2233
- Unicef (2024). “Dünya çapında yaklaşık 400 milyon küçük çocuk evde düzenli olarak şiddetli disipline maruz kalıyor.” ((Erişim tarihi: 11 Haziran 2024). <https://www.unicef.org/press-releases/nearly-400-million-young-children-worldwide-regularly-experience-violent-discipline>
- Uram, P. Reiter, M. Graf, O. (2020). Sharenting – Kreowanie i Ochrona Wizerunku Dzieci W Social Mediach. *Pedagogika Społeczna*. 2(76). 153-164. <https://doi.org/10.35464/1642-672X.PS.2020.2.09>
- Uslu, H. (t.y). <https://drhuseyinusu.com/teknoloji-ve-cocuk/>. (Erişim tarihi: 25 Ekim 2024).
- Uzunoğlu, A. (2021). Dijital Oyun ve Bağımlılık . *Yeni Medya* , 2021 (11) , 116-131 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yenimedya/issue/67044/1024646>.
- Ünal, A.T. (2023). <https://uskudar.edu.tr/tr/icerik/41135/ekran-maruziyeti-her-gecen-gun-artiyor>. (Erişim tarihi: 24 Ekim 2024).
- Ünal, F. P. (2022). Erken Çocukluk Döneminde Dijital Bağımlılığın Alanyazın Değerlendirilmesi . *Uygulamada Eğitim ve Yönetim Bilimleri Dergisi* , 2 (1) , 62-77 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ueybid/issue/70089/1098813>
- Ünver, H. & Koç, Z. (2017). Siber Zorbalık ile Problemlı İnternet Kullanımı ve Riskli İnternet Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi . *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* , 15 (2) , 117-140 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/32959/328896>
- Üstündağ, A. (2019). 4-6 Yaş Arası Çocuklar Tarafından Tercih Edilen Dijital Oyunlar . *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 10 (2) , 1-19 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jiss/issue/50416/556017>
- Üstündağ, A. (2020). Duygusal İhmal ve İstismara Uzmanların Bakış Açısı . *Journal of Economy Culture and Society* , (61) , 125-140 . DOI: 10.26650/JECS2019-0038
- Velicu, A., Chaudron, S., Dias, P., Brito, R., & Lobe, B. (2019). Parental Concerns Regarding Young Children and Digital Technology : an Exploratory Qualitative Investigation in

- Three European Countries. *Revista româna de sociologie*, 30(3/4), 1-18. <http://hdl.handle.net/10400.14/32578>
- Vittrup, B., Snider, S., Rose, K. K., & Rippy, J. (2016). Parental perceptions of the role of media and technology in their young children's lives. *Journal of Early Childhood Research*, 14(1), 43-54. <https://doi.org/10.1177/1476718X14523749>
- Yalçın, V., & Erden, Ş. (2018). Okul Öncesi Çocuklarının Akıllı Cihaz Kullanma Durumları Üzerine Ebeveyn Algılarının İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 461-480. <https://doi.org/10.17556/erziefd.404237>
- Yavuz, C. (2021). Çocuk Hakları Dijital Ortamda da Geçerlidir: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 25. Genel Yorumu. *İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi*. 23 Nisan Özel Yayını. 29-55. <https://www.researchgate.net/publication/350558149>
- Yavuz, C (2020). Sosyal Medya Ebeveynliği ve Çocukların Unutulma Hakkı. *İzmir Barosu Dergisi*, 85(1), 15 - 52. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/381350>
- Yavuzer, H. (2010). *Çocuğu Tanımak ve Anlamak*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yektaş Ç, Tufan A, Büken B, Yurteri Çetin N, Yazıcı M (2018). Cinsel İstismar Mağduru Çocuk ve Ergenlerde İstismar ve İstismarcıya İlişkin Özelliklerin ve Psikopatoloji ile İlişkili Risk Etkenlerinin Değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(5), 501 - 508. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/286267/>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yay.
- Yılmaz, D., & Güney, R. (2021). Medyanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri ve Kullanımına İlişkin Öneriler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 14(4), 486-494. <https://doi.org/10.46483/deuhfed.829839>
- Yılmaz, K. (2024). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Dijital Oyun Bağımlılığı ve İletişim Becerilerinde Annelerin Sosyal Medya Bağımlılıklarının Aracı Rolü*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yolcuoğlu, İ. G. (2010). Çocukların İhmal-İstismara Uğramasında Aile ve Çocuklara Yönelik Risk Faktörleri ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21 (1), 73-83 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48423/613503>
- Walrave, M., Robbé, S., Staes, L., & Hallam, L. (2023). Mindful Sharenting: How Millennial Parents Balance Between Sharing and Protecting. *Frontiers in Psychology*, 14, 1171611. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1171611>
- We Are Social (2024). <https://wearesocial.com/uk/blog/2024/01/digital-2024-5-billion-social-media-users/>. (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2024).
- Williems-Ceci, S. Grose, G. E. Pinch A. C. Kizilcec, R. F. Levis Jr. N. A. (2021). Combating Sharenting: Interventions to Alter Parents' Attitudes Toward Posting About Their Children Online. *Computers in Human Behavior* 125 (2021) 106939. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2021.106939>.

- World Health Organization (2022). Child maltreatment. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>. (Erişim tarihi: 07 Nisan 2023).
- Yeşilay (t.y.) <https://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/teknoloji-bagimlilik>. (Erişim tarihi: 13 Nisan 2023).
- Tamana, S. K., Ezeugwu, V., Chikuma, J., Lefebvre, D. L., Azad, M. B., Moraes, T. J., ... & Mandhane, P. J. (2019). Screen-time is associated with inattention problems in preschoolers: Results from the CHILDBirth cohort study. *PloS one*, 14(4), e0213995. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0213995>
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23 (112), 7-17. Erişim Adresi: <<https://eb.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5326>>.
- Tan, H., & Şenkal, Y. (2024). Siber Zorbalık Olgusunun Psikolojik ve Davranışsal Etkileri ile Siber Zorbalığa Karşı Geliştirilen Savunma Mekanizmalarını Dijital Yerliler Üzerinden İncelemek. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* (16), 410-441. <https://doi.org/10.47994/usbad.1510397>
- Tutumlu, R. (2024). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Dijital Oyun Bağımlılığı Eğilimleri ile Yaratıcılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- TRT Haber. (2023). <https://www.trthaber.com/haber/gundem/tiktaktan-cocuk-istismarina-13-tutuklama-818230.html>. (Erişim tarihi: 06 Aralık 2023).
- Zastrow, C. (2017). *Sosyal Hizmete Giriş*, Ankara: Nika Yayınevi.
- Zotova, O. Y., & Zinchenko, Y. P. (2014). Parents' notions of the internet information aimed at children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 146, 61-67. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.08.087>
- Zhao, J., Yu, Z., Sun, X., Wu, S., Zhang, J., Zhang, D., ... & Jiang, F. (2022). Association between screen time trajectory and early childhood development in children in China. *JAMA pediatrics*, 176(8), 768-775. doi:10.1001/jamapediatrics.2022.1630
- Zorluoğlu Yılmaz, A. (2021). Sharenting ve Velayet Hakkının Sınırları . *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , 29 (4) , 3383-3417 . DOI: 10.15337/suhfd.972124

EKLER

EK 1. Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Kararı

PROTOKOL NO: 2023/205

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULLAR KOORDİNATÖRLÜĞÜ

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	0-6 Yaş Grubu Çocuklara Yönelik Dijital İhmalin ve İstismarın Ebevyn Görüşlerine Göre İncelenmesi
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	1-Doktora/Sanatta Yeterlik Tez Çalışması 2-Nitel Araştırma
ARAŞTIRMACILAR	1- Sorumlu Araştırmacı : Özlem GARİP 2-Tez Danışmanı : Prof. Dr. Musa ŞAHİN
ETİK KURUL TÜRÜ	SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
KARAR	Etik Onay Verilmesine Karar Verildi.

TARİH
09/01/2024

EK 2. Katılımcı Onay Formu

Sizi, Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet ABD doktora programı öğrencisi Özlem Garip tarafından yürütülen “0-6 Yaş Grubu Çocuklara Yönelik Dijital İhmalin ve İstismarın Ebeveyn Görüşlerine Göre İncelenmesi” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırma ile dijital ihmal ve istismar kapsamında, ebeveynlerin çocuklarının dijital teknolojileri kullanmaları konusundaki eğilimlerinin ve çocuklara ait içeriklerin ebeveynlerin sosyal medya hesaplarından ya da çocuklara özel oluşturulan sosyal medya hesaplarından paylaşılması ile çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak yaşayabilecekleri tehlikelerin ortaya konulması ve olası tehlikelerden korunmak için yapılabilecekler konusuna dikkat çekmek amaçlanmaktadır. Araştırmada, 0-6 yaş arası çocuğa sahip ve sosyal medya hesabı kullanan ebeveynlerin dijital teknolojileri ve sosyal medya hesaplarını kullanmaları konusundaki bilgilere ulaşmak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak mülakatlar yapılması ve dijital ihmal ve istismar konusunda farkındalıklarına dair değerlendirme yapılması planlanmaktadır. Araştırmada sizden tahminen 1 saat süre ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük esasına** dayanmaktadır.

Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahiptir. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya _____ e-posta adresinden veya _____ numaralı telefondan ulaşabilirsiniz.

“Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu”ndaki tüm açıklamaları okudum. Bana, konusu ve amacı belirtilen araştırma ile ilgili yazılı ve sözlü açıklama, aşağıda adı belirtilen kişi tarafından yapıldı. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabileceğimi ve kendi isteğime bakılmaksızın araştırmacı tarafından araştırma dışı bırakılabileceğimi biliyorum. Söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı kabul ediyorum.

.... /.... /....

Açıklamaları Yapan Araştırmacının Adı / Soyadı / İmzası
Gönüllünün Adı / Soyadı / İmzası / Tarih
Gerekliyse Olur İşlemine Tanık Olan Kişinin Adı / Soyadı / İmzası / Tarih
Gerekliyse Yasal Temsilcinin Adı / Soyadı / İmzası / Tarih

EK 3. Görüşme Formu

Kişisel ve Ailevi Bilgiler

Ebeveyn Kişisel Bilgileri	
Yaş	
Cinsiyet	
Evli ise evlilik süresi	
Eğitim	
Meslek	
Aile Tipi (Geniş-çekirdek- boşanmış vs)	
Çocuk Sayısı	
Kullanılan Sosyal Medya Hesapları	
Çocuğa ait bilgiler	
Yaş	
Cinsiyet	
Ailedeki kaçınıcı çocuk	
Günlük internet kullanma süresi	
Kendine ait sosyal medya hesabı var mı	

A. Dijital Teknolojilerin Kullanım Alışkanlığına Ait Sorular

1. Dijital teknolojileri kullanma alışkanlığınız nasıl, günde kaç saat kullanırsınız, hangi amaçlarla?
2. Çocuğunuz günde kaç saat dijital teknolojilerde (telefon, bilgisayar, tablet) ve internette zaman geçiriyor?
3. Çocuğunuz dijital teknolojileri hangi amaçla (oyun, video izleme vs) kullanıyor?
4. Çocuğunuz dijital teknolojileri (telefon, bilgisayar, tablet) kendi odasında mı kullanıyor ya da oturma odası gibi herkese açık alanda mı?
5. Çocuğunuzun hangi durumlarda (yemek yedirmek, sakinleştirmek, susturmak, oyalamak vs.) dijital teknolojilere yönlendiriyorsunuz?
6. Çocuğunuzun internet ve dijital teknolojileri kullanımı konusunda zaman kısıtı belirlediniz mi, bu konuda belirlediğiniz zaman aşıyor mu, aşıyorsa hangi durumlarda?
7. Pandemi öncesi ve sonrası çocuğunuzun ekran karşısında geçirdiği sürede bir değişim oldu mu?

B. İnternet kullanımının Fiziksel ve Aile İçi İletişime Etkisi Konusundaki Sorular

8. Çocuğunuzla iletişiminiz nasıldır, bir sorun yaşadığınızda anlatır mı?
9. Çocuğunuz dijital teknolojileri kullandıktan sonra fiziksel ya da zihinsel sorunları oluyor mu?
10. Çocuğunuzun internet kullanımını kısıtladığınızda, sonlandırdığınızda çocuğunuzda ne tür davranışlar/tepkiler oluyor?

C. Sosyal Medya Hesapları Kullanım Alışkanlığına Ait Sorular

11. Sosyal medyada hangi platformlarda hesabınız bulunuyor?
12. Sosyal medya hesaplarından çocuğunuza ait görsel ya da video paylaşımı yapıyor musunuz?
13. Sizce internet ortamı risk ya da fırsat içeriyor mu nedir bunlar?
14. Sosyal medya paylaşımlarının riskleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

Çocuğunuz kreş ya da anaokuluna gidiyorsa fotoğraf ya da video çekimi ve bunun öğretmen ya da okul yönetimi tarafından sosyal medyada paylaşılmasına onay verdiniz mi?

D. Güvenli İnternet Kullanımına Ait Sorular

15. Kullandığınız sosyal medya hesapları herkese açık ya da gizli mi?
16. Sosyal medya paylaşımlarında isim, okul adı, konum bilgisi vb bilgileri paylaşıyor musunuz?
17. Dijital oyunlar konusunda filtreleme ve şifreleme programlarını kullanıyor musunuz?
18. Dijital oyun ya da internet kullanımında tehlike ve riskli durumlar var mıdır sizce?
19. Çocuklarınızın ücretli oyun isteği oluyor mu karşılıyor musunuz?
20. Çocukların oyun indirirken ebeveyne sorma ayarı aktif mi?
21. Dijital teknolojileri kullanım konusunda herhangi bir (dijital okuryazarlık) eğitim aldınız mı? Çocuğunuzun dijital teknoloji, internet kullanımı ve dijital oyunlar oynarken nasıl yönlendiriyorsunuz, karşılaşılabileceği riskler konusunda bilgilendirme yapıyor musunuz?

22. Çocuğunuz adına kendi hesabınızdan yaptığınız paylaşımlar ya da çocuğunuza ait varsa sosyal medya hesaplarından yapılan paylaşımları çocuk mahremiyeti açısından nasıl yorumlarsınız?

23. Unutulma hakkı kavramı hakkında ne düşünöyorsunuz.?

24. Eklemek istediğiniz görüşünüz var mı, nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta öğrenimini Sakarya’da tamamladı. Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nden 2004 yılında mezun oldu. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Psikoloji Tezsiz Yüksek Lisans Programı’nı "Sığınma Evinde Kalan Kadınların Anne Baba Tutumlarının Şiddetle Baş Etme Tarzlarına Etkisi" başlıklı bitirme projesi ile 2012 yılında tamamladı. 2019 yılında başladığı Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Sosyal Hizmet Doktora Programından 2025 yılında mezun oldu. 2005 yılından bu yana, İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nde çalışma hayatına devam etmektedir.

YAYIN VE ESERLER

Garip, Ö. (2025). Sosyal Medyada Çocuk: YouTube Örneği. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. doi: 10.18037/ausbd.1599073

